

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Namık Tanfer ALTAŞ

BOZÜYÜK KENT COĞRAFYASI

DOKTORA TEZİ

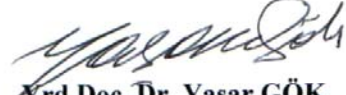
TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. YAŞAR GÖK

ERZURUM–2009

TEZ KABUL TUTANAĞI

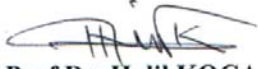
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı'nın Coğrafya Eğitimi Bilim Dalında jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

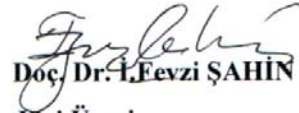
Yrd.Doç. Dr. Yaşar GÖK

Danışman/Jüri Üyesi

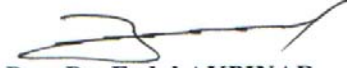
Prof.Dr. Halil KOCA

Jüri Üyesi

Doç. Dr. İ. Fevzi ŞAHİN

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Erdal AKPINAR

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Serhat ZAMAN

Jüri Üyesi

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir./2009

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER	SAYFA NO
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
ÖN SÖZ.....	VI
TABLolar LİSTESİ	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIV
HARİTALAR LİSTESİ.....	XVI
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	XVII
GİRİŞ.....	1
1.Araştırma Sahasının Konumu ve Başlıca Özellikleri.....	1
2.Araştırmanın Amacı ve Yöntemi.....	5
 BİRİNCİ BÖLÜM.....	 9
1.FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ.....	9
1.1. Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikler	9
1.2. İklim Özellikleri	16
1.2.1. Sıcaklık	17
1.2.2. Atmosfer basıncı ve rüzgârlar.....	25
1.2.3. Nem ve bulutluluk	30
1.2.4. Yağış.....	33
1.3. Hidrografik Özellikler	41
1.4. Toprak Özellikleri	43
1.5. Bitki Örtüsü Özellikleri	45
 İKİNCİ BÖLÜM	 49
2.BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ	49
2.1.Kuruluşu ve Tarihî Gelişimi	49
2.1.1. İlk Tunç Çağı'nda Bozüyük	49
2.1.2. Antik Çağ'da Bozüyük	50
2.1.3. Selçuklular döneminde Bozüyük.....	52

2.1.4. Osmanlılar döneminde Bozüyük	52
2.1.5. Cumhuriyet döneminde Bozüyük	58
2.2. Nüfusun Gelişimi	67
2.3. Nüfus Değişiminde Rol Oynayan Faktörler	70
2.3.1. Doğumlar ve ölümler	70
2.3.2. Göçler	72
2.4. Nüfusun Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Yapısı	78
2.4.1. Nüfusun cinsiyet ve yaş yapısı	79
2.4.2. Aile yapısı ve hane büyüklükleri	86
2.4.3. Nüfusun eğitim durumu	89
2.4.4. Nüfus yoğunlukları ve dağılışı	94
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	97
3. KENTSEL FONKSİYONLAR VE FONKSİYON ALANLARI	97
3.1. Giriş	97
3.2. Bozüyük'ün Kentsel Fonksiyonları	99
3.2.1. Hizmetler fonksiyonu	100
3.2.1.1. Yönetim fonksiyonu ve fonksiyon alanları	101
3.2.1.2. Kültürel fonksiyonlar ve fonksiyon alanları	114
3.2.1.3. Sağlık fonksiyonu ve fonksiyon alanları	132
3.2.1.4. Ulaşım fonksiyonu ve fonksiyon alanları	135
3.2.1.5. Ticaret fonksiyonu ve fonksiyon alanları	156
3.2.1.6. Turizm fonksiyonu ve fonksiyon alanları	173
3.2.1.6.1. Beşerî turistik kaynaklar	173
3.2.1.6.2. Doğal turistik kaynaklar	178
3.2.1.7. İnşaat sektörü	181
3.2.2. Sanayi fonksiyonu ve fonksiyon alanları	183
3.2.2.1. Bozüyük kentinde sanayinin tarihsel gelişimi	184
3.2.2.2 Modern sanayi	198
3.2.2.2.1. Taşa toprağa dayalı sanayi	198
3.2.2.2.2. Metal işleri ve makine sanayi	209
3.2.2.2.3. Gıda sanayi	221
3.2.2.2.4. Orman ürünleri ve mobilya sanayi	223
3.2.2.2.5. Tekstil sanayi	225
3.2.2.3. Atölye tipi sanayi	228
3.2.3. Tarım fonksiyonu ve fonksiyon alanları	231

3.2.4. Diğer kullanım alanları	238
3.2.4.1. Konut alanları	238
3.2.4.2. Park ve yeşil alanlar	244
3.2.4.3. Spor ve kültürel tesis alanları	245
3.2.4.4. Mezarlık ve dereler	246
3.3. Bozüyük Kentinin Etki Bölgesi ve Ülke Kentsel Kademelendirilmedeki Yeri	247
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	252
4. BOZÜYÜK KENTİNİN YERLEŞİM PLANI, FİZYONOMİSİ VE BAŞLICA KENTSEL SORUNLARI	252
4.1. Yerleşim Planı ve Şekillendiren Faktörler	252
4.2. Kentsel Altyapı ve Kentsel Sorunlar	254
4.3. Kentin Fizyonomisi	260
4.3.1. Konut tipleri ve nitelikleri	260
ÖNERİLER	268
SONUÇ	272
KAYNAKLAR	275
EKLER	289
ÖZGEÇMİŞ	296

ÖZET
DOKTORA TEZİ
BOZÜYÜK KENT COĞRAFYASI

Namık Tanfer ALTAŞ

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Yaşar GÖK
2009-Sayfa: 296+XX

Jüri: Yrd.Doç.Dr. Yaşar GÖK
Prof.Dr. Halil KOCA
Doç.Dr. İ.Fevzi ŞAHİN
Doç.Dr. Erdal AKPINAR
Yrd.Doç.Dr. Serhat ZAMAN

Bu çalışmanın amacı Bozüyük kentinde çevre ve insan arasındaki ilişkileri incelemek, yerleşmeyi gelişim süreci içerisinde değerlendirmek ve Bozüyük'ün gelecekteki durumu hakkında bazı ön görülerde bulunmaktır.

Bozüyük, Sakarya Nehri'nin kollarından biri olan Karasu'ya dökülen ve kuzeybatı-güneydoğu istikametinde akan Kocadere'nin açtığı vadi tabanı ile bu vadinin az eğimli kuzey yamaçları ile güneyindeki düzlüklerde kurulan bir kenttir.

Karadeniz Havzasına dâhil olan Bozüyük'ün yıllık ortalama sıcaklık değeri 10.5 °C, yıllık yağış miktarı ise 485.4 mm dolaylarında saptanmıştır.

Yüzölçümünün yaklaşık %53'ünün ormanlarla kaplı olduğu Bozüyük'te kireçsiz kahverengi toprakları yoğun olmasına karşın, kentin kurulduğu alanlarda alüvyal topraklar yayılış gösterir.

Kentte ortaya çıkarılan birtakım bulgular, yerleşmenin geçmişinin her ne kadar M.Ö.3000'lere kadar dayandığını gösterse de, bugünkü Bozüyük 16.yüzyıldan sonra oluşmaya başlamış ve Cumhuriyet ile birlikte hız kazanmıştır. Kentin bugünkü konuma gelmesinde, kente 1973'ten sonra yapılan sanayi yatırımların büyük etkisi olmuştur.

Yerleşmenin ilk çekirdeğini Kasım Paşa Camii ve çevresi oluşturmaktadır. 16. yüzyılda oluşmaya başlayan yerleşme özellikle doğuya doğru gelişme göstererek, doğu-batı doğrultusunda kabaca lineer bir görünüm kazanmıştır.

Bozüyük'te 1927-2007 yılları arasında geçen 80 yıllık sürede, yıllık ortalama nüfus artış hızı %26,12 oranında gerçekleşmiş ve nüfus sekiz kat artarak, 6734'ten 54 422'ye yükselmiştir. Nüfusun %85.7'si herhangi bir eğitim kurumundan mezun olup, %96'sı okuma-yazma bilmektedir.

Bozüyük, 2005 yılı verilerine göre 15 384 kişi olan ekonomik faal nüfusunun %58.2 (8 947 kişi) gibi önemli bir kısmının sanayi fonksiyonunda çalıştığı bir *sanayi kentidir*. Kentte hâkim fonksiyonun sanayi olmasında, kentin yakın çevresinde, kil ve kaolen yataklarının bulunması ve buna bağlı olarak gelişen taş-toprağa dayalı sanayi kollarının artması etkili olmuştur. Sanayi fonksiyonunu, %40'lık (6 177 kişi) oranla hizmetler sektörü takip etmektedir. Önemli karayolu ve demiryolu güzergâhları üzerinde bulunması, Bozüyük'ü ulaşım fonksiyonu açısından da önemli kılmaktadır.

Bozüyük kenti her ne kadar bağlı bulunduğu ilin (Bilecik) bazı ilçelerini etki alanında bulundursa da ulaşımındaki kolaylıklar ve daha büyük pazarlar olması nedeniyle Bursa ve Eskişehir'in etki sahasına girmektedir.

ABSTRACT
Ph. D. THESIS
URBAN GEOGRAPHY OF BOZÜYÜK

Namık Tanfer ALTAŞ

Advisor: Assistant Professor. Yaşar GÖK

2009-Page: 296+XX

Jury: Assistant Professor. Yaşar GÖK

Professor. Halil KOCA

Associate Professor. İ.Fevzi ŞAHİN

Associate Professor. Erdal AKPINAR

Assistant Professor. Serhat ZAMAN

The goal of this study is to research the relationship between environment and human-being in Bozuyuk city, and to investigate the settlement in the development process and to make some assumptions about the state of Bozuyuk in the future.

Bozuyuk is a city which is poured out Karasu which is one of the arms of the Sakarya River, and is settled between the valley floor, where it is opened by Kocadere which is leaking on the direction between the northwest and the southeast, and between north sides with little slope and south plains.

The amount of the average annual heat of Bozuyuk, being included in the BlackSea Basin, was determined as 10.5 C and the average annual rainfall was determined as about 485.4mm.

Although the brown soil having no lime is very widespread in Bozuyuk where %53 of the area is covered with forests, alluvial soil is prevalent in city center.

However a set of findings having brought to light in city show that the history of the setting turned back to B.C. 3000, today's Bozuyuk began to come into being in 16. century and took a running start with The Republic. The industry investment made in city after 1973 had a great impact on the current state of the city.

Kasım Pasa Mosque and vicinity constitute the first core of settlement. The settlement which begins to form in 16th century achieves a roughly linear sight from east to west, especially by showing development through the east.

In 80 years between 1927-2007, the average speed of population increase rate has been %26,12 in Bozuyuk and the population has increased eight times and it has risen from 6734 to 54 422. %85,7 of population has been graduated from any education institution and %96 of them are literate.

Bozuyuk is an industry city in which %58,2 of population of economic active population including 15384 works in industry. The existence of clay and caolen reserve in the surrounding and the increase of industry branches based on stone and soil are effective in the dominance of industry in the city. The function of industry is followed by service sector with a rate of %40. Being on the way of railway and roadway make Bozuyuk important in terms of transportation.

Although Bozuyuk town has influence on some of the districts of the city which it is related to (Bilecik) it is under the effect of Eskişehir and Bursa because of their easiness on the communication and big market places.

ÖN SÖZ

Bozüyük Kent Coğrafyası konulu bu araştırma, bir Doktora Tezi çalışmasıdır. Konuyla ilgili saha etütleri 2005-2007 yılları arasında yapılmış ve eser, 2008 yılında eldeki duruma getirilmiştir.

Beşeri coğrafya çalışmalarında yerleşmeler, özellikle de dünya nüfusunun büyük bir kısmını barındıran kentler, önemli bir yere sahiptirler. Bu yerleşmeler ise *kent coğrafyası* adı altında, coğrafya ilminin dağılışı, bağlantı ve sebep-sonuç ilkelerine bağlı olarak analiz edilmeye çalışılır. Başka bir deyişle kentlerin kuruluş yeri, gelişim evreleri, kentsel fonksiyonları, çevresindeki diğer kır ve kent yerleşmeleriyle etkileşimi ile bunların etki sahası incelenir. Bu bağlamda kentlerin planlanması sorunlarının coğrafi esasları ele alınır.

Coğrafya ilminin bilimsel ilkelerine uygun olarak hazırlanmaya çalışılan bu araştırma, dört bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde kentin fizikî coğrafya özellikleri; ikinci bölümde ise kentin tarihi gelişimi ile nüfus özellikleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Kentsel fonksiyonlar ve fonksiyon alanları üçüncü bölümde yer alırken; kentin yerleşim alanı, fizyonomisi ve başlıca kentsel sorunlar dördüncü bölümde ele alınarak, çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

Bu yerleşmenin tarihi çok eski olmakla birlikte, yapılan bu çalışmalar ile bugünkü Bozüyük yerleşmesinin olarak 16. yüzyıl başlarında oluşmaya başladığı bilinmektedir. Yatay gelişiminin bazı topoğrafik şekiller ve buna bağlı olarak ortaya çıkan karayolu ve demiryolu boyunca şekillendiği dikkati çeker. Özellikle 1973 yılında Bilecik ilinin kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınmasıyla sanayi yatırımlarının arttığı ve günümüzde (2008) bu işlevin egemen olduğu orta büyüklükte bir kentin ortaya çıktığı saptanmıştır.

Araştırmanın konusunun belirlemesinden tamamlanmasına kadar geçen bütün sürede, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, değerli fikir ve görüşlerinden faydalandığım hocam ve tez danışmanım Yrd.Doç.Dr. Yaşar GÖK'e şükranlarımı sunarım.

Lisans ve lisansüstü öğrenimim sırasında emeği geçen ve fikirlerinden her zaman yararlandığım hocam Prof.Dr. Hayati DOĞANAY'a, çalışmaya yaptığı katkılardan dolayı şükranlarımı sunarım.

Yine çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen başta Prof. Dr. Halil KOCA, Doç.Dr. İ.Fevzi ŞAHİN ve Doç.Dr. Ramazan SEVER olmak üzere bütün hocalarıma ve meslektaşlarıma ayrıca teşekkür ederim.

Çalışmanın bu duruma gelmesinde, sahayla ilgili bilgilerini paylaşan ve beni yönlendiren sayın Prof.Dr. Ertuğrul Murat ÖZGÜR'e de ayrıca teşekkür ederim.

Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi *Araştırma Fon Saymanlığı* tarafından 2006/68 Bilimsel Araştırma Projesi numarası ile desteklenmiştir. Çalışmanın malî yükünü hafifletmesi nedeniyle, üniversitemizin yöneticilerine de teşekkür etmek istiyorum.

Araştırma sahasında yapılan arazi gözlemleri ve gerekli dokümanın elde edilmesi esnasında yardımı olan Diş Hekimi Nadir MUMCU ile ilçe esnaflarından Levent SÜNAL'a teşekkür ederim. Bunların yanı sıra bir kısım dokümanın temin edilmesinde yardımları olan Bozüyük Kaymakamlığı çalışanları ile başta Emel HALEFOĞLU ve Fatma SAVAŞ olmak üzere Bozüyük Belediyesi çalışanlarına da ayrıca teşekkür ederim.

Araştırmanın Bozüyük kenti imar planı hazırlanmasında, bu çevreyi daha yakından tanımak isteyenlere ve diğer araştırmacılara katkı yapacağı düşüncesindeyiz. Umulan yararları sağlaması dileklerle.

Erzurum–2009

Namık Tanfer ALTAŞ

TABLOLAR LİSTESİ

SAYFA NO

Tablo 1.1. Bozüyük'te günlük ortalama güneşlenme süresi (saat.dak) ve güneşlenme şiddeti (cal/cm ² .dak).	18
Tablo 1.2. Bozüyük ve seçilmiş çevre istasyonların aylık ortalama sıcaklıkları (°C).	19
Tablo 1.3. Bozüyük'te ortalama sıcaklık, ortalama yüksek ve düşük sıcaklıkların aylık gidişi (°C) (1975-2005).	20
Tablo 1.4. Bozüyük'te en yüksek ve en düşük sıcaklıklar ve tarihleri (°C)	21
Tablo 1.5. Bozüyük'te yaz (25 °C +) ve tropik (30 °C +) günlerin aylara göre dağılımı.	21
Tablo 1.6. Bozüyük'te yüksek sıcaklığın -0.1 °C olduğu ortalama gün sayısı.	22
Tablo 1.7. Bozüyük'te ortalama sıcaklıkların mevsimlere göre dağılışı.	22
Tablo 1.8. Bozüyük'te aylara göre don olayının görüldüğü gün sayıları (gün).	23
Tablo 1.9. Bozüyük'te belirli derinliklerde ortalama ve en düşük toprak sıcaklıkları (°C).	24
Tablo 1.10. Bozüyük'te yıllık ortalama, en yüksek ve en düşük yerel basıncın aylara göre dağılımı (mb).	26
Tablo 1.11. Bozüyük'te rüzgâr esme sayılarının aylara göre dağılımı.	27
Tablo 1.12. Bozüyük'te aylık ortalama rüzgâr hızları (m/s).	30
Tablo 1.13. Bozüyük'te ortalama fırtınalı (17.2 m/s ve daha hızlı) gün sayıları ve ortalama kuvvetli rüzgârlı (10.8-17.1 m/s arası) gün sayıları (25 yıllık).	30
Tablo 1.14. Bozüyük'te ort. bağıl nem ve en düşük bağıl nemin aylara göre dağılımı (%). ...	31
Tablo 1.15. Bozüyük'te ortalama bulutluluk ve ortalama açık, bulutlu, kapalı gün sayılarının aylara göre dağılımı (1975-2005).	32
Tablo 1.16. Bozüyük'te ortalama sisli gün sayılarının aylara dağılımı.	32
Tablo 1.17. Bozüyük ve seçilmiş çevre istasyonlarda aylık ortalama yağış değerleri (mm)...	33
Tablo 1.18. Bozüyük'te yağışların mevsimlere dağılışı (mm).	34
Tablo 1.19. Bozüyük'te aylık ortalama dolu yağışlı gün sayısı.	36
Tablo 1.20. Bozüyük'te ortalama kar yağışlı ve ortalama karla örtülü günler sayısı ile en yüksek kar örtüsü kalınlığı (1975-2005).	37
Tablo 1.21. Bozüyük'ün ortalama sıcaklık ve yağış değerleri (1975-2005).	38
Tablo 1.22. De Martonne formülüne göre Bozüyük'ün aylık kuraklık indisleri.	38

Tablo 1.23. Thornthwaite' a göre Bozüyük'ün su bilânçosu.....	39
Tablo. 1.24. Erinç formülüne göre Bozüyük'ün aylık ve yıllık yağış etkinliği.	41
Tablo 1.25. Karasu'ya ait ortalama akım değerlerinin aylara dağılımı.	42
Tablo 1.26. Bozüyük'te toprak gruplarının dağılımı (ha).	44
Tablo 1.27. Bozüyük'te toprağı kullanma şekillerinin dağılımı (ha).....	45
Tablo 1.28. Bozüyük, Dodurga ve Muratdere Orman İşletme Şeflikleri sahalarında orman alanlarının dağılışı (ha).	46
Tablo 2.1. 1530'da Bozüyük'te bulunan mahalleler ve hane sayıları.....	55
Tablo 2.2. Bozüyük'teki mahallelerin 1990 ve 2005 yılları nüfusları ile artış yüzdeleri.	66
Tablo 2.3. Bozüyük kent nüfusu, ilçe nüfusu ile ülke nüfusunun 1927-2007 yılları arasındaki yıllık ortalama nüfus artış oranları.	68
Tablo 2.4. Bozüyük kentinin sayım dönemlerine göre nüfusu ve nüfus artış hızı.....	69
Tablo 2.5. Bozüyük kenti nüfusunun kaba doğum ve genel doğum oranları (1990, 2000, 2005).	71
Tablo 2.6. 2005 yılında Bozüyük'e diğer illerden göç eden aile ve nüfus sayıları.....	75
Tablo 2.7. Bozüyük kentinde Bilecik ili ve ilin diğer ilçeleri doğumlu olan nüfus oranları (2006).	75
Tablo 2.8. Bozüyük kentinde yaşayan ve Bozüyük doğumlu olmayan nüfusun oranları (2006).	77
Tablo 2.9. Bozüyük kentinden ülkenin diğer illerine gerçekleşen göçler (2005).	78
Tablo 2.10. Bozüyük kenti nüfusunun sayım dönemlerine göre cinsiyet durumu.	80
Tablo 2.11. Bozüyük kentinde nüfusun dar aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı (2000).	81
Tablo 2.12. Bozüyük kentinde nüfusun dar aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı (2005).	83
Tablo 2.13. Bozüyük kentinin geniş aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı (2000).	84
Tablo 2.14. Bozüyük kentinin geniş aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı (2005).	85
Tablo 2.15. Bozüyük kent nüfusunun aile büyüklüklerine göre dağılımı (2000).	87
Tablo 2.16. Bozüyük'te mahallelere göre ortalama aile büyüklüğü (2005).	88
Tablo 2.17. Bozüyük kent nüfusunun eğitim durumu (2000).	89

Tablo 2.18. Bozüyük kent nüfusunun eğitim durumu (2005).....	91
Tablo 2.19. Bozüyük'te okuma yazma bilmeyen nüfusun yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı (2000).	92
Tablo 2.20. Bozüyük'te kent nüfusu eğitim durumunun mahallelere ve cinsiyete göre oranları (2005).	93
Tablo 2.21. Bozüyük'te kent nüfusu eğitim durumunun mahallelere ve cinsiyete göre dağılımı (2005).	93
Tablo 2.22. Bozüyük kentinde aritmetik nüfus yoğunluğunun mahallelere göre dağılımı (1996).	94
Tablo 2.23. Bozüyük kentinde aritmetik nüfus yoğunluğun mahallelere göre dağılımı (2005)..	95
Tablo 3.1. Bozüyük'te faal nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımı (2005).	100
Tablo 3.2. Bozüyük İlçe Yönetim Bölgesinin Yüzölçümü ve Nüfusunda Meydana Gelen Değişimler (1927-2000).	104
Tablo 3.3. Bozüyük ilçesi yönetim sahasındaki yerleşmelerin nüfusları ve kente uzaklıkları (2007).	107
Tablo 3.4. Bozüyük kentinde yönetim fonksiyonu ile ilgili kurumlar ve çalışan sayıları (2006).	108
Tablo 3.5. Bozüyük kenti fonksiyon alanları (2006).	109
Tablo 3.6. Bozüyük kentinin yönetim fonksiyonundaki bazı kuruluşlar ve alanları.	111
Tablo 3.7. Bozüyük kentinde yer alan mahalleler ve alanları.	113
Tablo 3.8. Bozüyük Kentinde İlköğretim Okullarının Öğrenci, Öğretmen, Diğer Personel ve Derslik Durumları (2006-2007).	118
Tablo 3.9. Bozüyük'teki ilköğretim okullarının arsa alan genişliği ve öğrenci başına düşen alan miktarı.	119
Tablo 3.10. Bozüyük kentindeki lise ve dengi meslek liselerinin öğrenci, öğretmen, diğer personel ve derslik duruları (2006-2007).	121
Tablo 3.11. Bozüyük'teki kentindeki lise ve dengi meslek liselerinin arsa alanı genişliği ve öğrenci başına düşen alan miktarı (2006-2007).	122
Tablo 3.12. Bozüyük kentinde mahallelere göre ilk ve ortaöğretim kurumlarının dağılışı..	123
Tablo 3.13. Bozüyük Meslek Yüksekokulu'nda okuyan öğrencilerin geldikleri illere göre dağılımı (2006-2007).	125

Tablo 3.14. Bozüyük kentindeki ilk, orta ve yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin geldikleri yere göre dağılımı (2006-2007 öğretim yılı).....	127
Tablo 3.15. Bozüyük kentinde eğitim kurumlarında çalışanların sayısı (2006).	129
Tablo 3.16. Bozüyük kentindeki sağlık kuruluşlarının personel durumları (2006).....	133
Tablo 3.17. D-200 karayolunun Bozüyük-İnegöl (Muratdere mevki), Bozüyük-Eskişehir (Poyra civarı) ve D-650 karayolunun Bozüyük-Mekece arası sayım noktalarından geçen günlük taşıt sayısı (2005).....	141
Tablo 3.18. Bozüyük kentinin bazı il merkezlerine olan uzaklığı.	145
Tablo 3.19. Bozüyük kentinde kent içi ulaşım güzergâhları (2006).....	146
Tablo 3.20. Bozüyük kentinde bulunan araçların cinslerine göre sayıları (2006).....	149
Tablo 3.21. Bozüyük kentinde meydana gelen trafik kazaları (2004-2006).....	149
Tablo 3.22. Bozüyük ilçesindeki köylerin ilçe merkezine olan uzaklıkları.....	150
Tablo 3.23. Bozüyük kentinden geçen trenler ve güzergâhları (2007).....	152
Tablo 3.24. Bozüyük kentinden belirli günlerde geçen trenler ve güzergâhları (2007).	153
Tablo 3.25. Bozüyük kentinden taşınan yolcu sayısı ve elde edilen gelir (2005).	154
Tablo 3.26. 2000-2006 yılları arasında demiryolu ile Bozüyük kentinden taşınan yük miktarları.	154
Tablo 3.27. Bozüyük kentinde ticarî iş yeri ve çalışanlar sayısı (1996).	158
Tablo 3.28. Bozüyük kentinde ticarî iş yerlerinin dağılımı (2006).	160
Tablo 3.29. Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı olan ticarî iş yerlerinin branşlara göre dağılımı (2007).	161
Tablo 3.30. Ticarî işletmelerin faaliyet alanlarına göre dağılımı (2006).....	166
Tablo 3.31. Bozüyük'te ticarî kuruluşların açılış tarihlerine göre dağılımı.....	167
Tablo 3.32. Merkezde ticarî kuruluşların kat dağılım oranları (%).	168
Tablo 3.33. Bozüyük'te bulunan sanayi kuruluşlarının ihraç ürünleri ve ihraç edilen ülkeler	171
Tablo 3.34. Bozüyük'te bulunan sanayi kuruluşlarının ithal ürünleri ve ithal edilen ülkeler.	172
Tablo 3.35. Bozüyük'teki konaklama tesisleri ve yatak sayıları (2007).....	181
Tablo 3.36. 1927 yılında Bozüyük'teki sanayi tesisleri ve bu tesislerde çalışanların sanayi kollarına göre dağılımı.	187

Tablo 3.37. Bozüyük'te sanayi iş yerlerinin iş gücüne göre sınıflandırılması (2006).	193
Tablo 3.38. Bozüyük'te başlıca sanayi kolları ve çalıştırdığı iş gücü (2006).	194
Tablo 3.39. Bozüyük kentinde bulunan sanayi kuruluşlarından Türkiye'nin ilk 500 sanayi kuruluşu içerisine girenler.	197
Tablo 3.40. Bozüyük'te mevcut seramik fabrikaları kurulu kapasiteleri (2000).	199
Tablo 3.41. Bozüyük kentindeki taş toprağa dayalı sanayi tesisleri ve çalıştırdıkları iş gücü (2006).	199
Tablo 3.42. Bozüyük kentindeki metal işleri ve makine sanayi tesisleri ve çalıştırdıkları iş gücü (2006).	210
Tablo 3.43. Köse Kardeşler Makine Sanayisi'nin son üç yıldaki üretim miktarları.	219
Tablo 3.44. Bozüyük kentindeki gıda sanayi tesisleri ve çalıştırdıkları iş gücü (2006).	222
Tablo 3.45. Bozüyük kentindeki orman ürünleri ve mobilya sanayi tesisleri ve çalıştırdıkları iş gücü (2006).	224
Tablo 3.46. Bozüyük kentindeki tekstil sanayi tesisleri ve çalıştırdıkları iş gücü (2006).	225
Tablo 3.47. Akenerji Elektrik Üretimi A.Ş.'nin yıllara göre elektrik üretimi.	227
Tablo 3.48. Küçük sanayi işletmelerinin iş konularına dağılımı	230
Tablo 3.49. Bozüyük kentinde son 20 yılda tarım sektöründe çalışanların faal nüfus içindeki payları.	232
Tablo 3.50. Bozüyük İlçesi'ndeki ekili alanlar dağılımı ve tarımsal üretim (2006).	234
Tablo 3.51. Bozüyük kentinde mahallelere göre büyükbaş hayvan varlığı (2006).	235
Tablo 3.52. Bozüyük kentinde büyükbaş hayvanların cinslerine göre dağılımı (2006).	236
Tablo 3.53. Bozüyük kentinde mahallelere göre küçükbaş hayvan varlığı (2006).	236
Tablo 3.54. Bozüyük kentinde mahallelere göre kümes hayvan varlığı (2006).	237
Tablo 3.55. Bozüyük kenti ve çevresinde alabalık tesisleri (2006).	238
Tablo 3.56. Bozüyük kentinde mahallelere göre konut ve bina yoğunluğu.	243
Tablo 4.1. Bozüyük kentinde yolların kaplama cinslerine göre dağılımı (%).	257
Tablo 4.2. Bozüyük'te kış dönemi 6 aylık SO ₂ ve PM ortalama ölçüm değerleri (1996-2000).	260
Tablo 4.3. Binaların taşıyıcı sistemi ve yapı malzemesine göre dağılımı.	263

Tablo 4.4. Bozüyük kentindeki binaların kat sayıları.	264
Tablo 4.5. Bozüyük'teki konutların mülkiyet durumları (2007).	266

ŞEKİLLER LİSTESİ**SAYFA NO**

Şekil 1.1. Bozüyük’e güneş ışınlarının belirli tarihlerde geliş açıları.	18
Şekil 1.2. Bozüyük ve seçilmiş çevre istasyonların aylık ortalama sıcaklıkları.....	20
Şekil 1.3. Bozüyük’te ortalama sıcaklık, ortalama yüksek ve düşük sıcaklıkların aylık gidişi (°C).	20
Şekil 1.4. Bozüyük’te yaz (25 °C +) ve tropik (30 °C +) günlerin aylara dağılımı.	21
Şekil 1.5. Bozüyük’te yıllık ortalama yerel basıncın aylara göre dağılımı (mb).	26
Şekil 1.6. Bozüyük Kentinin Yıllık ve Mevsimlik Ortalama Rüzgâr Frekans Gülleri	29
Şekil 1.7. Bozüyük ve çevre istasyonlarda aylık ortalama yağış değerleri.	34
Şekil 1.8. Bozüyük’te yağışların mevsimlere dağılışı.	34
Şekil 1.9. Bozüyük’te ortalama kar yağışlı günler ve ortalama karla örtülü gün sayısı.....	37
Şekil 1.10. Bozüyük’ün ortalama sıcaklık ve yağış değerleri.	38
Şekil 1.11. De Martonne’nin aylık kuraklık indisinin Bozüyük’e uygulanması.	39
Şekil 1.12. Thornthwaite’ a göre Bozüyük’ün su bilânçosu.	40
Şekil 2.1. Bozüyük kentinin sayım dönemlerine göre ilçe ve ilçe merkezi nüfusları.	68
Şekil 2.2. Bozüyük kentinin sayım dönemlerinde aldığı nüfus miktarları.	69
Şekil 2.3. Kent nüfusunun sayım dönemlerindeki artış ve azalış miktarları (1927-2007).	70
Şekil 2.4. Bozüyük kenti nüfusunun kaba doğum ve genel doğurganlık hızları.....	72
Şekil 2.5. Sayım dönemlerine göre Bozüyük kentinin cinsiyet durumu (1927-2005*).....	80
Şekil 2.6. DİE verilerine göre Bozüyük kentinin nüfus piramidi (2000).	82
Şekil 2.7. İlçe Sağlık Grup Başkanlığı ETF verilerine göre Bozüyük kentinin nüfus piramidi (2005).	84
Şekil 2.8. İlçe Sağlık Grup Başkanlığı ETF verilerine göre Bozüyük kentinin geniş aralıklı yaş gruplarına dağılışı (2000).	85
Şekil 2.9. İlçe Sağlık Grup Başkanlığı ETF verilerine göre Bozüyük kentinin geniş aralıklı yaş gruplarına dağılışı (2005).	86
Şekil 2.10. Bozüyük kent nüfusunun aile büyüklüklerine göre dağılımı (2000).	87
Şekil 2.11. Bozüyük’te mahallelere göre ortalama aile büyüklüğü (2005).	88

Şekil 2.12. Bozüyük kent nüfusunun eğitim durumu (2000).	90
Şekil 2.13. Bozüyük kent nüfusunun eğitim durumu (2005).	91
Şekil 2.14. Bozüyük'te okuma yazma bilmeyen nüfusun yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı (2000).	92
Şekil 3.1. Bozüyük'te faal nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımı (2005).	100
Şekil 3.2. Bozüyük ilçe yönetim bölgesinin nüfusunda meydana gelen değişimler (1927-2007).	105
Şekil 3.3. Bozüyük kentindeki ilk, orta ve yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin geldikleri yere göre dağılımı (2006-2007 öğretim yılı).	128
Şekil 4.1. Bozüyük kentinde yer alan binaların kat sayıları	265

HARİTALAR LİSTESİ**SAYFA NO**

Harita 1. Bozüyük'ün lokasyonu.....	3
Harita 1.1. Bozüyük kenti yerleşim alanının jeoloji haritası.....	11
Harita 1.2. Bozüyük kenti yerleşim alanının topoğrafya haritası.....	13
Harita 1.3. Bozüyük kenti ve yakın çevresinin topoğrafya haritası.	14
Harita 1.4. Bozüyük kenti yerleşim alanının jeomorfoloji haritası.	15
Harita 2.1. Bozüyük kentinin yatay gelişimi.....	66
Harita 2.2. Bozüyük kentinde yaşayan ve Bozüyük doğumlu olmayan nüfusun illere dağılımı (2006).	77
Harita 2.3. Bozüyük kentinde nüfusun alansal dağılışı.	95
Harita 2.4. Bozüyük kentinde nüfus yoğunluğunun mahallere göre dağılışı (2005).	96
Harita 3.1. Bozüyük'ün Yönetim Bölgesi Haritası.	106
Harita 3.2. Bozüyük kenti fonksiyon alanları (2006).	110
Harita 3.3. Bozüyük kentinin idari bölünüşü (2008).	113
Harita 3.4. Bozüyük'te kent içi ulaşım yolları.	147
Harita 3.5. Bozüyük kentinde sanayi alanlarının faaliyet konusuna göre dağılışı.	195

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

SAYFA NO

Fotoğraf 1. Bozüyük Kenti'nin uzaydan çekilen bir görüntüsü-2006.....	4
Fotoğraf 1.1. Höyük Tepe'den doğuya doğru çekilmiş bir kış manzarası (2006-Ocak).....	24
Fotoğraf 1.2. Karaçamın yoğun olarak yer aldığı Çiçekliyayla'dan bir görünüm.	47
Fotoğraf 1.3. Karaçam, kayın, meşe ağaç topluluklarının yer aldığı Türbin mesire alanından bir görünüş.....	48
Fotoğraf 1.4. Ahşap ve kerpiç malzemeden yapılmış bir eski Bozüyük evi	48
Fotoğraf 2.1. 1895–1896 yıllarında Almanlar tarafından inşa edilen demiryolunu açmak için ova tabanı seviyesine kadar kazılan ve Frigler tarafından yapıldığı tespit edilen tümülüs (höyük) tepesi. Bu tepe tahminen şimdiki Bozüyük Tren İstasyonu'nun batısında Soğukpınar Camii civarındadır	51
Fotoğraf 2.2. Kanunî Sultan Süleyman zamanında Kasım Paşa tarafından yaptırılan ve Bozüyük'ün yerleşim çekirdeğini oluşturan Kasımpaşa Camii ve Külliyesi ile yeni oluşmaya başlayan Kasımpaşa Mahallesi'nden bir görünüm (Yıl–1880)	55
Fotoğraf 2.3. 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Balkanlar'dan kaçarak Anadolu'ya göç eden Türklerin bir bölümünün Bozüyük'te yerleştikleri Tekke Mahallesi'nden bir görünüm (Yıl–1880,	56
Fotoğraf 2.4. Kasımpaşa Mahallesi ve kuzeye doğru genişleyen Tekke Mahallesi'nden bir görünüm (Yıl–1880	57
Fotoğraf 2.5. Bozüyük'ün İlk Kuruluş Yerini Oluşturan ve çoğu sokakta tarihî yapıların günümüze kadar korunduğu Kasımpaşa Camii ve Çevresinin Kuzeyden Görünüşü (Yıl–1969).....	59
Fotoğraf 2.6. Bozüyük'ün ilk yerleşim çekirdeği olan Kasımpaşa Mahallesi ve Höyük Tepe'nin doğusunda yoğunluk kazanan Tekke Mahallesi'nin Kızıltepe'den bir görünümü. ..	59
Fotoğraf 2.7. Bozüyük'ün kuzeydoğusunda Eskişehir yolu üzerinde kurulan fabrikalardan bir görünüm.	61
Fotoğraf 2.8. Bozüyük'ün güneydoğusunda bulunan ve aynı zamanda TOKİ konutlarının da yer aldığı Yeşilkent'in güneybatısından bir görünüm.	62
Fotoğraf 2.9. Sanayi tesisleri nedeniyle gelişim alanını batıya doğru sürdüren ve bir ucu doğudaki fabrikalara kadar uzanan, modern binaların yer aldığı 4 Eylül Mahallesi'nin güneyinden bir görünüm.....	63
Fotoğraf 2.10. 4 Eylül Mahallesi, kentin doğusunda bulunup gelişmesi devam etmekte olan bir mahalledir. Son derece modern ve çok katlı binaların yer aldığı mahallenin doğuya doğru olan gelişimi burada yer alan fabrikalar nedeniyle engellenmektedir.	64

Fotoğraf 2.11. Kentin doğusuna oranla daha az gelişme gösteren batı kesiminin Höyük Tepesi'nden bir görünümü.	65
Fotoğraf 3.1. Bozüyük Hükümet Konağı'ndan bir görünüm.	111
Fotoğraf 3.2. Bozüyük Belediyesi binasından bir görünüm.	112
Fotoğraf 3.3. Bozüyük Meslek Yüksekokulu'ndan bir görünüm.	124
Fotoğraf 3.4. Bozüyük kentinin en önemli sağlık kuruluşu olan Bozüyük Devlet Hastanesi.	134
Fotoğraf 3.5. Bozüyük, D-200 (E-90) karayolu vasıtasıyla İç Batı Anadolu'yu ve kısmen de İç Anadolu'yu hem İstanbul'a, hem de Bursa'ya bağlayan bir kavşak noktasında bulunmaktadır.	137
Fotoğraf 3.6. Bozüyük-İnegöl arasında yapımı tamamlanan 2x2 bölünmüş yoldan bir görünüm.	138
Fotoğraf 3.7. Çevre yolunun Çarşı Mahallesi geçişinde görüldüğü üzere yolun kuzey ve güneyinde yerleşmeler olduğu göze çarpar.	140
Fotoğraf 3.8. Kenti içinde terminal olarak kullanılan mekân (ihtiyacı karşılamaktan öte, trafikte aksaklıklara yol açmaktadır).	143
Fotoğraf 3.9. Bozüyük Taşıyıcılar Kooperatifine ait TIR ve kamyon parkı.	145
Fotoğraf 3.10. D-200 karayolunun kent geçişinde, gün içerisinde oldukça yoğun bir trafik akışı görülmektedir.	148
Fotoğraf 3.11. 1892 yılında hizmete açılan Bozüyük Tren Garı, İç Anadolu Bölgesi ile Marmara Bölgesi'ni birbirine bağlayan çok önemli bir konumda yer alır.	151
Fotoğraf 3. 12. Günümüzdeki (2008) Bozüyük'te Belediye İş Hanı'nın olduğu yer, 1940'lı yıllarda pazar alanı olarak kullanılmaktaydı (Nadir Mumcu'nun arşivinden).	162
Fotoğraf 3.13, 3.14. Kentte salı günleri kurulan pazardan görünüm.	163
Fotoğraf 3.15. Kentin ortasından geçen D-200 karayolunun bir Salı günü görünümü.	164
Fotoğraf 3.16, 3.17. Çarşı Mahallesi'nde bulunan hayvan pazarından görünüm.	165
Fotoğraf 3.18. Kentin ticarî bakımdan en hareketli caddelerinden biri olan İsmet İnönü Caddesi'nden bir görünüm.	166
Fotoğraf 3.19. Bozüyük kenti, İsmet İnönü Caddesi üzerinde bulunan beş katlı Belediye İş Hanı.	169
Fotoğraf 3.20. Atatürk'ün silah arkadaşlarından olan, Çolak İbrahim Bey'in köşkü.	174
Fotoğraf 3.21. Kasımpaşa Camii'nden bir görünüm.	175

Fotoğraf 3.22. İnönü Şehitliği'nden bir görünüm.	177
Fotoğraf 3.23. Tırbün mesire alanından bir görünüm.	178
Fotoğraf 3.24. Kömürsu Yaylası'ndan bir görünüm.	180
Fotoğraf 3.25. Bozüyük'ün gelişim alanında bulunan çok katlı binaların yer aldığı 4 Eylül Mahallesi'ndeki inşaatlardan bir görünüm.	183
Fotoğraf 3.26. Atatürk'ün silah arkadaşı olan İbrahim Çolak tarafından 1926 yılının Şubat ayında hizmete açılan Bozüyük Kereste Fabrikası (Foto-Nadir Mumcu'nun arşivinden).	184
Fotoğraf 3.27. Kereste fabrikasına yaklaşık 20 km uzaklıktan çelik hatlarla tomruk getirilmekteydi.	185
Fotoğraf 3.28. Bozüyük Kereste Fabrikası'na kilometrelerce uzaktan değişik vasıtalarla tomruk getirilmekteydi. Bunlardan biri de dekovil hattı üzerinde küçük bir lokomotif ile çekilmeye dayanan yöntemdi.	186
Fotoğraf 3.29. Bozüyük Organize Sanayi Bölgesi'nden bir görünüm	192
Fotoğraf 3.30. Kentin doğusunda karayolunun kuzeyinde yer alan sanayi tesislerinden genel bir görünüm.	196
Fotoğraf 3.31. Bozüyük Seramik Sanayi ve Ticaret A.Ş tesislerinden bir görünüm.	200
Fotoğraf 3.32. Eczacıbaşı Yapı Gereçleri ve Tic. A.Ş. Vitra Seramik Grubu Bozüyük tesislerinden bir görünüm.	201
Fotoğraf 3.33. Toprak Seramik ve Gıda San. ve Tic. A.Ş.'ye ait Bozüyük Kağıt, Fayans ve Seramik Fabrikası'ndan görünüm.	204
Fotoğraf 3.34. ABS Alçı ve Blok Sanayi A.Ş, Bozüyük tesislerinden bir görünüm.	206
Fotoğraf 3.35. Türk Demirdöküm Bozüyük Tesisleri Su Isıtıcıları Fabrikası'ndan bir görünüm.	211
Fotoğraf 3.36. Panel Radyatör Sanayi ve Ticaret A.Ş'den bir görünüm.	213
Fotoğraf 3.37. Demirer Kablo Tesisleri Sanayi ve Ticaret A.Ş'den bir görünüm.	218
Fotoğraf 3.38. Kösemen Plastik Metal Profil Sanayi ve Ticaret A.Ş.,	221
Fotoğraf 3.39. İdaş A.Ş Bozüyük tesislerinden bir görünüm.	225
Fotoğraf 3.40. Kentin doğusunda bulunan Bozteks İplik Sanayi ve Ticaret A.Ş tesislerinden bir görünüm.	226
Fotoğraf 3.41. Akenerji Elektrik Üretimi A.Ş tesislerinden bir görünüm.	227
Fotoğraf 3.42. Küçük Sanayi Sitesinden bir görünüm.	228

Fotoğraf 3.43. Kentte 4 Eylül Mahallesi'nin güneyi, tarımın yapıldığı alanlardandır.	233
Fotoğraf 3.44. Çaydere köyü yakınlarında bulunan Mersu alabalık tesislerinden bir görünüm.	237
Fotoğraf 3.45. Konut alanlarının kentte en yoğun olduğu Kasımpaşa Mahallesi'nin, kentin kuzeyindeki Kızıltepe'den görünüşü.	239
Fotoğraf 3.46. Düzenli yapılaşmanın görüldüğü alanlar arasında yer alan Yeşilkent'ten bir görünüm.	240
Fotoğraf 3.47. Kentin ilk yerleşim nüvesini oluşturan ve sık dokulaşmanın hâkim olduğu Kasımpaşa ve Tekke mahallerinden bir görünüm.	240
Fotoğraf 3.48. Atatürk İlkokulu binası, kentteki sit alanlarından biridir.	241
Fotoğraf 3.49. Kasımpaşa Mahallesi'nde restore edilmiş bir eski Bozüyük evi.	242
Fotoğraf 3.50. Eski Bozüyük evlerinin bir kısmı restore edilirken bir kısmı da bakımsızlıktan dolayı harabe olmaya terk edilmiştir.	243
Fotoğraf 3.51., 3.52. Kentin en büyük yeşil alanı ve sosyal tesislerini içeren parkı olan Osman Gazi Parkı'ndan görünüm.	244
Fotoğraf 3.53. Kent merkezinde yer alan ve içinde aile çay bahçesinin bulunduğu Cemalettin Köklü Parkı.	245
Fotoğraf 3.54. Kent stadından bir görünüm.	246
Fotoğraf 4.1. Kentte toplanan çöpler, kentin yaklaşık 4 km. kuzeybatısında KB-GD doğrultusunda uzayan Hamidiye vadisinde dökülmektedir.	258
Fotoğraf 4.2. Bozüyük Evleri olarak bilinen ve 18.-19. yüzyılın izlerini taşıyan konutlardan bir görünüm.	261
Fotoğraf 4.3. Geleneksel mimarinin en fazla görüldüğü yerler, kentin ilk yerleşim nüvesini oluşturan Kasımpaşa ile Tekke mahalleleridir. Fotoğrafta Kasımpaşa Mahallesi'nde bulunan ve restore edilmiş geleneksel bir konut.	262
Fotoğraf 4.4-4.5. 4 Eylül Mahallesi, kentsel gelişimi en hızlı olan yerleşim alanlarından olup, yeni yapılaşmalarda çok katlı binalar göze çarpmaktadır.	264

GİRİŞ

1.Araştırma Sahasının Konumu ve Başlıca Özellikleri

Araştırma sahasını, Bilecik'e bağlı Bozüyük kentinin belediye yönetim sınırları dâhili ve yakın çevresi oluşturmaktadır. Araştırmaya konu olan Bozüyük kenti, 1941 Türk Coğrafya Kongresi'nde belirlenen bölge sınırlarına göre, dört coğrafi bölgenin (Marmara, Karadeniz, İç Anadolu, Ege bölgeleri) birbirlerine en çok yaklaştıkları bir sahada yer almaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, farklı coğrafi özellikler bakımından bir geçiş yöresi olduğu dikkati çeker. Bozüyük kenti, EROL'a göre ise, Güney Marmara Bölümü'nün, Bursa İznik dağ ve ovalar yöresine dâhil olup, Bursa Bilecik ova ve platoları çevresinde yer almaktadır.¹

Bozüyük kenti, Sakarya Nehri'ne karışan Karasu'ya dökülen ve kabaca kuzeybatı-güneydoğu istikametinde akan Kocadere'nin açtığı vadi tabanı ile bu vadinin az eğimli kuzey yamaçları ile güneyindeki düz alanda kurulmuştur. Yerleşmenin ilk çekirdeği Kasımpaşa Mahallesi olup yatay büyümesi doğuda 4 Eylül Mahallesi, batıda Çarşı Mahallesine kadar genişlemiştir. Bozüyük kenti, yerleşmenin batısında bulunan ve bazı kaynaklara göre de kente adını veren Höyük Tepe (859 m)'nin, üzerindeki su sarnıçları, tarihî önemi ve kısmen de topoğrafik bir engel teşkil etmesi, kentin batıya doğru gelişmesini engellemiştir. Bunun yanı sıra topoğrafik koşulların daha uygun olmasıyla yerleşme doğuya doğru genişletilmiştir. Yerinde yapılan gözlem ve ölçüm sonuçlarına göre yerleşim alanının yatay sınırlarının, Kasımpaşa Mahallesi esas alındığında, doğu-batı istikametinde yaklaşık 14 km. olduğu saptanmıştır. Yerleşmenin batısında Değirmendüzü Tepesi (864 m), kuzeybatısında Kuyupınar Tepesi, kuzeyinde Kızıltepe (964 m.) ve Tekekuz Tepesi (1077 m.), kuzeydoğusunda Yanıkıyatak Tepesi ile Asar Tepesi, doğusunda Karaburun Tepesi (914 m.), güneyinde ise Ada Tepesi (851 m), Tekke Sırtı ve Çanakkale Tepesi (853 m) yer alır.

Eski kaynaklarda adından Lamunia diye söz edildiğini öğrendiğimiz Bozüyük² hakkında tarihî bilgiler oldukça sınırlıdır. Yapılan araştırmalar Friglerin bu sahada yaşadığını göstermektedir. Osmanlı döneminde bir kariye (köy) olarak kayıtlara geçmiş olan Bozüyük, Kasımpaşa cami ve imarethanesi ile tarihî hamam çevresinde gelişme

¹ Erol, O., 1993, *Türkiye'nin Doğal Yöre ve Çevreleri*, Ege Üniv. Edebiyat Fak. Ege Coğrafya Dergisi, Sayı:7, İzmir, s.39.

² Frigler, <http://www.hermetics.org/frigler.html>, 1.10.2006.

göstermiştir.³ XIX. yüzyılda, Söğüt kazasına bağlı bir nahiye merkezi olan Bozüyük, bu tarihlerde halı, kilim, seccade dokumacılığının önemli olduğu bir kasaba iken 1924 yılında ilçe yönetim merkezine dönüştürülmüştür.

Bozüyük, kuzeyden Bilecik'in Pazaryeri ve merkez ilçeleri, kuzeydoğudan ve doğudan Bilecik'in Söğüt ilçesi, güneydoğudan Eskişehir'in İnönü ilçesi, güneyden Kütahya'nın merkez, güneybatıdan aynı ilin Tavşanlı, batıdan yine aynı ilin Domaniç ve Bursa'nın İnegöl ilçeleriyle çevrilidir (Harita 1).

Alanı yaklaşık 849 km² olan Bozüyük ilçesinin 2007 yılı itibarıyla Dodurga ve Cihangazi adında iki beldesi ve 44 köyü bulunmaktaydı. Araştırmanın esas konusunu oluşturan Bozüyük kenti, kuzeyde Kızıltepe ve Alibeydüzü, doğuda Yörükcepni ve Poyra, güneydoğuda Akpınar, güneyde Kovalıca ve Saraycık, batıda ise Aşağıarmutlu köyleri ile çevrilidir.

Denizden yaklaşık 754 m. yüksekte kurulmuş olan Bozüyük Meteoroloji İstasyonu'nun 31 yıllık (1975-2005) rasat sonuçlarına göre yıllık ortalama sıcaklık değeri 10.5°C, yıllık yağış miktarı ise 485.4 mm dolaylarında saptanmıştır. Karadeniz Havzasına dâhil olan Bozüyük ve çevresinin suları, Sakarya Nehri'nin kolları olan Karasu Deresi ve Sarısu Çayı vasıtasıyla drene edilmektedir. Bozüyük'ün yaklaşık 10 km. güneyinde bulunan Bozalan köyünden kaynağını almakta olan (Bozalan mevkii) Karasu, Pazaryeri istikametinden gelen Sorgun ve Selöz derelerini aldıktan sonra, Bilecik'te Hamsu Deresi'ni de alarak, Osmaneli yakınlarında Sakarya Nehri'ne eklenir.

TÜİK'in yapmış olduğu 2007 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre nüfusu 54.000'i aşan (54 422) Bozüyük kenti, altı mahalleden oluşur. Kentin ilk çekirdeğini oluşturan Kasımpaşa Mahallesi dışında yerleşmede, Çarşı, 4 Eylül, Tekke, Yenimahalle ve Yediler mahalleleri bulunur. Kentin makroformu, meskenlerin genelde Bursa-Eskişehir (D-200) karayolunun çevresinde kurulduğundan lineer bir şekildedir (Fotoğraf 1). Bu özellik kentin fonksiyon alanları üzerinde de etkili olmuş, bankalar, resmi binalar, toptancı ticarethaneler ve otogar D-200 karayolu boyunca uzanan İsmet İnönü Caddesi çevresinde toplanmıştır.

³ Doğru, H., 1992, XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı, Afa Yayınları, Yayın No:194, İstanbul.

Sevin, V., 2003, Anadolu Arkeolojisi, Der Yayınevi, Yayın No: 215, İstanbul.

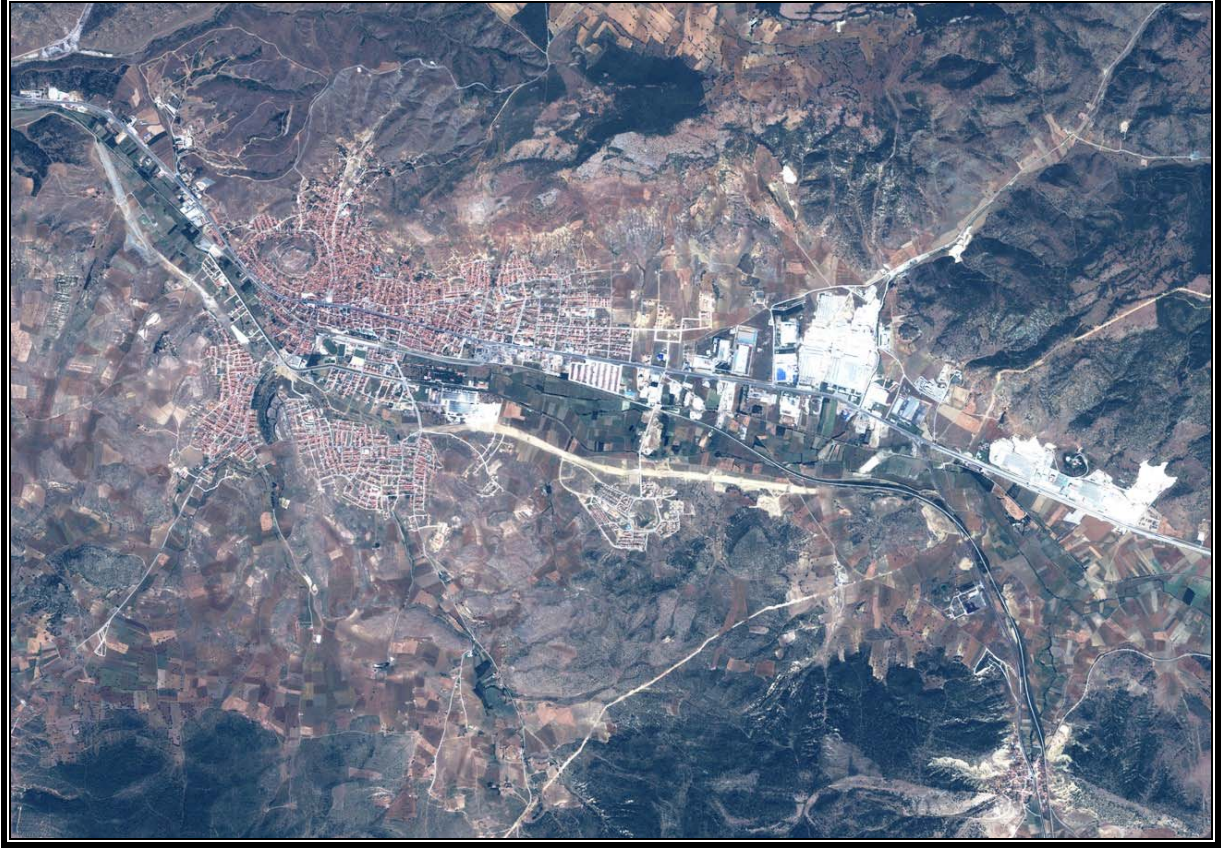
Yılmaz, K., 2004, Geçmişten Günümüze Bozüyük, Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Yay. No:4, Ankara.

Harita 1. Bozüyük’ün Lokasyonu.

Bozüyük doğal yolların ve bugün Güney Marmara ve Çatalca-Kocaeli Bölümlerini İç Anadolu ve İç Batı Anadolu’ya bağlayan karayollarının kavşak noktasında olması ve İstanbul-Ankara demiryolu güzergâhında bulunmasından dolayı, sanayi tesislerini (özellikle 1973’ten sonraki teşvikleri takiben) kendisine çekmeyi

başarmış, gelecekte büyümesini sürdürebileceğini tahmin ettiğimiz bir sanayi kenti konumunu kazanmıştır. Gerçekten de sanayileşmeden ileri gelen bu büyümenin devam etmesi durumunda, zaman içinde Bozüyük-Eskişehir hattının, İstanbul-Adapazarı sanayi kuşağı gibi bir mahiyet kazanacağı söylenebilir.⁴

Fotoğraf 1. Bozüyük Kenti'nin uzaydan çekilen bir görüntüsü–2006 (Bozüyük Belediyesi).

Bozüyük çok önemli bir ulaşım güzergâhında bulunmaktadır. Karasu Vadisi boyunca uzanan D-200 karayolu, İç Batı Anadolu'yu ve kısmen de İç Anadolu'yu hem İstanbul-İzmit-Adapazarı sanayi aksına, hem de Bursa gibi büyük sanayi kentine bağlayan bir kavşak noktasında bulunmaktadır. Bunun yanı sıra İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan (Haydarpaşa-Ankara) demiryolu hattı üzerinde bulunması, önemini daha da artırır. Bilecik'e 32 km, Eskişehir'e 42 km, Kütahya'ya 70 km, Bursa'ya ise 105 km uzaklıkta yer almakla birlikte, en yakın sivil hava alanı ise, 75 km uzaklıkta bulunan Bursa-Yenişehir Hava alanı'dır.

Bozüyük 1973'lere kadar tipik bir Anadolu kasabası iken, Bilecik ilinin kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınması ile birlikte, hızlı bir gelişme trendine

⁴ Özgür, E. M., 1994, *Bilecik İlinde Farklı Karakterde İki Şehir: Bilecik ve Bozüyük*, Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Ankara, Sayı:3,s.191.

girmiştir. Bunda, sanayi yatırımcılarının Bozüyük'ü tercih etmeleri büyük rol oynamıştır. Bozüyük, 1980'lerden sonra ise, hem ticaret hacmi hem de sanayisi gelişen ve hızlı nüfus artışının yaşandığı bir ilçe hâline gelmiştir. Kuşkusuz bu durumda sık bir kara ve demiryolu ulaşım olanaklarının varlığı, İstanbul, Bursa, Eskişehir gibi büyük pazarlara yakın oluşu, özellikle seramik endüstrisinde kullanılan hammaddenin yakın çevreden sağlanması avantajları, büyümesinde temel etmenlerdir. Sanayisi gelişmekte olan Bozüyük, zamanla işgücüne dayalı nüfus da almıştır. Özellikle çevredeki kırsal yerleşmelerden ilçe merkezine bir göç hareketi yaşanmıştır. Bu nedenle çoğu köyde nüfus oldukça azalmış ve köylerde çoğunlukla yaşlı nüfus kalmıştır. Bu nüfus akınına sadece ilçenin kendi köylerindeki nüfus değil, aynı zamanda ülkemizin değişik yörelerinde yaşayan bir kısım işgücü ve nüfus da katılmıştır.

2.Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Kentleşme, insanlık tarihinin en önemli olgularından biridir. Kentlerin oluşmasıyla, insanlar tarım dışı ekonomik faaliyetlerle daha fazla uğraşmaya başlamış, bunun sonucu olarak; ticaret, sanayi, hizmetler gibi değişik fonksiyonlar ortaya çıkmıştır. Özellikle sanayi devrimi ile birlikte sanayileşme hız kazanmış ve bir yandan mevcut kentler büyürken, öbür yandan yeni kentler oluşmuştur. Elbette yeni kentlerin oluşmasında sanayileşme tek başına bir faktör değildir. Sanayileşmeyle birlikte, kırsal kesimden gelen yoğun bir nüfus, kentleşmeyi hızlandırmış, bu durum ise kırsal nüfusun azalmasına, kentsel yerleşim alanlarındaki nüfusun ise artışına yol açmıştır.

Kent coğrafyası yerleşme coğrafyasının önemli bir bilim alanıdır. Özellikle son 40-50 yıl içinde nüfusun artması ve aynı zamanda ziraî olmayan nüfusun gittikçe daha fazla dikkati çekmesi, kent coğrafyasının kendine özgü bir sistematiğe ve ilkeye sahip olmasına yol açmıştır. Coğrafyanın birçok bilim alanında olduğu gibi, bu da temelde multidisipliner bir bilim alanıdır.⁵

Bilindiği gibi ülkemiz, hızlı bir kentleşme süreci geçirmektedir. Özellikle 1950'den sonra bu hız iyice kendisini hissettirmiştir. Cumhuriyet Dönemi başından itibaren yapılan sayımlarda, Türkiye nüfusunda kırsal ve kentsel nüfus miktar ve oranları zamanla nüfusun lehine sonuçlanmaya başlamıştır. Örneğin 1927 yılı sayımında Türkiye nüfusunun %24.2'si kentli nüfus iken, bu oran 1950'de %25'e,

⁵ Karaboran, H., 1989, *Şehir Coğrafyası ve Şehirsel Fonksiyonlar*, Fırat Üniv. Dergisi (Sosyal Bilimler), Elazığ, Cilt:3, Sayı:1, s.81.

1975'te %41.8'e ulaşmıştır. Kentli nüfus oranı 2000 yılı sayımına göre %64.9 olup, 2007 yılı Adrese Dayalı Sayım sonuçları ile %70.5'e yükselmiştir.

Kentleşme hareketleri, dünyanın farklı ülke ve bölgelerinde olduğu gibi ülkemizin değişik coğrafi bölgeleri ve hatta yöreleri arasında farklı özellikler göstermektedir. Bu nedenle kentleşmenin ortaya çıkardığı başlıca plânlama kararları, yerel ölçekteki kent incelemelerini zorunlu hâle getirmektedir.⁶ Kentleşme hızının ülkemizin her bölge ve yöresinde aynı hızda olmayışı, önemli bazı sorunlara yol açmaktadır. Örneğin, metropol kentlerde (İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa gibi) hızlı bir sanayileşme ve kentleşme görülürken, ülkemizin diğer kentlerinde, kentleşmenin daha yavaş olması, bu kentlerde büyük bir nüfus kitlesinin toplanmasına, bu ise gecekondulaşma, alt yapı yetersizliği, trafik sıkışıklığı, gürültü ve çevre kirliliği, suç oranlarının artması gibi önemli sorunlara yol açmaktadır. Bunlar ve buna benzer sorunların daha da karmaşık boyutlara ulaştığı kentlere yönelik göç hızının düşürülmesi ve ülke genelinde dengeli bir kentleşme süreci oluşturulması yönünde dikkatli planlamalar yapılmalıdır. Bu amaçla uzun yıllardan beri statik özellik gösteren bazı kentler için yeni yatırımlar yapılmalı ve hayata geçirilmelidir. Aksi takdirde bu şekilde varlığını sürdüren metropol kentler, daha da büyüyerek kent planlama sorunları çözümsüz kalabilecektir.

Daha önce de ifade edildiği gibi bu araştırma, bir kent coğrafyası etüdü niteliğinde olup, *doktora tezi* çalışmasıdır. Bozüyük kentinin kentsel gelişiminin belirlenmesi, kent içi arazi kullanılışı, işlevsel etki alanı ile nüfus ve yerleşme özelliklerinin incelenmesi bu çalışmanın esas amacını oluşturmaktadır. Buna ek olarak kentteki sanayileşmeden doğan bir takım planlama sorunlarının çözüm önerilerine katkı yapması amaçlanmıştır.

Araştırma konusu olan Bozüyük'teki kentleşme hareketinde, 1960'da kurulan Bozüyük Kimya Sanayi ile 1966'da hizmete açılan Bozüyük Seramik Fabrikası ve 1970'lerden sonra açılan çok sayıdaki fabrikanın etkisi görülmektedir. Özellikle taş-toprağa dayalı sanayi tesislerinin fazlalığıyla dikkati çeken Bozüyük, bu alandaki yatırımcıların ilgi odağı olmasıyla birlikte kentleşme hareketi hızlanmıştır. Bir sanayi alanı ve alt dalları tarafından büyümesi sağlanan Bozüyük, daha şimdiden bazı kentsel planlama sorunlarının ortaya çıkması ve bunların çözümlenmesine katkı yapması amacıyla araştırmamıza konu oluşturmıştır.

⁶ Doğanay, S., 2001, Gümüşhane Şehir Coğrafyası, Atatürk Univ., Sosyal Bilimler Enst. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, s.5.

Nitekim 1927 sayımına göre 6734 kişi olan Bozüyük'ün nüfusu, 1950'de 7630'a, 1970'te 13307'ye, 1990'da 33162'ye ve 2000'de 47469'a, 2007'e ise 54422'ye yükselmiştir. 1950'de Bozüyük'ün bir bucağı konumunda olan Pazaryeri, 1955'te ayrı bir ilçe hâline getirilmiştir. Bu nedenle 1955 yılı sayımında, ilçe nüfusunda yaklaşık 16000 kişilik bir azalma meydana gelmiştir. Ardından bir idarî değişiklik daha yapılarak, İnönü bucağı Eskişehir'e bağlandığından, Bozüyük nüfusundan 11000 kişi azalmıştır. Bu iki idarî değişiklik neticesinde, Bozüyük nüfusu yaklaşık 27000 dolayında azalmasına rağmen, bu derecede bir kentleşme olgusunun süratle devam etmesinin nedeni, kentteki sanayi kuruluşlarının sürekli artmasıdır.

Bozüyük kenti çalışması, birkaç aşamada gerçekleştirilmiştir. Önce araştırma sahasıyla ilgili yazılı kaynaklar taranmış, ilgili bir kısım doküman temin edilmiştir. Bundan sonra ise, coğrafyanın temel araştırma yöntemlerinden olan *gezi-gözlem* yöntemi ile mülakat çalışmanın hemen hemen veri derleme yönteminin esasını oluşturmuştur. Bu aşamada, sahayla ilgili gerekli belgelere ulaşmak için, kurum ve kuruluşlardan asıl belgeler temin edilmiştir. Bir coğrafyacı için saha araştırmalarında uygulanacak olan en önemli yöntem olan *gezi-gözlem* aşamasında, mahalleler ayrı ayrı ele alınmış ve mevcut durumları her açıdan incelenmiştir. Kentin çekirdeğini oluşturan alanlardan, yeni gelişim alanlarına kadar her fonksiyonun dağılımı tek tek incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca kent içerisinde gerekli görülen alanların fotoğrafları çekilmiş ve bu fotoğraflar konu içinde, fikirleri desteklemek amacıyla gerekli görüldüğü yerlere konulmuştur.

Başta Bozüyük Belediyesi'nden temin edilen, Bozüyük Kenti 1/1000 ölçekli Revizyon İmar Plânı ve Plân Raporu olmak üzere, TÜİK, DPT, DSİ, DMİGM, KHGM ve KGM raporları da tezde kullanılmıştır. Ayrıca YÖK'ten istenen ve benzer çalışma konularının yer aldığı tezler incelenerek, bunlardan da faydalanılmıştır. Bu verilerin dışında, sahayla ilgili olarak genel coğrafi eserler de (çok sınırlı sayıdadır) gözden geçirilerek yararlanılmıştır. H.G.K'nın Türkiye Topoğrafya Haritası'nın 1/25000 ölçekli *Eskişehir i24 a1, Eskişehir i24 a2, Eskişehir i24 a3, Eskişehir i24 a4, Kütahya i 23 b2* paftaları ile 1/100000 ölçekli *Eskişehir i24* ve *Kütahya i23* paftalarından da geniş ölçüde faydalanılmıştır. Genellikle bu yollarla derlenen doküman, coğrafyanın temel düşünce ilkelerinden, *dağılım, bağlantı ve sebep-sonuç* ilkeleri kullanılarak, olay ve olgular arasında karşılıklı ilgi kurulmaya çalışılmıştır. Bunu yaparken de çeşitli coğrafi

olaylar amaca uygun dağılım haritaları ile gösterilmiş, olaylar arasındaki bağlantı grafikler çizilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Yukarıda belirtilen esaslar doğrultusunda hazırlanan, Bozüyük Kent Coğrafyası konulu doktora tez çalışmasında elde edilen bulgu ve ortaya konan sonuçların, Bozüyük'ün plânlamaya yönelik yatırım kararlarının alınmasında, ilgili kişi veya kuruluşlara yararlı olacağı kanaatini taşımaktayız.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

1.1. Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikler

Bilecik ilinin temelini oluşturan Paleozoik yaşlı başkalaşım kütleleri özellikle güneyde Bozüyük ve Dodurga ile batıda merkez ilçe ve Pazaryeri'nde oldukça yaygındır.⁷ Eskişehir civarında genellikle D-B istikametinde uzanan monoklinal kıvrımlı ve kırıklı olan yeni strüktürler Bozüyük çevresine kadar devam etmektedir.⁸

Araştırma sahasında arazinin zemin yapısını, Paleozoik yaşlı Permiyen devrine ait killi şist, konglomera, kalkerler ile bu formasyonların ayrışması sonucu meydana gelen birikinti örtü tabakası ve killer meydana getirmektedir.⁹

Kentin batı tarafında bulunan tepe ile (Höyük Tepe) kuzeyde yükselen yamaçlar Paleozoik yaşlı mermerleşmiş kireçtaşlarından oluşmuştur. Yamaçlardan DDY'ye kadar uzanan hafif meyilli saha ve bu arazinin doğu devamında bulunan gelişme sahasının zemini sıkışık, homojen kırmızımsı-sarı renkli topraktan oluşmuştur. DDY'nin iki tarafında uzanan alçak sahanın zemini zayıf yapılı killi topraktan oluşmuştur. Kentin güney tarafında bulunan tepelikler eski dere çakıllarıyla örtülü olan Neojen yaşlı kumlu marnlardan ibarettir.

Kuzeybatıda Paleozoik formasyonları daha çok üstte çok kırık ve çatlaklı beyaz renkli kalker, altta ise yeşil renkli kil tabakaları şeklindedir. Kuzey ve kuzeydoğuda ise daha çok koyu kırmızı renkli kil taşları aflöre etmektedir. Killi yapının dağılması ve akması neticesinde kentin kuzeyinde çok kalın kırmızı renkli bir toprak tabakası oluşmuştur.¹⁰

Bir taraftan eski kayaçlardan oluşan D-B istikametinde uzanan bir bünyenin varlığı, diğer taraftan Karasu'nun bu bünyeyi transversal olarak kat etmesi, vadilerin derin boğazlar şeklinde açılmasına neden olmuştur. Bozüyük'ün kuzeyindeki boğazın, Karasu tarafından (Neojen tabakalarına göre) sürempoze bir şekilde açıldığı da ayrıca dikkati çekmektedir. Bu bakımdan Bozüyük ve Bilecik arasında bulunan bu eski yapının varlığı, özel bir önem taşımaktadır. Bu eski bünyenin bulunduğu saha,

⁷ Bilecik İli Arazi Varlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1998, s.12.

⁸ Yalçınlar, İ., 1957, *Eskişehir-Bilecik Arasında Morfolojik Müşahedeler*, Türk Coğrafya Dergisi, İstanbul, Sayı: 17, s.144.

⁹ Bozüyük Kenti 1/1000 Revizyon İmar Plânı ve Plân Raporu, s.29.

¹⁰ Bozüyük Kenti, 2007, a.g.r, s.27.

metamorfize olduğu için eskiden beri fosilden mahrum bir arazi kabul edilmiş ve elde mevcut eserlerde de, genellikle Paleozoik bir oluşum gerçekleşmiştir.¹¹

Araştırma sahasının kuzeyindeki yamaçlarda zemin şist, kalker, konglomera ve kil gibi tortul kayalardan oluşmuştur. Bu alanlarda iri taneli kum ve değişik boyda çakıllar ihtiva eden konglomeralar da mevcuttur. Üst seviyelere doğru konglomeralar, çok gevşek ve dağılabilir bir yapı kazanmışlardır.¹²

Eskişehir ilinin kuzeybatısında ve Sarısu vadisinin kuzey kısmında Neojen'e ait depolar üzerinde 850–900 metrelerde geniş vadi oluklarıyla ayrılmış sırtlarda ve plato kenarında alçak düzlükler ortaya çıkmıştır. Eskişehir-Bozüyük yolunun da üstünden geçtiği bu sahadaki Neojen'in killi, marnlı kısmının Miyosen'i temsil ettiği söylenebilir. Daha üstteki sarımtırak kalkerler ise içindeki fosillerin yardımıyla Pliyosen şeklinde ayırt edilmiştir.¹³

Kuestalı rölyef ve bunlarla beraber bulunan sübsekan vadiler, bölgedeki Pliyosen sathının teşekkülünden sonra meydana gelmiş yeni arazi şekilleri olarak görünmektedir. Bununla beraber bilhassa yüksek Neojen arazisi üzerinde iyi bir şekilde teşekkül etmiş Pliyosen sathı parçaları da müşahade edilmektedir. Bu eski sathın bir kısım parçaları kuzeydeki Bozüyük çevresinde de görülebilmektedir.¹⁴ Bilecik'te Neojen yapılanmalar kireçtaşları başta olmak üzere kumtaşı, marn ve konglomeralardan oluşmaktadır. Bu oluşuklardan açık renkli sarımsı kireçtaşları Bozüyük ilçe merkezinde ve ilçenin kuzeyinde görülür.¹⁵

Bozüyük, 18.06.1996 tarih ve 96/8109 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren, Türkiye Deprem Bölgeleri ve Bilecik İli Deprem Haritası'na göre ikinci derece deprem bölgesi içinde yer almaktadır. Kentin yakın çevresinde çok sayıda aktif fay bulunmaktadır. Kent, Bozüyük-Eskişehir tektonik çukurluğu içinde bulunmaktadır¹⁶ (Harita 1.1).

¹¹ Yalçınlar, İ., 1957, a.g.m., s.144.

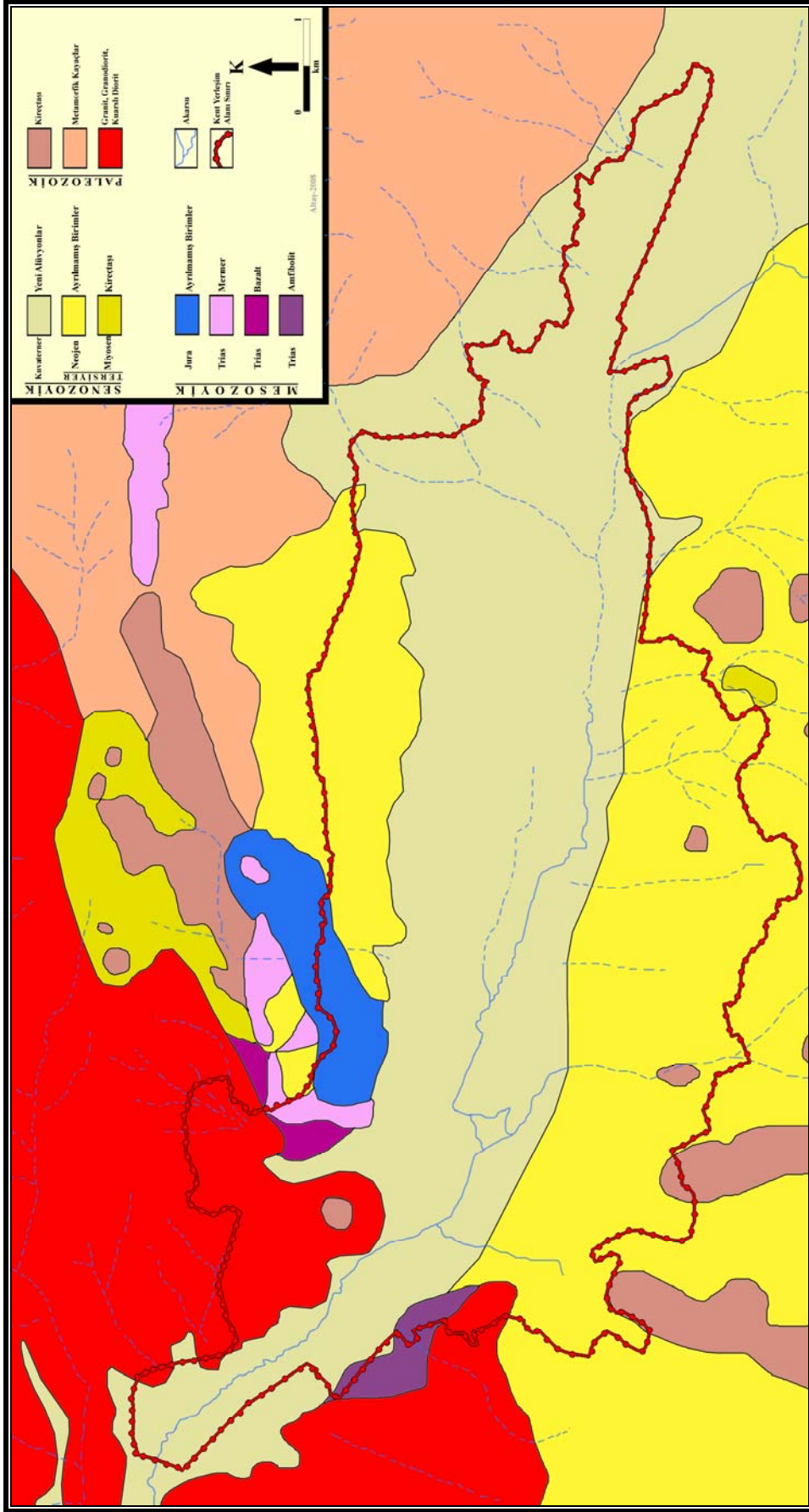
¹² Bozüyük Kenti, Araştırma ve Değerlendirme Raporu, 2007, Barlas İmar Planlama Ltd.Şti., Ankara, s.27.

¹³ Özgür, E. M., 1990, Bilecik Coğrafyası, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, s.20.

¹⁴ Yalçınlar, İ., 1957, a.g.m., s.143.

¹⁵ Bilecik İli Arazi Varlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1998, s.13.

¹⁶ Tabban, A., 1980, Kentlerin Jeolojisi ve Deprem Durumu, İmar ve İskân Bakanlığı, Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara, s.69.

Harita 1.1.1. Bozüyük Kenti Yerleşim Alanının Jeolojisi (Bozüyük Belediyesi İmar Planı ve MTA 1/500.000 ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası'ndan yararlanılarak çizilmiştir).

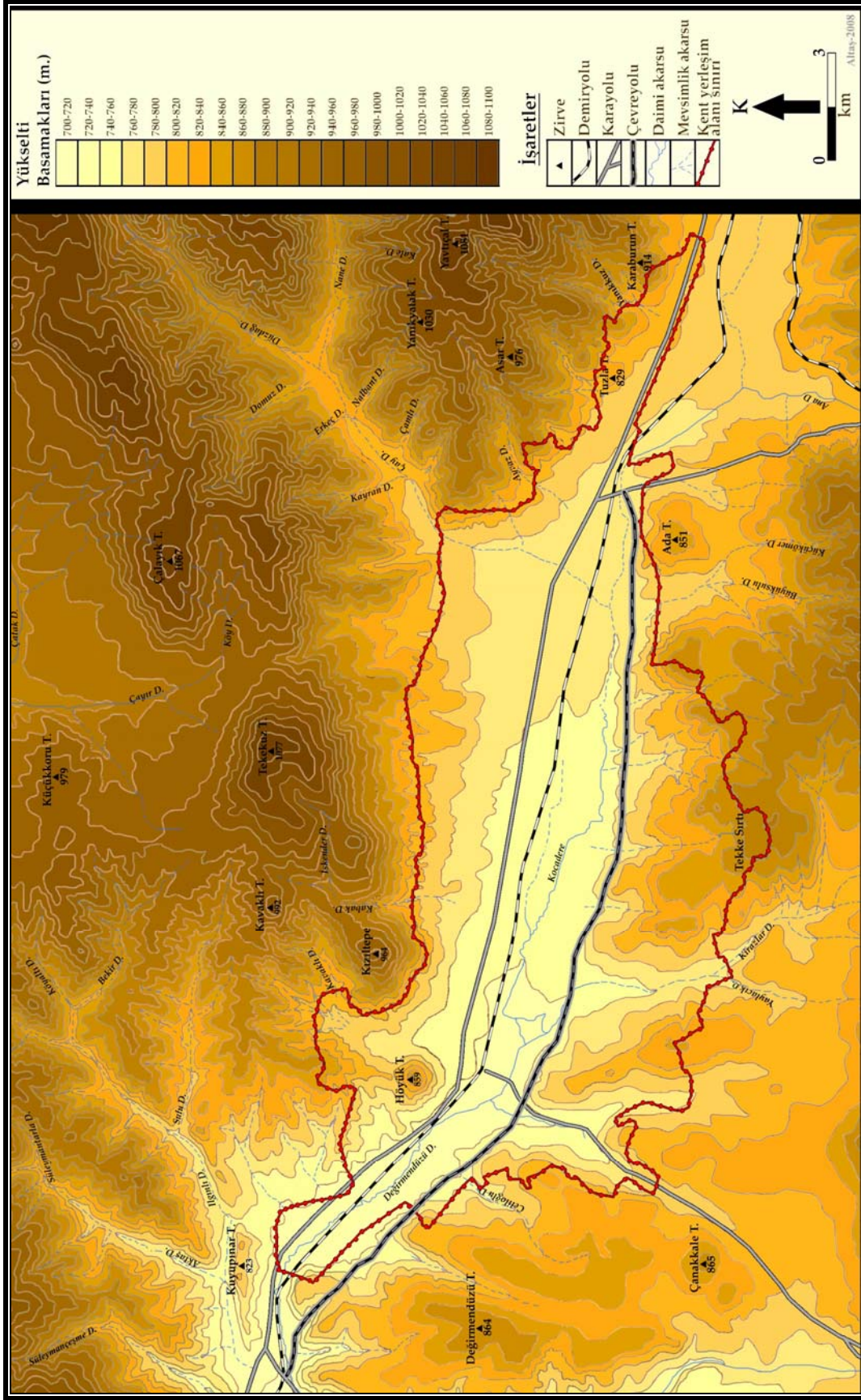
Bozüyük kenti, genel olarak güneydoğu-kuzeybatı istikametinde uzanan Karasu'nun kollarından Kocadere'nin açtığı vadinin az eğimli kuzey yamaçları ile güneyindeki düzlük alanlar üzerine kurulmuştur. Kentin yerleşim alanı genel olarak Kızıltepe (964 m) ve Tekekuz Tepesi (1077 m)'nin güney etekleri ile Höyük Tepe (859)'nin güney ve doğu eteklerinde yoğunlaşmıştır (Harita 1.2).

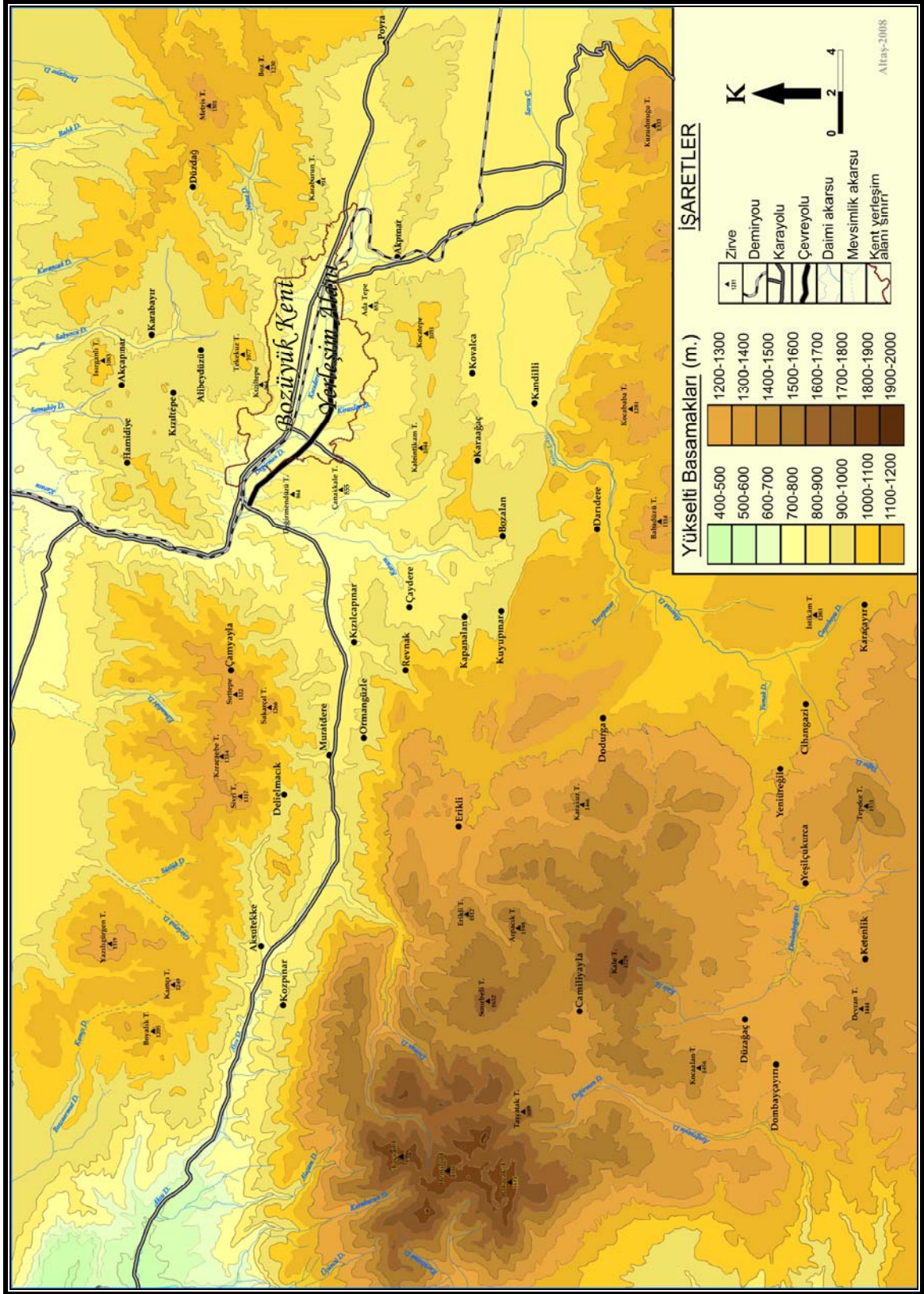
Kent, doğuda Sündiken Dağları'nın batısındaki Metris Tepe (1301)'ye bakan yamaçlardan başlar, batıda Bozalan köyünden doğup kuzeye doğru ilerleyen Karasu Çayı'nın derince yarmaya başladığı Hamidiye yakınlarında sona erer. İlçedeki en büyük düzlük, yerleşim alanının güneyinde, Yeşilkent'in kuzeyinde kalan düzlük sahalardır. Kızıltepe ve Höyük Tepe'nin güney eteklerindeki Neojen çanağının yanında uzanan ova yaklaşık 60 km² lik alan kaplamaktadır. Kuzeybatıda daralarak Karasu vadisine yayılan ova güneyde genişleyerek bir taraftan İnönü-Kandilli köylerinin kuzeyindeki sırtlara uzanmaktadır.¹⁷

Kentin kuzeyi, güneyine oranla daha yüksek ve engebelidir. Kuzeyde yer alan önemli yükseltiler, Kızıltepe (964 m), Tekekuz Tepesi (1077 m), kuzeydoğuda Metristepe (1301 m), güneydoğuda Ada Tepe (851 m), güneybatıda Çanakkale Tepesi (865 m), batıda ise Değirmendüzü Tepesi (864 m)'dir (Harita 1.2, 1.3). İlçe sınırlarında yer alan önemli yükseltiler ise batıda Yırce Dağı'nda Üç Tepeler (1790 m), güneybatıda Kala Dağı'nda (1906 m), doğuda Metristepe (1301 m), batıda Çamyayla Tepesi (1322 m), güneyde Kandilbayır Tepesi (1320 m) ve kuzeyde Kızıltepe (964 m)'dir.

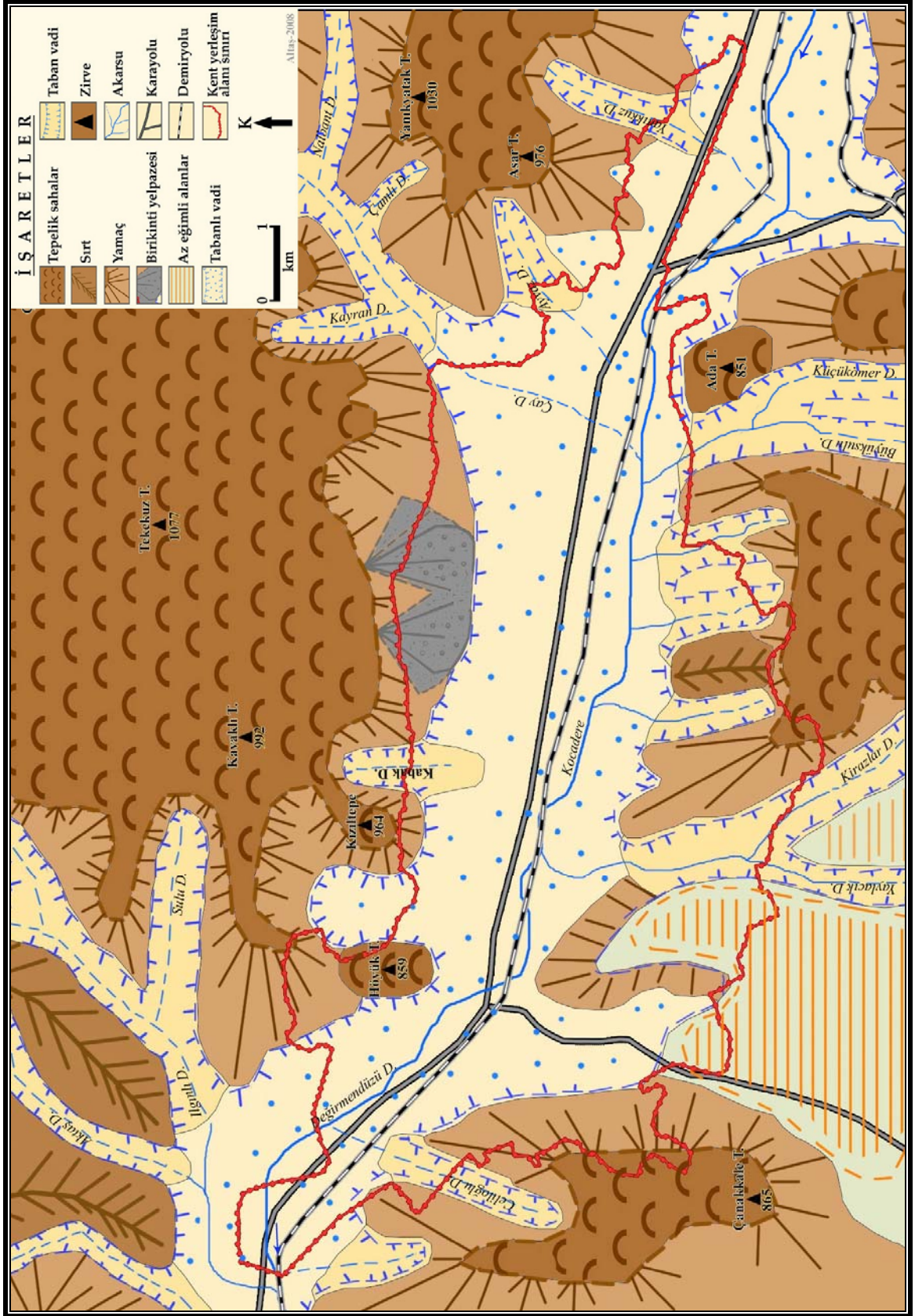
Bozüyük yerleşim alanının büyük bir bölümü %0-5 arası eğimde, oldukça düz bir topoğrafyada yer almaktadır. Düz alanlar genelde karayolu çevresinde ve yol boyu devam etmektedir. Karayolunun kuzeyindeki yerleşim alanlarının bir kısmı, özellikle Tekke Mahallesi'nin güneyi ile Yeni Mahalle'nin orta kısımları %5-10 eğimde yer almaktadır. Kuzeyde ise yerleşmenin son bulduğu alanlara doğru eğim değerleri oldukça artmakta ve %30 sınırını aşmaktadır. Yerleşmeyi ikiye bölen karayolunun güneyindeki yerleşim alanları ise arızalı bir topoğrafyaya sahiptir. Burada eğim değerlerinin artması dikkat çeker (Harita 1.4).

¹⁷ Bozüyük Kenti 1/1000 Revizyon İmar Plânı ve Plân Raporu, s.22.

Harita 1.3. Bozüyük Kenti ve Yakın Çevresinin Topoğrafya Haritası.

Harita 1.4. Bozüyük Kenti Yerleşim Alanının Jeomorfoloji Haritası.

Bozüyük, Akpınar, İnönü, Alpu, Biçer ve Sarıköy'deki mermerlerde görülen fay aynaları buradaki kırıkların izleridir. 1956 yılında Çukurhisar (Eskişehir) merkezli deprem, bu fayın hareketiyle olmuştur. Söz konusu fay, Pazaryeri Gümüşdere istikametinde devam etmektedir.¹⁸

1.2. İklim Özellikleri

Bozüyük kenti ve yakın çevresinin iklim özelliklerini analiz etmeden önce, ülkemizin ve Bozüyük'ün hangi iklim kuşaklarında bulunduğundan bahsetmek faydalı olacaktır. Her şeyden önce Türkiye, kuzeyde *Batı rüzgârları sisteminin* etkisinde bulunan Orta ve Batı Avrupa'nın her mevsimi yağışlı ılıman iklimi ile Doğu Avrupa'nın karasal iklimi ve güneyde *Subtropikal yüksek basınç rejiminin* etkisinde bulunan her mevsimi kurak tropikal bölge arasında, bir geçiş kuşağı üzerinde bulunmaktadır.¹⁹

Bozüyük kentinin, dört coğrafi bölgenin birbirlerine en çok sokuldukları bir alanda yer alması, iklim özelliklerinin geçiş tipi şeklinde oluşmasına neden olmuştur. Koçman'ın da yapmış olduğu iklim tipi ve iklim bölgeleri sınıflandırmasına göre Bozüyük *Yarı kurak İç Anadolu İklimi* ile *Yarı nemli Marmara İklimi* arasında bir geçiş bölgesinde yer almaktadır.²⁰ Aslında Bozüyük kenti genel olarak Yarı kurak İç Anadolu İklimi bölgesi sınırlarında olmasına karşın, bulunduğu konum ve coğrafi özellikleri nedeniyle, Yarı nemli Marmara İkliminin etkileri buralara kadar sokulmaktadır. Bu nedenle Bozüyük kentinin bu iki iklim bölgesi arasında, bir geçiş sahasında bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bozüyük kentinde iklimin şekillenmesinde etkili olan faktörler; Uludağ'ın güneydoğu uzantısının kuzeyinde kalması, özellikle Karasu vadisi ve Aksu vadisi boyunca Güney Marmara'daki hava şartlarının buralara kadar sokulabilmesi ve orta kısımlarında yer alan Sündiken Tepe (1769 m)'den adını alan Sündiken Dağları'nın güneybatısında yer alması dolayısıyla İç Anadolu'daki karasal hava etkilerinin buraya sokulabilmesidir. Zira Bozüyük kentinin bir geçiş sahası konumunda oluşunu çevredeki bitki örtüsü varlığından da kolayca anlayabiliriz. Bozüyük kentinden doğuya doğru yaklaşık 10–15 km gidildiğinde vejetasyonun İç Anadolu'nun step formasyonu ile

¹⁸ Bozüyük Belediyesi, Zemin Etüd Birimi'nden alınmıştır.

¹⁹ Koçman, A., 1993, Türkiye İklimi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 72, İzmir, s.1.

²⁰ Koçman, A., 1993, a.g.e. s.80.

şekillendiğini görürüz. Oysa Bozüyük'ün özellikle güney ve batısının, zengin göknar, sarıçam, karaçam ormanlarıyla kaplı olması, bu sahada bir geçiş ikliminin görüldüğünün belirtileri olabilir. Bu durumda Bozüyük'te etkili olan KB sektörlü rüzgârların etkisi de oldukça önemlidir. Şöyle ki, hâkim yönünün KB olması ve esme sıklığının yıl içinde en fazla Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında olması, Güney Marmara'nın yaz aylarının nem etkisinin Bozüyük'e kadar etkili olmasını sağlayabilmektedir.

1.2.1. Sıcaklık

Bozüyük'ün iklim özelliklerinin daha iyi algılanabilmesi için, buradaki meteoroloji istasyonunun verileri analiz edilerek değerlendirilecektir. İklim elemanlarından sıcaklık konusunda, önce yerleşmelerin şekillenmesinde ve kent plânlanmasında önemli bir yeri olan güneşlenmeden bahsetmek yararlı olacaktır. Zira güneşin geliş açılara ve yönüne bağlı olarak binaların yön tayini yapılmakta ve dolayısıyla güneşlenme süresi ve güneşin geliş açısı kentlerde yerleşim plânını oluşturmada nispeten önemli bir paya sahip olmaktadır.

Bozüyük'te yıllık ortalama güneşlenme süresi, günde altı saat yedi dakikadır. Bozüyük'te kış mevsiminde güneşlenme süresi özellikle Aralık ve Ocak aylarında üç saatin altına düşmekte (2:21'-2:36'), Temmuz ayında ise 10 saati geçmektedir (10:22') (Tablo 1.1). Bu durum, Bozüyük'te yağışların en fazla Aralık (61.4 mm) ve Ocak (54.7 mm) aylarında gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır. Yıllık güneşlenme sürelerinin Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında yedi saatten fazla gerçekleştiği göz önünde bulundurulursa, güneş enerjisinden yararlanma konusunda konut ve işyerlerinin bu enerjiden faydalanabilme potansiyeline sahip olduğunu görürüz. Şöyle ki, günlük ortalama güneşlenme şiddeti, güneşlenme süreleriyle paralel olarak, Aralık ayında $133.83 \text{ cal/cm}^2.\text{dak}$, Temmuz ayında ise $551.84 \text{ cal/cm}^2.\text{dak}$ olmak üzere yıllık ortalama $346.76 \text{ cal/cm}^2.\text{dak}$ olarak gerçekleşmektedir.(Tablo 1.1) Nitekim yaptığımız gözlemlerde Bozüyük kentinde, sayıları fazla olmamakla birlikte bazı konut ve işyerlerinin, çatılarındaki güneş kolektörleri ile bu enerjiden, konut veya işyerlerinin sıcak su ihtiyacını karşıladıkları ortaya çıkmıştır.

Tablo 1.1 Bozüyük'te günlük ortalama güneşlenme süresi (saat.dak) ve güneşlenme şiddeti ($\text{cal/cm}^2.\text{dak}$).

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Y.O.
Gün. Süresi	2.36	3.34	4.42	5.45	7.33	9.31	10.22	9.42	8.01	5.23	3.49	2.21	6.07
Gün. Şiddeti	162.53	234.07	323.00	392.10	479.81	547.11	551.84	492.27	398.25	264.99	181.29	133.83	346.76

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Elbette güneşlenme süresi kadar güneş ışınlarının geliş açısı da iklime etki etmektedir. Bilindiği üzere güneş ışınlarının Dünya üzerindeki herhangi bir noktaya geliş açısını ise o yerin matematik konumu belirler. Başka bir deyişle bu durum, Dünya'nın kendine özgü şeklinden (geoid) kaynaklanan bir özellik olup, enlemin iklime etkisi olarak da bilinir. Güneş ışınlarının geliş açısı doğrudan o yerin sıcaklığıyla bağlantılıdır. Bu bağlamda $39^{\circ} 55'$ enleminde yer alan Bozüyük kenti, güneş ışınlarını 21 Mart ve 23 Eylül tarihlerinde $50^{\circ} 05'$, 21 Aralık tarihinde $26^{\circ} 38'$ ve 21 Haziran tarihinde ise $73^{\circ} 32'$ lık bir açıyla düşmektedir. Bu anlamda güneş ışınları Bozüyük kentine, ülkemizin en kuzey enlemine ($42^{\circ} 05'$) nazaran $2^{\circ} 50'$ daha dik, ülkemizin en güney enlemine ($36^{\circ} 00'$) göre ise $3^{\circ} 55'$ daha eğik gelmektedir (Şekil 1.1).

Şekil 1.1. Bozüyük'e güneş ışınlarının belirli tarihlerde geliş açıları.

Yaklaşık 754 m'de kurulmuş olan Bozüyük Meteoroloji İstasyonu'nun 1975–2005 yılları arasındaki verilerine göre, kentte yıllık ortalama sıcaklık 10.5°C 'dir. Bu

değer kentin kuzeyindeki Bilecik'te 12.2 °C, doğusundaki Eskişehir'de 10.9 °C ve batısındaki İnegöl'de 12.5 °C'dir (Tablo 1.2).

Aylık ortalama sıcaklık değerleri ise 0.3 °C (Ocak) ile 20.5 °C (Temmuz) arasında değişmektedir. Ortalama sıcaklık değerlerine göre en sıcak ay Temmuz (20.5 °C) olmasına rağmen, ortalama yüksek sıcaklık değerine göre en sıcak ay Ağustos (27.7 °C)'dur. Ortalama sıcaklık değerlerine göre en soğuk ay Ocak (0.3 °C) olduğu gibi, ortalama düşük sıcaklık değerlerine göre de en soğuk ay yine Ocak (-3.5 °C)'tır (Tablo 1.2. Şekil 1.2). Ortalama sıcaklıkların en düşük gerçekleştiği Ocaktan (0.3 °C) itibaren sıcaklıklar artmakta ve Temmuz ayında en yüksek seviyesine (20.5 °C) ulaşmaktadır. Yıl içinde hiçbir ayın sıcaklık ortalaması 0 °C'nin altına düşmemektedir. Yılın dört ayında (Aralık, Ocak, Şubat, Mart) ortalama sıcaklıklar 5 °C'nin altında seyrederken, yılın beş ayında sıcaklıklar 10 °C ve iki ayda da 20°C'nin üzerinde seyreder.

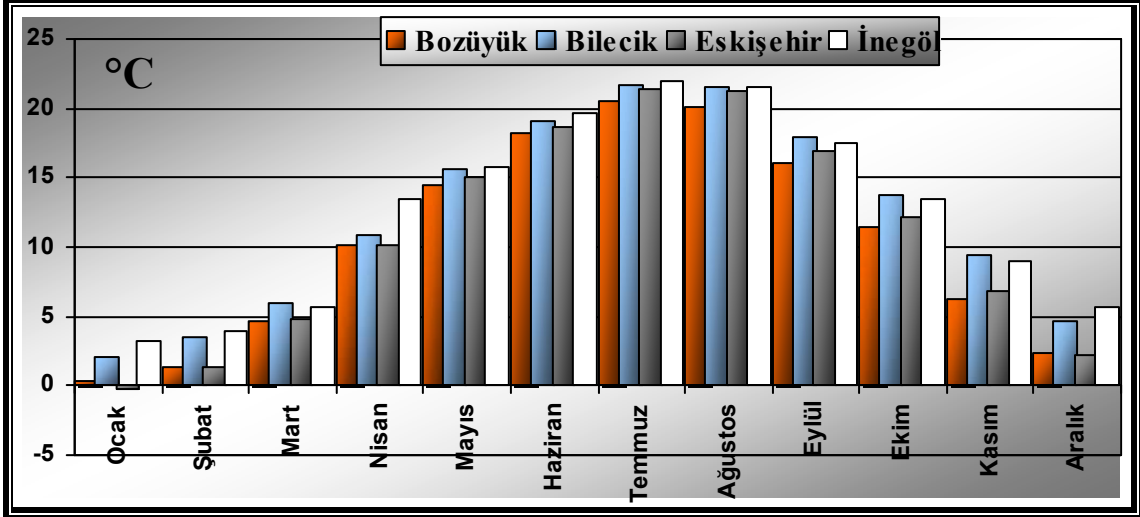
Bozüyük'ün çevresindeki yerleşmelere baktığımızda yıllık ortalama sıcaklıkların kuzeyindeki Bilecik'te 12.2 °C, batısındaki İnegöl'de 12.5 °C ve doğusundaki Eskişehir'de ise 10.9 °C olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna göre Bozüyük'ün çevresindeki yerleşmeler içinde, en düşük yıllık ortalama sıcaklık değerine sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, yükselti yanında bu istasyonların İnegöl ve Bilecik'te denizel etkilerin, Eskişehir'de de karasal etkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo 1.2. Bozüyük ve seçilmiş çevre istasyonlarının aylık ortalama sıcaklıkları (°C).

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıl.Ort.
Bozüyük	0.3	1.4	4.7	10.1	14.5	18.2	20.5	20.1	16.1	11.5	6.2	2.3	10.5
Bilecik	2.1	3.5	5.9	10.9	15.6	19.1	21.7	21.5	17.9	13.7	9.4	4.7	12.2
Eskişehir	-0.3	1.4	4.8	10.2	15.1	18.7	21.4	21.2	16.9	12.1	6.8	2.2	10.9
İnegöl	3.2	3.9	5.7	13.4	15.8	19.6	22.0	21.5	17.5	13.4	9.0	5.7	12.5

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Bozüyük'te en yüksek aylık ortalama sıcaklık, 20.5 °C ile Temmuz ayında, en düşük ortalama ise 0.3 °C'lik değeriyle Ocakta görülmektedir. Buna göre Bozüyük'ün sıcaklık amplitüdü 20.2 °C'dir. Verilerden Bozüyük'te ortalama sıcaklık değerlerinin yılın hiçbir ayında 0 °C'nin altına düşmediği ortaya çıkmaktadır (Tablo 1.3, Şekil 1.3). Bozüyük'te aylık ortalama değerlerin yılın hiçbir ayında 0 °C'nin altına düşmemesine rağmen, Eskişehir'de Ocakta -0.3 °C'lik değerin görülmesi, Eskişehir'de karasal etkilerin, Bozüyük'e nispeten etkili olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

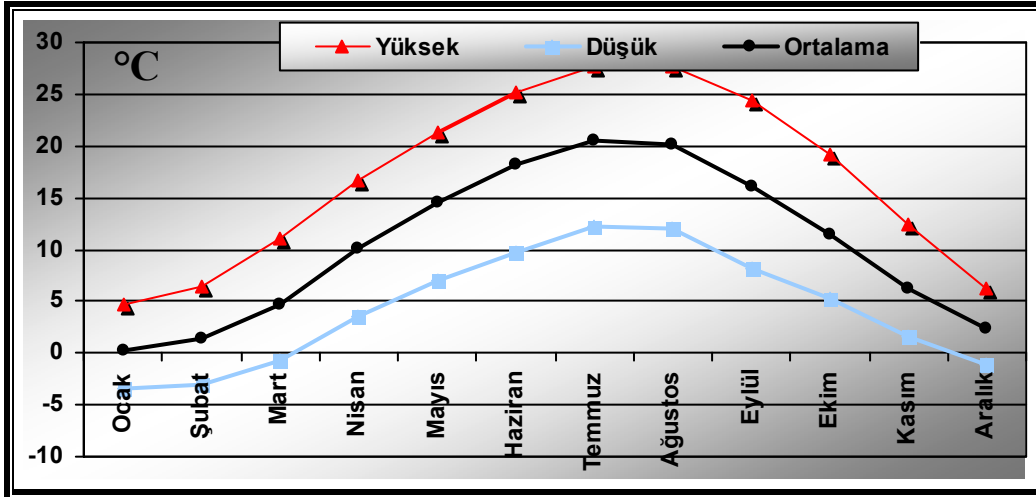

Şekil 1.2. Bozüyük ve seçilmiş çevre istasyonlarının aylık ortalama sıcaklıkları.

Tablo 1.3. Bozüyük'te ortalama sıcaklık, ortalama yüksek ve düşük sıcaklıkların aylık gidişi (°C) (1975-2005).

Değer	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Y.O.
Yüksek Sıc.	4.6	6.5	11.0	16.7	21.3	25.1	27.6	27.7	24.4	19.2	12.4	6.3	16.9
Düşük Sıc.	-3.5	-3.0	-0.8	3.6	7.0	9.8	12.2	12.1	8.2	5.3	1.5	-1.1	4.3
Ort.Sıc.	0.3	1.4	4.7	10.1	14.5	18.2	20.5	20.1	16.1	11.5	6.2	2.3	10.5

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Şekil 1.3. Bozüyük'te ortalama sıcaklık, ortalama yüksek ve düşük sıcaklıkların aylık gidişi (°C).

31 yıllık rasat sonuçlarına göre, Bozüyük'te şimdiye kadar rastlanan en yüksek sıcaklık değeri 13 Temmuz 2000 tarihinde (42 °C), en düşük sıcaklık değeri ise 21 Ocak 2000 tarihinde (-23.6 °C) ölçülmüştür. Bu bağlamda, 2000 yılının Bozüyük kenti için mutlak extremler arası değerlerin en fazla gerçekleştiği yıl olduğunu söyleyebiliriz (Tablo 1.4).

Tablo 1.4. Bozüyük'te en yüksek ve en düşük sıcaklıklar ve tarihleri (°C)

	M.Eleman	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıl.
En Yüksek	Günü	10	28	26	11	27	14	13	15	6	6	1	2	13
	Yılı	2003	2004	2001	1998	1990	2001	2000	2002	2001	2003	2004	2005	2000
	Sıcaklık(°C)	18.3	22.4	29.0	32.5	33.0	38.0	42.0	41.0	38.0	35.0	27.8	23.8	42.0
En Düşük	Günü	21	22	7	9	1	21	3	31	13	27	13	6	21
	Yılı	2000	1985	1987	2003	1981	2000	1982	2000	2004	2001	1988	1977	2000
	Sıcaklık(°C)	-23.6	-23.6	-19.2	-12.6	-3.2	0.8	3.0	2.6	-3.3	-8.0	-14.0	-18.5	-23.6

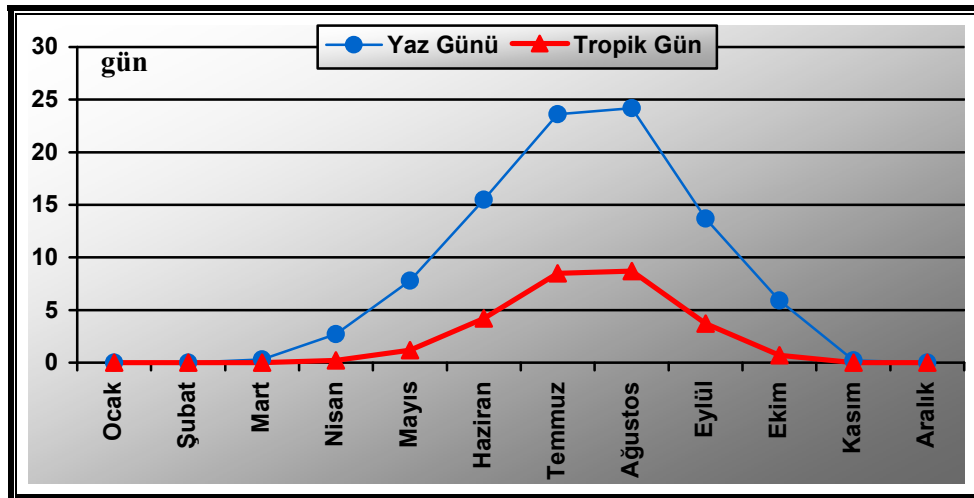
Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Bozüyük'te yaz günü (günlük yüksek sıcaklığın 25 °C'nin üzerine çıktığı günler) sayısı 93.9 gündür. Kış mevsimi (Aralık, Ocak, Şubat) hariç, yılın bütün aylarında az ya da çok yaz günü yaşanmaktadır (Tablo 1.5 Şekil 1.4). Yaz günlerinin en fazla yaşandığı ay 24.2 gün ile Ağustos ayıdır. Tropik günlerin (günlük yüksek sıcaklığın 30 °C'nin üzerine çıktığı günler) sayısı ise 27.2 gün olup, en fazla yaşandığı ay, 8.7 gün ile yine Ağustos ayıdır. Tropik günler ise, yılın yedi ayında (Nisan ve Ekim ayları arasında) görülmüştür. Yaz günlerinin ve tropik günlerin yıl içerisindeki seyrine baktığımızda, ilkbaharda başladığını, yaz mevsiminde zirveye çıktığını ve sonbahar mevsiminde ise azalarak bittiğini görürüz. Yaz ve tropik günler kış mevsiminde hiç görülmemektedir.

Tablo 1.5. Bozüyük'te yaz (25 °C +) ve tropik (30 °C +) günlerin aylara göre dağılımı.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Yaz Günü	-	-	0.3	2.7	7.8	15.5	23.6	24.2	13.7	5.9	0.2	-	93.9
Tropik Gün	-	-	-	0.2	1.2	4.2	8.5	8.7	3.7	0.7	-	-	27.2

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Şekil 1.4. Bozüyük'te yaz (25 °C +) ve tropik (30 °C +) günlerin aylara dağılımı.

Yıllık yüksek sıcaklığın -0.1°C olduğu ortalama gün sayısı Ocak, Şubat, Mart ve Nisan aylarında 12.2 gün; Kasım ve Aralık aylarında ise 3.5 gün olmak üzere toplam 15.7 gündür (Tablo 1.6). Bu verilere göre, Bozüyük kentinde yüksek sıcaklığın -0.1°C olduğu ayların sadece kış ve ilkbahar mevsimlerinde toplandığı, yaz ve sonbahar mevsimlerinde ise bu değerde olmadığı görülmüştür.

Tablo 1.6. Bozüyük'te yüksek sıcaklığın -0.1°C olduğu ortalama gün sayısı.

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Bozüyük	6.3	4.5	1.3	0.1	-	-	-	-	-	-	0.4	3.1	15.7

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Sıcaklığın yıl içinde mevsimlere göre seyri incelendiğinde ilkbahar mevsiminde ortalama sıcaklığın 9.7°C , yaz mevsiminde 19.6°C , sonbaharda 11.2°C , kış mevsiminde ise 1.3°C olduğu görülür (Tablo 1.7). Ancak bu durum 3'er aylık mevsimlere göre belirlenmiş bir özelliktir. Oysa, birçok çalışmada belirtilen sıcaklığa göre belirlenen (10°C 'nin altındaki aylar kış, $10-20^{\circ}\text{C}$ arası bahar ve 20°C 'nin üzerindeki ayların yaz) doğal mevsimlerin süreleri oldukça farklıdır.²¹ Yukarıdaki değerlere göre Bozüyük'te kış mevsimi Kasım-Mart dönemini, ilkbahar mevsimi Nisan-Haziran dönemini, yaz mevsimi Temmuz-Ağustos aylarını ve sonbahar da Eylül-Ekim dönemini kapsar. Kuşkusuz, elimizde günlük ortalama veriler bulunmadığından bu dönemleri kesin tarihleri ile belirlemek mümkün olamamıştır. Ancak, yukarıdaki aylık ortalamalara göre belirlenen mevsimlerin süreleri de genel de olsa bir fikir verir.

Tablo 1.7. Bozüyük'te ortalama sıcaklıkların mevsimlere göre dağılışı.

Mevsim	Kış	İlkbahar	Yaz	Sonbahar
Sıc. Ort. $^{\circ}\text{C}$	1.3	9.7	19.6	11.2

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Mevsimler arası sıcaklık farkına bakıldığında ise iki geçiş devresinde de aynı sıcaklık farklarının olduğu göze çarpmaktadır. İlkbahar ve yaz mevsimleri arasında 9.9°C , yaz ve sonbahar arasında 8.4°C , sonbahar ve kış arasında 9.9°C , kış ve ilkbahar arasında ise 8.4°C sıcaklık farkı bulunmaktadır. Bu bağlamda, geçiş mevsimlerinden yaz ve kış mevsimlerine geçerken sıcaklık farkının her iki devrede de aynı olmasında, mevsimler arasında sıcaklık ortalaması bazında bir dengenin varlığından söz edilebilir. Ancak sıcaklık amplitüdünün de önemli derecede olduğu (20.2°C) Bozüyük kentinin,

²¹ Sever, R., 2005, *Coğrafya Öğretim Programlarında Doğal Mevsim Kavramı*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:13, Konya.

Koçman'ın termik rejim tipleri ve bölgeleri sınıflandırmasına göre belirlediği *Karasal İç Anadolu termik rejimine* dâhil edilmesi doğru olacaktır.²²

Kentleşmeyi gerektiren önemli unsurlardan biri de, bir yerleşmeye kent görünümünü veren ve o yere bakıldığında kent havası yaratan fiziki görünümüdür. Bunun için gerekli olan ulaşım (asfalt, kaldırım), inşaat, alt yapı hizmetleri (kanalizasyon, elektrik, telefon ve su tesisatları...) gibi önemli olan tüm çalışmalar, yılın belirli dönemlerinde hava şartları nedeniyle tam anlamıyla yürütülememektedir (Fotoğraf 1.1). Kentlerin modern bir görünüm kazanması için gerekli olan bu tür çalışmaları engelleyen önemli bir iklim elemanı don olayıdır. Don olayı, gün içerisinde herhangi bir anda sıcaklığın 0 °C' nin altına düşmesi olarak bilinir. Bozüyük'e ait 31 yıllık rasat sonuçlarına incelendiğinde donlu gün sayısı 96.9 gündür. Kuşkusuz bunun 59.3 günü kış mevsiminde etkili olmaktadır (Tablo 1.8). Ocak, 21.8 gün ile başta gelmektedir. Ancak kış mevsimi dışında Nisan, Ekim ve Kasım aylarında da don olayına rastlanması, bu tarihlerdeki inşaat ve alt yapı çalışmalarında göz önünde bulundurulması gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 1.8. Bozüyük'te aylara göre don olayının görüldüğü gün sayıları (gün).

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Bozüyük	21.8	19.9	17.4	4.8	0.7	-	-	-	0.1	3.5	11.1	17.6	96.9

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Elbette alt yapı çalışmalarında dikkat edilmesi gereken bir husus da toprak sıcaklığıdır. Sunulan hizmetlerin kolay ve sorunsuz bir şekilde ilerletilebilmesi için toprağın işlenebilirliğinin uygun olması gerekmektedir. Bunun içinde bu tür çalışmaları yapacak olan kişi veya kurumların, aylara göre toprak sıcaklığını bilmeleri faydalıdır.

Kentte yapılan meyvecilik faaliyetleri de don olayından kısmen etkilenebilmektedir. Nitekim don olaylarının, meyve çiçeklerinin olgunlaşma devresinde meydana gelebilmesi, bazı yıllar ürünlerin zarar görmesine neden olmuştur. Özellikle Nisanda ortalama donlu gün sayısının 4.8 olması, kentteki meyve ve bahçe tarımı için olumsuz bir durum teşkil etmektedir. Bunların yanı sıra, belediye tarafından park ve bahçelere dikilen süs bitkileri ile yapılan ağaçlandırma çalışmaları, Nisan ve Mayıs dönemlerine rastladığı için, bazı yıllar sorun oluşturabilmektedir.

²² Koçman, A., 1993, a.g.e., s.23.

Fotoğraf 1.1. Höyük Tepe’den doğuya doğru çekilmiş bir kış manzarası (2006-Ocak).

Tablo 1.9. Bozüyük’te belirli derinliklerde ortalama ve en düşük toprak sıcaklıkları (°C).

Derinlik	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
5 cm. de Ort.Top.Sıc.	1.8	2.8	6.5	12.4	18.2	23.0	26.5	26.1	21.1	14.2	7.2	3.1	13.6
5 cm deEnDüş.Top.Sıc	-3.1	-1.9	-1.5	1.1	6.1	10.9	15.7	15.3	9.3	3.0	-1.4	-2.1	-3.1
10 cm. de Ort.Top.Sıc.	2.2	3.1	6.6	12.3	17.8	22.5	25.6	25.4	21.1	14.5	7.7	3.6	13.5
10cmdeEnDüş.Top.Sıc	-1.7	-1.0	-0.8	1.7	6.9	12.9	16.9	16.1	10.4	4.3	0.2	-1.1	-1.7
20 cm. de Ort.Top.Sıc.	2.6	3.3	6.4	11.8	17.1	21.5	24.7	24.8	21.0	15.0	8.4	4.2	13.4
20cmdeEnDüş.Top.Sıc	-0.6	-0.5	0.2	2.3	8.0	14.3	18.0	16.6	11.4	6.1	1.3	0.4	-0.6
50 cm. de Ort.Top.Sıc.	4.1	4.2	6.6	11.1	15.6	19.9	23.3	24.1	21.2	16.2	10.1	6.0	13.5
50cmdeEnDüş.Top.Sıc	0.4	0.6	1.6	4.8	8.1	13.7	19.0	18.9	15.7	9.6	4.3	2.2	0.4
100cm. de Ort.Top.Sıc.	6.6	5.8	6.9	10.1	13.5	17.1	20.2	21.8	20.6	17.5	13.0	9.1	13.5
100cmdeEnDüş.Top.Sıc	4.2	3.6	3.6	6.2	9.1	13.4	17.5	18.6	16.3	12.6	9.0	4.0	3.6

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Tablo 1.9’da yer alan verilere göre, Bozüyük’te alt yapı çalışmalarını kısıtlayacak çok önemli bir engelle rastlanmamıştır. Toprağın ilk 100 cm’sinde yıllık ortalama sıcaklık, 13.4 °C ile 13.6 °C gibi birbirine çok yakın değerler göstermektedir. En düşük toprak sıcaklığında, 0 °C’ nin altına düşen değerleri sadece ilk 20 cm’de görmekteyiz. Bazı tarımsal faaliyetler hiç kuşkusuz bu durumdan olumsuz etkilenebilmektedir. Bu derinlikten daha aşağılarda ise en düşük toprak sıcaklığının hep 0 °C’nin üzerinde seyrettiği görülmektedir. Toprağın yıllık ortalama sıcaklığının dağılımının incelendiğinde sıcaklık amplitüdünün yüzeyden derine doğru azaldığını görürüz. Bu değerler 5 cm’de 24.7 °C, 10 cm’de 23.4 °C, 20 cm’de 22.2 °C, 50 cm’de

20 °C, 100 cm’de ise 16 °C’dir. Demek oluyor ki, özellikle elektrifikasyon, kanalizasyon ve su hizmetlerinin yapımı aşamasında tesisatın 100 cm ve daha aşağısına döşenmesi, malzemenin ömrü açısından olumlu etki yapacaktır. Aksi takdirde yüzeye yakın yerlerde yapılan tesisatlar daha fazla fiziksel çözünmeye maruz kalacaktır.

1.2.2. Atmosfer Basıncı ve Rüzgârlar

Basıncı, yükseltiye sıcaklığa ve coğrafi enleme göre değiştiği için her yerde aynı basınç değerine rastlamamız güçtür. Buna rağmen bir çıkış noktası olarak, 45° coğrafi enlemde, deniz seviyesinde, 15 °C sıcaklıkta 760 mm, yahut 1013 mb normal basınç olarak kabul edilir ve 760 mm’nin (1013 mb.ın) altında olan basınç değerlerine alçak basınç (siklon), 760 mm’nin (1013 mb) üstünde olan basınç değerlerine de yüksek basınç (antisiklon) denir.²³ Türkiye’nin çevresinde nöbetleşerek egemen olan basınç merkezlerinin ülke üzerinde yıl boyunca değişen etkilerine bakılırsa kışın ve baharın ilk aylarında basıncın yıllık ortalamalara göre yüksek, yaz aylarında ise oldukça düşük değerler gösterdiği tespit edilmektedir.²⁴

Bozüyük Meteoroloji İstasyonu’nun 31 yıllık rasat sonuçlarına göre yıllık ortalama basınç değeri, 928.6 mb olarak tespit edilmiştir (Tablo 1.10). Bunda, Bozüyük’ün sahip olduğu coğrafi konumu, yıllık ortalama sıcaklığı, yükseltisi ve Türkiye üzerinde etkili olan siklon ve antisiklonlar etkili olmaktadır. Basıncı değerleri, kış mevsiminde ortalamanın üstünde, yaz mevsiminde ortalamanın altında gerçekleşmektedir. Doğal olarak, sıcaklık arttıkça basınç değerleri düştüğü için yaz mevsiminde basınç değerleri de düşmektedir. Yaz başlangıcından itibaren Orta ve Doğu Avrupa’nın ısınmaya başlaması ve Azor yüksek basıncının kuzeye çekilmesi ile kuzeybatıda bulunan yüksek basınç alanından Anadolu’ya doğru bir sirkülasyon sistemi doğar. Sıcaklık derecesinin yükselmesi, kuzeybatıdan güneydoğuya doğru yönelen hava kütlelerinin ısınmasına ve dolayısıyla Türkiye üzerinde basıncın düşmesine yol açar.²⁵ Bu durum araştırma sahası için de geçerli olup, ülkemiz üzerinden KB-GD doğrultusunda gerçekleşen hava dolaşımı, Bozüyük’te gerçekleşen basınç miktarları için de belirleyici bir faktör olmaktadır. Bozüyük’te en düşük basınç değerine 926.3 mb ile

²³ Dönmez, Y., 1979, Umumi Klimatoloji ve İklim Çalışmaları, İstanbul Üniv., Yayın No: 2506, Coğrafya Enstitüsü, Yayın No: 102, İstanbul, s.81.

²⁴ Koçman, A., 1993, a.g.e., s.14.

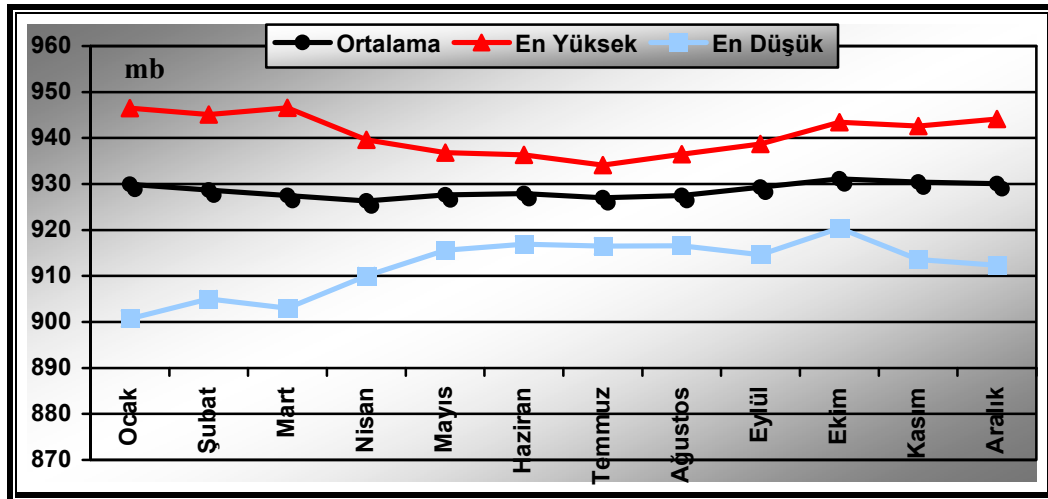
²⁵ Koçman, A., 1993, a.g.e., s.14.

Nisan ayında, en yüksek basınç değerine ise 931.1 mb ile Ekimde rastlanmaktadır (Tablo 1.10, Şekil 1.5). Sonbahar geçiş mevsimi başlarken, ortalama Ekim ayından itibaren soğumaya başlayan Orta ve Doğu Avrupa ile Hazar Havzası (Orta Asya) üzerinde yüksek basınç şartları yer almaya başlar. Hızla güçlenen söz konusu yüksek basınç alanlarından kaynaklanan hava akımlarının kuzey, kuzeybatı ve doğudan Türkiye'ye sokulduğu görülür.²⁶

Tablo 1.10. Bozüyük'te yıllık ortalama, en yüksek ve en düşük yerel basıncın aylara göre dağılımı (mb) (1975-2005).

Meteorolojik Eleman	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Y.O.
Ort.Yerel Basınç	929.9	928.7	927.5	926.3	927.6	927.9	927.0	927.5	929.3	931.1	930.4	930.1	928.6
En Yüks. Yerel Basınç	946.5	945.1	946.6	939.6	936.8	936.3	934.1	936.5	938.7	943.4	942.6	944.1	946.0
En Düşük Yerel Basınç	900.7	905.0	903.0	910.0	915.6	916.9	916.5	916.6	914.6	920.4	913.6	912.3	900.7

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Şekil 1.5. Bozüyük'te yıllık ortalama yerel basıncın aylara göre dağılımı (mb).

Bozüyük'te hâkim rüzgâr yönünü incelediğimizde, ülkemizde etkili olan basınç merkezleri ile Bozüyük'ün yerleşim alanındaki depresyonların ve oroğrafik uzanışın etkili olduğunu görürüz. Özellikle Karasu ve Aksu vadileri (kentin kuzeybatısı) boyunca gerçekleşen rüzgâr sistemlerinin Bozüyük'te daha yoğun olduğu verilerden de anlaşılmaktadır.

Bozüyük Meteoroloji İstasyonu'nun 31 yıllık gözlem sonuçlarına göre yıllık ortalama esme frekansı en yüksek yön %25.7 lik oranla kuzeybatıdır. Kuzeybatı yönünden esen rüzgârların yıl içindeki seyri incelendiğinde ise, Temmuzda en yüksek

²⁶ Koçman, A., 1993, a.g.e., s.14.

seviyesine ulaştığını görürüz. Bu dönemde ülkemizde daha düzenli bir basınç dağılışı vardır. Nitekim, bu sırada kuzey enlemlerde yükselen Azor yüksek basıncından güneydoğudaki Basra alçak basıncına doğru bir sirkülasyon sistemi doğmuş olur. Bu sistem içinde, yeryüzüne yakın hava tabakalarında kuzey yönlü (özellikle kuzeydoğu ve kuzeybatıdan) düzenli olarak esen rüzgârlar egemen olmaktadır.²⁷ Hatta Bozüyük'te kış mevsimi dışındaki mevsimlerde kuzeybatı sektörlü rüzgârların hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Zira Şubat ve Ekim ayları arasında esme sıklığının fazla olduğu yön kuzeybatıdır.

Bozüyük'te genellikle batı ve kuzey sektörlü rüzgârlar esmektedir. Batı sektörlü rüzgârların toplam frekansları %48.7 iken, kuzey sektörlü rüzgârların toplam frekansları %47.3'ü bulur (Tablo 1.11, Şekil 1.6). Batı sektörlü rüzgârlar içinde en yüksek pay kuzeybatıya (%25.7) aittir. Bu değer, az önce değinildiği gibi yıllık en yüksek esme sayısı değeridir. Bu değeri yıllık %15.7 esme oranıyla güneybatıdan esen rüzgârlar, bunu ise %15.5'lik esme oranıyla kuzey sektörlü rüzgârlar takip etmektedir. Bozüyük'te kuzeybatı rüzgârlarının bu denli etkin olmasında, yaz mevsiminde ülkemizde kuzeybatıdan güneydoğuya doğru (Azor yüksek basıncından Basra alçak basıncına doğru) esen rüzgârlar etkili olmaktadır. Bu hava akımı, kentin kuzeybatısındaki KB-GD doğrultusunda uzanan ve daha sonra K-G istikametinde uzanış gösteren Karasu vadisine ve kentin güneybatısında D-B doğrultusunda uzanan Aksu vadisine kanalize olarak kenti hemen hemen yılın dokuz ayında etkisi altına almaktadır.

Tablo 1.11. Bozüyük'te rüzgâr esme sayılarının aylara göre dağılımı (1975-2005).

Yön	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık	%si
K	123	135	199	180	223	256	361	297	263	171	108	91	2407	15.5
KD	87	79	88	102	76	71	29	37	72	94	114	95	944	6.1
D	394	258	174	146	91	47	19	22	51	150	339	390	2081	13.3
GD	247	167	146	117	107	48	36	36	55	85	174	218	1436	9.2
G	109	99	94	140	100	77	55	59	70	111	88	128	1130	7.2
GB	104	108	198	237	254	259	216	242	291	259	167	120	2455	15.7
B	59	60	91	94	99	122	130	134	110	104	66	73	1142	7.3
KB	197	269	350	320	371	461	579	487	350	270	172	198	4024	25.7

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

İlkbahar, yaz ve nerdeyse sonbahar mevsiminde bile etkili olan kuzeybatı yönlü rüzgârlar, kış mevsiminde yerini doğu sektörlü rüzgârlara bırakırlar. Yıl içerisinde

²⁷ Koçman, A., 1993, a.g.e., s.15.

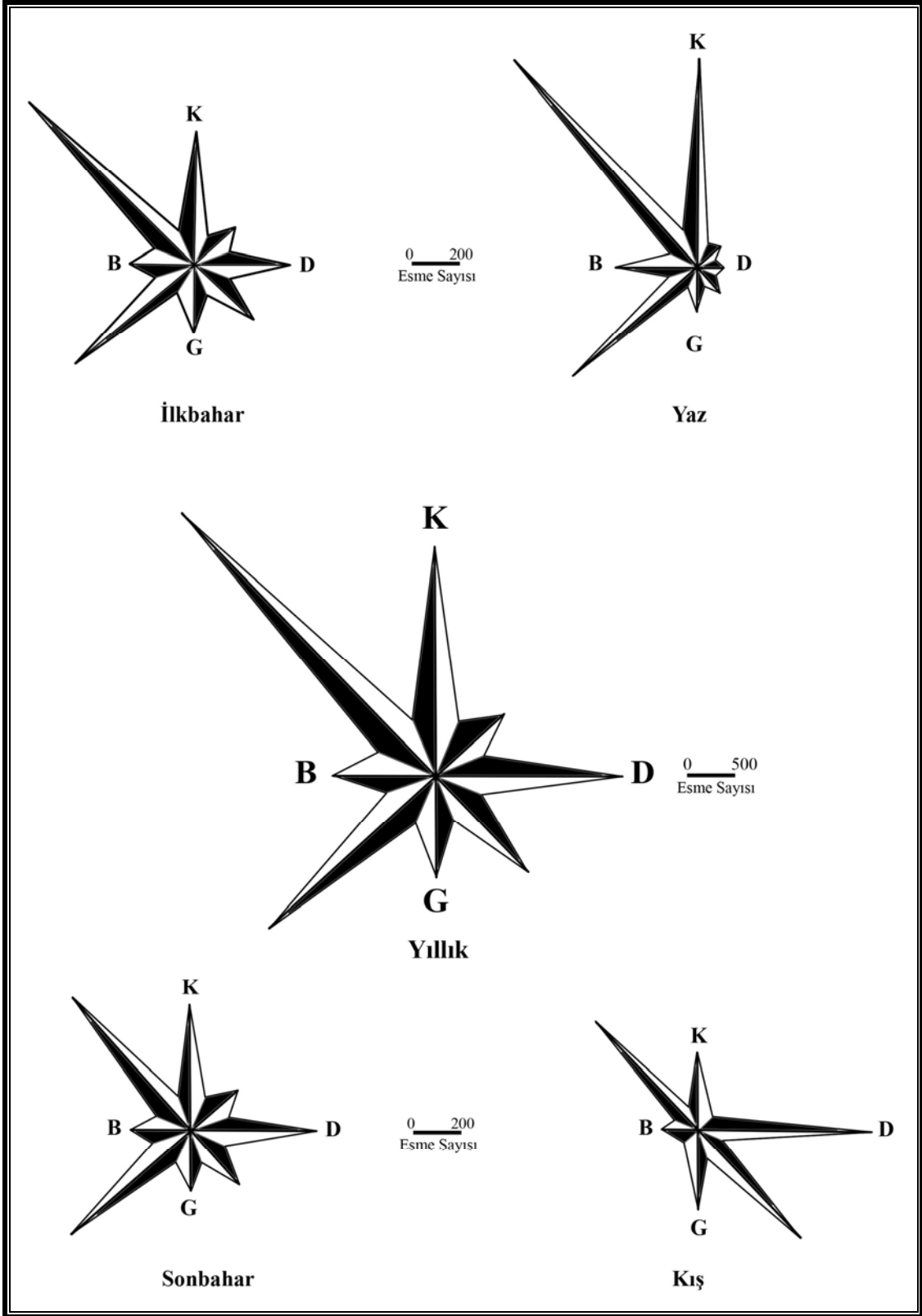
toplam %13.3 lük esme payına sahip olan doğu sektörlü rüzgârların, %54 gibi önemli bir kısmının Kasım, Aralık ve Ocak aylarında estiği görülür. Bunda geniş İç Anadolu karasının kış mevsimindeki basınç dağılışı, rüzgâr yönlerinde etkili olmaktadır. Karasal özelliği nedeniyle Anadolu'nun iç kısmı termik yüksek basınç özelliği taşır. Buradan çevre denizlere doğru hava akımları meydana gelir. Yörenin topoğrafik özellikleri nedeniyle başka bir ifade ile kentin kuzeyinden başlayıp doğuya doğru uzanan Sündiken Dağları'nın orografik uzanışı nedeniyle doğu sektörlü rüzgârlar etkili olmaktadır.

Bozüyük'te gerçekleşen hava akımının önemli bir kısmının kuzeybatı yönlü olması, kentin yerleşim alanının uzanış doğrultusuyla paralellik gösterdiği için önemli bir avantaj olarak düşünülebilir. Sanayisi oldukça ilerlemiş olan Bozüyük kentinde, sanayi tesisleri kentin güneydoğusunda KB-GD istikametinde uzanan Bozüyük-Eskişehir karayolunun her iki tarafında sıralanmışlardır. Dolayısıyla sanayi tesislerinden çıkan zararlı kirli gazlar kenti etkilemeden uzaklaşmakta ve kent nispeten bu tehlikeden uzak kalmaktadır. Ancak kış mevsiminde durum tersine dönmekte ve doğu sektörlü rüzgârlar vasıtasıyla sanayi tesislerinin havaya yaydığı gaz ve partiküller, kente taşınmakta ve KB-GD doğrultusunda uzanan İnönü Caddesi boyunca etkili olmaktadır.

Yine Bozüyük kent çöplüğünün konumundan kaynaklanan olumsuz bir durum göze çarpmaktadır. Kentin evsel atıkları ve gözlemlerimizde anlaşıldığı üzere aynı zamanda tıbbî atıklar, kentin hemen kuzeybatısında kabaca K-G doğrultusunda uzanan Hamidiye deresi boyunca yaklaşık 3 km lik bir alana bırakılmaktadır. Kenti etkileyen kuzeydoğu yönlü rüzgârlar yıl içerisinde toplam %6.1 lik bir seviyede yer almaktadır. Bu değer, aynı zamanda yıl içerisinde rastlanan en düşük esme değeridir. Rüzgârın esme sayısı Hamidiye deresi boyunca ne kadar az sıklıkla da olsa, kentin kuzeybatısında yer alması nedeniyle, en kuvvetli olan kuzeybatı yönlü rüzgârların, burada yer alan pis kokuları ve bir kısım zehirli partikülleri havaya katıp kente taşımaması imkânsızdır.

Bozüyük'te aylık ortalama rüzgâr hızları 1.4 ile 2.0 m/s arasında olup, yıllık ortalama rüzgâr hızı ise 1.7 m/s dir (Tablo 1.12). Bu değerler, ortalama rüzgâr hızının en düşük olduğu Ekim (1.4 m/s) ile en yüksek olduğu Aralık (2.0 m/s) arasında değişir. Tablodan anlaşıldığı gibi, kış aylarındaki ortalama rüzgâr hızı, bu dönemdeki basınç gradyanının artmasından dolayı yıllık ortalama rüzgâr hızından yüksektir. Kış mevsiminde rüzgârların nispeten hızlı esmesi ve bu mevsimde doğu sektörlü rüzgârların etkili olması, kentte tüketilen yakıt atıklarının KB-GD istikametinde uzanan Bozüyük

kenti caddelerine kanalize olarak kentten daha hızlı bir şekilde uzaklaşmasını ve hava dolaşımını sağladığını söyleyebiliriz.

Şekil 1.6. Bozüyük kentinin yıllık ve mevsimlik ortalama rüzgâr frekans gülleri.

Tablo 1.12. Bozüyük'te aylık ortalama rüzgâr hızları (m/s).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Y.O.
Ortalama	1.8	1.9	1.8	1.7	1.6	1.6	1.8	1.7	1.5	1.4	1.7	2.0	1.7

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Bozüyük'te yıllık ortalama fırtınalı gün sayısı 4.2'dir. Fırtınalı günlerin en fazla rastlandığı mevsim kış mevsimi olup (1.9 gün) Şubat 0.8 gün ile başta gelmektedir. Fırtınalı günlerin en az rastlandığı mevsim ise yaz mevsimi olup (0.3 gün), Temmuz ayında hiç görülmemektedir (Tablo 1.13). Bozüyük'te 25 yıllık rasat sonuçlarına göre yılda ortalama 51.4 gün kuvvetli rüzgârlar esmektedir. Kuvvetli rüzgârların en fazla görüldüğü aylar, ortalama 5.2 gün ile Şubat ve Temmuz aylarıdır.

Tablo 1.13. Bozüyük'te ortalama fırtınalı (17.2 m/s ve daha hızlı) gün sayıları ve ortalama kuvvetli rüzgârlı (10.8-17.1 m/s arası) gün sayıları (25 yıllık).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Ort.Fırtına.Gün.Say	0.7	0.8	0.3	0.8	0.2	0.2	-	0.1	0.1	0.2	0.4	0.4	4.2
Ort.Kuv.Rüz.Gün.S	4.1	5.2	5.1	4.6	4.8	3.4	5.2	3.6	3.1	3.9	4.0	4.4	51.4

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Genel olarak Bozüyük'te batı ve kuzey sektörlü rüzgârların etkili olması ve bunun yerleşim alanının kent uzanış yönüyle de paralellik arz etmesi bazı avantaj ve dezavantajları beraberinde getirmiştir. Yılın büyük bir bölümünde etkili olan kuzeybatı sektörlü rüzgârlar, aynı doğrultuda uzanan ve Bozüyük'ün oldukça önemli bir kısmının yerleştiği İnönü Caddesi ve çevresinde hava sirkülasyonunu kolaylaştırmakta, sıcak yaz günlerinde bunaltıcı havayı nispeten uzaklaştırıcı bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda kentin doğu ve güneydoğusunda bulunan fabrikalardan çevreye yayılan kötü hava partikülleri de uzaklaştırarak, kentin havasının daha temiz olmasını sağlamaktadır. Ancak aynı durum kış mevsiminde bir dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentin doğu ve güneydoğu kısımlarına konuşlanan sanayi tesislerinin bacalarından çıkan zararlı gazlar, bu mevsimde etkili olan doğu sektörlü rüzgârlar nedeniyle kenti etkileyebilmektedir. Kentin yatay gelişiminin yavaş yavaş doğuya kayması da bu tehlikenin ilerde daha fazla yaşanacağını sinyallerini vermektedir.

1.2.3. Nem ve Bulutluluk

Bir yöredeki hissedilen sıcaklığı belirleyen iklim elemanlarından biri de bağıl nemdir. Bozüyük'te yıllık ortalama bağıl nem oranı %70 olup, bu değerler yıl içinde %63 (Temmuz ayı) ile %80 (Ocak) arasında değişmektedir (Tablo 1.14). Ortalama bağıl nemin yıl içindeki seyri incelendiğinde en düşük oran, yağışların en az düştüğü ve sıcaklığın en fazla olduğu yaz mevsiminde ortalama %63.6 oranla gerçekleşmektedir. Ortalama bağıl nem oranının en yüksek olduğu mevsim ise %78 değerle kışdır.

Türkiye'nin büyük bir kısmında Mart ve Nisan'dan itibaren sıcaklığın yükselişi ile birlikte bağıl nem oranları azalmaya başlar; en düşük değerlere Temmuz ve Ağustosta ulaşılır. Bu aylardan sonra sıcaklığın azalması ve nemli hava kütlelerinin giderek etkili olmaya başlaması ile bağıl nem oranlarında tekrar artış görülür ve en yüksek oranlar Aralık (%79) ve Ocak (%80) aylarında tespit edilir. Bu durum, Türkiye'yi mevsimlere göre etkileyen ve termik koşulları değiştiren hava kütlelerinin, bağıl nem oranlarını etkilemesinden kaynaklanmaktadır.²⁸ Araştırma sahasında da ortalama bağıl nem oranlarının yüksek olması, özellikle kış mevsiminde sıcaklıkların düşük (1.3 °C) ve yağışın fazla (161 mm) olmasından kaynaklanan bir durumdur. Bu mevsimdeki bağıl nemin fazlalığı nispeten ortalamanın da artmasına katkıda bulunmuştur. Yine 31 yıllık ölçüm sonuçlarına göre Bozüyük'te şimdiye kadar rastlanan en düşük bağıl nem oranı %3 ile Temmuz ve Ekim aylarındadır. Bağıl nem oranının ortalama %70 olmasının kent yaşantısı üzerine pek de önemli bir etkisi olmadığı gözlenmekle birlikte, Bozüyük'ün orman varlığı üzerinde olumlu bir etki yaptığı söylenebilir.

Tablo 1.14. Bozüyük'te ortalama bağıl nem ve en düşük bağıl nemin aylara göre dağılımı (%).

Meteorolojik Eleman	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Ortalama Bağıl Nem	80	76	71	67	67	64	63	64	66	71	75	79	70
En Düşük Bağıl Nem	27	13	10	5	13	8	3	8	5	3	13	20	3

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Türkiye'de bulutluluğun yıl içindeki aylık oranları atmosferik aktiviteye bağlı olarak mevsimden mevsime önemli farklılıklar gösterir. Bütün ülkede bulutluluğun ortalama değerleri kış aylarında yüksektir. Genel olarak Kasımdan Mart sonuna kadar süren dönemde bulutluluk oranları ülkenin hemen her tarafında 5.0'ten fazladır. Bu dönem Türkiye üzerinde frontal faaliyetlerin arttığı yağışların fazlalaştığı ve bağıl nem

²⁸ Koçman, A., 1993, a.g.e., s.42.

oranlarının yüksek olduğu aylara rastlar. Aylık ortalama bulutluluğun maksimum değerleri Aralık ve Ocak aylarındadır.²⁹

Bozüyük'te yıllık ortalama bulutluluk oranı 5.1'dir (Tablo 1.15). En fazla bulutluluk oranı, yağışların da en fazla düştüğü kış mevsiminde olup, ortalama bulutluluk oranı 7' dir. Bulutluluk oranının en düşük olduğu mevsim ise yağışların en az düştüğü yaz mevsimi olup, ortalama bulutluluk oranı 2.9'dur. Bulutluluk oranının yıl içinde en çok olduğu ay 7.3' lük oranla Aralık ayı, en düşük olduğu ay, 2.7'lik oranla Temmuz ayıdır. Bozüyük'te açık gün sayısı 89.9, bulutlu gün sayısı 185.1 ve kapalı gün sayısı ise 90.3 gündür.

Tablo 1.15. Bozüyük'te ortalama bulutluluk ve ortalama açık, bulutlu, kapalı gün sayılarının aylara göre dağılımı (1975-2005).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Ort.Bulut.	7.2	6.6	6.0	5.7	4.7	3.3	2.7	2.8	3.2	5.2	5.9	7.3	5.1
Açık G.	2.6	2.8	4.6	4.9	7.8	12.3	15.9	13.8	12.6	6.3	4.5	1.8	89.9
Bulutlu G	13.2	14.5	16.2	16.6	17.9	15.4	13.6	16.0	14.9	17.1	15.9	13.8	185.1
Kapalı G.	15.2	10.9	10.2	8.5	5.3	2.4	1.5	1.2	2.5	7.6	9.6	15.4	90.3

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Açık ve kapalı gün sayılarının eşit olduğu (90 gün) Bozüyük'te yaptığımız gözlemlerde çok katlı binalar dışında pek de güneş kolektörüne rastlanmamıştır. Tek ve çift katlı binaların çoğunlukta olduğu kentte, güneş kolektörlerinin özellikle bu tür konutlarda eksik olduğu gözlenmiştir. Bu durumun, güneş kolektörlerinin belirli bir maliyet gerektirmesinden ve konut veya işyeri sahiplerinin ekonomik olanaklarının kısıtlı oluşundan kaynaklandığı kanaatindeyiz. Kentteki güneş kolektörlerine daha ziyade site veya büyük apartmanlar ile büyük kapasiteli iş merkezlerinde bulunmaktadır.

Bozüyük'te yılda ortalama 26.7 gün sisli geçer (Tablo 1.16). Ortalama sisli günler, en düşük 0.2 gün ile Temmuzda, en fazla 4.8 gün ile Ekimde görülür.

Tablo 1.16. Bozüyük'te ortalama sisli gün sayılarının aylara dağılımı.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Ortalama	4.2	2.7	2.5	1.5	1.4	0.7	0.2	0.3	1.9	4.8	3.3	4.0	26.7

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

²⁹ Koçman, A., 1993, a.g.e., s.46.

Sisli günlerin sonbahar ve kış aylarında yoğunluk kazandığı dikkat çeker. Sisli günlerin %40'ı (10.9 gün) kış mevsiminde oluşmaktadır. Yağışlarında %33'ünün (160.9 mm) gerçekleştiği kış mevsiminde sisli gün sayılarının fazla olması, Eskişehir-Bursa ve Eskişehir-Bilecik arasındaki karayolu ulaşımı önemli bir engel teşkil etmektedir. Özellikle Bozüyük-İnegöl arası (D 200 veya E 90 karayolu), bu mevsimde karayolu ulaşımında trafik akışında yavaşlamalara neden olmaktadır.³⁰

1.2.4. Yağış

Türkiye’de yağış dağılışını esas itibariyle coğrafi faktörler etkilemektedir. Bu faktörler arasında, özellikle dağların uzanış doğrultusu ve cephesel depresyonların geçiş yollarına karşı yamaçların konumu (bakı özellikleri) en önemli rolü oynar. Bütün bunların yanında, mevsimlere göre değişen basınç rejiminin de etkileri vardır.³¹ Bozüyük Meteoroloji İstasyonu’nun verilerine göre, sahada yıllık ortalama yağış miktarı 485.4 mm dir (Tablo 1.17). Yağışların yıl içindeki seyri incelendiğinde, en fazla 61.4 mm ile Aralıkta, en az ise 11.2 mm ile Ağustosta düştüğünü görürüz. Aralık ayında en yüksek değerine ulaşan yağışlar, Şubat ayına kadar azalarak bu ayda 44.8 mm’ye kadar düşmektedir. Mart ayında tekrar yükselmeye başlayan değerler Mayıs ayında 51.6 mm ye kadar çıkar. Mayıs ayından sonra hızlı bir düşüşe geçen yağışlar 11.2 mm ile Ağustos ayında en düşük değerine ulaşır. (Şekil 1.7). Tekrar bir yükseliş gerçekleşen Eylül ayından Aralık ayına kadar yağış miktarları daima artış gösterir.

Bozüyük’ün yağış miktarı çevresindeki istasyonlarla karşılaştırıldığında araştırma sahasının Bilecik (446.4 mm) ve Eskişehir’e (385.7 mm) göre fazla, İnegöl’e (726.4 mm) göre ise az yağış aldığı görülmektedir (Tablo 1.17.).

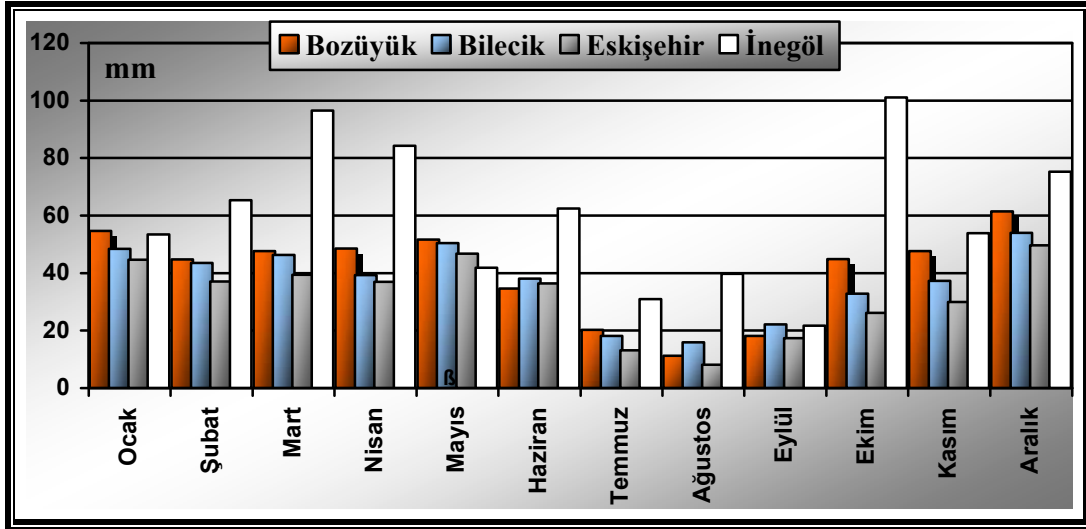
Tablo 1.17. Bozüyük ve seçilmiş çevre istasyonlarda aylık ortalama yağış değerleri (mm).

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Y.O.
Bozüyük	54.7	44.8	47.6	48.5	51.6	34.6	20.3	11.2	18.2	44.9	47.6	61.4	485.4
Bilecik	48.4	43.5	46.3	39.3	50.4	38.1	18.2	15.9	22.2	32.8	37.3	54.0	446.4
Eskişehir	44.6	37.1	39.4	37.0	46.7	36.4	13.1	8.1	17.4	26.2	29.9	49.7	385.7
İnegöl	53.4	65.3	96.5	84.3	41.8	62.4	31.0	39.7	21.7	101.1	53.9	75.3	726.4

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

³⁰ Sayfa 294’te EK 5’te Bozüyük çevresindeki ulaşım hatlarında meydana gelen kaza haberleri yer almaktadır.

³¹ Koçman, A., 1993, a.g.e., s.50.

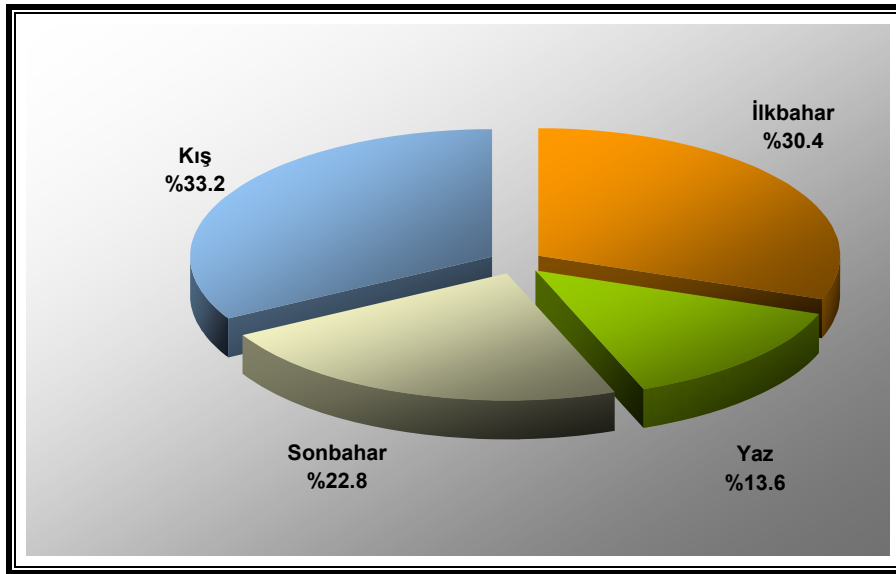
Şekil 1.7. Bozüyük ve çevre istasyonlarda aylık ortalama yağış değerleri.

Yağışların mevsimsel dağılışı incelendiğinde üçer aylık matematiksel mevsimler şeklinde belirlenmiştir. %33.2 oranla (160.9 mm) kış mevsimi önde gelir. Kış mevsimini %30.4' lük oranla (147.7 mm) ilkbahar mevsimi takip eder. 110.7 mm lik yağışla %22.8' lik paya sahip olan sonbahardan sonra %13.6'lık bir oranla en az yağışın (66.1 mm) düştüğü yaz mevsimi gelir (Tablo 1.18. Şekil 1.8).

Tablo 1.18. Bozüyük'te yağışların mevsimlere dağılışı (mm).

Mevsimler	İlkbahar	Yaz	Sonbahar	Kış	Toplam
Ortalama Yağış (mm)	147.7	66.1	110.7	160.9	485.4
%'si	30.4	13.6	22.8	33.2	100.0

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Şekil 1.8. Bozüyük'te yağışların mevsimlere dağılışı.

Kış mevsiminin ve ardından ilkbahar mevsiminin yağışlarda ilk sıraları alması, Bozüyük'te özellikle ilkbahar mevsiminde sel felaketine yol açabilmektedir. Nitekim 2000 yılı Mayıs ayında art arda yaşanan sel felaketleri sonucunda yüzlerce ev ve işyeri, su baskınına uğramıştır. Bu felaketin yaşanmasında 1970'lerden kalan altyapı sisteminin yetersiz oluşu önemli bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun üzerine Bozüyük Belediyesi 2000 yılında, *sonraki 50 yılın ihtiyacını karşılayabilecek kapasitede* altyapı sistemlerini kurmaya başlamıştır.

Yağışların ortaya koyduğu durum itibariyle en az yağışın Ağustos ayında, en fazla yağışın ise Aralık ayında düştüğü Bozüyük'ü, *Marmara geçiş tipi yağış rejimine* dâhil edebiliriz. Bu iklim tipinde cephe etkinliğinin arttığı kış mevsimi yağışlı dönemi oluşturur. Depresyonların geçiş sayısının azaldığı ilkbahar aylarında yağış da azalmakla birlikte, oran itibariyle sonbahar aylarından daha yüksektir.³² Sıcaklık özellikleri bakımından *Karasal İç Anadolu termik rejimine* dâhil olmasına rağmen, yağış özellikleri bakımından *Marmara geçiş tipi yağış rejimi* özelliklerine daha yakın olduğu tespit edilen Bozüyük'ün, bu anlamda tam bir geçiş sahası konumunda bulunduğu yargısına varabiliriz.

Bozüyük'te yıllık ortalama dolu yağışlı gün sayısı 1'dir (Tablo 1.19). Dolu yağışları, çok az görülmekle birlikte yağışların hemen hemen tamamı (0.9 gün) ilkbahar ve yaz mevsimlerinde toplanmıştır. Dolu yağışlarının bu kadar az olması, kent yaşamı için olumsuz bir etki yapmamaktadır. Ancak yaptığımız mülakatlar neticesinde, ani yağışların özellikle yağmur suyu aktarma kanalları yetersiz olan Tekke mahallesinde sel basmalarına neden olduğu anlaşılmıştır.

Tekke Mahallesi'nde sık sık meydana gelen sel olayını önlemek amacıyla Belediye tarafından Tekke Deresi ve Kabak Deresi'ne yağış esnasında eğimli bölgelerden gelen suları kontrol altına alabilmek için 7'şer m yüksekliğinde ve kademeli olarak 2'şer adet yağmur suyu seddi yaptırılmıştır. Bozüyük kent merkezi yakın çevresinin bitki örtüsü bakımından zengin olmaması, yoğun yağışlarda tepelerden gelen çamurun tamamen kent merkezine inerek rögarların tıkanmasına, taşmasına, çevrede bulunan ev ve işyerlerine su basmasına ve ana cadde üzerinde (İnönü Caddesi) fazla miktarda su birikmesine ve trafiğin aksayarak tehlikeli bir hâl almasına neden olmaktaydı. Can ve mal kaybına neden olabilecek bu tehlikeli durumu engellemek için

³² Koçman, A., 1993, a.g.e., s.61.

yapılan yağmur suyu setleri sayesinde toplanan çamur çöktürülüyor. Yağmur suları ise Org. Hüseyin Kıvrıkoğlu Caddesi'ne döşenen yağmur suyu drenaj hattı ile yerin altına alınarak kent merkezinden geçen DSİ kanalına aktarılıyor. Böylece sel suları çevreye şimdilik en az zararı vererek ya da hiç zarar vermeyerek etkisiz hâle getirilmiş oluyor.

Bunların yanı sıra, Bozüyük'te yıllık ortalama kırılgan gün sayısı 45.2 ve ortalama orajlı gün sayısı ise 17.1'dir.

Tablo 1.19. Bozüyük'te aylık ortalama dolu yağışlı gün sayısı.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Gün	-	-	0.1	0.2	0.3	0.2	0.1	-	-	0.1	-	-	1.0

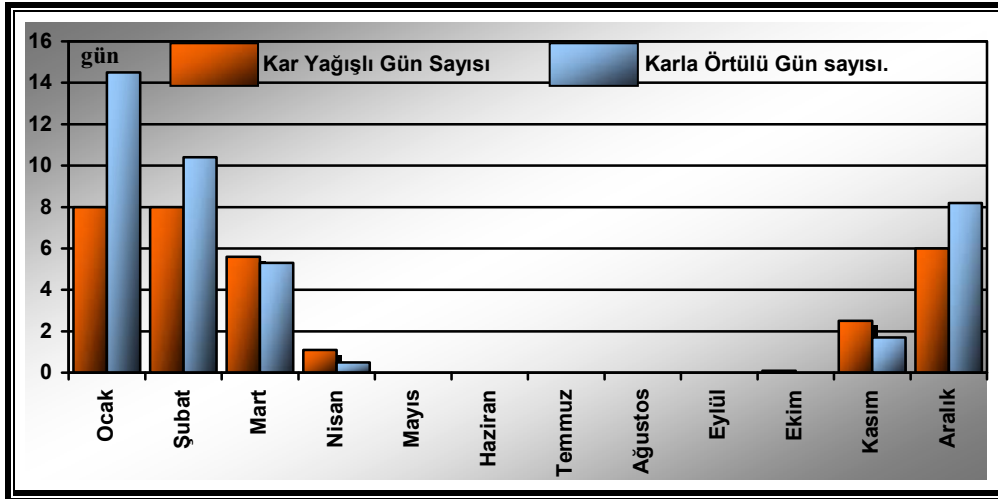
Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Bozüyük'te yıllık ortalama yağışların %30.4'ü gibi önemli bir bölümü kış mevsiminde düşmekte olup, bunun büyük bir kısmı kar yağışı şeklinde olmaktadır. Bozüyük'te kar yağışlı günler, kış mevsimiyle sınırlı olmayıp, ilkbahar başları ve sonbahar sonlarında da görülmektedir. Kar yağışlı günlerin toplandığı aylar; 8.0 gün ile Ocak ve Şubat aylarıdır (Tablo 1.20, Şekil 1.9). Kar yağışlı günlerin %70'i kış mevsiminde, %21'i ilkbaharda ve %9'u sonbaharda toplandığı görülmektedir. Bununla birlikte, Bozüyük'te 40,6 gün karla örtülü geçmekte ve bunun hemen hemen tamamına yakını kar yağışlı günlerin görüldüğü aylarla bir paralellik göstermektedir. Ortalama karla örtülü gün sayısının aylara dağılımı incelendiğinde 14.5 gün ile Ocak ayının başta geldiğini görürüz. Oysa Ocakta kar yağışlı gün sayısı 8.0 idi. Demek ki Bozüyük'te karla örtülü günlerin yaşandığı aylarda, karın erimemesi için gerekli soğuk hava şartlarının egemen olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Şöyle ki, yıllık ortalama bir ayı (31.4 gün) kar yağışlı geçmesine rağmen, karın yerde kalma süresi 40.6 güne uzayabilmektedir. Yine tablodan anlaşıldığı üzere yıllık en yüksek kar kalınlığının 120 cm olması kar yağışlarının önemli boyutlarda olduğunu göstermektedir. En yüksek kar kalınlığının da Aralık ayında zirveye ulaşması, bu ayda gerçekleşen kar yağışlarının daha şiddetli olduğunu ve sıcaklık şartlarının kar örtüsünün erimesine müsaade edecek oranlarda olmadığını gösterir. En yüksek kar kalınlığının kış mevsimi boyunca 65 cm'nin üzerinde olması, İç Anadolu'yu Marmara'ya bağlayan bir kavşak noktası olan Bozüyük için ulaşımında önemli aksaklıklara neden olabilmektedir.

Tablo 1.20. Bozüyük'te ortalama kar yağışlı ve ortalama karla örtülü günler sayısı ile en yüksek kar örtüsü kalınlığı (1975-2005).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort. Kar Yağ. Gün. Say.	8.0	8.0	5.6	1.1	-	-	-	-	-	0.1	2.5	6.0	31.4
Ort. Karla Ört. Gün. Say.	14.5	10.4	5.3	0.5	-	-	-	-	-	-	1.7	8.2	40.6
EnYüksekKarÖrt.Kal.(cm)	65.0	70.0	49.0	20.0	-	-	-	-	-	4.0	13.0	120.0	120.0

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Şekil 1.9. Bozüyük'te ortalama kar yağışlı günler ve ortalama karla örtülü gün sayısı.

Bozüyük'te bazı iklim verileri kullanılarak yapılmaya çalışılan analizlerden sonra, Bozüyük ikliminin daha iyi anlaşılması bakımından, yağış-sıcaklık ve buharlaşma –terleme arasındaki ilişkilerin ve sahanın su bilânçosunun incelenmesi uygun olacaktır. Bunun için de Köppen, Martonne, Thornthwaite ve Erinç formüllerini, Bozüyük Meteoroloji İstasyonu'nun verilerine uygulayarak, Bozüyük'ün iklim tipini ortaya koymaya çalışacağız.

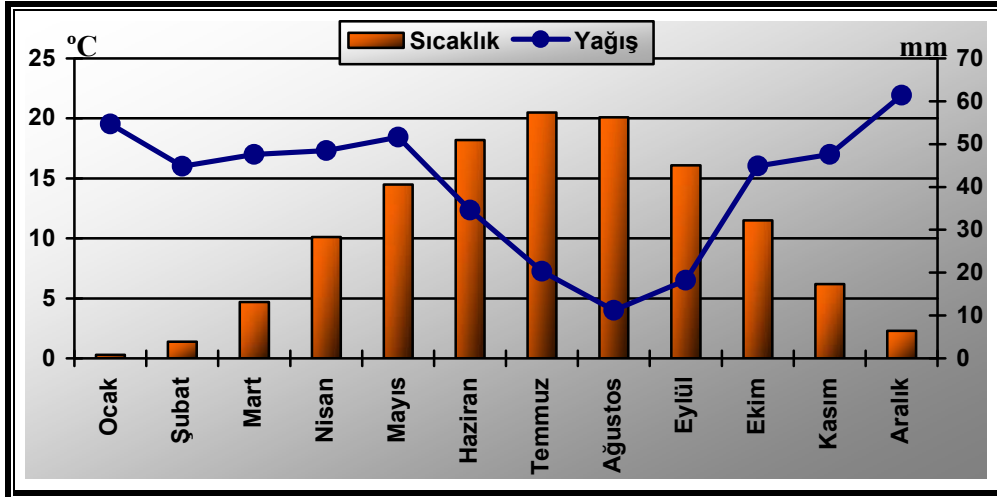
Köppen'in iklim tipi formülüne göre Bozüyük, en soğuk ayın ortalama sıcaklığı (Ocak 0.3 °C) 18 °C'den az, fakat -3 °C'nin üstünde ve en sıcak ay ortalaması (Temmuz 20.5 °C) 10 °C'den fazla olduğu için, Bozüyük C harfiyle temsil edilen sıcak-mutedil iklimler kuşağında yer almaktadır. Aynı formüle göre, Bozüyük'te yazların kurak ve soğuk devredeki en yağışlı ayın yağış tutarı (Aralık 61,4 mm), sıcak devredeki en kurak ayın (Ağustos 11.2 mm) yağışının en az üç misli ve en kurak ayın yağışı 30 mm'den az olduğu için, Cs ile temsil edilen iklim tipinin egemen olduğu belirlenmiştir. Son olarak, araştırma sahasında kışların soğuk, yıllık ortalama sıcaklığın 18 °C'den az (10.5 °C) ve en sıcak ay olan Temmuz'un ortalama sıcaklığının 18 °C'nin üstünde (20.5 °C) olduğu

göz önünde bulundurulursa, Bozüyük'te Csk ile temsil edilen *kışı soğuk ve yağışlı, yazı kurak, nemli bir iklimin* görüldüğü ortaya çıkmaktadır (Tablo 1.21, Şekil 1.10).

Tablo 1.21. Bozüyük'ün ortalama sıcaklık ve yağış değerleri (1975-2005).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Sıcaklık (°C)	0.3	1.4	4.7	10.1	14.5	18.2	20.5	20.1	16.1	11.5	6.2	2.3	10.5
Yağış (mm)	54.7	44.8	47.6	48.5	51.6	34.6	20.3	11.2	18.2	44.9	47.6	61.4	485.4

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Şekil 1.10. Bozüyük'ün ortalama sıcaklık ve yağış değerleri.

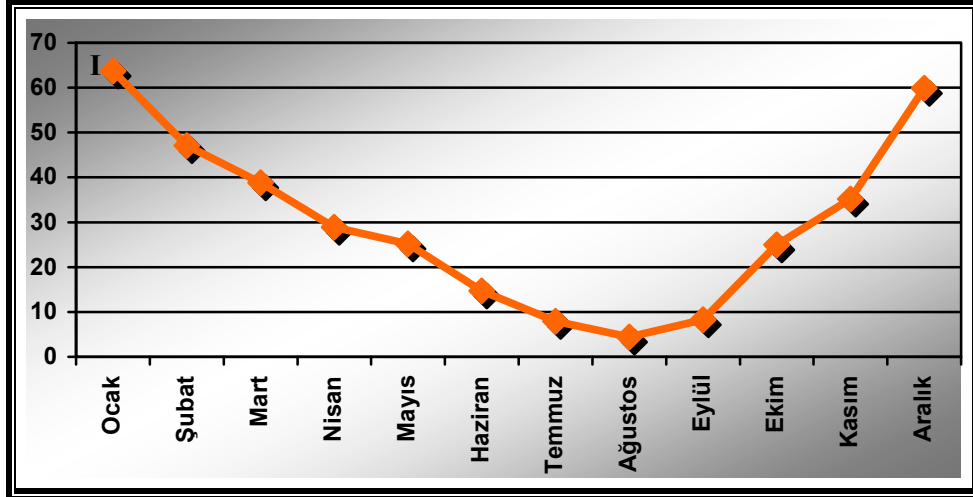
De Martonne formülünü Bozüyük Meteoroloji İstasyonu verilerine uyguladığımızda kuraklık indisini, 14 olarak buluruz. Bu ise, Bozüyük'ün *yarı kurak sahalarla nemli bölgeler arasında* yer aldığını göstermektedir. Aylık kuraklık indisi formülü uygulandığında ise, sekiz ayın nemli, iki ayın yarı kurak, bir ayın yarı kurak ile nemli arasında ve bir ayın da kurak geçtiği anlaşılmaktadır. De Martonne' un aylık kuraklık indisi formülüne göre Bozüyük'te sadece Ağustos kurak geçmektedir (Tablo 1.22, Şekil 1.11).

Tablo 1.22. De Martonne formülüne göre Bozüyük'ün aylık kuraklık indisleri

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Sıcaklık(°C)	0.3	1.4	4.7	10.1	14.5	18.2	20.5	20.1	16.1	11.5	6.2	2.3	10.5
Yağış (mm)	54.7	44.8	47.6	48.5	51.6	34.6	20.3	11.2	18.2	44.9	47.6	61.4	485.4
Kurak.İndisi	63.7	47.1	38.8	28.9	25.2	14.7	7.9	4.4	8.3	25	35.2	59.9	14

Kategori	Nemli	Yarı Kurak - Nemli arası	Yarı Kurak	Kurak	Yarı Kurak	Nemli	Yarı Kurak - Nemli arası
----------	-------	--------------------------	------------	-------	------------	-------	--------------------------

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Şekil 1.11. De Martonne'nin aylık kuraklık indisinin Bozüyük'e uygulanması.

Thornthwaite'ın iklim tasnifine göre Bozüyük, C_1 , B_1 , s , b_3 harfleriyle temsil edilen iklim tipinde yer almaktadır. Bu harfler ise Bozüyük'ün *kurak-az nemli, birinci dereceden mezotermal (orta sıcaklıktaki iklimler), su fazlası kış mevsiminde ve orta derecede olan, deniz tesirine yakın tali iklim tipinde bulunduğunu* göstermektedir.

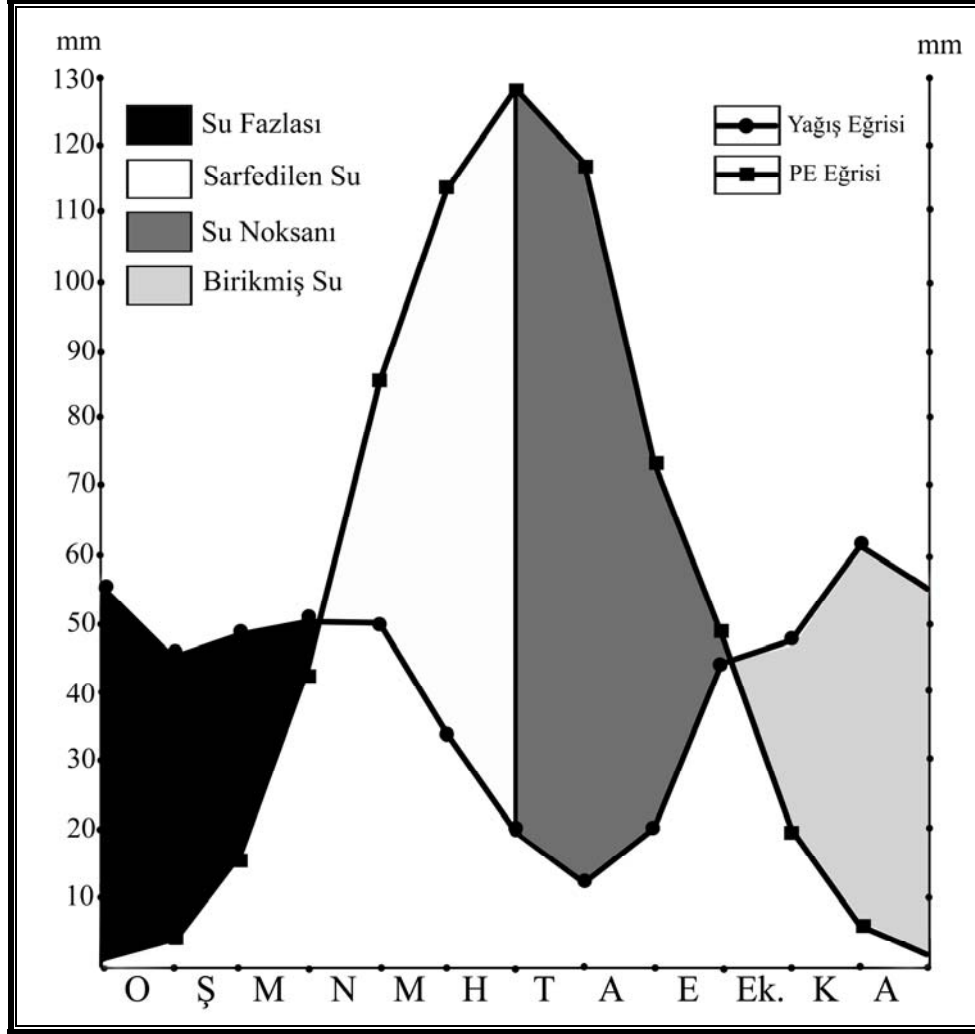
Tablo 1.23. Thornthwaite'a göre Bozüyük'ün su bilançosu.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	A	Yıllık
Ort. Sıcaklık (°C)	0.3	1.4	4.7	10.1	14.5	18.2	20.5	20.1	16.1	11.5	6.2	2.3	10.5
Sıcaklık İndisi	0.01	0.15	0.91	2.90	5.01	7.07	8.47	8.22	5.87	3.53	1.39	0.31	43.84
Düzeltilmemiş PE (mm)	0.4	4.0	15.6	40.6	70.0	90.2	100.5	100.2	70.8	50.4	25.0	7.5	575.2
Düzeltilmiş PE (mm)	0.3	3.3	16.0	45.0	86.8	112.7	127.6	118.2	73.6	48.4	20.7	6.0	658.6
Yağış (mm)	54.7	44.8	47.6	48.5	51.6	34.6	20.3	11.2	18.2	44.9	47.6	61.4	485.4
Birikmiş Su. Değişimi	17.7	0	0	0	-35.2	-64.8	0	0	0	0	26.9	55.4	-
Birikmiş Su	100	100	100	100	64.8	0	0	0	0	0	26.9	82.3	-
Gerçek Evapotrans.	0.3	3.3	16.0	45.0	86.8	99.4	20.3	11.2	18.2	44.9	20.7	6.0	372.1
Su Noksanı	0	0	0	0	0	13.3	107.3	107	55.4	3.5	0	0	286.5
Su Fazlası	36.7	41.5	31.6	3.5	0	0	0	0	0	0	0	0	113.3
Akış	18.4	29.9	30.8	17.2	8.6	4.3	2.1	1.05	0.5	0.3	0.1	0.05	113.3
Nemlilik Oranı	181.3	12.6	1.9	0.07	-0.4	-0.7	-0.8	-0.9	-0.7	-0.07	1.2	9.2	-

Kaynak: DMİGM verilerinden derlenmiştir.

Thornthwaite'ın formülüne göre Bozüyük'te, Kasım ile Mayıs arasında su noksanı görülmemektedir. Çünkü bu dönemde yağışlar potansiyel evapotranspirasyondan fazladır. Yılın ilk dört ayında su fazlası görülürken, geriye kalan

sekiz ayda su fazlası gerçekleşmemiştir. Toprağın suya tam doygunluğu yine yılın ilk dört ayında (Ocak-Nisan arası) gerçekleşmiş, Mayıs-Ekim arasında ise, yağışlar potansiyel evapotranspirasyondan daha az olduğu için doygunluk gerçekleşmemiş, Kasım ve Aralık aylarında ise, yağış potansiyel evapotranspirasyondan daha fazla olmasına rağmen tam doygunluk (100 mm) sağlanamamıştır (Tablo 1.23, Şekil 1.12).

Şekil 1.12. Thornthwaite' a göre Bozüyük'ün su bilânçosu.

Erinç formülüne göre Bozüyük, 28.7 indis değeri ile *park görünümlü kuru ormanların yayılış* gösterdiği *yarı nemli* bir iklime sahiptir. Aylık indis değerlerine göre Bozüyük'te üç ay çok nemli, iki ay nemli, üç ay yarı nemli, bir ay yarı kurak, iki ay kurak ve bir ay da tam kurak geçmektedir (Tablo 1.24). Veriler incelendiğinde nemli ve kurak ayların gidişinde De Martone formülü ile bir paralellik olduğu göze çarpar. En kurak ayın her iki formülde de Ağustos olduğu ve en nemli ayların kış ve ilkbahar mevsimlerinde toplandığı ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada, Bozüyük Meteoroloji İstasyonu'nun 31 yıllık verileri ile Emm De Martone, Thornthwaite ve Erinc formülleri kullanılarak, Bozüyük'ün iklim sınıflandırmalarındaki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu veriler ışığında, Bozüyük'ün *yağışlarının çoğu kış ve ilkbaharda düşen, yaz kuraklığının pek görülmediği, yarıkurak ve nemli iklim sahaları arasında bulunan bir geçiş tipine sahip bir iklimin hâkim olduğunu söyleyebiliriz.*

Tablo. 1.24. Erinc formülüne göre Bozüyük'ün aylık ve yıllık yağış etkinliği.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort. Max. Sıcaklık (°C)	4.6	6.5	11.0	16.7	21.3	25.1	27.6	27.7	24.4	19.2	12.4	6.3	16.9
Yağış (mm)	54.7	44.8	47.6	48.5	51.6	34.6	20.3	11.2	18.2	44.9	47.6	61.4	485.4
İndis	142.6	82.7	51.9	34.8	29	16.5	8.8	4.8	8.9	28	46	116.9	28.7
Kategori	Çok Nemli		Nemli	Yarı Nemli		Yarı Kurak	Kurak	Tam Kurak	Kurak	Yarı Nemli	Nemli	Çok Nemli	Yarı Nemli

Kaynak: DMİGM verilerinden ve Erinc formülünden hesaplanmıştır.

1.3. Hidrografik Özellikler

Bozüyük ilçe sınırları dâhilinde yer alan akarsular incelendiğinde debilerinin pek de yüksek olmadığı görülmektedir.

Bozüyük'ün hidrografik özelliklerine geçmeden önce Bilecik ilinin de en önemli akarsuyu olan Sakarya'dan bahsetmek yerinde olacaktır. Bilecik ilinde akış gösteren en önemli akarsu, Sakarya'dır. Uzunluğu 824 km yi, su toplama havzası 57.250 km² yi bulan Sakarya nehri, dört coğrafi bölge içerisinde uzanış göstermesi bakımından ayrı bir öneme sahiptir.³³

Bozüyük'ün en önemli akarsuları, Sakarya'nın bir kolu olan Karasu ve GD-KB istikametinde akarak Karasu'ya karışan Kocadere ile yine Porsuk Çayı vasıtasıyla Sakarya'ya karışan Sarısu'dur. Bu bağlamda, Bozüyük'ün Karadeniz havzasına dâhil olduğunu söyleyebiliriz. Sakarya ırmağının önemli kollarından biri de Karasu'dur. Karasu ise Bozüyük sınırları içinde, Bozüyük'ün 10 km kadar güneybatısında yer alan Bozalan köyü sınırlarından doğar, G-K istikametinde akıp, Bozüyük'ten GD-KB istikametinde akarak gelen Kocadere ile Bozüyük'ün kuzeybatısında birleşir. Bozüyük'ün Bozalan köyü yakınlarından doğan Karasu, güneye doğru akarken,

³³ Özgür, E. M., 1990, a.g.t., s.66.

doğudan Poyra'ya kadar 20 km sokulan Kocadere, Küplü yakınlarında güneybatıdan Sorgun Çayı, Bilecik yakınlarındaki Söğüt Deresi'ni alarak kuzeye doğru yoluna devam eder. Kızılkaya, Aşağıbadun, Pelitözü boğazlarını geçen Karasu, Bakırköy'ü geçince Paşalar boğazından çıkan Sakarya ile birleşir.

Karasu'nun akım değerleri incelendiğinde en fazla akımın Nisanda gerçekleştiği görülür (Tablo 1.25). Maksimum akım değerlerine Mart ve Nisan aylarında ulaşılması, bu mevsimin (ilkbahar) Bozüyük'te en yağışlı ikinci mevsim (toplam yağışların % 30.4'ü) olmasından ve kış mevsiminde düşen kar örtüsünün erimesinden kaynaklanmaktadır. Yaz aylarında akımı iyice azalır ve en düşük akım değerine 1.0 m³/s ile Eylül ayında ulaşılır. Bunda yağışların yanı sıra özellikle yaz aylarında tarım faaliyetleri için su ihtiyacının buradan karşılanması da etki etmektedir.

Tablo 1.25. Karasu'ya ait ortalama akım değerlerinin aylara dağılımı.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Y.O
Akım (m ³ /s)	2.3	3.5	5.6	6.3	3.0	2.2	1.5	1.2	1.0	1.7	2.2	2.3	2.7

Kaynak: Özgür, E.M., Bilecik Coğrafyası, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1990, s:68.

İnönü (Bozüyük) Ovası'nda yeraltı suyu açısından en önemli formasyon alüvyondur. Oklubalı doğusunda 4 km lik bir hat boyunca uzanan alüvyal dolgu, killi unsurları içerdiği için yeraltı suyu içermez. Bozüyük'e bağlı Kandilli Köyü'nün 2 km doğusundan itibaren 1-1.5 km genişliğindeki şerit sahada, Sarısu boyunca, Oklubalı'ya kadar olan kısımda yeraltı suyunun işletilmesine en uygun saha uzanır. Bu kesimde sondaj kuyularının debileri 20 lt/sn' dir.³⁴

Bilecik ilinin kaynaklar bakımından en zengin sahalarından biri de Bozüyük'ün Dombayçayırı, Ketenlik, Yeşilçukurca, Göynücek köyleri çevresidir. Ayrıca yine Kozpınar köyü güneyinde Yırce Dağı etekleriyle Domuz Deresi, Ardiç Yaylası mevkiindeki çok sayıda kaynağın varlığından bahsedilebilir.³⁵ Sahada yer altı suyu DDY boyunca 1-1.5 m. derinlikte yer almaktadır.³⁶

Küçük akarsuların yanı sıra ilçedeki en büyük su deposu, Sarısu üzerindeki Dodurga-Darıdere Baraj Gölü'dür. 1972-1977 yılları arasında inşa edilen, sulama ve taşkınları önlemek amacıyla işletmeye açılan Dodurga (Darıdere) Barajı toprak dolgu tipindedir. Göl alanı 245 ha olan barajın, depolama hacmi 35 milyon m³, baraj

³⁴ Özgür, E. M., 1990, a.g.t., s.76.

³⁵ Özgür, E. M., 1990, a.g.t., s.76.

³⁶ Tabban, A., 1980, a.g.e., s.69.

gövdesinin talvegden yüksekliği ise 29.6 m dir. Dodurga Baraj Göleti'nin sulama alanı yaklaşık 1970 ha'dır.³⁷

Kentin içme ve kullanma suyu ihtiyacı, kaynağını Bozalan mevkiinden alan Karasu'dan karşılanmaktadır. Kentin günümüzde (2007) su şebekesini besleyen 1000 m³/sn kapasitesine sahip bir depo bulunmaktadır. 1985 yılından bu yana suyunu Karasu'dan temin eden kentin içme suyu şebekesi yeterlidir. Bu şebekeden aynı zamanda kentteki sanayi tesisleri de faydalanmaktadır. Yer altı suyu seviyesi topoğrafyanın düz ve düze yakın olduğu alüvyal sahalarda 1.5-2 m civarındadır. Söz konusu alanlarda tarımsal amaçlı kullanmak üzere artezyen kuyuları açılmıştır. Dolayısıyla zengin su kaynaklarına yakın oluşu, taban suyu seviyesinin tarım yapılan arazilerde yüksek oluşu, kentin su ihtiyacını karşılamıştır.

1.4. Toprak Özellikleri

Toprak örtüsünün yapısını belirleyen birtakım unsurlar bulunmaktadır. Ana materyal, topoğrafya, iklim, flora ve faunanın çeşitliliği ile zaman faktörleri, bir yerdeki toprak örtüsünün özelliklerini belirleyen başlıca elemanlardır. Araştırma sahası ve çevresinde de bu faktörlere bağlı olarak değişik toprak tipleri ortaya çıkmıştır.

Bozüyük kentinin kuruluş yerini de içine alan Karasu ve onun bir kolu olan Kocadere'nin ve irili ufaklı pek çok derenin tabanında düz ve düze yakın yerlerde, akarsuların taşıyarak biriktirdiği, alüvyal topraklar yer alır. Bu alüvyal toprakların bulunduğu düz ve düze yakın eğime sahip olan arazilerde, Bozüyük'ün en yoğun nüfuslanmış mahalleleri ve önemli sanayi tesisleri kurulmuştur. Bozüyük'te dağların uzanışının KB-GD doğrultusunda olması ve bu doğrultuda uzanan Kocadere'nin oluşturduğu düz alanların sınırlı olması, yerleşmeleri ve sanayi tesislerini bu düzlüklerde kurmaya zorunlu kılmıştır.

Hemen alüvyal sahaların güneyi ve kuzeydoğusunda bulunan Neojen'e ait depolar üzerinde zonal topraklar grubuna giren kahverengi topraklar yer almaktadır. Profillerinde çok miktarda kalsiyum bulunan, doğal drenajları oldukça iyi olan ve yaz mevsiminde uzun dönemler kuru kalan kahverengi topraklar, tarım faaliyetleri bakımından az değer ifade ederler ve genelde kuru tarım alanı olarak yarar sağlarlar. Kireçsiz kahverengi orman toprakları Bilecik'in hemen hemen tüm ilçelerinde

³⁷ Devlet Su İşleri, www.dsi.gov.tr, 17.01.2006

görülmekle beraber özellikle Söğüt, Bozüyük ve Pazaryeri ilçelerinde yoğunluk kazanmaktadır.³⁸ Doğal bitki örtüsünün ot, çayır ve çalılar olduğu, ana kayacın kalker, dolomit, marn ve tebeşir olduğu rendzina topraklarının Bilecik ili içerisindeki toplam alanı 294 ha olup bunun tamamı Bozüyük ilçesinde bulunmaktadır (Tablo 1.26).³⁹

İntrazonal topraklar grubuna giren kahverengi orman toprakları, Bozüyük'ün batısı ve güneyindeki ormanlık alanlarda, özellikle Dodurga civarında bulunmaktadır. Bu alanlarda doğal vejetasyon, yaprağını döken orman ağaçlarından kayın (*Fagus*), gürgen (*Carpinus*) ve bazı meşe türleri (*Quercus*) ve yer yer iğne yapraklı ormanlardır. Kentin kurulduğu alanın büyük bir bölümünü kaplayan alüvyal toprakların hemen güneydoğusunda ise kahverengi topraklar yer alır.

Tablo 1.26. Bozüyük'te toprak gruplarının dağılımı (ha).

Toprak Grubu	Alanı (ha)	Toprak Grubu	Alanı (ha)
Alüvyal Topraklar	3086	Kireçsiz Kahverengi Topraklar	564
Kolüvyal Topraklar	-	Rendzina Toprakları	294
Kahverengi Orman Toprakları	41538	İrmak Taşkın Yatakları	-
Kireçsiz Kahverengi Orman Toprakları	35104	Çıplak Kaya ve Molozlar	1385
Kahverengi Topraklar	2762	Su Yüzeyi	291
		Toplam	85024

Kaynak: Bilecik İli Arazi Varlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

Bozüyük Orman İşletme Şefliği'nin verilerine göre Bozüyük'ün yüzölçümünün %52.6'sı ormanlarla kaplıdır. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 1998 yılında hazırlamış olduğu Bilecik İli Arazi Varlığı'na göre ise Bozüyük'te %55.6'lık oran ile en fazla yayılımı orman-funda arazileri gösterir. Bunu 24817 ha yüzölçümü ve %29.2'lik oranı ile tarım arazileri izlemektedir. Daha sonra sırasıyla meralar 9825 ha diğer araziler 1385 ha, tarım dışı kullanılan arazi 1257 ha, su yüzeyleri 291 ha lık yer kaplarlar (Tablo 1.27).⁴⁰

Bozüyük İlçesi'nde topraklarla ilgili birçok sorun vardır. Bunların başında erozyon ve toprak kirliliği gelir. Bozüyük'te herhangi bir problemten etkilenmemiş topraklar 815 ha ile %0.9'luk bir oran teşkil etmektedir. Hiç veya çok az erozyona uğramış toprakların oranı %4.1, orta derece erozyona uğramış toprakların oranı %12.1,

³⁸ Bilecik İli Arazi Varlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1998, s.19.

³⁹ KHGM, 1998, a.g.e, s.20.

⁴⁰ KHGM, 1998, a.g.e, s.28.

şiddetli erozyona uğramış toprakların oranı ise %55'tir. Toprakların %41'inde taşlılık ve kayalık sorunu bulunmamaktadır. Yine Bozüyük ilçesinde 2107 ha'lık arazide drenaj sorunu bulunmaktadır.⁴¹ Bu bağlamda, topraklarda özellikle erozyon sorunun olduğu noktalarda erozyonun etkisini azaltan bitkilerin dikimi ve meraların erken otlatılmaya karşı korunması konusunda vatandaşlar bilinçlendirilmeli; bu amaçla da İlçe Tarım Müdürlüğü, Bozüyük Belediyesi ve alt belediyeler işbirliği içerisinde hareket etmelidirler.

Tablo 1.27. Bozüyük'te toprağı kullanma şekillerinin dağılımı (ha).

Kullanma Şekli	Alanı (ha)	Kullanma Şekli	Alanı (ha)
Kuru Tarım Nadaslı	21908	Çayır	-
Kuru Tarım Nadassız	100	Mera	9825
Sulu Tarım	1935	Orman	36690
Yetersiz Sulamalı Tarım	874	Funda	10465
Bağ Kuru	-	Yerleşim Yeri	1257
Bahçe Kuru	-	Diğer Araziler	1385
Bahçe Sulamalı	-	Su Yüzeyi	291
		Toplam	84730

Kaynak: Bilecik İli Arazi Varlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

1.5. Bitki Örtüsü Özellikleri

Yeryüzünün diğer bölgelerinde olduğu gibi, Türkiye'de de iklim unsurları ile bitki tür, topluluk ve formasyonları arasında önemli ilişkiler mevcuttur.⁴² Araştırma sahası, Güney Marmara'nın nemli iklimi ile İç Anadolu'nun kurak iklimi arasında bir geçiş sahasında yer alması, bitki örtüsünü de oldukça çeşitlendirmiştir. Bozüyük'ün doğu sınırını oluşturan Söğüt ve İnönü'ye doğru olan kesimlerinde *Antropojen Step* toplulukları mevcut iken, kuzeybatısında Karasu boğazından itibaren ve batısında Aksu vadisinden itibaren *meşe, gürgen ve karaçam* topluluklarının bulunduğu ormanlar yer kaplamaktadır.

Ancak kent merkezinin hemen kuzeyinde uzanan yükseltilerde ve kentin güneydoğusunda step formasyonu hâkim olup, çıplak bir görüntü sergilemektedir. İç Anadolu'da görülen yumak (*Festuca ovina*), yavşan otu (*Artemisia frangras*), sodaotu

⁴¹ KHGM, 1998, a.g.e, s.34.

⁴² Atalay, İ., 1994, Türkiye Vejetasyon Coğrafyası, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, İzmir., s.12.

(*Salsola cali*), geven (*Astragalus*), peygamber çiçeği (*Centaurea*) gibi otsu bitkiler bu formasyonun önde gelen elemanlarıdır.⁴³

Bozüyük Orman İşletme Şefliği, Bozüyük, Dodurga ve Muratdere İşletme Şefliği olmak üzere üç ayrı bölgede hizmet vermektedir. Bu sahalarda ayrı ayrı hizmet veren işletmelerin yapmış oldukları orman amenajman çalışmalarına göre Bozüyük'ün yaklaşık %52.6'sı ormanlarla kaplıdır (Tablo 1.28). Ancak verilere bakıldığında işletmelerin çalıştığı sahaların toplam yüzölçümünün (858 km²), Bozüyük'ün gerçek yüzölçümünden (849 km²) 9 km² daha fazla olduğu görülür. Bu ise, işletme sınırlarının ilçe sınırlarıyla paralellik göstermemesinden, zaman zaman komşu ilçe sınırlarına girmesinden kaynaklanan bir durumdur. İlçenin önemli derecede orman arazisine sahip olması, kentte orman ürünleri ve mobilya sanayisinin gelişmesine ortam hazırlamıştır. Nitekim kentteki modern sanayi kuruluşlarının %8.2'sini oluşturan orman ürünleri ve mobilya sanayisinde, 785 kişi istihdam edilmiş olup, bu değer sanayi kuruluşlarında çalışanların %9.8'sini oluşturmaktadır. Söz edilen şeflikleri'nden alınan bilgilere göre, Bozüyük ve çevresinde karaçam ve meşe başta olmak üzere göknar (*Abies*), kayın (*Fagus*), sarıçam (*Pinus sylvestris*), ardıç (*Juniperus*), karaağaç (*Ulmus*) ve dışbudakın (*Fraxinus exelsior*) yanı sıra yaban fındığı (*Corylus avellana*), kızılçık (*Cornus*), iğde (*Elaeagnus*) ve kuşburnu (*Rosa canina*) gibi kısa boylu ağaççık topluluklarına da rastlanmaktadır.

Tablo 1.28. Bozüyük, Dodurga ve Muratdere Orman İşletme Şeflikleri sahalarında orman alanlarının dağılışı (ha).

İşletme Şefliği	Ormansız Alan (ha)	Orman Alanı (ha)	Toplam Alan
Bozüyük	25.078	20.942	46.020
Dodurga	14.579	18.023	32.602
Muratdere	1.022	6.222	7.244
Toplam	40.679	45.187	85.866
%'si	47.4	52.6	100

Kaynak: Bozüyük, Dodurga ve Muratdere Orman İşletme Şeflikleri verilerinden derlenmiştir.

Bozüyük'teki köylerin büyük bir bölümü orman kenarı veya orman içi köyüdür. Dolayısıyla bu köylerde yaşayanlar yakacak ve yapacak ihtiyaçlarının tamamına yakınını ormanlık sahadan karşılar. Ayrıca köylüler ormanlardaki bakım ve gençleştirme çalışmalarında uygulanan kesim, sürütme, yükleme, nakliye, istifleme,

⁴³ Özgür, E. M., 1990, a.g.t., s.87.

gençlik ve kültür bakımı, sıklık bakımı gibi çeşitli orman işlerinde çalışarak ormandan faydalanmaktadırlar.⁴⁴

Bitki örtüsünün çeşitliliği, özellikle yaylalarda (Sofular, Kömürsu, Çiçekliyayla..) ve mesire yerlerinde, insanların günlük stresli yaşamlarından uzaklaşıp rahatlayacakları ve enerji bulacakları yerlerin oluşmasını sağlamıştır (Fotoğraf 1.2). Kentin güneybatısında yer alan Türbin mesire alanı bunlardan biridir (Fotoğraf 1.3).

Fotoğraf 1.2. Karaçamın yoğun olarak yer aldığı Çiçekliyayla'dan bir görünüm.

Bozüyük kentinde, bitki örtüsü-mesken ilişkisi incelendiğinde özellikle kentin ilk yerleşim alanı olan Kasımpaşa Mahallesi ve Tekke Mahallesi'nde ahşap malzemeden yapılmış meskenlere rastlanmaktadır. Bu meskenlerin bazıları yıkılıp kullanılamaz duruma gelirken, bazıları ise günümüzde de kullanılabilmektedir. Ancak bu tür meskenlerin yoğunluk kazandığı saha, söz konusu mahallelerin dışına çıkamamış ve günümüzde bu meskenlerin yerini modern inşaat malzemelerinin kullanıldığı meskenler almıştır (Fotoğraf 1.4).

⁴⁴ Yılmaz, K., 2004, a.g.e., s.24.

Fotoğraf 1.3. Karaçam, kayın, meşe ağaç topluluklarının yer aldığı Türbin mesire alanından bir görünüş.

Fotoğraf 1.4. Ahşap ve kerpiç malzemedен yapılmış bir eski Bozüyük evi.

İKİNCİ BÖLÜM

2.BEŞERÎ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

2.1.Kuruluşu ve Tarihî Gelişimi

Tarih öncesine ait, yazılı yeterli kaynak bulunamadığından, Bozüyük'ün yerleşme tarihinin ne zaman başladığı tam olarak aydınlanmış değildir. Ancak yapılan incelemeler ve yörede yapılan mülakatlar sonucunda, en azından yörenin yerleşme tarihinin M.Ö. 3000 yıllarına varabileceği mümkün görünmektedir.

2.1.1. İlk Tunç Çağı'nda Bozüyük

Bozüyük'te *Küçük Höyük* olarak bilinen mevkide Toprak Seramik ve Kâğıt fabrikalarının inşası için yapılan kazılar sırasında birtakım bulgulara rastlanmıştır. Bir kısmı tahrip olan eserin, bir kilise olduğu yetkililer tarafından anlaşılmış ve bu kilise içerisinden de Tunç Çağı'na ait olduğu düşünülen muhtelif eserler çıkartılmıştır. Yine fabrikanın bugünkü depolama sisteminin olduğu yerde Tunç Çağı'na ait olduğu belirlenen yaklaşık 200 adet mezarlığa rastlanmıştır. Mezarlıklardan çıkarılan eserlerin önemli bir kısmı, Eskişehir Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu mezarlıklar üzerinde yapılan bilimsel araştırmalar doğrultusunda, eserlerin M.Ö. 3000 yıllarına, İlk Tunç Çağı'na ait olduğu belirlenmiştir. Bu anlamda Bozüyük'te rastlanan en eski bulguların bu zamana denk geldiğinden ötürü, Bozüyük'te ilk yerleşmelerin *İlk Tunç Çağı*'ndan (M.Ö.3000-M.Ö.1200) beri var olduğunu söyleyebiliriz.⁴⁵

Mevcut eserler değerlendirildiğinde, Bozüyük'te M.Ö.1200 yıllarından sonra Frigler'in hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekten de Hitit İmparatorluğu'nun yıkılışa geçtiği yıllarda Anadolu, kuzeydoğudan Kafkaslar, batıdan da Boğazlar üzerinden birtakım göçmenlerin etkisi altına girmeye başlamıştı. Batıdan, Makedonya'dan gelenler Bryg ya da daha çok tanınan biçimiyle Phryg (Firig) adını taşıyorlardı ve Çanakkale Boğazı'nı aşip Marmara Denizi'nin güney ve güneydoğu kıyılarına yerleşmişlerdi.⁴⁶ Güçlü bir uygarlık kuran Friglerin tarihi ve sosyal yaşamı ile ilgili bilgilerimiz ne yazık ki yeterli değildir. Bu konudaki ilk bilgileri antik yazarlardan öğreniyoruz. Tarihçi Herodot ile coğrafyacı Strabon'a göre Frigler, Avrupalı bir kavimdi ve Anadolu'ya gelmelerinden önce *Brigler* olarak anılıyorlardı. Friglerle ilgili

⁴⁵ Yılmaz, K., 2004, a.g.e., s.29-31.

⁴⁶ Sevin, V., 2003, a.g.e., s.239.

bu yazılı kaynakları ve bölgedeki kazı sonuçlarını değerlendiren bilim adamları Friglerin, büyük olasılıkla M.Ö. 1200'lerde Trakya ve Boğazlar üstünden Anadolu'ya geldikleri, ilk yıllarda Trakya ve Güney Marmara Bölgesi'nde geçici yerleşim merkezleri kurduktan sonra Batı Anadolu'nun iç kesimlerine yayıldıklarını ileri sürmektedirler.⁴⁷ Tarihteki adından *Lamunia* olarak bahsedilen Bozüyük'te, şimdiki İçköy, Yaylacık ve Manișar olarak adlandırılan yerlerde Frigler'den kalma birtakım eserlere (Lahit Kapağı) rastlanmıştır. Bozüyük'te pek kapsamlı arkeolojik kazılar yapılmaması, tarih öncesi bulgulara ulaşmada problem teşkil etmiştir. İbrahim Çolak Kereste Fabrikası'nın temel kazısı sonucunda, kadın büstü ve bazı heykeller ortaya çıkarılmıştır. Bu eserlerin bir kısmı Eskişehir Arkeoloji Müzesinde, bir kısmı da Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi'nde sergilenmektedir. Bozüyük'ün ilk kuruluş çekirdeği olan Kasımpaşa Mahallesi'nde 8 m uzunluğunda mermer sütunlar ve yine Bozüyük kentinin hemen kuzeybatısında bulunan Höyük Tepe'de ise ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmeyen iki adet taştan oyma su sarnıcı bulunmuştur.

2.1.2. Antik Çağ'da Bozüyük

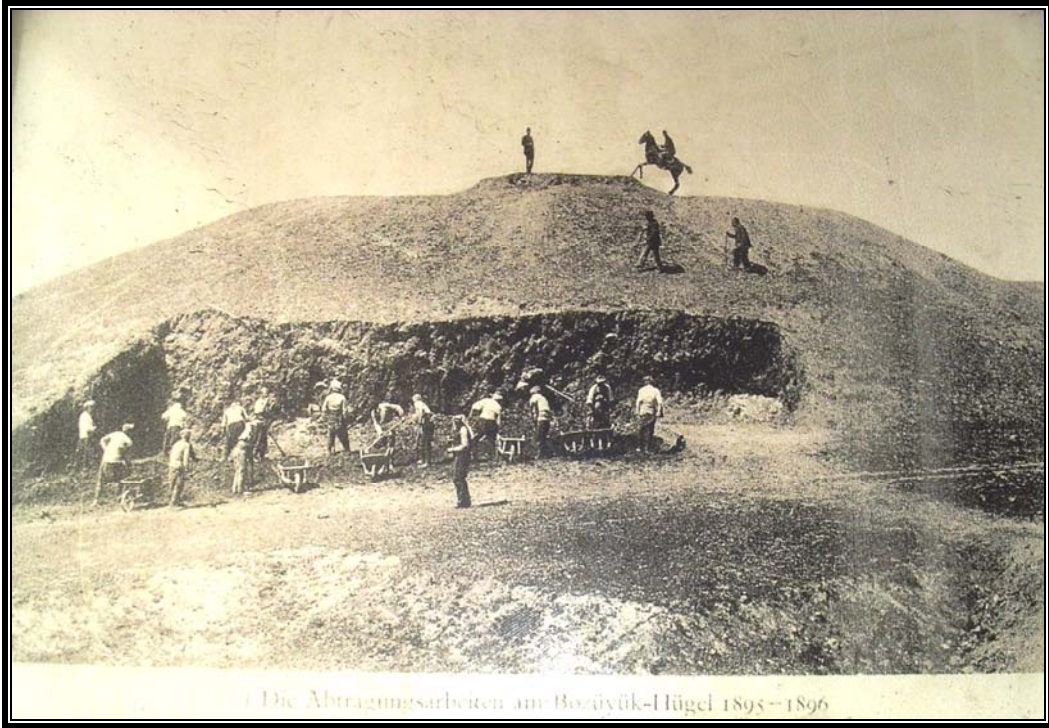
Az önce bahsi geçen tarihî süreçten sonra Bozüyük'te Frigler egemen olmuştur. M.Ö.VII. yüzyılda Ankara'nın doğu ve batısında, Eskişehir, Afyonkarahisar ve Kütahya civarlarında (özellikle Sakarya nehri kolları kenarlarında) yaşayan Friglerin başkenti Polatlı yakınlarındaki Gordion kenti idi. Bununla birlikte en güçlü oldukları kesim ise Yukarı Sakarya Vadisi'nde, Eskişehir ile Afyonkarahisar arasındaydı. Daha sonraları Küçük Phrygia adını alacak olan bu bölgede M.Ö.VI. yüzyılın ortalarındaki Pers istilasına değin özgürce yaşayacak çok sayıda Phryg kenti ve kalesi yer alıyordu.⁴⁸ Gordion'dan başka, Pessinius (Ballıhisar), Midacum (Karahöyük), Midas (Yazılıkaya), Dorylaion (Eskişehir), Lamunia (Bozüyük) gibi kentler de kurmuşlardır. Frigler, ölümlerini değişik şekillerde gömmekte idiler. Bunlardan en yaygın olan şekli ise *tümülüsler* yani tepe şeklindeki yığma mezarlardır.⁴⁹ Bozüyük'te de Soğukpınar Camii civarında bu tür bir tümülüs (höyük) bulunmakta idi. Bu tümülüs 1895–1896 yıllarında Almanlar tarafından inşa edilen demiryolu yapımı esnasında ortadan kaldırılmıştır (Fotoğraf 2.1). Tümülüsün kazılması esnasında birçok tarihî eser ortaya çıkarılmıştır.

⁴⁷ <http://mezopotamya.tripod.com/frigya.htm>

⁴⁸ Sevin, V., 2003, a.g.e., s.242.

⁴⁹ <http://www.hermetics.org/frigler.html>

Çıkan eserlerin önemli bir kısmının keramik eserleri olduğu görülmüştür. Ayrıca Frigler'in dokumacılık, halı ve kilimcilikte ileri gittikleri de bilinmektedir. Bu eserlerin bir kısmının Almanlar tarafından yurtdışına çıkarıldığı ve bazı müzelerde sergilendikleri söylenmektedir. İşte söz konusu bu tümülüs (höyük) tepesinden dolayı bu yerleşmeye Bozüyük denildiği bilinmektedir. Zaten Sultanönü Sancağı'nda, çok yaygın olan isimler *höyük* ile biten köy ve kasaba isimleridir.⁵⁰ Çevrede yaptığımız mülakatlarda ise, kentin kuzeybatısında yer alan Höyük Tepe'nin genellikle boz bir görünüme sahip olmasından ötürü yerleşmeye *Bozhöyük* adı verildiği ve sonraları ise Bozhöyük adının Türkçe ses yapısına uygun olarak *Bozüyük*'e dönüştüğü anlaşılmıştır.

Fotoğraf 2.1. 1895–1896 yıllarında Almanlar tarafından inşa edilen demiryolunu açmak için ova tabanı seviyesine kadar kazılan ve Frigler tarafından yapıldığı tespit edilen tümülüs (höyük) tepesi. Bu tepe tahminen şimdiki Bozüyük Tren İstasyonu'nun batısında Soğukpınar Camii civarında idi (Foto: Diş Hekimi Nadir Mumcu'nun arşivinden).

M.Ö.VI. yüzyıla kadar hüküm sürmüş olan Frigler'in bu bölgedeki egemenliğine Kafkasya'dan gelen Kimmerler son vermişlerdir. Yaklaşık bir asır boyunca bölgede hâkimiyet kuran Kimmerler, Frig kentlerini dolayısıyla Lamunia'yı (Bozüyük) da talan etmişlerdir. Kimmerler'den sonra tarihî süreç içerisinde hangi medeniyetin bu topraklarda hüküm sürdüğü kesin olarak bilinmemekle birlikte, Roma İmparatorluğu'nun Makedonya İmparatorluğu'na son vermesiyle, kısa sürelerle

⁵⁰ Doğru, H., 1992, a.g.e., İstanbul.

Bergama ve Bitinya Krallıkları'nın yöreye egemen olduğu söylenebilir. Bu süreçten sonra ise M.Ö.30 ve M.S.395 yılları arasında Lamunia'nın Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altında önemli derecede geliştiği bilinmektedir. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle Lamunia Doğu Roma İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde kalmıştır. Roma İmparatorluğu'na ait birtakım eserlere ise bazı fabrika ve konut inşaatlarının temel kazısı sırasında tesadüfen rastlanmıştır. Roma imparatorlarından Marcus Aurelius ile Kraliçe II. Faustina'nın büst biçimindeki heykelleri bunlardandır.

2.1.3. Selçuklular Döneminde Bozüyük

Bozüyük'ün bugünkü kavşak noktasında bulunma konumu, Selçuklular döneminde de söz konusu idi. Ticaretin bu yörede canlı olmasına, kervanların geçiş bölgesinde olmasından ötürü, sürekli bir hareketliliğin yaşanmasına ortam hazırlamıştır. Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetinden sonra bölgedeki en belirgin yerleşmeler, 1071 Malazgirt Meydan Muharebesi ile batıya gelen Türklerle ortaya çıkmıştır.

İlerleyen yıllarda bölge birkaç kez Haçlı Seferleri esnasında Müslümanlarla Haçlılar arasında el değiştirmiştir. Bu konudaki en yakın tarihî olay 1097 yılında Selçuklu Hükümdarı I.Kılıçaslan ile Haçlı komutanı Godefroit arasında Eskişehir yakınlarında yapılan Dorylaion (Bugünkü Şarhöyük ören yeri) Savaşı'dır.⁵¹ Bu savaşta Bozüyük ve civarı Bizanslıların hâkimiyeti altına girmiştir. Aynı yerde 1147'de yapılan bir savaşla bölge tekrar Müslümanların egemenliğine geçmiştir. Selçukluların bölgeye egemen olmasıyla birlikte Bozüyük, Sultanönü uç beyliğinin bir Kariye'si (köy) hâline geldi. Anadolu Selçuklu hükümdarı II.Gıyaseddin Mesut'un 1289 tarihinde Osman Bey'e gönderdiği 2.Menşuru'nda (genelge) Eskişehir'den Yenişehir'e kadar olan bölgeyi bir sancak kabul edip Osman Bey'e vermesiyle Bozüyük, Osmanlı egemenliğine geçmiştir.

2.1.4. Osmanlılar Döneminde Bozüyük

Bilecik ili Osmanlı Devleti'nin kurulduğu bir saha olması nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir. 13. yüzyıldan itibaren Söğüt çevresini yurt tutan Kayı boyu ve onunla

⁵¹ Can, M., 1986, Bozüyük, Halk Eğitim Merkezi Yay., Bozüyük, s.14.

birlikte veya ondan sonra buralara gelen Türk boyları bir süre sonra yerleşik hayata geçerek, sık bir yerleşme ağının oluşmasını sağlamışlardır.⁵²

Osmanlı dönemine ait mevcut eserler değerlendirildiğinde, o döneme ait yerleşme dokusunun şekli hakkında herhangi bir yorumda bulunamıyoruz. Çünkü o döneme ait pek eser bulunmamakla birlikte var olanlar da tam anlamıyla gün ışığına çıkmış değildir. Dolayısıyla Bozüyük'ün yerleşim yapısı olarak bizlere ulaşan ilk bilgiler, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu 13. yüzyılda Bozüyük'ün dört küçük köyden oluştuğudur. Bu köyler Türk Demirdöküm Fabrikası'nın batı kısmındaki *Arıklar*, Bozüyük-Kovalca yolu ve çevresinde *İçköy*, Muratdere'nin Karasu ile birleştiği yerde *Atkaydı* ve bir de *Çayköy* idi.⁵³

Bozüyük'ün batı ve doğu arasındaki geçiş yolu özelliği, bazı savaş ve seferlerde konaklama noktası olmasını sağlamıştır. Kanunî Sultan Süleyman'ın Bağdat Seferi'ne çıkacak Kasım Paşa komutasındaki ordusunun Bozüyük'te konaklayacağı haberi gelince, ordunun ihtiyacı olan erzak, az önce bahsedilen köylerce karşılanır. Kasım Paşa, köylülerin bu yardımlarından çok memnun kalır. Bunun üzerine *Eğer savaş kazanıp dönersem, bu dört köyün ortasına bir cami yaptıracağım* der. Savaştan zaferle dönen komutan sözünü tutup, cami ve külliye (han, hamam, yemekhane, sıbyan mektebi gibi eklentileri) 1525–1528 yılları arasında yaptırır.⁵⁴ İnönü kazasında olan Bozüyük, İstanbul'un Kütahya yolu üzerinde olduğu için Kasım Paşa buranın gelişmesine özen göstermiştir.⁵⁵ Şöyle ki, yörede oldukça fazla sayıda bulunan höyük yerleşmelerinden biri de Bozüyük'tür. Antik yerleşme alanlarının üzerine kurulan yerleşmeler arasında, konumu nedeniyle Bozüyük daha Kanunî zamanında ön plâna geçmiş, *Anadolu Beyler Beyi Kasım Paşa* buraya bir cami ve kervansaray yaptırınca ekonomik olarak İnönü'yü aşmış, bu durumunu günümüze kadar korumuştur.⁵⁶ İşte Bozüyük kentinin ilk yerleşme çekirdeği, bu tarihlerde oluşmaya başlamıştır (Fotoğraf 2.2). Az önce söz konusu edilen dört köy ise (Arıklar, İçköy, Atkaydı ve Çayköy) Kasım Paşa'nın yaptırdığı cami ve külliye kenarına toplanarak bugünkü Bozüyük'ü oluşturmuşlardır. Bugünkü Kasımpaşa Mahallesi, Kasımpaşa Camii ve Külliyesi çevresinde genişleyen ve oluşan ilk mahalledir.

⁵² Özgür, E. M., 1990, a.g.t., s.89.

⁵³ Can, M., 1986, a.g.e. s.14.

⁵⁴ Can, M., 1986, a.g.e. s.14.

⁵⁵ Doğru, H., 1992, a.g.e., s.66.

⁵⁶ Doğru, H., 1992, a.g.e., s.95.

Böylece Bozüyük'te bugünkü yerleşim şeklinin 16. yüzyılda oluşmaya başladığını ve ekonomik olarak da çevresine nazaran daha güçlü olduğunu bu bilgilerden anlıyoruz. Ancak ilk yerleşme çekirdeği olan bugünkü Kasımpaşa Mahallesi'nin o zamanki adının farklı olduğunu, mevcut kaynaklardan anlayabiliyoruz. Bozüyük'te, Kasım Paşa imaretinin vakıf gelirleri arasında önemli yer tutan han çevresinde bir mahalle oluşmuş olup, adı *Paşa Han* olan bu mahalle kısa zamanda kalabalık nüfus barındırmaya başlamıştır.⁵⁷ Öyle anlaşıyor ki, bugünkü Kasımpaşa Mahallesi'nin adı, Kanunî Sultan Süleyman zamanında Paşa Han idi. Nitekim Bozüyük'ü oluşturduğu bahsedilen dört köy ise bugün Bozüyük'ün değişik mahalle sınırları içerisinde kalmışlardır.

Ayrıca Karacaşehir nahiyesinde bulunan *Kireç, Hacılar* ve *Bozluk* köylerinde 22 ailenin oturduğu çiftlikler, 1520'de Anadolu Beylerbeyi Kasım Paşa tarafından satın alınarak, Bozüyük'te yaptırdığı imarete vakfedilmiştir. Bu tarihte Kasım Paşa'nın mülkü olan çiftliklerin toplam geliri 7062 akçeydi.⁵⁸ Bunların yanı sıra Kasım Paşa, imaretin sürekliliği için zengin bir vakıf kurmuştur. Bozüyük'te *Yeni Han, Cami-i Cedid* ve *Öyük Dibi* mahallelerinden 56 hane vakfa bağlanmıştır.⁵⁹ Kasım Paşa'nın Bozüyük'te imaret yaptırmışından sonra Bozüyük, gerek nüfus, gerekse ekonomik bakımdan önem kazanmıştır. Kütahya ve Seyitgazi hatlarına gidecek yolların kavşağında bulunması gelişmenin nedenleri arasında sayılabilir. Ayrıca Kasım Paşa imaretine gelir olması için burada bir kervansaray yaptırınca adı geçen yapının çevresinde güvenli bir alışveriş merkezi olmuştur. Günümüzde Salı günleri kurulan *pazar*, muhtemelen o zamanlar Cuma günleri kurulmaktaydı.⁶⁰ Kasım Paşa kervansaraydan başka 21 dükkânın gelirini de evkafına bağlamış olması, Bozüyük'te sabit alışveriş merkezinin de kurulduğunu açıklamaktadır.⁶¹ Dolayısıyla, Kasım Paşa'nın yaptırmış olduğu imaret ve kervansaray sayesinde Bozüyük'ün çevresine nazaran daha iyi bir ekonomik yapıya kavuştuğunu söyleyebiliriz.

438 numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri'nde belirtildiği üzere 1530 yılında Bozüyük'te toplam bir imaret, bir hamam, bir kervansaray, iki yaylak, 21

⁵⁷ Doğru, H., 1992, a.g.e., s.69.

⁵⁸ Doğru, H., 1992, a.g.e., s.125.

⁵⁹ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993, 438 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri 1530. Yay. No: 13 Ankara, s:145.

⁶⁰ Doğru, H., 1992, a.g.e., s.164.

⁶¹ T.D.No:438, s:145.

dükkân, 22 çiftlik, 23 değirmen, üç mahalle, üç kariye (köy) ve 146 hane bulunmaktaydı. Ancak bu 146 hanenin 76 hanesi Bozüyük merkezindeki mahallelerde bulunmaktaydı (Tablo 2.1).

Kanunî Sultan Süleyman zamanında Sultanönü (Eskişehir) Sancağı yedi mahalleden ibaretti. Sancağın diğer kasabalarından olan Bilecik'te altı Müslüman, bir gayrimüslim mahallesi, Lefke'de dört Müslüman, bir gayrimüslim mahallesi, İnönü'de üç mahalle, İnönü kazasına bağlı Bozüyük'te üç mahalle, Seyitgazi'de dört mahalle vardı.⁶²

Fotoğraf 2.2. Kanunî Sultan Süleyman zamanında Kasım Paşa tarafından yaptırılan ve Bozüyük'ün yerleşim çekirdeğini oluşturan Kasımpaşa Camii ve Külliyesi ile yeni oluşmaya başlayan Kasımpaşa Mahallesi'nden bir görünüm (Yıl-1880), (Foto: Diş Hekimi Nadir Mumcu'nun arşivinden).

Tablo 2.1. 1530'da Bozüyük'te bulunan mahalleler ve hane sayıları.

Mahalle Adı	Hane Sayısı
Yeni Han	21
Öyük Dibi	9
Cami-i Cedid	46
Toplam	76

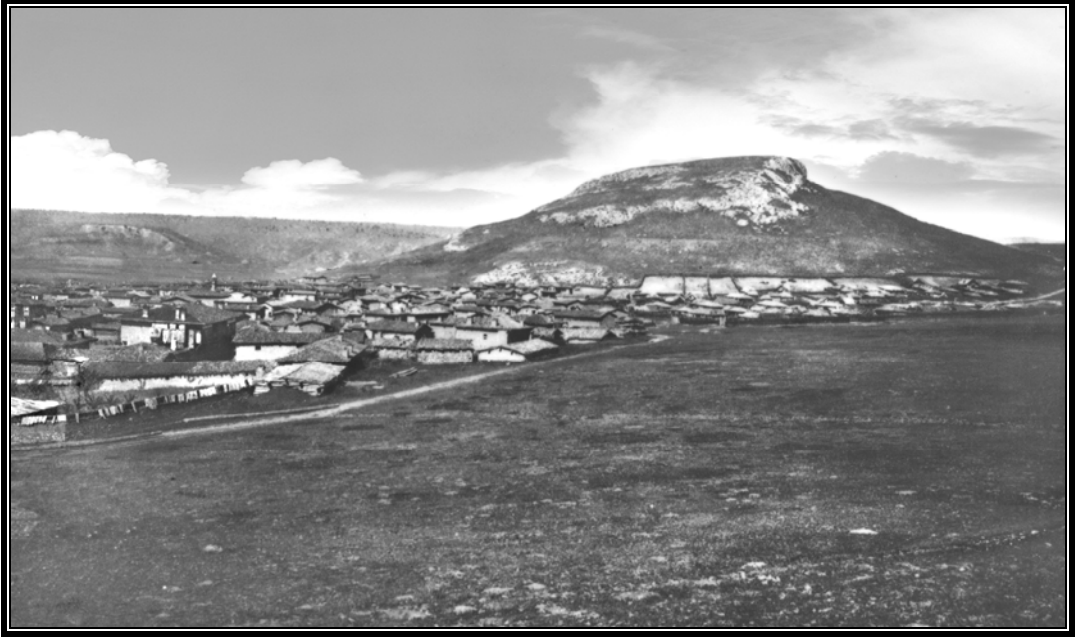
Kaynak: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri kayıtlarından.

Bozüyük, 19. yüzyılda ise (1865) Hüdavendigâr Vilayeti'nin Ertuğrul (Bilecik) Sancağı'nda, Söğüt Kazası'na bağlı bir nahiye merkezi idi. Bozüyük'ün boz renkli kaya

⁶² Doğru, H., 1992, a.g.e., s.48.

ile kaplı bir tepenin altında kurulu olduğunu ve adını bu tepeden aldığı bilinir. O zamanki nüfusunun 7454 kişi olduğu, bir cami, iki medresenin bulunduğu ve 29 köyden oluştuğu belirtilmektedir. Ayrıca seccade ve kilim dokumacılığı ile kereste üretiminin yapıldığı belirtilmektedir.⁶³

Tarihte 93 Harbi olarak bilinen 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra Balkanlar’dan Anadolu’ya göç eden Türklerin bir bölümünün Bozüyük’te yerleşmeleri sağlanınca, nüfus artmış ve mahalleler oluşmuş, belediye teşkilâtı kurulmuştur. Osmanlı-Rus Harbi’nden dolayı göç etmek zorunda kalan Türkler, bugünkü Tekke Mahallesi’ne yerleştirilmişlerdir (Fotoğraf 2.3).

Fotoğraf 2.3. 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra Balkanlar’dan Anadolu’ya göç eden Türklerin bir bölümünün Bozüyük’te yerleştikleri Tekke Mahallesi’nden bir görünüm (Yıl–1880, Foto: Dış Hekimi Nadir Mumcu’nun arşivinden).

Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra Balkanlar’dan göç edip, Anadolu’nun değişik yörelerine yerleşen Türklerin bir kısmı da Bozüyük’e yerleşmişti. Buraya yerleşen göçmenler Bozüyük’ün ilk yerleşim çekirdeği olan Kasımpaşa Mahallesi’nin kuzeybatısında yer alan Höyük Tepe’nin doğu yakasında kuzey-güney istikametinde uzanan bir mahalle oluşturmuşlardır. Bu tarihlerde Bozüyük’ün, kuzeye doğru genişleyip, kuzey-güney doğrultusunda uzanan bir yerleşme hâlini aldığını söyleyebiliriz (Fotoğraf 2.4).

⁶³ Büyük, S., 1998, *Bozüyük’ü Tanıyalım*, Bozüyük T.S.O Dergisi, Sayı:1, Bozüyük, s.3.

1891 miladî tarihli Hüdavendigâr Salnamesi 19. yüzyıldaki durum hakkında bir kısım bilgiler içermektedir. Bu salnamede Ertuğrul Sancağı olarak anılan Bilecik çevresindeki yerleşme sayısında gözle görülür bir artış olduğu görülür. Salnameye göre Balkanlar'dan ve Kafkasya'dan gelen göçmenlerin oluşturduğu 52 köy mevcuttur. Bunlar arasında Bozüyük'ün Düzdağ, Çerkezçetmi, Akpınar, Çokçapınar, Erikli, Poyra, Kovalıca, Karaağaç, Şefkatiye, Seyitali, Cihangazi, Osmaniye, Saraycık, Ormangüzle köyleri göçmenlerin yerleştirildiği köyler arasında yer alırlar.⁶⁴

Fotoğraf 2.4. Kasımpaşa Mahallesi ve kuzeye doğru genişleyen Tekke Mahallesi'nden bir görünüm (Yıl-1880, Foto: Dış Hekimi Nadir Mumcu'nun arşivinden).

Daha önce bahsedildiği gibi bu bölgede hüküm sürmüş olan Frigler zamanında da kilim dokumacılığı yaygınlaşmıştı. Dolayısıyla bu yörede var olan ekonomik faaliyetlerin, üzerinden çok uzun yıllar geçmesine rağmen, yine canlılığını koruduğunu söyleyebiliriz. 1885'te ise Ertuğrul Liva'sı kurulunca Bozüyük, Söğüt'ün bucağı olarak bu livaya bağlanmıştır. II. Meşrutiyet'in ilânı ile (1908) aynı livaya bağlı kaza merkezi durumuna getirilmiştir.

1885 (Hicrî 1302) tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi'ne göre Bozüyük nahiye merkezinde yaklaşık 5474 müslüman yaşamakta olup, toplam hane sayısı 2046 idi. Ayrıca nahiyeye bağlı 33 köy olduğu da yazılanlar arasında yer almaktadır. Bunların yanı sıra Bozüyük'te 57 dükkân, altı han, sekiz hamam, 35 cami ve 34 okul yer almaktaydı. Ekonomik faaliyetler arasında çiftçilik, kerestecilik, seccade, kilim ve heybe imalatı önde gelmekteydi.⁶⁵

⁶⁴ Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi, (1307 hicrî).

⁶⁵ Hicrî 1302 tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi, s.450.

2.1.5. Cumhuriyet Döneminde Bozüyük

Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılında nahiye olan Bozüyük, Söğüt kazasına, dolayısıyla da Ertuğrul Sancağı'na ve Hüdavendigâr (Bursa) Vilayetine bağlıydı. Bilindiği üzere eyalet sistemi Cumhuriyet'in ilânına kadar sürmüştü. Ancak 1924 Anayasası yürürlüğe girince, ülke yönetimine yeni bir düzenleme getirmiştir. Bu düzenlemeye göre, sancak (liva) örgütü kaldırılarak, yerine bugünkü sistem kurulmuştur. Dolayısıyla ülke; il (vilayet), ilçe (kaza), bucak (nahiye) ve köy yönetim birimlerine ayrılmıştır.⁶⁶ Bozüyük 1924 yılında Söğüt'e bağlı bir nahiye olarak il olan Bilecik'e bağlanmıştır. 1926 yılına gelindiğinde ise Söğüt'ten ayrılarak kaza (ilçe) hâline getirilen Bozüyük'e, Pazarcık (Pazaryeri) ve İnönü nahiye olarak bağlanmıştır. 1954 yılında Pazarcık nahiyesi Pazaryeri adıyla ilçe durumuna getirilerek Bilecik'e bağlanmış, 1963'te ise İnönü nahiyesi ilçe durumuna getirilerek Eskişehir'e bağlanmıştır.

Bugün ise Bozüyük'e bağlı iki belde (Dodurga ve Cihangazi) ve 44 köy bulunmaktadır. Köylerin 30'u Bozüyük'e, 14'ü ise Dodurga ve Cihangazi Beldelerine bağlıdır. Bu bağlamda Bozüyük'te biri ilçe merkezi, ikisi belediye örgütlü köy yerleşmesi olmak üzere toplam 47 daimî yerleşme bulunmaktadır.

Bozüyük'ün kentsel gelişimini anlatan yazılı eserlerin oldukça sınırlı olması nedeniyle, tarihî süreç içerisinde mahallelerin oluşumu, mevcut eserler değerlendirilerek ve Bozüyük'te yapılan mülakatlar neticesinde belirlenmeye çalışılmıştır.

Bozüyük'ün bugünkü mahallelerinin oluşumunun ilk adımları, 16. yüzyılda Kasımpaşa Camii ve İmarethanesinin yapımıyla başlamıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar bu mahallenin sınırları çevresine kısmen yayılarak biraz daha genişlemiştir. Kasımpaşa Mahallesi, bu özelliğiyle tarihî dokusunu günümüze kadar barındıran ve çoğu cadde ve sokak üzerinde geleneksel konutları koruyan bir mahalle olmuştur (Fotoğraf 2.5). Bazı tarihî yapılar, günümüze kadar orijinallliğini korurken, bazıları ise restore edilerek daha canlı kalmaları sağlanmıştır. Bu mahallenin oluşumundan sonra ise, Balkanlar'dan göç ederek Bozüyük'e yerleşenler sayesinde Tekke Mahallesi oluşmaya başlamıştır (Fotoğraf 2.6). Bu mahallenin oluşumu, 1880–1920 yılları arasında gerçekleşmiştir. Mahallenin yerleşim yeri göz önüne alındığında, bir fizikî coğrafya unsuru olan rüzgârdan korunmak amacıyla tercih edildiği de ortaya

⁶⁶ Doğanay, H., 1997, Türkiye Beşeri Coğrafyası, MEB Yayınları No: 2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi No: 877, Eğitim Dizisi No: 10, İstanbul, s.249.

çıkılmaktadır. Hatırlanacağı üzere Tekke Mahallesi, Höyük Tepe'nin doğu ve güneydoğu yamaçlarında kurulmuştu. Zira Bozüyük'te hâkim rüzgâr yönü kuzeybatı olması bu tezi doğrular niteliktedir.

Fotoğraf 2.5. Bozüyük'ün ilk kuruluş yerini oluşturan ve çoğu sokakta tarihî yapıların günümüze kadar korunduğu Kasımpaşa Camii ve çevresinin kuzeyden görünüşü (Yıl-1969).

Fotoğraf 2.6. Bozüyük'ün ilk yerleşim çekirdeği olan Kasımpaşa Mahallesi ve Höyük Tepe'nin doğusunda yoğunluk kazanan Tekke Mahallesi'nin Kızıltepe'den bir görünümü.

1892’de tren garının inşa edilmesi ile yerleşme, güneye doğru genişleyerek hafifçe kuzey-güney doğrultuda şekillenmiştir. Bozüyük’te 1920’li yıllar ile 1950’li yıllar arasında Çarşı Mahallesi’nin ilk yerleşmeleri oluşmaya başlamıştır. Ancak Cumhuriyet döneminde 1950 yılına kadar her ne kadar yeni bir mahallenin oluşumu gerçekleşmişse de, bu gelişmenin boyutları pek de kayda değer olmamıştır. Nitekim 1935’te 7873 olan ilçe merkezinin nüfusu, 1950’de 243 kişi azalarak 7630’a gerilemiştir. Söz konusu dönemde ilçe merkezine herhangi bir yatırım olmadığı ve tarım sektörünün getirisinin de az olması nedeniyle Bozüyük ilçe merkezi göç vermiştir. Dolayısıyla bu durum kendisini mekânsal yapıda da göstermiş ve az önce bahsedilen alanlar dışında pek bir gelişme olmamıştır.

Türkiye özellikle 1950’den beri süratli bir sanayileşme sürecine girmiştir. Sanayi faaliyetlerinin genellikle kent yerleşmelerinde ya da yakınlarındaki kırsal sahalarda kurulmaları, buna karşılık kırlarda nüfusun süratle artmasının daha da belirli bir hâle getirdiği toprak azlığı, kır nüfusunun kentlere göç etmelerine neden olmaktadır.⁶⁷ Bozüyük’te de bu tarihten sonra önemli sanayi tesisleri kurularak Bozüyük’ün gelişmesi sağlanmıştır. Sanayi tesislerinin kuruluşu ile birlikte, çevre köyler ve ilçelerden Bozüyük’e önemli miktarda göç olmuştur. Böylece Bozüyük’ün nüfusunun artışında göçlerin büyük rolü olmuştur. Bozüyük’te sanayinin gelişim hamleleri arasında hiç şüphesiz çok önemli bir yere sahip olan Bozüyük Seramik A.Ş (şu anki adıyla Ercan Seramik), bu devrede (1966 yılında) kurulmuştur. Bozüyük Seramik Fabrikası’nın kurulmasıyla önemli bir etki alanı oluşmuş ve çevreden Bozüyük’e doğru önemli miktarda nüfus hareketi gerçekleşmiştir.

1950–1975 yılları arasında ise mevcut bu mahalleler çevrelerine doğru iyice yayılmış ve Bozüyük’ün yerleşim alanını batıya doğru kaydırmıştır. Böylece Tekke ve Kasımpaşa mahallelerinin doğusunda, Yeni Mahalle adında bir yerleşim alanı daha oluşmuştur. Bunun yanı sıra Çarşı Mahallesi karayolunun her iki yanında gelişmesini sürdürerek batıya doğru bir ilerleme göstermiştir. Ayrıca yine Çarşı Mahallesi sınırlarında kalan ve demiryolunun güney kısmını oluşturan yerler de bu tarihlerde şekillenmiştir. 1973 yılına kadar Bozüyük’te pek fazla sanayi tesisi bulunmamaktaydı. Bu tarihe kadar Bozüyük’te D.D.Y’na ait bir kireç fabrikası, iki un fabrikası, bir seramik fabrikası ve birkaç kereste fabrikası dışında kayda değer fabrikalar yoktu.

⁶⁷ Tümertekin, E., 1973, Türkiye’de Şehirleşme ve Şehirselleşme Fonksiyonları, İstanbul Üniversitesi Yay. No:1840, Coğrafya Enstitüsü Yay. No: 72, İstanbul, s.3.

Ancak 1973 yılında Bilecik'in kalkınmada öncelikli iller arasına alınmasıyla birlikte, Bozüyük'e yavaş yavaş yeni yatırımlar yapılmıştır.

1975–1995 arasında geçen sürede mevcut mahallelerden Kasımpaşa Mahallesi, güneye doğru gelişme göstermiş; Çarşı Mahallesi, demiryolunun her iki tarafında iyice genişleyerek alanını artırmış ve karayolu boyunca batıya doğru uzanarak, şimdiki Karayolları Bakımevi'nin bulunduğu yere kadar gelişme göstermiştir. Yeni Mahalle ise mevcut yerleşme alanının yaklaşık iki katı kadar doğuya doğru gelişme göstermiştir. 1975-1995 yılları arasında Bozüyük'te dikkati çeken en önemli fiziksel gelişme, Kasımpaşa Mahallesi'nin güneyindeki Yediler Mahallesi ile Yeni Mahalle'nin doğusundaki 4 Eylül Mahallesi'nin oluşmaya başlamalarıdır. 4 Eylül Mahallesi'nin gelişim alanları içerisinde söz konusu yıllar arasında yapılan sanayi tesisleri ve bu tesislerde çalışanlar için inşa edilen lojmanlar da mevcuttur. Eskişehir yolu üzerinde (4 Eylül Mahallesi'nin batısında) kurulan Ak-Al Tekstil Sanayi, Eczacıbaşı Esan, Demirdöküm Bozüyük Tesisleri, ABS Alçı ve Blok Sanayi, İDAŞ Bozüyük Tesisleri bunlardan bazılarıdır (Fotoğraf 2.7).

Fotoğraf 2.7. Bozüyük'ün kuzeydoğusunda Eskişehir yolu üzerinde kurulan fabrikalardan bir görünüm.

Bu dönemde Bozüyük'e çok sayıda firma, tesis kurmak için yatırım yapmıştır. Dolayısıyla yerleşmenin fiziksel boyutları ve özelliklerinde de bir takım farklılıklar oluşmaya başlamıştır. Nüfusun yaklaşık 20 000 civarında arttığı bu dönemde, konut

olgusunda da farklılıklar yaşanmıştır. Şöyle ki, önceleri tek veya iki katlı olan konutlar, yerini çok katlı apartmanlara bırakmıştır. Bunun yanı sıra, artan nüfus için yeni konut alanlarının açılması kısıtlı olmuş, buna karşılık eski dokularda yoğunlaşma ve yenilenme süreci başlamıştır. Yenilenme süreci, rantın çok yüksek olduğu Kasımpaşa Mahallesi'nden başlamıştır. Ayrıca mahallelerin gelişim yönleri, bu dönemden önce daha ziyade kuzey-güney istikametinde iken, bu dönemden sonra kurulan fabrikaların da etkisi ile doğu-batı uzantılı olmuştur.

1995 yılından sonra ise Tekke Mahallesi, Çarşı Mahallesi, Yediler Mahallesi ve Yeni Mahalle tarafından çevrelenen Kasımpaşa Mahallesi, şimdiki sınırları içerisinde fiziksel doygunluğa erişmiştir. Yine bu tarihlerde Tekke Mahallesi, Höyük Tepe'nin kuzeyinde güneydoğu-kuzeybatı uzantılı bir gelişme göstermiştir. 1995'ten günümüze kadar, Yeni Mahalle, Yediler Mahallesi ve 4 Eylül Mahallesi de mevcut sınırlarını genişleterek gelişmeye devam etmişlerdir. Bu dönemde gelişimine devam eden Yediler Mahallesi'nin güneydoğusunda Yeşilkent toplu konutları oluşturulmuş ve kentin gelişim alanı Kütahya yoluna doğru kaydırılmıştır (Fotoğraf 2.8). Değişen ekonomik ve sosyal koşullar, toplu konut uygulamaları ve artan nüfus baskısı yeni konut oluşumlarına ortam hazırlamıştır. Merkez mahallelerde fiziksel yoğunluk üst seviyelere ulaştığından, kentin gelişim yönü doğuya kaymıştır.

Fotoğraf 2.8. Bozüyük'ün güneydoğusunda bulunan ve aynı zamanda TOKİ konutlarının da yer aldığı Yeşilkent'in güneybatısından bir görünüm.

Yediler ve 4 Eylül mahallelerinin gelişmeleri devam etmekte ve sınırları genişlemektedir. 1980’den günümüze kadar geçen devrede Eskişehir yolu üzerinde çok sayıda fabrika kurularak, kentin yerleşim alanının doğu kesimi yoğunlaşmıştır. Ak Enerji, Panel A.Ş, Mas Tekstil, P-B Seramik Makineleri, Sinter Seramik, Toprak Grubu Fabrikaları (Demirdöküm, Enerji, Kâğıt, Seramik, Temizlik Kâğıdı), Armasan, Bozvit, Bozteks, Demirer Kablo, Kavel Kablo, Eczacıbaşı Karo, Artema, Vitra, Esbeton Tesisleri 1980’den sonra Bozüyük’te kurulan önemli sanayi kuruluşlarından olup, hızlı nüfus artışına neden olmuştur. Fabrikaların özellikle kentin doğu kesimine kurulması, kentin bu yönde gelişmesini engellemiştir. Dolayısıyla da gelecekteki yerleşim alanları, kentin kuzey yarısında 4 Eylül Mahallesi’nin doğusunda son bulacak gibi görünmektedir (Fotoğraf 2.9). 4 Eylül Mahallesi, gelişimini devam ettiren, çok katlı binaları ve modern konutlarıyla dikkati çeken bir yerleşim alanı hâline gelmiştir (Fotoğraf 2.10). Bozüyük Devlet Hastanesi’nin de bu mahallenin doğusuna inşa edilmesi, bu mahallenin doğuya doğru gelişimini hızlandıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fotoğraf 2.9. Sanayi tesisleri nedeniyle gelişim alanını batıya doğru sürdüren ve bir ucu doğudaki fabrikalara kadar uzanan, modern binaların yer aldığı 4 Eylül Mahallesi’nin güneyinden bir görünüm.

Fotoğraf 2.10. 4 Eylül Mahallesi, kentin doğusunda bulunup gelişmesi devam etmekte olan bir mahalledir. Son derece modern ve çok katlı binaların yer aldığı mahallenin doğuya doğru olan gelişimi burada yer alan fabrikalar nedeniyle engellenmektedir.

Bozüyük kentinden doğu-batı istikametinde geçen Eskişehir-Bursa karayolu, kenti adeta ikiye bölmüştür. Kentin güney yarısında da, yerleşmenin gelişim alanları kuzeyde olduğu gibi genelde doğuya yöneliktir. Zira kentin güney kısmının doğuya açılan kesiminde Yeşilkent'in yapılması, doğuya doğru olan gelişimin açık bir belirtisidir. Kentin batısındaki gelişimi engelleyen en büyük faktör ise topoğrafyadır. Bazı kaynaklara göre, kentin adının da buradan kaynaklandığı söylenen Höyük Tepe, gelişim alanının batıya yönelmesini engelleyen en önemli faktördür. Ancak Adliye Sarayı, İlçe Jandarma Komutanlığı gibi bazı resmi ve askeri kurumların yanı sıra tuğla fabrikaları, kereste fabrikası ve çelik konstrüksiyon makine imalat fabrikası gibi birkaç sanayi tesisinin de yapılmasıyla, Bozüyük nispeten batıya doğru gelişme göstermiştir (Fotoğraf 2.11).

Kentte yer alan idarî, askerî ve ticarî alanların doğu batı istikametinde, topoğrafyaya da paralel bir şekilde kurulması, kentin bu çizgisel doğrultuda gelişmesini zorunlu kılmıştır. Bunların yanı sıra kentin doğusunda uzanan İsmet İnönü Caddesi ve batısında uzanan Atatürk Caddesi boyunca yapılan sanayi tesisleri de birer etki sahası oluşturarak, hem nüfus hem de yerleşme anlamında bir yoğunluğu da beraberinde

getirmiştir. Kuşkusuz bu yoğunluk, doğu kesiminde daha fazla gerçekleşmiştir (Harita 2.1).

Fotoğraf 2.11. Kentin doğusuna oranla daha az gelişme gösteren batı kesiminin Höyük Tepe’den bir görünümü.

Kentin gelişim yönünün ve hangi mahallelerin daha fazla yapılaştığının bir göstergesi olarak mahalleler bazında nüfusun son 1990-2005 yılları arasındaki gelişimini inceleyebiliriz. Bu bağlamda mahallelerin 15 yıl içerisindeki nüfus artışları incelendiğinde, en önemli artışın %245,34 ile 4 Eylül Mahallesi’nde olduğu görülür (Tablo 2.2). Kent doğu istikametine doğru gelişim gösterdiği için, yeni yapılaşmaların önemli bir kısmı da doğal olarak bu yönde gelişmiştir. Yapılan yeni konutlar ve sanayi tesisleri, söz konusu alanlardaki nüfusun da artmasına ortam hazırlamıştır. 4 Eylül Mahallesi bu tür yerleşim sahalarına en önemli örnektir. Kavel Kablo, Eczacıbaşı Karo Seramik, Eczacıbaşı Yapı Gereçleri Vitra, Akenerji bu mahalle sınırları içerisinde yer alan önemli sanayi tesisleridir. Yine doğu istikametinde gelişen bir diğer mahalle Yediler Mahallesi’dir. Yeni oluşturulan toplu konutlarıyla dikkati çeken Yediler Mahallesi, 1990’dan 2005’e kadar %171,62 oranında nüfusunu arttırarak, nüfusu en fazla artan ikinci mahalle olmuştur. Araştırma sahasında yapılan gözlemlerden yola çıkarak, ikinci gelişim alanının kentin batısı olduğunu daha önce belirtmiştik. Zira tablodan çıkan sonuca göre, artış yüzdesi en fazla olan üçüncü mahalle, kentin batısına doğru gelişmekte olan Çarşı Mahallesi’dir.

Bozüyük, hızlı sanayileşmenin beraberinde getirdiği yapılaşma ile günümüzde de gelişimine devam etmektedir. Bu gelişim kentin, hem batısında hem de doğusunda kendisini hissettirmektedir. Ama doğusundaki gelişme daha hızlı olmaktadır. Eskişehir ve Kütahya yoluna doğru yapılan modern konutlar, işyerleri, sanayi tesisleri, dinlenme tesisleri Bozüyük’ün hızlı bir şekilde geliştiğinin göstergesi olup, bu gelişme hızı gün geçtikçe de artmaktadır.

2.2. Nüfusun Gelişimi

Bozüyük kentinin nüfus verilerini incelediğimizde, Cumhuriyet öncesine ait çeşitli kaynakların, kent coğrafyası açısından pek de tatmin edici olmadığı anlaşılır. Nitekim bu dönemde nüfusla ilgili olarak tutulan tahrir defterleri, muhasebe defterleri kimi zaman Bozüyük merkezle birlikte köy nüfusunu da içermektedir. Ayrıca bu tür nüfus bilgileri daha ziyade askere alınacak nüfus ile vergilerin alınmasına yönelik olduğundan, gerçek nüfusu yansıtmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, hem nüfusun tümünü tespit etmek hem de köy ve kent nüfusunu ayırmak zordur. Ancak, başka alternatif kaynaklar bulunmadığından, başvurulması son derece gerekli kaynaklar olduğu göze çarpmaktadır.

Bozüyük'e ait Osmanlı dönemi kayıtlarına bakıldığında, 1530 yılına ait 438 numaralı Muhasebe-i Vilâyeti Anadolu Defteri kayıtlarında Bozüyük kasabasında üç mahalle ve 76 hanenin bulunduğu, köylerle beraber ise 146 hanenin bulunduğu görülmektedir.

1885 (Hicrî 1302) tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi'ne göre ise Bozüyük nahiye merkezinde bulunan toplam 2046 hanede yaklaşık 5474 müslümanın yaşamakta olduğu belirtilmekte idi. Ayrıca nahiyeye bağlı 33 köy olduğu da yazılanlar arasında yer almaktadır.⁶⁸

Bozüyük kentine ait en sağlıklı nüfus verileri, hiç şüphe yok ki 1927 yılında başlayıp, 1935 yılından sonra da beşer yıllık periyotlarla yapılan Genel Nüfus Sayımı sonuçları ile son olarak 2007 yılında Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarıdır. Buna göre geçen 80 yıllık sürede Bozüyük'ün nüfusu sekiz kat artarak, 6734'ten 54 422'ye yükselmiştir (Tablo 2.3, Şekil 2.1). Bu süre içerisinde yıllık ortalama nüfus artış hızı %26,12 oranında gerçekleşmiştir. Ancak bu değer kimi zaman bu oranın altında kimi zaman ise bu oranın üstünde gerçekleşmiştir. Bozüyük ilçesinin toplam nüfusu ise 80 yılda iki katından biraz fazla artarak 30 771'den 64 514'e yükselmiştir. Bu süre zarfında toplam nüfus artış hızı ortalama %9.25 olarak gerçekleşmiştir. Aynı süre içerisinde ülke nüfusunun beş katından biraz daha fazla arttığı görülmektedir. 1927 yılında 13 648 270 kişi olan ülke nüfusu, yıllık ortalama %20.54'lük artış hızı ile 2007 yılında 70 586 256 kişiye ulaşmıştır. Bu bağlamda Bozüyük kentinin yıllık ortalama nüfus artış hızının, Türkiye

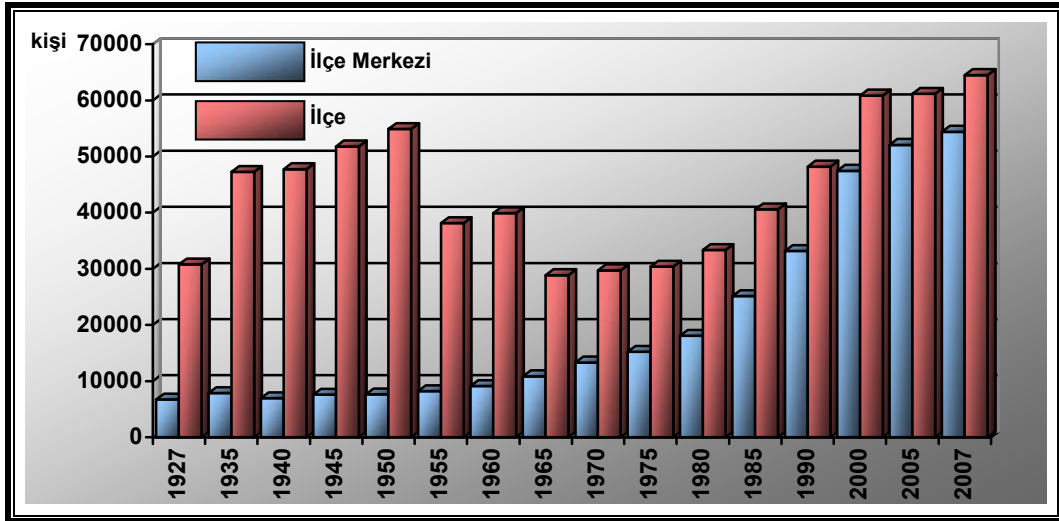
⁶⁸ Hicrî 1302 tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi, s.450.

ortalamasından %5.58 oranında daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Kentin nüfus artış hızı, ilçe genelinde gerçekleşen nüfus artış hızına göre ise üç kat daha fazla olmuştur. Bunda gerek Bozüyük'ün köylerinden, gerekse ülkemizin değişik bölgelerinden gelen nüfus etkili olmuştur.

Tablo 2.3. Bozüyük kent nüfusu, ilçe nüfusu ile ülke nüfusunun 1927-2007 yılları arasındaki yıllık ortalama nüfus artış oranları.

	1927	2007	%
Bozüyük İlçe Merkezi Nüfusu	6 734	54 422	26.12
Bozüyük İlçe Nüfusu	30 771	64 514	9.25
Türkiye Nüfusu	13 648 270	70.586.256	20.54

Kaynak: TÜİK istatistiklerinden derlenmiştir.

Şekil 2.1. Bozüyük kentinin sayım dönemlerine göre ilçe ve ilçe merkezi nüfusları.

28 Ekim 1927 tarihinde yapılan Genel Nüfus Sayımı'nda Bozüyük'te 14683 erkek, 16084 kadın olmak üzere toplam 30767 nüfus tespit edilmiştir. Bozüyük'te nüfus sayımından sonra çıkan bir yangında, nüfus sayımı cetvelleri ile fişlerinin hükümet konağıyla birlikte yanması dolayısıyla 27 Nisan 1928 tarihinde yeniden bir sayım yapılmıştır. Bozüyük Kaymakamlığı tarafından bu tarihte yapılan nüfus sayımında 15182 erkek, 15933 kadın olmak üzere toplam 31 115 nüfus tespit edilmiştir.⁶⁹ İlçe merkezi nüfusunun 80 yıllık sürecine baktığımızda en önemli artışların genel olarak 1970'lerden sonra başladığı dikkati çekmektedir. Bundaki esas faktör, Bilecik ilinin 1973 yılında kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınmasıdır. 80 yıllık süre içerisinde ilçe merkezi nüfustaki en önemli artış, %66.1 (7078 kişi) ile 1980-1985 döneminde

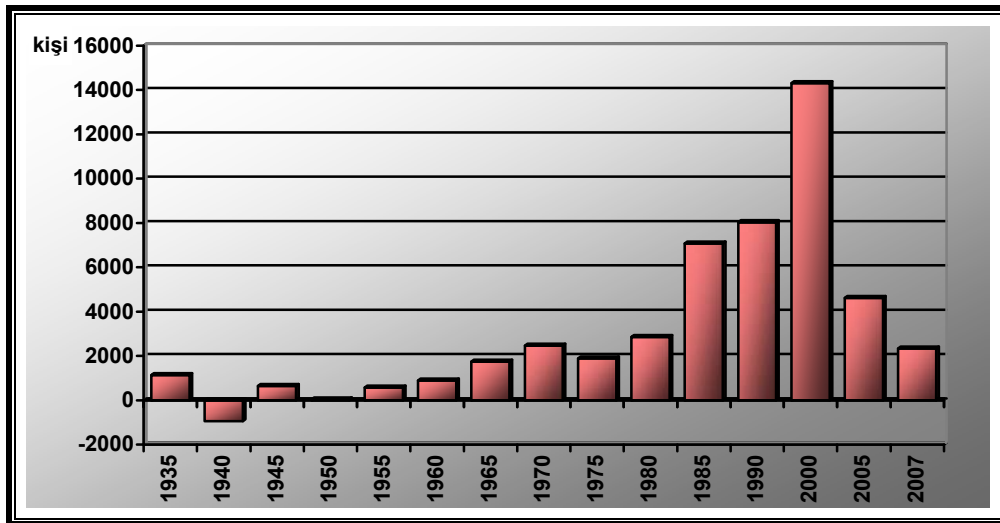
⁶⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 2 Mayıs 1928 tarih, 30.10 numaralı belge.

gerçekleşmiştir (Tablo 2.4, Şekil 2.2, Şekil 2.3). Kentteki önemli sanayi kuruluşları, kuşkusuz ülkemizin değişik bölgelerinden nüfus çekmiştir. Bu bağlamda, artışın kentteki sanayi kuruluşlarının varlığı ve doğal nüfus artışı ile ilgili olduğu kanaatindeyiz. İlçe nüfusunda en önemli değişimin ise %53.6'lık artış ile 1927-1935 yılları arasında olduğu görülmektedir. Oysa aynı dönem içerisinde ilçe merkezi nüfusunun artış oranı %19.5 olarak gerçekleşmiştir. Nüfusun seyrinde dikkati çeken hususlardan biri de 1950–1955 yılları arasında, ilçe nüfusunun %–72.8 gibi oldukça yüksek bir değerde düşmesidir. Bu durumun en önemli sebebi, 1954 yılında Bozüyük'ün nahiyesi konumunda olan Pazarcık'ın ilçe olup, Bozüyük'ten ayrılmasıdır.

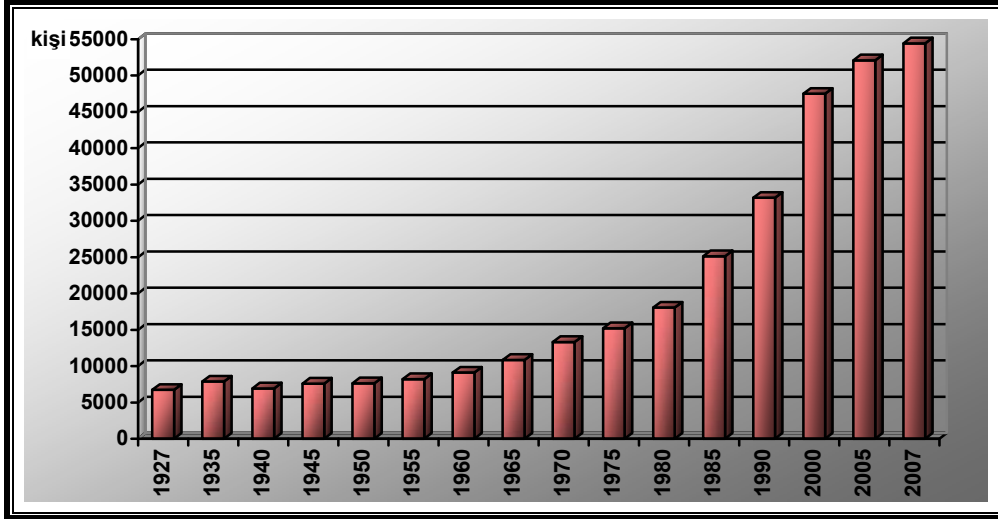
Tablo 2.4. Bozüyük kentinin sayım dönemlerine göre nüfusu ve nüfus artış hızı.

Sayım Yılı	İlçe Merkezi Nüfusu	Artış-Azalış Miktarı	Artış-Azalış %'si	Yıllık Nüfus Artış Hızı %	İlçe Nüfusu	Yıllık Nüfus Artış Hızı %
1927	6 734	-			30 767	
1935	7 873	1 139	16.9	19.5	47 243	53.6
1940	6 937	-936	-11.9	-25.3	47 754	2.1
1945	7 582	645	9.3	17.4	51 797	20.0
1950	7 630	48	0.6	1.6	54 911	7.8
1955	8 201	571	7.5	14.4	38 145	-72.8
1960	9 101	900	10.9	20.8	39 900	9.0
1965	10 842	1 741	19.1	35.0	28 863	-29.8
1970	13 307	2 465	22.7	40.9	29 725	5.9
1975	15 197	1 890	14.2	26.5	30 368	4.2
1980	18 052	2 855	18.8	34.4	33 346	18.7
1985	25 130	7 078	39.2	66.1	40 588	39.3
1990	33 162	8 032	31.9	55.5	48 193	34.3
2000	47 469	14 307	43.1	35.8	60 863	23.3
2005*	52 083	4 614	9.7	18.5	61 165	1.1
2007	54 422	2 339	4.5	21.9	64 514	27.1

Kaynak: D.İ.E Bültenlerinden hesaplanmıştır. *Bilecik İl Sağlık Müdürlüğü, İstatistik Şube Müdürlüğü kayıtları.

Şekil 2.2. Bozüyük kentinin sayım dönemlerinde aldığı nüfus miktarları.

Şekil 2.3. Kent nüfusunun sayım dönemlerindeki artış ve azalış miktarları (1927-2007).

2.3. Nüfus Değişiminde Rol Oynayan Faktörler

Dünya nüfusunun dağılışı ve yoğunluğu sürekli bir değişim içindedir. Bugünkü nüfus dağılışı sanayileşmenin başladığı 19. yüzyıl başlarındakinden çok farklıdır. Bu durum ise nüfustaki değişimleri yaratan üç unsurun, doğumlar, ölümler ve göçlerin karşılıklı birbirlerini etkilemelerinin bir sonucu olarak meydana gelmiştir.⁷⁰ Sanayi tesislerinin 1970'lerden sonra yoğunluk kazandığı araştırma sahasında da nüfus hareketlerinde; doğumların, ölümlerin ve özellikle de göçlerin önemli etkileri olmuştur.

2.3.1. Doğumlar ve Ölümler

Herhangi bir yerin nüfusunda, yıllık doğum ve ölüm oranları arasındaki fark, o ülkenin yıllık gerçek nüfus artış hızını (doğal nüfus artış hızı da denir), veya nüfustaki gelişme hareketini verir.⁷¹ Nüfustaki doğum ve ölüm oranları, nüfusun artış ve azalışına etki ettiği kadar, nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı ile nüfusun bağımlılık oranlarını da etkilemektedir. Bozüyük kent nüfusunun doğum ve ölüm sayılarını belirlemede Bilecik İl Sağlık Müdürlüğü, İstatistik Şube Müdürlüğü kayıtlarından (1990, 2000 ve 2005 yılları) yararlanılmıştır.

Bu veriler incelendiğinde Bozüyük kenti kaba doğum hızının 1990 yılında şimdikinden daha fazla bir değere sahip olduğunu (%18.1) görürüz. Bu dönemde canlı doğum sayısının fazla olması (646), kaba doğum hızını arttıran bir neden olmuştur.

⁷⁰ Tümertekin, E., Özgüç, N., 1998, Beşeri Coğrafya, İnsan, Kültür, Mekân, Çantay Kitabevi, İstanbul, s.294.

⁷¹ Doğanay, H., 1997, a.g.e. s.160.

2000 yılında ise, toplam kent nüfusu artış gösterirken (48344), canlı doğum sayısı azalma eğilimi göstermiş (544) ve sonuç olarak kaba doğum hızı önemli bir oranda düşerek %11.2'ye gerilemiştir. Aynı yıl Türkiye genelinde kaba doğum hızı %22.2⁷² olarak gerçekleşmiş olup, Bozüyük kenti kaba doğum hızı bu oranın ancak yarısı kadar bir değer göstermiştir. 2005 yılında ise Bozüyük kent nüfusu 52083 olup; kentte 790 canlı doğum olmuştur. Meydana gelen canlı doğum sayısı toplam nüfusa oranlanırsa, kaba doğum hızının %15.2 olduğu görülür (Tablo 2.5). Bozüyük kenti kaba doğum hızı, Türkiye nüfusunun 2005 yılı kaba doğum hızı olan %19.5'e⁷³ göre biraz düşüktür.

Doğumlarla ilgili bir diğer veri ise, herhangi bir yerin nüfusunda 15-49 yaş dilimlerindeki toplam kadın nüfustan 1000 kadın başına düşen yıllık doğum sayısı olan, genel doğum oranıdır.⁷⁴ Buna göre, Bozüyük'te 1990 yılında genel doğurganlık hızının %63.9 ile oldukça üst seviyelerde olduğu görülür. Ancak 2000 yılına gelindiğinde gerek nüfusun ve dolayısıyla 15-49 yaş arası kadın nüfusun artması (14 172), gerekse canlı doğum sayısının azalması (544) nedeniyle genel doğurganlık hızı %38.3'e gerilemiştir. Canlı doğum sayısının 790, doğurgan yaştaki kadın sayısının ise 15187 olduğu 2005 yılında genel doğurganlık hızı, %52.0 olarak hesaplanmıştır (Tablo 2.5 Şekil 2.4).

Verilerden anlaşıldığı üzere, araştırma sahasında doğum hızlarının pek de fazla olmadıkları görülür. Bunun temelinde, Bozüyük'ün gelişmesi ve buna bağlı olarak, ailelerin sosyo-ekonomik yapılarında meydana gelen gelişme ve değişimler yatmaktadır. Bunun sonucu olarak aile planlaması yörede oldukça benimsenmiş olup, aileler, daha az çocuk yapma isteğine sahip olmuşlardır. Ayrıca evlenme yaşının giderek yükselmesi de, bu duruma katkıda bulunan bir diğer neden olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 2.5. Bozüyük kenti nüfusunun kaba doğum ve genel doğum oranları (1990, 2000, 2005).

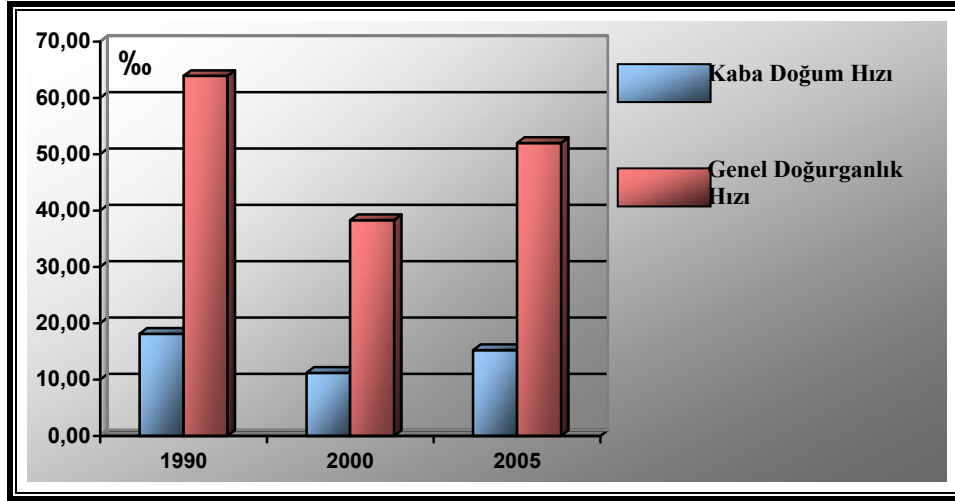
Yıl	Doğum Sayısı	15-49 Yaş Kadın Sayısı	Toplam Nüfus	Kaba Doğum Hızı (‰)	Genel Doğurganlık Hızı (‰)
1990	646	10115	35762	18.1	63.9
2000	544	14172	48344	11.2	38.3
2005	790	15187	52083	15.2	52.0

Kaynak: Bilecik İl Sağlık Müdürlüğü ve Bozüyük İlçe Sağlık Grup Başkanlığı ETF verilerinden.

⁷² Türkiye İstatistik Yıllığı, DİE Yayınları, Ankara, 2005, s. 73.

⁷³ Türkiye İstatistik Yıllığı, DİE Yayınları, Ankara, 2005, s. 74.

⁷⁴ Doğanay, H.,1997, a.g.e., s.160.

Şekil 2.4. Bozüyük kenti nüfusunun kaba doğum ve genel doğurganlık hızları.

Doğal nüfus artış hızını etkileyen bir başka faktör de ölümlerdir. Nüfus kitlesi içinde her yaştan nüfus toplamında 1000 nüfus başına düşen yıllık ölüm sayısına genel ölüm oranı denilmektedir. Bozüyük kentinde 1990 yılında 110 ölüm meydana gelmiş olup, kaba ölüm hızı ‰3.1 olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılına gelindiğinde ise nüfus 48344'e ulaşmış, ölüm sayısı ise 144 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla kaba ölüm hızı ‰3.0 olmuştur. Aynı yıl Türkiye genelinde kaba ölüm hızının ‰7.1⁷⁵ olduğu dikkate alınırsa, Bozüyük kentindeki kaba ölüm hızının oldukça düşük seviyelerde bulunduğunu görürüz. Araştırma sahasında 2005 yılında 151 kişi ölmüştür. Dolayısıyla 2005 yılında ölen nüfus toplam nüfusa oranlanırsa, Bozüyük kentinin kaba ölüm hızının ‰2.9 olduğu ortaya çıkar. Aynı yıl Türkiye'de kaba ölüm hızının, 2000 yılındaki gibi ‰7.1⁷⁶ olduğu dikkate alınırsa, araştırma sahasında kaba ölüm hızının Türkiye ortalamasının yarısından bile daha az olduğu görülür. Ayrıca kaba ölüm hızının seyri incelendiğinde sınırlı da olsa düzenli bir azalmanın olduğu dikkati çeker. Bu durum, hem araştırma sahasında sağlık imkânlarının nispeten gelişmiş olmasına ve hem de Eskişehir ve Bursa gibi sağlık açısından önemli olanakların bulunduğu iki büyük merkeze yakınlığından kaynaklanmaktadır.

2.3.2. Göçler

Ülkemizde özellikle kırsal alanlardan kentlere doğru yoğun bir şekilde yaşanan göç hareketi, nüfusun; devamlı yaşama bölgelerini kişisel olarak, aileler veya gruplar

⁷⁵ Türkiye İstatistik Yıllığı, DİE Yayınları, Ankara, 2005, s, 73.

⁷⁶ Türkiye İstatistik Yıllığı, DİE Yayınları, Ankara, 2005, s, 74.

halinde terk edip, geçici veya sürekli olarak yaşamak amacıyla bir başka yere gitmesi olarak⁷⁷ veya insanların geçici, fakat özellikle daimi olarak oturdukları yerlerden başka yere gitmeleri olayı olarak⁷⁸ adlandırılabilir.

Ekonomik, toplumsal ya da siyasal etkenler nedeniyle, bireylerin veya ailelerin yerleşmek amacıyla bir ülkeden diğerine, bir bölgeden ötekine, aynı bölgede bir yerleşmeden bir başkasına gidişlerinin, Türkiye'nin yaşadığı en önemli süreçlerin başında geldiği söylenebilir. Bir mekânda yaşayan insanları yerlerinden yurtlarından eden, onları göçe mecbur kılan nedenlerin başında, geçim sıkıntısı, yaşam standartlarının düşüklüğü ve/veya daha iyi bir yaşam sürme arzusu gelmektedir.⁷⁹

Nüfusun artıp azalmasında önemli bir faktör olan göçler, yerleşmelerin nüfuslarını etkilediği gibi, nüfusun demografik yapısında da değişikliklere neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde hızlı ve kontrol edilemeyen bir özellik taşıyan göçler, yerleşmelerin plan ve dokusunun bozulmasına yol açmakta, dolayısıyla plansız bir yapılaşma meydana gelmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak da fazla göç alan yerleşmelerde gecekondulaşma, plansız yapılaşma, altyapı eksiklikleri gibi farklı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra göç alan yerleşmelerde suç oranlarında artışların olması ve bazı hizmetlerin yetersiz kalması gibi sosyal ve ekonomik sorunlar da meydana gelebilmektedir.⁸⁰

Ülkemizde iç göçler, bölgeler arası olabildiği gibi her ilin sınırları içerisinde de gerçekleşebilmektedir. Çünkü bu konuda, yurdumuzun hemen her küçük ya da büyük kenti, az çok fonksiyonel etki bölgesi durumunda olup, yoğunluğu birbirinden farklı çekim bölgesi durumundadır. Hizmet ve ekonomik fonksiyonlar bakımından böyle olduğu gibi, iç göç hareketinde de durum farklı değildir. Dolayısıyla her büyük ya da büyükçe kentlerin, kendi çekim ve dağıtım bölgesi, başka bir ifade ile fonksiyonel etki bölgesi sınırları dâhilinde kalan daha küçük yerleşmelerden az veya çok, nüfus çekmeye devam etmektedir.⁸¹

Bozüyük'ü ilgilendiren göç hareketlerinin tarihi seyri incelendiğinde, savaşların, siyasî ve toplumsal olayların göçlerle ilgili olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, Bozüyük

⁷⁷ Doğanay, H., 1997, a.g.e. s.172.

⁷⁸ Özgür, E.M., 1998, Türkiye Nüfus Coğrafyası, GMC Basın Yayın, Ankara, s.33.

⁷⁹ Özgür, E.M., 1998, a.g.e., s.33.

⁸⁰ Koca, H., 2005 Kuruluşu-Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönünden Dörtöyol Şehri, Aktif Yayınevi, İstanbul, s.71.

⁸¹ Doğanay, H., 1991, *Türkiye'de İç Göçler ve Başlıca Sonuçları*, Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:2 Erzurum, s.143.

ile ilgili kısıtlı olan tarihî kaynaklara dayanarak, Bozüyük'e yönelik göçler hakkında bir takım veriler derlenmiş ve tarihî seyir dâhilinde sunulmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra mahalle muhtarlarına anket uygulanmış, mülakatlar yapılmış Bozüyük'e yönelik ve Bozüyük'ten dışarıya gerçekleşen göçler hakkında bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca yine Bozüyük Belediyesi tarafından hazırlanan ve Bozüyük'te yaşayan ancak Bozüyük doğumlu olmayan nüfusun belirlenmesine yönelik anket sonuçlarından da faydalanılmıştır.

Bunların sonucunda Bozüyük kentini etkileyen göçleri iki şekilde ele alabiliriz. Birincisi Bozüyük kentine yönelik göçler, ikincisi ise Bozüyük kentinden ülkenin diğer illerine ve yurt dışına gerçekleşen göçlerdir.

Bozüyük'ü ilgilendiren ilk göç olayının 16. yüzyılda Anadolu Beylerbeyi Kasım Paşa'nın Bozüyük'e bir cami ve külliye yaptırması ve bunun sonucunda çevrede bulunan köylerin (Arıklar, İçköy, Atkaydı ve Çayköy) bu cami ve külliye etrafına toplanmasıyla ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Bozüyük'ü ilgilendiren bir diğer önemli göç olayına 1877–1878 Osmanlı Rus Harbi sonrasında rastlanılmaktadır. Osmanlı-Rus Harbi sonrası, Balkanlar'dan gelip Anadolu'ya sığınan Türkler, şimdiki Tekke Mahallesi'ne yerleşmişlerdir. Ancak Balkanlar'dan yöreye gelen nüfusun miktarı konusunda bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Bozüyük'e yönelik göçlerin önemli bir bölümü, 1973 yılında Bilecik İli'nin kalkınmada öncelikli iller programına alınması ile başlamıştır. Söz konusu tarihten sonra Bilecik'e ve özellikle de Bozüyük'e yapılan yatırımlar, Bozüyük ilçe merkezine çekicilik özelliğini kazandıran en önemli unsur hâline gelmiştir. Yapılan yatırımlar yeni istihdam alanları oluşturmuş ve bunun sonucu olarak da başta çevre yerleşmelerden olmak üzere, Bozüyük ilçe merkezine ülkemizin birçok ilinden çalışmak üzere gelenler olmuştur. Bozüyük mahalle muhtarları ile yapılan anket çalışması sonuçlarına göre 2005 yılında Bozüyük ilçe merkezine ülkemizin diğer illerinden toplam 495 aile ve bu ailelere ait 2250 kişi göç etmiştir (Tablo 2.6).

Göç eden ailelerin geldikleri illere göre dağılımı incelendiğinde iki husus dikkati çekmektedir. Birincisi Eskişehir, Kütahya, Bursa ve Sakarya gibi illerin aralarında bulundukları ve sanayi sektörünün gelişmiş olduğu komşu illerin yoğunlukta olması; diğeri ise Diyarbakır, Van, Ağrı, Muş, Bitlis, Batman gibi illerin aralarında bulunduğu sanayisi gelişmemiş Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinin de yoğun olması

dikkati çekmektedir. Yine dışarıdan gelen ailelerin yerleştikleri mahalleleri ele aldığımızda, Bozüyük kentinin ilk oluşan mahalleleri olan Kasımpaşa ve Tekke mahallelerinde Doğu ve Güneydoğu illerinden göç eden ailelerin yok denecek kadar az olması, göze çarpan bir diğer husustur. Bu durum göç hareketinin meydana geldiği tarihle yakından ilgilidir. Çünkü söz konusu mahallelerde Bilecik ve komşu illerden göç eden aileler ikamet etmektedirler. Ancak bu mahallelerden daha sonra oluşan Çarşı, Yeni, Yediler ve 4 Eylül mahallelerine çoğunlukla Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden gelen nüfus yerleşmiştir.

Tablo 2.6. Bozüyük'e diğer illerden göç eden aile ve nüfus sayıları (2005).

Mahalle Adı	Göç Veren İller	Aile Sayısı	Nüfusu
Çarşı	Eskişehir, Van, Kütahya, Diyarbakır, Ağrı, Muş, Ardahan, Erzurum, Elazığ, Konya, Mersin	105	600
Kasımpaşa	Eskişehir, Bilecik, Bursa, Sakarya, Kocaeli, Kütahya, Konya, Sivas, Yozgat, Erzurum	25	75
Tekke	Eskişehir, Bilecik, Bursa, Kütahya, Afyon, Sakarya	30	85
4 Eylül	Ardahan, Ağrı, Kars, Batman, Bitlis, Diyarbakır, Tunceli, Erzurum, Elazığ, Bilecik	35	90
Yediler	Ardahan, Ağrı, Bitlis, Muş, Kars, Van, Diyarbakır	150	1000
Yeni	Eskişehir, Kütahya Van, Diyarbakır	150	400
TOPLAM		495	2250

Kaynak: Anket ve mülakat sonuçları.

Bozüyük Belediyesi tarafından hane halkına anket uygulanmak suretiyle hazırlanan, Bozüyük İmar Planı Araştırma ve Değerlendirme Raporuna göre Bozüyük'te yaşayan nüfusun %47.0'si Bozüyük ve Bilecik ilinin diğer ilçeleri doğumlu olan nüfustur (Tablo 2.7). Bu oranın %43'ü Bozüyük doğumlu, geriye kalan %4'ü ise Bilecik İli'nin diğer ilçeleri doğumlu olan nüfustur.

Yine Bozüyük İmar Planı Araştırma ve Değerlendirme Raporuna göre Bozüyük ilçe merkezi nüfusunun yaklaşık %53'ü Bozüyük doğumlu olmayıp, zamanla Bozüyük'e göç eden ailelerden oluşmaktadır. Bunun %52.8'i ülkemizin değişik illeri doğumlu olan nüfustan, %0.2'si ise yurt dışında doğan nüfustan oluşmaktadır (Tablo 2.8). Bozüyük doğumlu olmayan nüfusun dağılımı incelendiğinde, ilk sırada %29.5'lik oranla çevre iller (Eskişehir, Kütahya, Bursa, Bolu ve Sakarya) gelmektedir. Burada en önemli faktör hiç kuşkusuz fizikî yakınlıktır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da,

Bozüyük'te sanayi yatırımlarının artmasıyla birlikte, çevre il ve ilçelerdeki işsiz nüfus Bozüyük'teki sanayi tesislerinde çalışabilme umudu ile Bozüyük'e göç etmişlerdir. Çevre illerden Bozüyük'e yerleşen ailelerin iller bazında dağılımı incelendiğinde toplam %29.5'lik oranın %20'sinin Eskişehir'e ait olduğu görülür.

Tablo 2.7. Bozüyük kentinde Bilecik ili ve ilin diğer ilçeleri doğumlu olan nüfus oranları (2006).

Doğum Yeri	Nüfus %' si
Bozüyük	43.0
İl İçi Diğer	4.0
İl İçi Toplamı	47.0

Kaynak: Bozüyük İmar Planı Araştırma ve Değerlendirme Raporu, 2006, Barlas İmar Planlama Ltd. Şti., Ankara.

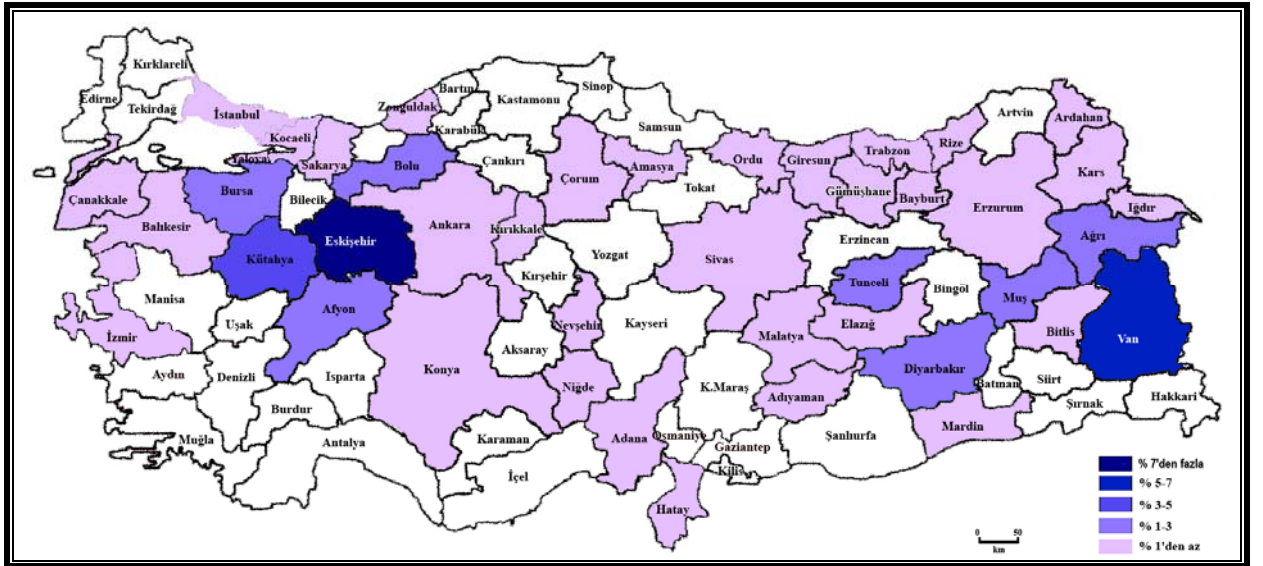
Bozüyük doğumlu olmayan nüfusun toplam nüfus içerisindeki payında Doğu Anadolu Bölgesi illeri %12.9'luk bir oranla, çevre illerden sonra başı çekmektedir. Van, Ağrı, Tunceli, Muş gibi illerden göç edenler önemli bir paya sahiptirler. Özellikle 1973'ten sonra artan yatırımlar, işsizlik oranlarının çok yüksek olduğu söz konusu illerden pek çok aileyi, sanayi yatırımlarının fazla olduğu kentlere göç etmeye mecbur bırakmıştır. Bozüyük de bu göçlerden nasibini alan bir kent hâline dönüşmüştür. Doğu Anadolu Bölgesi'ni %3.4'lük oranla Güneydoğu Anadolu Bölgesi takip etmektedir. Bu bölgeden Bozüyük'e en fazla göç veren il ise Diyarbakır'dır. Karadeniz Bölgesi (Giresun, Rize, Trabzon, Zonguldak) %2.8, İç Anadolu Bölgesi'nin diğer illeri (Nevşehir, Kırıkkale) %1.8, Ege Bölgesi (Afyon) %1.5, Marmara Bölgesi (İstanbul) %1.0 ve Akdeniz Bölgesi (Adana) %0.7 ile bu sırayı takip etmektedir (Tablo 2.8, Harita 2.2). Yurt dışında doğup ta sonradan Bozüyük'e yerleşenlerin toplam nüfus içindeki payı ise %0.2'dir. Yurt dışında yaşayan gurbetçi ailelerin kızlarının evlenip Bozüyük'e yerleşmeleri veya bazı ailelerin Türkiye'ye dönüş yapmaları ile ortaya çıkan bu nüfusun payı oldukça azdır. Ayrıca bu tür ailelerin aslında Bozüyük'ü olduklarını söylemekte de fayda vardır.

Bozüyük'e yönelik göçlerin önemli bir kısmını oluşturan ve Doğu Anadolu Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelen ailelerin çocuk sayıları ve çocuk sahibi olma arzuları, söz konusu bölgelerden gelenlerin zaman geçtikçe toplam nüfus içindeki payları artacaktır.

Tablo 2.8. Bozüyük kentinde yaşayan ve Bozüyük doğumlu olmayan nüfusun oranları (2006).

Doğum Yeri	Nüfus %' si	Doğum Yeri	Nüfus %' si
Eskişehir	20.0	Amasya	0.2
Kütahya	4.6	Zonguldak	0.5
Bursa	2.9	Rize	0.5
Bolu	1.1	Gümüşhane	0.1
Sakarya	0.9	Giresun	0.6
Çevre İller Toplamı	29.5	Ordu	0.1
İstanbul	0.6	Karadeniz Böl.Top.	2.8
Yalova	0.2	Van	6.1
Çanakkale	0.1	Ağrı	1.9
Kocaeli	0.1	Malatya	0.1
Marmara Böl. Top.	1.0	Muş	1.1
Afyon	1.3	İğdır	0.2
Balıkesir	0.1	Ardahan	0.5
İzmir	0.1	Erzurum	0.2
Ege Bölgesi Toplamı	1.5	Tunceli	1.2
Adana	0.6	Kars	0.1
Hatay	0.1	Elazığ	0.4
Akdeniz Böl.Toplamı	0.7	Bitlis	0.3
Nevşehir	0.4	Doğu Anadolu Böl.Top.	12.1
Kırıkkale	0.4	Adıyaman	0.3
Ankara	0.3	Diyarbakır	2.9
Konya	0.2	Mardin	0.2
Sivas	0.2	Güneydoğu An.Böl.Top.	3.4
Çorum	0.2	İl Dışı Toplamı	52.8
Niğde	0.1	Belçika	0.1
İç Anadolu Böl.Top.	1.8	Almanya	0.1
Trabzon	0.5	Yurt Dışı Toplamı	0.2
Bayburt	0.3	Toplam	53.0

Kaynak: Bozüyük İmar Planı Araştırma ve Değerlendirme Raporu, 2006, Barlas İmar Planlama Ltd. Şti., Ankara, s.51.

Harita 2.2. Bozüyük kentinde yaşayan ve Bozüyük doğumlu olmayan nüfusun illere dağılımı (2006).

Bozüyük'e yönelik göçlerde, hem muhtarlarla yapılan anketlerden hem de Bozüyük İmar Planında yer alan anketlerden ortaya çıkan sonuçların bir paralellik arz ettiği ortaya çıkar. Sonuç olarak her iki çalışmada da Bozüyük'e yönelik en önemli göçün Eskişehir ili başta olmak üzere komşu illerden ve Doğu Anadolu Bölgesi'nden gerçekleştiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bozüyük kentinden ülkemizin diğer illerine yönelik göçler ise Bozüyük'e yönelik göçlerin olduğu illerle önemli bir benzerlik olduğu görülür. Zira Bozüyük'ten dışarıya gerçekleşen göçün önemli bir kısmı, Bozüyük'e yönelik göçlerde olduğu gibi yine komşu illere gerçekleşmektedir. Bozüyük'ten dışarıya gerçekleşen göçler genellikle bağlı bulunduğu il olan Bilecik ve Eskişehir, Bursa, İstanbul, Ankara, Kütahya, Balıkesir, Kocaeli, Sakarya, Antalya gibi illere olmaktadır (Tablo 2.9). Hiç kuşkusuz bu durumda söz konusu yerlerin Bozüyük'e yakın birer il merkezi olmaları etkili olmuştur. Yine bu illerde sağlık, eğitim, ticaret gibi fonksiyonların daha gelişmiş olması, fizikî yakınlıkla bir araya gelince, Bozüyük için birer çekicilik arz etmektedirler.

Tablo 2.9. Bozüyük kentinden ülkenin diğer illerine gerçekleşen göçler (2005).

Göç Edilen İller	Aile Sayısı	Nüfusu
Eskişehir, Bursa, İstanbul, Ankara, Kütahya, Balıkesir, , Kocaeli, Sakarya, Antalya, Bilecik.	102	307

Kaynak: Anket ve mülakat sonuçları.

2.4. Nüfusun Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Yapısı

Herhangi bir yerde yaşayan nüfusun sayısı kadar, belki de ondan daha önemli olan, o nüfusun sahip olduğu özellikler büyük değer taşımaktadır. Nüfusun yaşadığı yer, cinsiyeti, yaşı, eğitim ve mesleki durumu, gelir düzeyi ve benzeri konular ülkeyi idare edenler kadar, edilenler tarafından da bilinmesi gereken niteliktedir. Bu sayede toplumun sosyal ve ekonomik düzeyi hakkında bilgi sahibi olunması mümkün hale gelir.⁸²

⁸² Özgür, E.M., 1998, a.g.e., s.59.

2.4.1. Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı

Nüfus konusunda irdelenmesi gereken bir başka husus da belli bir nüfus kitlesi içerisinde 100 veya 1000 kadın başına düşen erkek sayısı olarak ifade edilen, *nüfusun cinsiyet oranıdır*.⁸³ Bu bağlamda Bozüyük kentinin sayım yıllarına göre cinsiyet oranı incelendiğinde 1935 yılında çok az bir erkek nüfus fazlalığı dikkati çeker. Bundan sonraki dönemlerde ise savaşların varlığı, kentteki erkek nüfus azlığı şeklinde kendini hissettirmiş ve cinsiyet oranını 1940'ta %92'ye, 1945'te ise %93'e düşürmüştür. 1955 yılından itibaren tekrar eşitlenen cinsiyet oranı, 1965 ve 1970 yıllarında %106 ve %104 olarak gerçekleşmiştir. 1975 yılı, Bozüyük kentinde cinsiyet oranının erkek nüfus lehine en fazla olduğu sayım yılıdır. Bu dönemde kentin aşırı bir işçi göçü alışı, kentteki erkek nüfus sayısını arttırmıştır. Bu ise cinsiyet oranının %121 gibi yüksek oranlara ulaşmasına neden olmuştur. Cinsiyet oranının sonraki sayım döneminde ise azalış göstererek 107'ye düştüğü görülmektedir. Cinsiyet oranındaki bu dalgalanma 1985-1990 yıllarında da tekrar etmiştir. ÖZGÜR'ün de belirttiği gibi, bu dalgalanmalardaki asıl neden, nüfus gönderen yerlerden kente gelenlerin ilk başta tamamen erkek nüfustan oluşması, sonrasında ise bu kişilerin ya evlenmesi ya da ailelerini de yanlarına getirmeleridir. Bozüyük kentindeki nüfus artışının en büyük nedeni, yeni sanayi tesisleri ve oluşturulan istihdam ortamıdır. Kentte 1980'lerde 1713 çalışanı bulunan sekiz sanayi kuruluşunun hizmete girmiş olması bu düşüncüyü destekler.⁸⁴ 1990 yılından sonra ise kentteki cinsiyet oranında nispi bir erkek fazlalığı görülmektedir.

Bozüyük kent nüfusu, İlçe Sağlık Grup Başkanlığı'ndan alınan 2005 yılı verilerine göre 52083 olup, bunun %50.3'ü (26215) erkek, %49.7'si (25868) kadındır (Tablo 2.10, Şekil 2.5). Bu verilere göre, erkek nüfusun kadın nüfustan 347 kişi fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu değerlere göre, Bozüyük kent nüfusunun cinsiyet oranı ise 101'dir.

Herhangi bir yerleşmede bulunan toplam nüfus miktarı ile birlikte, nüfusun dar ve geniş aralıklı yaş gruplarının da bilinmesi gereklidir. Nitekim bağımlı nüfus, çalışabilir işgücü kapasitesi gibi bazı verilerin yanı sıra, geleceğe yönelik yapılacak olan eğitim, sağlık gibi sosyal ve ekonomik yatırımların planlanması açısından nüfusun yaş gruplarına göre dağılışının yapılması son derece önemlidir. Bu nedenle Bozüyük kent nüfusunu incelerken hem dar aralıklı, hem de geniş aralıklı yaş grupları

⁸³ Doğanay, H., 1997, a.g.e., s.164.

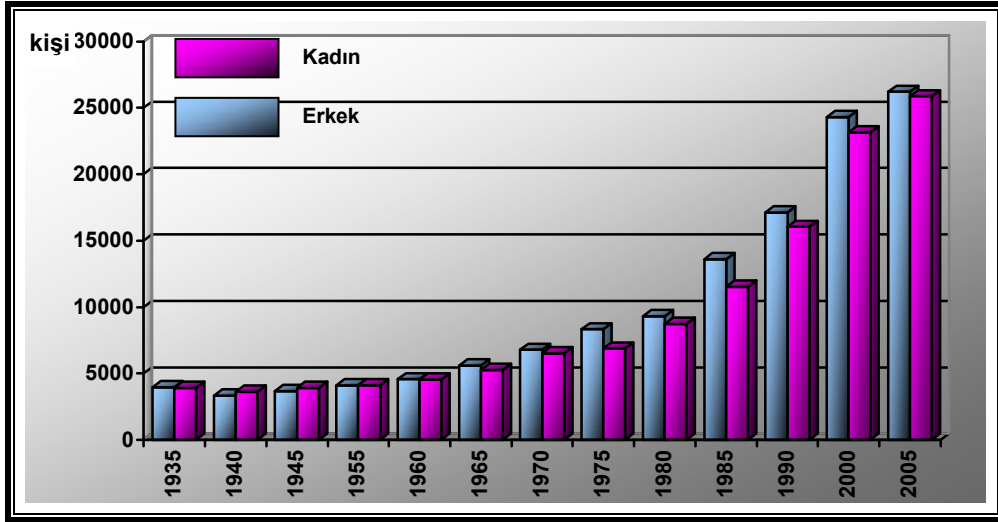
⁸⁴ Özgür, E.M., 1990, a.g.t, s.95.s

sınıflandırılmıştır. Bunun için de Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri verileri ve Bozüyük İlçe Sağlık Ocakları'ndan alınan 2005 yılına ait ETF verilerinden faydalanılmıştır. Dolayısıyla biz burada hem 2000 yılı nüfus piramidini hem de 2005 yılı nüfus piramidini oluşturarak, mukayeseli bir değerlendirmeye yapmaya çalışacağız. Ancak esas itibariyle, daha güncel olması nedeniyle ilçe sağlık ocakları 2005 yılı ETF verilerinden derlenen nüfus piramidi ele alınacaktır.

Tablo 2.10. Bozüyük kenti nüfusunun sayım dönemlerine göre cinsiyet durumu.

Yıllar	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Toplam	Cinsiyet Oranı %
1927*	-	-	6734	
1935	3968	3905	7873	102
1940	3330	3607	6937	92
1945	3668	3914	7582	93
1950*	-	-	7630	-
1955	4114	4087	8201	101
1960	4557	4544	9101	100
1965	5590	5252	10842	106
1970	6781	6526	13307	104
1975	8319	6878	15197	121
1980	9317	8735	18052	107
1985	13599	11531	25130	118
1990	17121	16041	33162	107
2000	24319	23150	47469	105
2005**	26215	25868	52083	101

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal Ekonomik Nitelikleri, Bilecik Bülteni, *Bu yıl yapılan sayımda, nüfusun cinsiyet özellikleri belirtilmemiştir. **İlçe Sağlık Grup Başkanlığı, ETF verileri.

Şekil 2.5. Sayım dönemlerine göre Bozüyük kentinin cinsiyet durumu (1927-2005*)

*İlçe Sağlık Grup Başkanlığı, ETF verileri.

Yaş yapısından maksat, nüfus kütlelerinin belirli yaşlar veya yaş grupları itibariyle gösterdiği dağılım şeklidir.⁸⁵ Belirli bir mekândaki nüfusun miktarı yanında, onun çeşitli yaş gruplarına göre durumu ve özellikle çalışabilir ya da faal nüfus olarak adlandırılan 15-65 yaş arasındaki nüfus miktarları iş gücü kapasitesi, gıda ve çeşitli hizmetlere olan ihtiyaç, aile tipleri, ölüm ve doğum oranları ve nihayet göçler bakımından önem taşımaktadır.⁸⁶

Bir ülkenin veya herhangi bir yerin nüfusunun yaş yapısının belirlenmesi ve izlenmesi de, planlama açısından büyük değer ifade eder. Çocuk sayısına bakarak, bu çocuklara sağlıklı büyüme, iyi beslenme ve kaliteli eğitim alma ortamları hazırlamak, yetişkin miktarına göre, onlara meslek ve meslekî eğitim kazandırma, istihdam alanı yaratma ve evlendikten sonra doğan konut ihtiyacını giderme çabasında olmak, fiziksel ve ruhsal gerileme dönemini yaşayan yaşlıların nüfustaki hisseleri ve sayılarını dikkate alarak, bu insanların sağlık ve bakım sorunlarını çözümlmek ilk yapılacak işler arasındadır.⁸⁷

Tablo 2.11. Bozüyük kentinde nüfusun dar aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı (2000).

Yaş Grupları	Erkek	%si	Kadın	%si	Toplam	%si
0-4	2108	4.4	1979	4.2	4087	8.6
5-9	2293	4.8	2089	4.4	4382	9.2
10-14	2480	5.2	2201	4.6	4681	9.8
15-19	2435	5.1	2215	4.7	4650	9.8
20-24	1898	4.0	2145	4.5	4043	8.5
25-29	2190	4.6	2148	4.5	4338	9.1
30-34	2281	4.8	2184	4.6	4465	9.4
35-39	2371	5.0	2064	4.3	4435	9.3
40-44	1862	3.9	1616	3.4	3478	7.3
45-49	1328	2.8	1125	2.7	2453	5.5
50-54	848	1.8	821	1.7	1669	3.5
55-59	621	1.3	650	1.6	1271	2.9
60-64	540	1.1	590	1.2	1130	2.3
65-69	438	0.9	519	1.0	957	1.9
70-74	324	0.7	417	0.8	741	1.5
75-79	169	0.4	199	0.4	368	0.8
80-84	54	0.1	92	0.2	146	0.3
85+	70	0.1	94	0.2	164	0.3
Yaşı Bilinmeyen	9	-	2	-	11	-
Toplam	24319	51	23150	49	47469	100.0

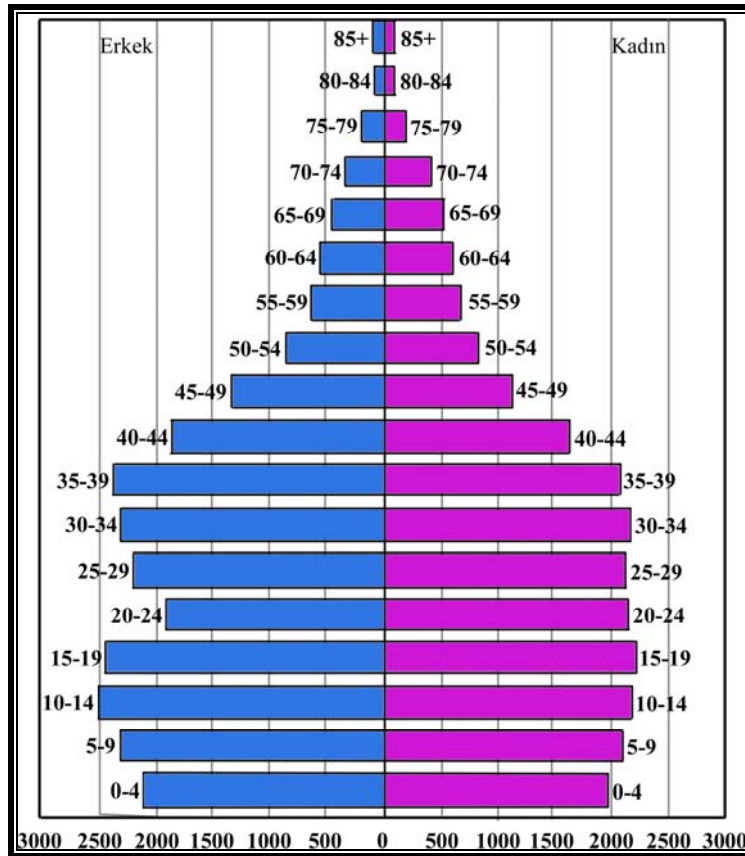
Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal Ekonomik Nitelikleri, Bilecik Bülteni.

⁸⁵ Tandoğan, A., 1998, Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu, Eser Ofset, Trabzon, s.115.

⁸⁶ Tümertekin, E., Özgüç, N., 1998, a.g.e., s.282.

⁸⁷ Özgür, E.M., 1998, a.g.e., s.76.

Bozüyük kentinin 2000 yılı nüfus piramidi incelendiğinde 0-4 yaş grubunu oluşturan kadın ve erkek nüfusunun birbirine yakın olduğu görülür. Bu yaş grubundan 10-14 yaş grubuna kadar sürekli bir artışın olduğu göze çarpar (Tablo 2.11, Şekil 2.6). Bu husus, önceki yıllara nazaran doğum oranlarının azalmasının yanı sıra, Bozüyük’e dışardan göç eden ailelerin 5-9 ve 10-14 yaş grubunda olan çocuklara sahip olduklarını da göstermektedir. Ayrıca bu artış, kadın nüfusta 15-19 yaş grubuna kadar devam etmektedir. 10-14 ve 15-19 yaş grupları nüfus piramidinin en geniş yaş aralıklarını oluşturmaktadır. Bu durum ise 1980-1985 ve 1985-1990 yıllarındaki doğum oranlarının sonraki yıllara nazaran daha fazla olmasının ve Bozüyük’teki sanayi tesisi sayısının söz konusu tarihlerden sonra oldukça artmasıyla beraber, Bozüyük kent merkezine gerçekleşen göçlerin bir sonucudur. 2000 yılı nüfus piramidine göre, 15-19 yaş grubuna kadar görülen düzenli artış, 20-24 yaş grubuna kadar yerini azalmaya bırakmıştır.

Şekil 2.6. DİE verilerine göre Bozüyük kentinin nüfus piramidi (2000).

Oysa 2000 yılı nüfus piramidinde 20-24 yaş grubunda görülen azalma beş yıl sonraki nüfus piramidinde (2005 yılı) ortadan kalkmış, aksine bir artış meydana gelmiştir. Bunun sebebi ise 2000 yılı nüfus piramidinde 15-19 yaş grubunun geniş bir

yer kaplamasından kaynaklanmaktadır. 2000 ve 2005 yıllarındaki verilere göre ortaya çıkan nüfus piramitlerinde göze çarpan en belirgin özellik, 2000 yılında 10-14 yaş dilimine kadar gerçekleşen artışın, 2005 yılı nüfus piramidinde 40-44 yaş dilimine kadar devam etmesidir (Tablo 2.12, Şekil 2.7). Sanırız bu durum Bozüyük'teki imalat sanayisine bağlı olarak çevre ilçelerden ve diğer yerleşmelerden Bozüyük'e gelen nüfusun oluşturduğu bir yoğunluktur. Bu artış çok keskin hatlarla olmayıp, aksine çok düzenli olmakta ve 0-4 yaş dilimi ile 40-44 yaş dilimi arasında adeta bir dikdörtgen piramit oluşturmaktadır. Bu şekliyle 2005 yılı Bozüyük kentine ait nüfus piramidi, düşük doğum ve ölüm oranları ile gelişmiş ülkelere ait olan arı kovanı şeklindeki piramide benzemektedir.⁸⁸

2000 ve 2005 yılı nüfus piramitlerinde göze çarpan bir diğer özellik ise, 40-44 yaş diliminden 85+ yaş dilimine kadar oldukça düzenli seyreden bir azalışın olmasıdır.

Tablo 2.12. Bozüyük kentinde nüfusun dar aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı (2005).

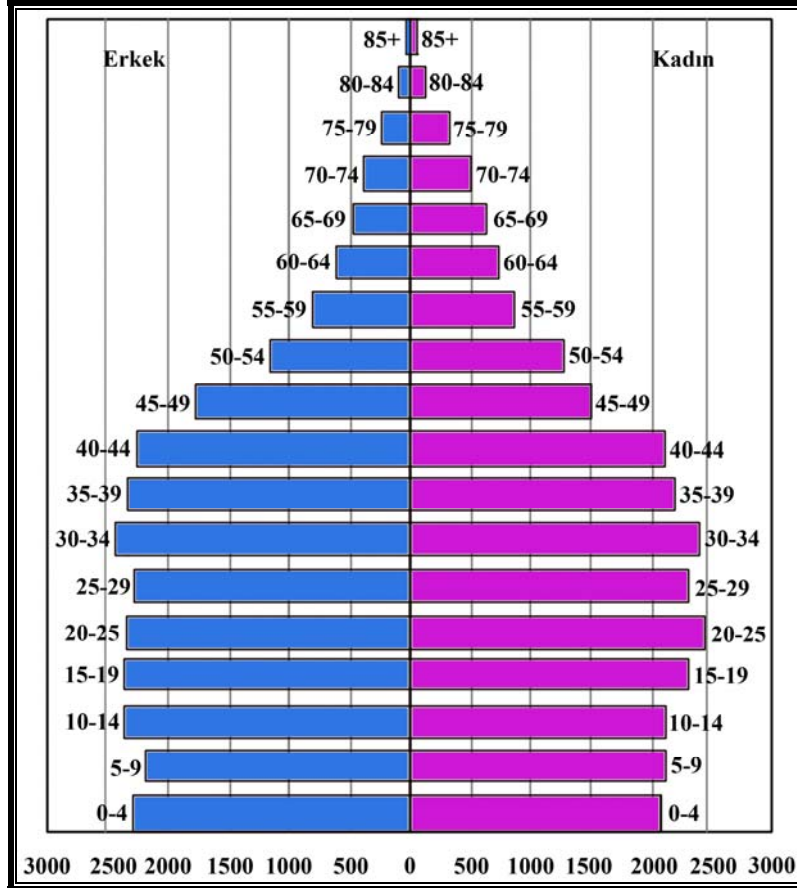
Yaş Grupları	Erkek	%si	Kadın	%si	Toplam	%si
0-4	2282	4.4	2056	4.0	4338	8.4
5-9	2180	4.2	2071	4.0	4251	8.2
10-14	2344	4.5	2109	4.0	4453	8.5
15-19	2370	4.6	2300	4.4	4670	9.0
20-24	2326	4.5	2443	4.7	4769	9.2
25-29	2271	4.4	2296	4.4	4567	8.8
30-34	2398	4.6	2381	4.6	4779	9.2
35-39	2309	4.4	2177	4.2	4486	8.6
40-44	2245	4.3	2096	4.0	4341	8.3
45-49	1768	3.4	1494	2.9	3262	6.3
50-54	1157	2.2	1257	2.4	2414	4.6
55-59	788	1.5	870	1.7	1658	3.2
60-64	608	1.2	721	1.4	1329	2.6
65-69	474	0.9	621	1.2	1095	2.1
70-74	364	0.7	481	0.9	845	1.6
75-79	224	0.4	323	0.6	547	1.0
80-84	78	0.1	109	0.2	187	0.3
85+	29	-	63	0.1	92	0.1
Toplam	26215	50.3	25868	49.7	52083	100.0

Kaynak: Bozüyük İlçe Sağlık Grup Başkanlığı, 2005 yılı ETF verilerinden derlenmiştir.

Dar aralıklı yaş gruplarının cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde ise, her iki nüfus piramidinde de benzer bir duruma rastlamaktayız. Şöyle ki, her iki piramitte de 20-24 yaş dilimi hariç, 50-54 yaş dilimine kadar erkek nüfus fazlalığı göze çarpar. 2000 yılında 55-59 yaş diliminden, 2005 yılında ise 50-54 yaş diliminden sonra kadın nüfus

⁸⁸ Tümertekin, E., Özgüç, N., 1998, a.g.e., s.284.

fazlalığı görülür. Bu durum ise, erkeklerin, kadınlardan daha erken yaşlarda yaşamlarını yitirdiklerinin bir göstergesidir. Zira erkekler, kadınlara nazaran zihinsel ve fiziksel olarak yıpratıcı ve yorucu işlere daha fazla maruz kalmaktadırlar.

Şekil 2.7. İlçe Sağlık Ocakları ETF verilerine göre Bozüyük kentinin nüfus piramidi (2005).

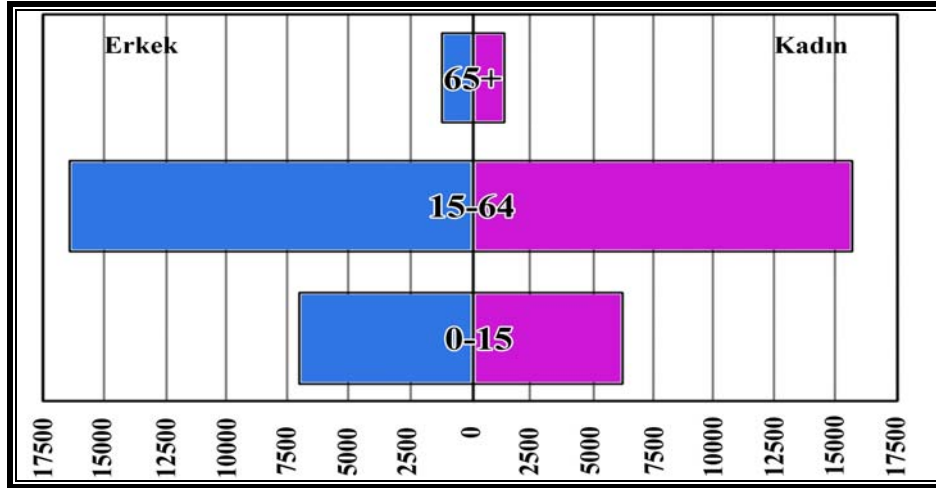
Nüfusta bağımlılık oranı ve çalışma çağındaki nüfusun belirlenmesi bakımından, gruplandırmanın 0-14, 15-64 ve 65+ şeklinde yapılması, pratik bir takım sonuçlar verir.⁸⁹ Buna göre Bozüyük kent nüfusunun 2000 yılı itibariyle %27.7'si çocuklardan (0-14 yaş grubu), %67.2'si yetişkinlerden (15-64 yaş grubu) ve %5.1'i ise yaşlılardan (65+ yaş grubu) oluşmaktadır (Tablo 2.13, Şekil 2.8).

Tablo 2.13. Bozüyük kentinin geniş aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı (2000).

Yaş Grupları	Erkek	%si	Kadın	%si	Toplam	%si
0-14	6881	14.4	6269	13.3	13150	27.7
15-64	16374	34.4	15558	32.8	31932	67.2
65+	1055	2.2	1321	2.9	2376	5.1
Yaşı Bilinmeyen	9	-	2	-	11	-
Toplam	24319	51	23150	49	47469	100.0

Kaynak: D.İ.E., 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal Ekonomik Nitelikleri, Bilecik Bülteni.

⁸⁹ Doğanay, H., 1997, e.g.e., s.166.

Şekil 2.8. İlçe Sağlık Grup Başkanlığı ETF verilerine göre Bozüyük kentinin geniş aralıklı yaş gruplarına dağılışı (2000).

Bozüyük kent nüfusunun 2005 yılı itibariyle %25'i çocuklardan (0-14 yaş grubu), %69.6'sı yetişkinlerden (15-64 yaş grubu) ve %5.4'ü ise yaşlılardan (65+ yaş grubu) oluşmaktadır (Tablo 2.14, Şekil 2.9). Gelişmiş ülkelerdeki yaş dilimleri oranlarına göz attığımızda 0-14 yaş grubunun %20-25, 15-64 yaş grubunun %64-67, 65+ yaş grubunun ise %9'dan fazla olduğu ortaya çıkar.⁹⁰ Buna göre Bozüyük'ün yaş grupları oranı (çocuklarda %25, yetişkinlerde %69.6 ve yaşlılarda %5.4) gelişmiş ülkelerdeki oranlara oldukça yakınlık göstermektedir. Tek önemli farklılık, 65+ yaşlarda göze çarpmaktadır. Toplumumuzun tam anlamıyla sağlıklı bir yaşam sürdürememesi, bazı sağlık imkânlarının eksik kalması, ortalama ömrün gelişmiş ülkelerdeki kadar uzun olmamasına neden olmakta, bu durum ise 65+ yaş grubu oranının düşük olmasına ortam hazırlamaktadır.

Tablo 2.14. Bozüyük kentinin geniş aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı (2005).

Yaş Grupları	Erkek	%si	Kadın	%si	Toplam	%si
0-14	6806	13.0	6236	12.0	13042	25.0
15-64	18240	35.0	18035	34.6	36275	69.6
65+	1169	2.3	1597	3.1	2766	5.4
Toplam	26215	50.3	25868	49.7	52083	100.0

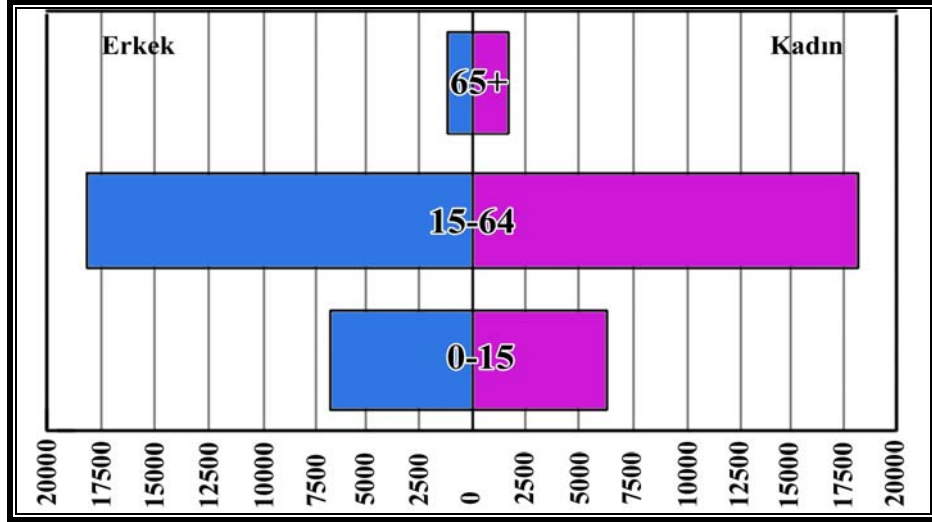
Kaynak: Bozüyük İlçe Sağlık Grup Başkanlığı, 2005 yılı ETF verilerinden derlenmiştir.

Bilindiği gibi aktif nüfus, 15-64 yaş dilimlerindeki toplam nüfus; bağımlı nüfus ise 0-14 yaş dilimi nüfusu ile 65 ve daha yukarıdaki yaş dilimleri nüfusunun toplamı demektir.⁹¹ Buna göre Bozüyük kent nüfusunun %69.6'sını *aktif nüfus*, %30.4'ünü ise

⁹⁰ Tandoğan, A., 1998, a.g.e., s.117.

⁹¹ Doğanay, H., 1997, a.g.e., s.167.

bağımlı nüfus oluşturur (Tablo 2.14, Şekil 2.9). Dolayısıyla Bozüyük kentinde *bağımlılık oranının* %43.6 olduğunu görürüz. Bu durum da nüfusun önemli bir bölümünün 15-64 yaş diliminde toplandığını göstermektedir.

Şekil 2.9. İlçe Sağlık Grup Başkanlığı ETF verilerine göre Bozüyük kentinin geniş aralıklı yaş gruplarına dağılışı (2005).

Bunların yanı sıra faal nüfus içerisine dâhil olan tüm nüfusun, çalışan nüfus olmadığı aşikârdır. Zira askerde olanlar, öğrenciler, iş bulamayanlar ve erken yaşta emekli olanlar (50'li yaşlar) gibi birtakım kitleler de aktif nüfus içerisinde sayılmaktadırlar. Ayrıca çalışma çağı nüfusunun alt limiti, 15 yaşın altına inebilmekle birlikte, 64 yaşın üstüne de çıkabilmektedir. Dolayısıyla bu anlamda bağımlılık oranının tespitinde buna benzer sorunlarla karşılaşılabilir.

2.4.2. Aile Yapısı ve Hane Büyüklükleri

Nüfusun sosyal ve ekonomik özelliklerinin belirlenmesinde kullanılan kriterlerden biri de aile büyüklüğüdür. Bozüyük İlçe Sağlık Ocakları ETF verilerine göre 2005 yılında Bozüyük kentinde yaşayan toplam nüfus 52083'tür. Aynı yıl Bozüyük'te 15376 aile olduğuna göre, Bozüyük'ün ortalama aile büyüklüğünün 3.4 kişi olduğu ortaya çıkar. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre ise, Bozüyük ilçe merkezinin nüfusu 47469 iken, yerleşik nüfus 45999 idi. Geriye kalan 1470 kişi ise, sayım gününde kentte bulunan öğrenciler vb. oluşturmaktadır.

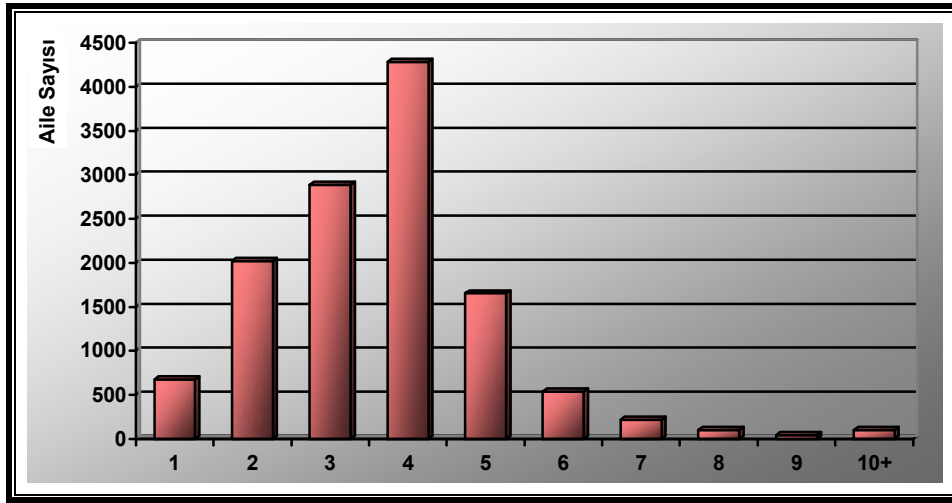
2000 yılında Bozüyük kentinde 12519 aile ve bu ailelerde yaşayan 45999 kişi olduğuna göre, aile büyüklüğünün 3.7 kişi olduğu görülür. Bu değer aynı yıl Bilecik il nüfusunun aile büyüklüğü ile eşitlik gösterir. Kentte yaşayan 12519 ailenin %21.5'i

(2676 kişi) bir-iki, %57.3'ü (7170 kişi) üç-dört, %17.5'i (2191 kişi) beş-altı, %2.5'i (318 kişi) yedi-sekiz, %1.2'si ise (144 kişi) dokuzdan fazla nüfusu olan ailelerden oluşuyordu (Tablo 2.15, Şekil 2.10).

Tablo 2.15. Bozüyük kent nüfusunun aile büyüklüklerine göre dağılımı (2000).

Aile Nüfus Büyüklüğü	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10+	Toplam
Aile Sayısı	678	2018	2889	4281	1654	537	217	101	44	100	12519
%'si	5.4	16.1	23.1	34.2	13.2	4.3	1.7	0.8	0.4	0.8	100.0
%'si	21.5		57.3		17.5		2.5		1.2		100.0

Kaynak: D.İ.E., 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal Ekonomik Nitelikleri, Bilecik Bülteni.

Şekil 2.10. Bozüyük kent nüfusunun aile büyüklüklerine göre dağılımı (2000).

Araştırma sahasındaki ailelerin %78.8'ini, anne-baba ve bir veya iki çocuktan oluşan çekirdek aile tipi oluşturmaktadır. Bu durum, Bozüyük kentinin sosyal ve ekonomik olarak son yıllarda göstermiş olduğu değişiklikten ileri gelmektedir. Nitekim ekonomik ve kültürel gelişmelerle birlikte, ailelerin çok fazla çocuk sahibi olma arzusu giderek azalmaktadır.

Bozüyük kent nüfusunun aile büyüklüğünü mahalleler bazında ele aldığımızda, mahalleler arasında pek de önemli bir farkın olmadığı ortaya çıkar. Aile büyüklüğü değerlerinin 3.0 (Kasımpaşa Mahallesi ve Yeni Mahalle) ile 4.0 kişi (Yediler Mahallesi) arasında değiştiğini görürüz (Tablo 2.16, Şekil 2.11). Bozüyük kenti ortalama aile büyüklüğü ise 3.4 kişidir.

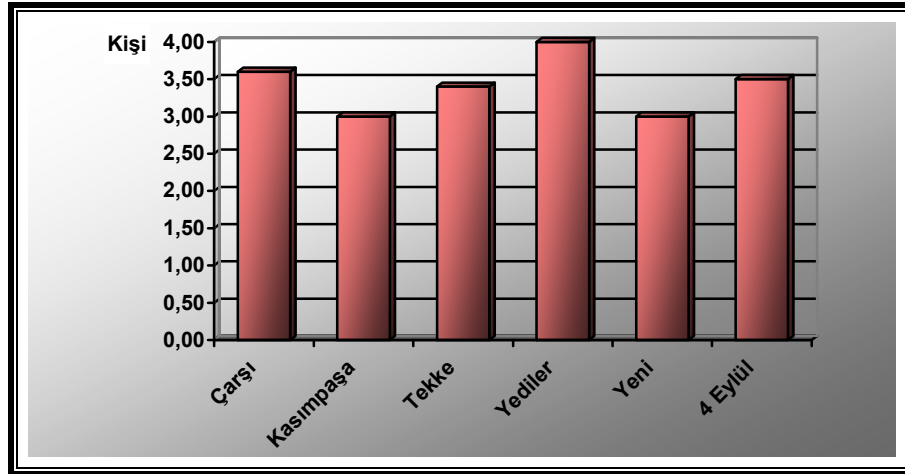
Bozüyük kentinin aile büyüklüklerinde en yüksek değerlere Yediler ve Çarşı Mahallelerinde rastlanmakla birlikte, en yüksek değer bile 4.0 kişiyi geçmemektedir. En düşük değerler ise 3.0 kişi ile Kasımpaşa ve Yeni mahallelerde görülmektedir. Tüm bu

değerler, Bozüyük kentinde çekirdek aile tipinin oldukça yaygın olduğunun göstergesidir.

Tablo 2.16. Bozüyük'te mahallelere göre ortalama aile büyüklüğü (2005).

Mahalle Adı	Nüfusu	Aile Sayısı	Ortalama Aile Büyüklüğü
Çarşı	9 618	2 667	3.6
Kasımpaşa	6 346	2 127	3.0
Tekke	4 969	1 450	3.4
Yediler	10 107	2 531	4.0
Yeni	14 219	4 664	3.0
4 Eylül	6 824	1 937	3.5
TOPLAM	52 083	15 376	3.4

Kaynak: Bozüyük İlçe Sağlık Ocakları, 2005 yılı ETF kayıtlarından derlenmiştir.

Şekil 2.11. Bozüyük'te mahallelere göre ortalama aile büyüklüğü (2005).

1996 yılında aile büyüklüğünün mahallelere göre dağılımı incelendiğinde, 2005 yılındaki değerlere benzer bir durum görülür. Nitekim 1996 yılında kentin aile büyüklüğü ortalaması 2005'tekinden biraz fazla olup, 3.8 kişi kadardı.⁹² 1996 yılında da en yüksek aile büyüklüğü değerlerine benzer bir şekilde Yediler ve Çarşı Mahallelerine aittir. Kasımpaşa ve Yeni mahalleler 2005 yılında sahip oldukları en düşük aile büyüklüğü değerlerini, 1996 yılında da aynen göstermektedirler.

Kentin aile büyüklüğü hakkında genel bir değerlendirme yapılacak olursa; Bozüyük ortalama aile büyüklüğü 3.4 gibi oldukça düşük bir değer ile çekirdek aile tipinin son derece yaygın olduğu bir kent yerleşmesidir. Her ne kadar kentin bir kenar mahallesi olan Yediler Mahallesi'nde az da olsa tarımla uğraşan ailelerin yaşamasına rağmen, burada da aile büyüklüğünün 4.0 kişi gibi düşük bir değerde olması, Bozüyük

⁹² Bozüyük Kenti, 1/1000 Revizyon İmar Plânı ve Plân Raporu, 1996, Protek Planlama, s.93.

ilçe merkezinin ortalama aile büyüklüğü açısından tam bir kent yerleşmesi olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu verilerden de anlaşıldığı üzere, Bozüyük kentinde Türk aile yapısında yaygın olan ata-erkil aile tipinden uzaklaşmıştır. Elbette bu durum üzerinde kentteki sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan görülen değişme ve gelişmelerin önemli ölçüde etkisi olmuştur.

2.4.3. Nüfusun Eğitim Durumu

Kentleşme olgusunun önemli göstergelerinden biri de nüfusun kültürel durumudur. Nüfusun kültürel özelliklerden en önemlisi ise eğitim durumudur. Bulunduğu konum itibarıyla oldukça uzun zamandır üniversite bulunan Eskişehir ve Bursa'ya yakınlığı, Bozüyük nüfusunun eğitim seviyesinin artması da nispeten etkili olmuştur. Nitekim 2000 yılında Bozüyük kentinde 6 yaş üzerinde 42 519 kadar olan nüfusun 2769'u okuma-yazma bilmemekteydi (Tablo 2.17, Şekil 2.12). Dolayısıyla nüfusun %6.5'i okuma-yazma bilmezken, %93.5 gibi oldukça yüksek bir oranı ise okuma-yazma bilmektedir. Bozüyük kentinde 2000 yılı okuma-yazma oranı, hem Bilecik ilinden (%91.5), hem de Türkiye ortalamasından (%87.3)⁹³ daha üst seviyede gerçekleşmiştir.

Tablo 2.17. Bozüyük kent nüfusunun eğitim durumu (2000).

		Okuma Yazma Bilen			Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olan				
Cinsiyet	Okuma Yazma Bilmeyen	Bir Öğ.Kur. Mez.Olma.	Bir Öğ.Kur. Mez.Olan	Toplam	İlkokul	Ortaok.	Lise	Y.Okul	Genel Toplam
Erkek	702	4047	17019	21066	7156	3885	4583	1395	21768
%'si	3.2	18.6	78.2	96.8	32.9	17.8	21.1	6.4	
Kadın	2067	3799	14885	18684	9281	2293	2585	726	20751
%'si	10.0	18.3	71.7	90.0	44.7	11.1	12.4	3.5	
Toplam	2769	7846	31904	39750	16437	6178	7168	2121	42519
%'si	6.5	18.5	75.0	93.5	38.7	14.5	16.8	5.0	100.0

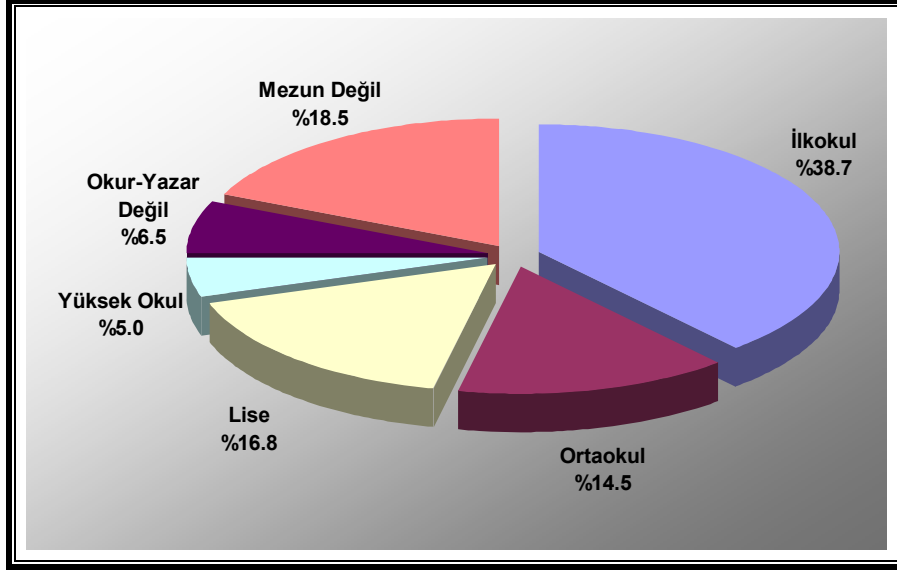
Kaynak: D.İ.E., 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal Ekonomik Nitelikleri, Bilecik Bülteni.

Cinsiyete göre eğitim durumu ile ilgili 2000 yılı verileri incelendiğinde, erkeklerin %3.2'sinin (702), kadınların ise %6.5'inin (2067) okur-yazar olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle erkeklerde okuma-yazma oranı %96.8 iken, kadınlarda bu oran %90'dır. Yine 2000 yılında Türkiye genelinde erkeklerde okuma-yazma oranı, %93.9 iken, kadınlarda %80.6⁹⁴ olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu

⁹³ Türkiye İstatistik Yıllığı, DİE Yayınları, Ankara, 2005, s, 42.

⁹⁴ Türkiye İstatistik Yıllığı, DİE Yayınları, Ankara, 2005, s, 42.

verilerden, Bozüyük kent nüfusunun cinsiyete göre okur-yazar oranının, her iki cinsiyette de Türkiye geneli okur-yazarlık oranından fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 2.12. Bozüyük kent nüfusunun eğitim durumu (2000).

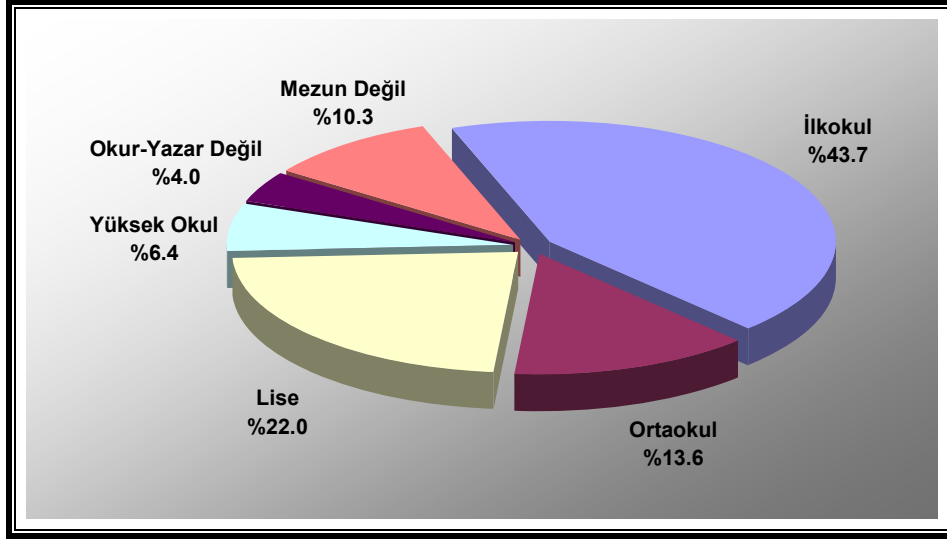
2005 yılında Bozüyük kenti sağlık ocakları ETF verilerine göre 6 yaş üstü nüfus 46321 kişidir. Bu nüfusun 44462'si, yani %96'sı okuma-yazma bilmekte olup, geriye kalan %4'ü ise (1859 kişi) okuma-yazma bilmemektedir (Tablo 2.18, Şekil 2.13). Okuma-yazma bilmeyen nüfusta, kadınların fazlalığı dikkati çeker. Nitekim okuma-yazma bilmeyen nüfusun %83.5 gibi önemli bir oranının (1553 kişi), kadınlara ait olduğu göze çarpar. 6 yaş üstü toplam nüfusu değerlendirdiğimizde erkeklerin %1.3'ünün, kadınların ise %6.7'sinin okur-yazar olmadığı görülür. Okur-yazarlık oranının cinsiyete dağılımı incelendiğinde erkeklerin %98.7, kadınların ise %93.3 orana sahip olduğunu görürüz. Her iki ortalama da Türkiye okur-yazarlık oranının üstünde değerlere sahip olsa da, kadınlarda bir azalışın olduğu göze çarpar.

Okuma-yazma bilenlerin %85.7'sinin bir öğretim kurumundan mezun olduğu, %10.3'ünün ise herhangi bir öğretim kurumundan mezun olmadığı görülmektedir. Tablo 2.18. ve Şekil 2.13. incelendiğinde Bozüyük kentinde okuma-yazma bilen nüfus içerisinde en büyük payı, %43.7'lik oran ile ilköğretim mezunlarının aldığını görürüz. Bunu %22.0'lik oranla lise mezunları takip etmektedir. Ortaokul mezunları %13.6, yüksek okul mezunları ise %6.4'lük oranlara sahiptirler.

Tablo 2.18. Bozüyük kent nüfusunun eğitim durumu (2005).

Cinsiyet	Okuma Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen			Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olan				Genel Toplam
		Bir Öğ.Kur. Mez.Oлма.	Bir Öğ.Kur. Mez.Olan	Toplam	İlkokul	Ortaok.	Lise	Y.Okul	
Erkek	306	2413	20 504	22 917	8854	3536	6256	1858	23 223
%'si	1.3	10.4	88.3	98.7	38.2	15.2	26.9	8.0	
Kadın	1553	2340	19 205	21 545	11 396	2781	3939	1089	23 098
%'si	6.7	10.1	83.2	93.3	49.3	12.1	17.1	4.7	
Toplam	1859	4753	39 709	44 462	20 250	6317	10195	2947	46 321
%'si	4.0	10.3	85.7	96.0	43.7	13.6	22.0	6.4	100.0

Kaynak: Bozüyük İlçe Sağlık Ocakları, 2005 yılı ETF kayıtlarından derlenmiştir.

Şekil 2.13. Bozüyük kent nüfusunun eğitim durumu (2005).

Bozüyük kent nüfusunun 2000 yılı okur-yazar oranı %93.5 iken, 2005 yılında bu oran %96.0'ya yükselmiştir. Ayrıca 2000 yılında okuma-yazma bilmeyenlerin oranı %6.5 iken, 2005 yılında %4'e gerilemiştir. Bununla birlikte öğretimin en üst kademesi olan yüksek okul ve üniversite mezunlarının payı, 2000 yılında %5 iken, 2005 yılında %6.4'e yükselmiştir. Dolayısıyla Bozüyük kentinin gelecekte okur-yazar oranının %100'lere çıkacağı ve yüksek okul mezunlarının da artacağı tahmin edilmektedir.

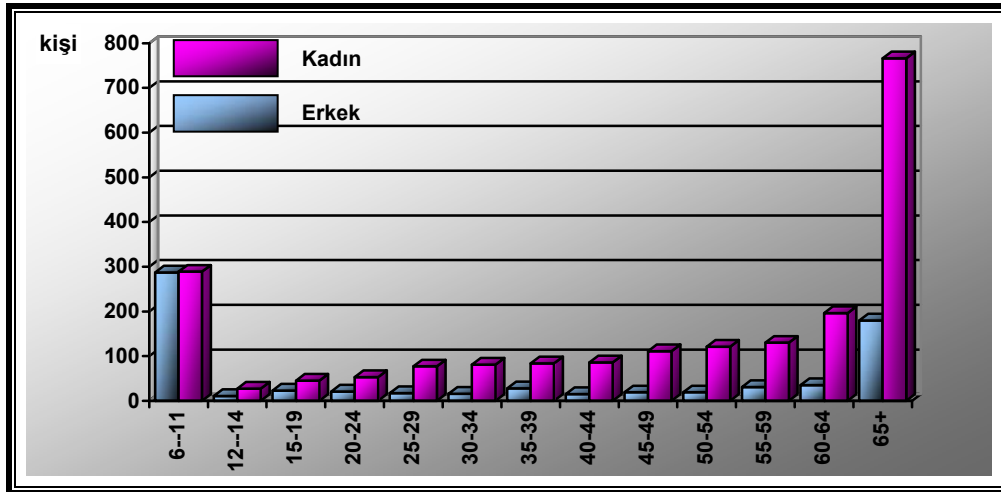
Bozüyük kentinin 2000 yılındaki eğitim durumu cinsiyete göre incelendiğinde, okuma-yazma bilmeyenlerin %74.6'sını kadınların ve %25.4'ünü ise erkeklerin oluşturduğu görülür (Tablo 2.19, Şekil 2.14). Okuma-yazma bilmeyenlerin yaş gruplarına göre dağılımında, en yüksek payı %34.3 ile 65 yaş üstü grup oluşturmaktadır. Bunda, geçmiş dönemlerde eğitim imkânlarının kısıtlı olması ve özellikle de kız çocuklarının eğitime önem verilmeyişi büyük rol oynamıştır. Dolayısıyla okuma-yazma bilmeyenlerde kadın nüfusun oranı erkeklere nazaran daha fazladır. Bunun

nedenlerinden biri, okur-yazar olmayan erkeklerin bir kısmının askerlik görevi esnasında okuma-yazma öğrenmesine karşın, kadınların böyle bir imkâna sahip olamamasıdır. Bir diğer neden ise geçmiş dönemlerde kız çocuklarının okutulmak istenmemesidir. Bunlara rağmen, Bozüyük'te kadınların okuma-yazma oranı, Türkiye ortalamasından (2000 yılında, %80.6) oldukça yüksektir (2000 yılı: %90.0, 2005 yılı: %93.2).

Tablo 2.19. Bozüyük'te okuma yazma bilmeyen nüfusun yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı (2000).

Yaş Grupları	Erkek	%si	Kadın	%si	Toplam	%si
6-11	287	49.8	289	50.2	576	20.8
12-14	11	29.0	27	71.0	38	1.4
15-19	23	33.8	45	66.2	68	2.5
20-24	21	28.4	53	71.6	74	2.7
25-29	17	18.1	77	81.9	94	3.4
30-34	16	16.5	81	83.5	97	3.5
35-39	28	25.0	84	75.0	112	4.0
40-44	15	14.9	86	85.1	101	3.6
45-49	19	14.6	111	85.4	130	4.7
50-54	19	13.6	121	86.4	140	5.0
55-59	31	19.3	130	80.7	161	5.8
60-64	35	15.2	196	84.8	231	8.3
65+	180	19.0	766	81.0	946	34.3
Toplam	702	25.4	2066	74.6	2768	100.0

Kaynak: D.İ.E., 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal Ekonomik Nitelikleri, Bilecik Bülteni.

Şekil 2.14. Bozüyük'te okuma yazma bilmeyen nüfusun yaş grubu ve cinsiyete göre dağılımı (2000).

Bozüyük kent nüfusu eğitim durumunun mahallelere göre dağılımında okur yazarlık oranının %98.1 ile (4 Eylül Mahallesi), %92.9 (Tekke Mahallesi) arasında değiştiği görülmektedir. Bozüyük'te okuryazarlık oranı, bütün mahallelerde %90'ın üstündedir. Okuryazarlık oranında, %98.1 ile 4 Eylül Mahallesi'nin önde geldiği görülür. Bunu %97.7 ile Kasımpaşa Mahallesi, %96.7 ile Yeni Mahalle, %95.4 ile

Yediler Mahallesi, %94.4 ile Çarşı Mahallesi ve son olarak %92.9 ile de Tekke Mahallesi takip etmektedir (Tablo 2.20, Tablo 2.21). Bozüyük kentinde okur-yazar oranında ilk sırayı 4 Eylül Mahallesi almaktadır. Çünkü söz konusu mahallede fiziksel gelişim devam etmekte olup, ekonomik durumu iyi olan ailelerin sayısı oldukça fazladır.

Bozüyük kenti okuryazarlık oranının cinsiyete göre dağılımında da mahalleler bazında farklılıklar bulunmaktadır. Bütün mahallelerde erkeklerde okuma yazma bilmeyen nüfusun oranı %5'in altındadır. Okuma yazma bilmeyen nüfusun mahallelere göre dağılımı incelendiğinde erkeklerde en düşük oranların 4 Eylül (%0.3) ve Kasımpaşa (%0.4) mahallelerinde, en yüksek oranın ise Tekke Mahallesi'nde (%3.1) olduğu ortaya çıkar (Tablo 2.20).

Tablo 2.20. Bozüyük'te kent nüfusu eğitim durumunun mahallelere ve cinsiyete göre oranları (2005).

Mahalle Adı	Okuma Yazma Bilmeyen		Okur-Yazar		İlkokul		Ortaokul		Lise		Y.Okul ve Üniversite		Okur-Yazarlık Oranı (%)
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	
Çarşı	1.7	9.5	11.9	10.2	45.5	57.3	15.2	10.4	22.8	11.3	2.9	1.3	94.4
Kasımpaşa	0.4	4.2	9.6	9.2	32.9	47.0	14.5	12.9	29.9	20.6	12.7	6.7	97.7
Tekke	3.1	11.0	11.4	9.2	48.2	53.2	14.9	14.0	20.8	12.0	1.6	0.6	92.9
Yediler	1.6	7.6	14.1	13.8	41.3	51.0	17.4	12.7	21.6	12.6	4.0	2.3	95.4
Yeni	1.1	5.5	7.6	8.4	35.8	47.2	14.0	11.8	32.1	21.3	9.4	5.6	96.7
4 Eylül	0.3	3.5	8.7	9.6	25.5	39.8	15.6	11.6	31.4	23.2	18.5	12.3	98.1
TOPLAM	1.3	6.7	10.4	10.1	38.1	49.3	15.3	12.1	26.9	17.1	8.0	4.7	96.0

Kaynak: Bozüyük İlçe Sağlık Ocakları, 2005 yılı ETF kayıtlarından derlenmiştir.

Tablo 2.21. Bozüyük'te kent nüfusu eğitim durumunun mahallelere ve cinsiyete göre dağılımı (2005).

Mahalle Adı	Okuma Yazma Bilmeyen		Okur-Yazar		İlkokul		Ortaokul		Lise		Y.Okul ve Üniversite		Toplam		Genel Toplam
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	
Çarşı	74	398	508	424	1946	2383	652	432	973	469	126	54	4279	4160	8439
Kasımpaşa	10	123	268	269	917	1370	405	377	833	582	353	194	2786	2915	5701
Tekke	67	251	249	211	1054	1218	325	321	455	274	36	13	2186	2288	4474
Yediler	73	326	631	591	1847	2193	775	545	964	542	178	99	4468	4296	8764
Yeni	73	351	495	556	2318	3033	906	756	2081	1373	605	360	6478	6429	12907
4 Eylül	9	104	262	289	772	1199	473	350	950	699	560	369	3026	3010	6036
TOPLAM	306	1553	2413	2340	8854	11396	3536	2781	6256	3939	1858	1089	23223	23098	46321

Kaynak: Bozüyük İlçe Sağlık Ocakları, 2005 yılı ETF kayıtlarından derlenmiştir.

Okuma yazma bilmeyen kadınların mahallelere göre dağılımında en yüksek ve en düşük oranlar erkeklerle paralellik göstermektedir. Okuma yazma bilmeyen

kadınların en düşük oranı %3.5 ile 4 Eylül Mahallesi'nde iken, en yüksek oran %11.0 ile Tekke Mahallesi'ndedir. Kuşkusuz bunda ailelerin sosyo-ekonomik durumları son derece etkili olmaktadır. Şöyle ki gelir düzeyinin oldukça yüksek olduğu 4 Eylül ve Kasımpaşa mahallerinde okur-yazarlık oranı en yüksek değerlerde iken; Balkanlar'dan gelen göçmenlerin yerleşmesiyle oluşan ve günümüzde gelir düzeyi oldukça düşük değerde olan Tekke Mahallesi ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden gelenlerin yerleştikleri Yediler Mahallesi'nde okur-yazarlık oranının da düşük olduğu ortaya çıkar.

2.4.4. Nüfus Yoğunlukları ve Dağılışı

Bozüyük kenti özellikle 1970'lerden sonra kalkınmada öncelikli yörelere dâhil edilmesiyle birlikte hızlı bir gelişme sürecine girmiştir. Bunun sonucu olarak kentsel kullanım alanları genişlemiş, yeni konut alanları ortaya çıkmıştır. Mevcut mahalle sınırlarının da genişlemesi ve nüfusun giderek artmasıyla, mahalle nüfusları ve mahalle nüfus yoğunlukları da değişmiştir. 1996 yılında Bozüyük'ün kentsel kullanım alanı 1046 ha ve 1996 yılı nüfusu ise 41841 kişi kadardı. Bu verileri kullanarak yaptığımız değerlendirmeye göre, Bozüyük kentinde 1996 yılı itibariyle nüfus yoğunluğu ha'a 40 kişi kadardır. Nüfus yoğunluğunu mahalleler bazında ele aldığımızda, en yoğun nüfuslu mahallelerin ha.a 94 kişi ile Tekke Mahallesi ve ha.a 78 kişi ile de Kasımpaşa Mahallesi olduğu görülür. (Tablo 2.22).

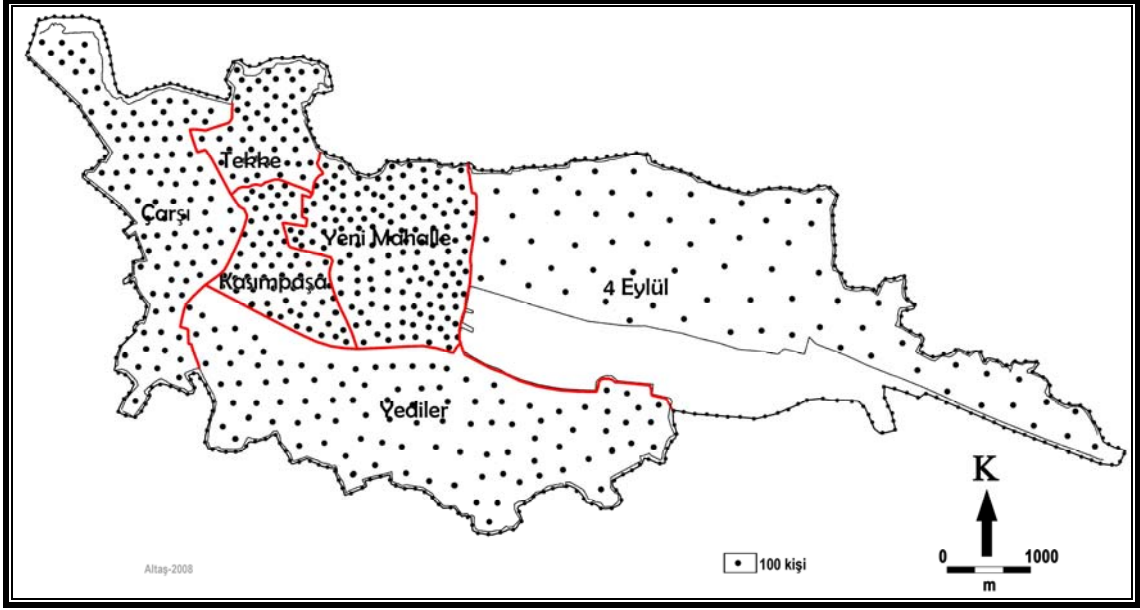
Tablo 2.22. Bozüyük kentinde aritmetik nüfus yoğunluğunun mahallelere göre dağılımı (1996).

Mahalle Adı	Yüzölçümü (ha)	Nüfusu	Yoğunluk (kişi/ha)
Çarşı	182.2	8 277	45
Kasımpaşa	83.4	6 506	78
Tekke	76.5	7 163	94
Yediler	135.5	4 513	33
Yeni	183.3	13 080	71
4 Eylül	385.1	2 302	6
TOPLAM	1046	41 841	40

Kaynak: Bozüyük Kenti 1/1000 Revizyon İmar Planı ve Plan Raporu, 1996.

Kasımpaşa ve Tekke mahalleleri, Bozüyük kentinin ilk yerleşme çekirdeği olup, geleneksel konutların yaygın olarak görüldüğü yerlerdir. Bu nedenle söz konusu mahalleler sık yapılaşma dokusu, dar sokak ve caddeleri ile dikkati çeker. 1996 yılı itibariyle nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu mahalleler ise, yeni yapılaşmakta olan

ve önemli kısmını sanayi tesislerinin oluşturduğu 4 Eylül Mahallesi (6 kişi/ha) ile Yediler Mahallesi (33 kişi/ha)'dır (Harita 2.3).

Harita 2.3. Bozüyük kentinde nüfusun alansal dağılışı.

Kentin 2005 yılı nüfus yoğunluğunun ise ha'a 50 kişi olduğu görülür. Bu yılda, kentte nüfus yoğunluğu en fazla olan mahallenin ha.a 76 kişi ile Kasımpaşa ve Yeni mahalleler olduğu dikkati çekmektedir (Tablo 2.23). Nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu mahalle ise yine 4 Eylül Mahallesi olup, ha.a 18 kişi düşmektedir.

Tablo 2.23. Bozüyük kentinde aritmetik nüfus yoğunluğun mahallelere göre dağılımı (2005).

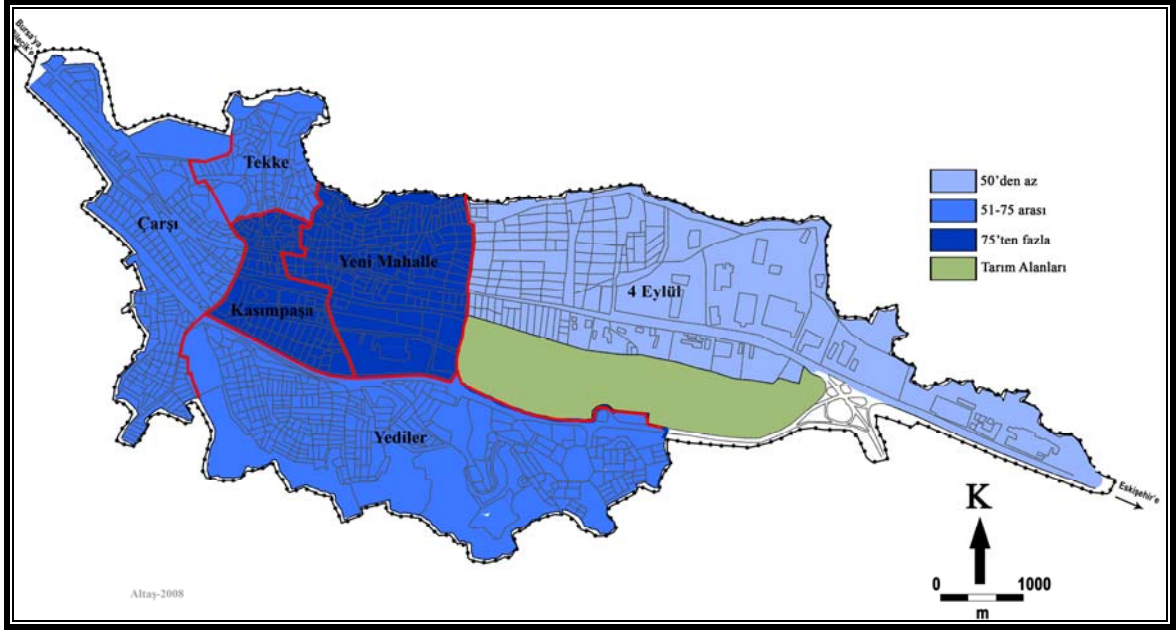
Mahalle Adı	Yüzölçümü (ha)*	Nüfusu*	Yoğunluk (kişi/ha)
Çarşı	188.2	9 618	51
Kasımpaşa	83.4	6 346	76
Tekke	76.5	4 969	65
Yediler	135.5	10 107	75
Yeni	183.3	14 219	76
4 Eylül	385.1	6 824	18
TOPLAM	1052	52 083	50

Kaynak: *Bozüyük Belediyesi. **Sağlık Ocakları ETF kayıtlarından derlenmiştir.

Bozüyük kentinin nüfus yoğunluğunun genel olarak merkezden çevreye doğru azaldığını söyleyebiliriz. Bu husus, çoğu yerleşme için geçerli bir durumdur. Özellikle kentin ilk yerleşme çekirdeğini oluşturan mahallelerin yüzölçümünün az, buna karşılık nüfuslarının fazla olması, nüfus yoğunluğunun buralarda artmasına yol açmıştır. Nitekim söz konusu mahallelerde binalar birbirine çok yakın, sokak ve caddeler çok dar,

park ve bahçe alanları çok azdır. Buralarda yıkılan veya eskiyen konutların yerlerine yenileri yine aynı yerde inşa edilmektedir. Ancak, kentin yeni yerleşim alanları olan kenar mahallelerinde imar planı dâhilinde konutlar inşa edilmesi, park ve bahçeler için yer ayrılması, buralardaki nüfus yoğunluğunun daha az olmasına ortam hazırlamıştır.

Bozüyük kentinin kuzeydoğusundaki 4 Eylül Mahallesi, güneybatısındaki Çarşı Mahallesi ve güneyindeki Yediler Mahallesi nüfus yoğunlukları bakımından düşük değer göstermektedirler (Harita 2.4). Söz konusu mahallelerden 4 Eylül Mahallesi, yeni gelişmekte olan bir mahalle olup, sanayi tesislerini de içermektedir. Yediler Mahallesi ise Bozüyük kentinde kırsal özellikleri en fazla yansıtan mahalle olup, konutlar birbirlerine uzak inşa edilmektedirler. Dolayısıyla mevcut halleriyle bu mahallelerde konut alanlarının azlığı dikkati çeker. Bu nedenle nüfus yoğunluğunun oldukça düşük olduğunu söyleyebiliriz.

Harita 2.4. Bozüyük kentinde nüfus yoğunluğunun mahallere göre dağılışı (2005).

Bozüyük kentinin mahallelere göre nüfus dağılımında en yoğun nüfuslu yerlerin kentin merkezî kısımları olduğu görülür. Yoğun nüfuslu bu yerler aynı zamanda Bozüyük kentinin ilk yerleşme nüveleridir. Özellikle ticarî faaliyetlerin de en yoğun olarak yaşandığı İsmet İnönü Caddesi, nüfus yoğunluğunun en üst seviyelere çıktığı kısımdır. Merkezden çevreye gidildikçe genel olarak binalar arasındaki mesafe artmakta, sanayi tesisleri yer almakta ve dolayısıyla da nüfus yoğunluğu giderek düşmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.KENTSEL FONKSİYONLAR VE FONKSİYON ALANLARI

3.1. Giriş

Bozüyük'ün kentsel fonksiyonlarının tespitini yapmadan önce fonksiyon kavramı üzerinde durmak yerinde olacaktır. Fonksiyon terimi *iş, görev, rol, hizmet*⁹⁵ gibi anlamlara gelmekte olup, hemen hemen her bilim dalında kullanılmaktadır. Bir diğer tanımda ise fonksiyon terimi geniş anlamda *zaman içinde akıp giden faaliyetler veya yapılan iş*⁹⁶ olarak da yer almaktadır. Aslında bir psikoloji terimi olan fonksiyon teriminin ilk kez F.Ratzel tarafından kullanıldığı ve giderek coğrafyacılar ile kent plancıları tarafından kullanıla geldiği bilinmektedir.⁹⁷ TÜMERTEKİN, kent coğrafyası açısından kentin fonksiyonunu, *kentin varlığını ve gelişimini mümkün kılan, hayatiyeti için gerekli kaynakları sağlayan faaliyetler*⁹⁸ şeklinde tanımlamaktadır. Yine TOLUN-DENKER ise kent coğrafyası açısından fonksiyon terimini, bir yandan mekâna ihtiyaç gösteren faaliyet ve faydalanmalar, diğer yandan kentin yakın ve uzak çevresi ile olan ilişki ve bağlantıları (ki bunlardan ulaşım gerilimleri doğmaktadır) anlaşılması gerektiğini belirtmektedir.⁹⁹ DOĞANAY ise kent fonksiyonu terimini *bir kent yerleşmesinin ortaya çıkmasını, gelişmesi ve büyümesini sağlayan faaliyetler* şeklinde tanımlamaktadır.¹⁰⁰

Yerleşme coğrafyasının önemli konularından biri de kent yerleşmeleridir. Kentler, demografik yapıları, konut tipleri, caddeleri, yerleşim alanının büyüklüğü, fonksiyonları ve az veya çok gelişmiş iş bölümü özellikleriyle kırsal yerleşmelerden belirgin bir şekilde ayrılırlar.¹⁰¹ Kentler çevrelerinde tecrit edilmiş halde bulunan yerleşme noktaları değil; yakın çevreleri ve hinterlandı ile sıkı iktisadî ve kültürel

⁹⁵ Doğanay, H., 1983, Erzurum'un Şehrsel Fonksiyonları ve Başlıca Plânlama Sorunları (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Fen-Edeb. Fak. Coğrafya Bölümü, Erzurum, s.38.

⁹⁶ Karaboran, H., a.g.m., s.87.

⁹⁷ Beaujeu-Garnier, J., Chabot, G., 1971, Urban Geography. Longman Group Ltd, London.

⁹⁸ Tümertekin, E., 1965, Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması, İstanbul Üniv, Coğrafya Ens. Yay. No: 43, İstanbul, s.4-5.

⁹⁹ Tolun-Denker, B., 1976, Şehir İçi Arazi Kullanılışı, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fak., No: 2054, Coğr. Ens. Yay. No: 83, İstanbul, s.23.

¹⁰⁰ Doğanay, H., 1983, a.g.t., s.38.

¹⁰¹ Koca, H., 2005, a.g.e., s.104.

ilişkileri bulunan insan topluluklarının konsantrasyon sahalarıdır. Bu bakımdan denilebilir ki, bir kentin büyüklüğü ve önemi; genellikle onun tesir sahasının, bilhassa iktisadî etki sahasının genişliği ve ehemmiyeti ile orantılıdır.¹⁰² Kentler aynı zamanda çevresindeki kırsal alanlardaki halkın çeşitli ihtiyaçlarının karşılandığı hizmetlere sahip bulunmaktadır. Kentler bu hizmetlerle çevresindeki sahayı dolaylı ve dolaysız olarak etkilemektedir. Bu hizmetler kent dışında ne kadar uzaklara yayılır ise, kentin önemi o derece büyüktür.¹⁰³ Kentlerdeki belli hizmetler veya fonksiyonların gelişmesi ve bunların belirli bir aşama sırasına göre olmasıyla, kentlerin nüfus büyüklükleri arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla çeşitli kentsel fonksiyonların gelişme süreci, kent yerleşmelerinin belli bir nüfus optimumuna erişmesinden sonra mümkün olabilmektedir.¹⁰⁴

Kent ve kır yerleşmeleri arasında sürekli bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşim, kır yerleşmelerinin ağır basan tarım fonksiyonu ve kent yerleşmelerinde daha etkili olan tarım dışı fonksiyonların karşılıklı etkileşimidir. Hakikatte kentlerin çevresi ile olan münasebetleri, çok karışık bir husustur ve bu meseleyi iki yönlü olarak mütalaa etmek gerekmektedir. Bu münasebetler, sadece kentten onu çevreleyen sahalara doğru bazı hizmetlerin (mesela okullar hastaneler, kültürel tesisler tarafından yürütülen hizmetler) ve çeşitli merkezî hizmetlere ait malzeme ve personel ihtiyaçlarının gönderilmesi değildir. Bunun yanında kentlerin ihtiyacı olan bazı şeyler de, birincisine ters istikamette yani köylerden kente doğru yönelmektedir. Mesela nispeten küçük kentlerdeki sakinlerin ihtiyacı olan gıda maddeleri, yakın çevredeki kır yerleşmelerinden temin edilmektedir.¹⁰⁵

Kentlerin hem bünyelerinde yaşayan nüfusa, hem de çevrelerindeki kırsal sahaya sundukları hizmetler birden fazladır. Bu durum, yerleşme coğrafyası veya daha dar anlamda kent coğrafyası çalışmalarında kır ve kent yerleşmelerinin birbirinden ayrılması konusunda önemlidir.

Tarım, kentsel yerleşmelerde geliştirici temel bir etken olmasına karşılık bu fonksiyon, daha çok tarihî kentlerin kuruluş aşamasında doğrudan doğruya etkili

¹⁰² Karaboran, H., 1989, Şehir Coğrafyası ve Şehirsal Fonksiyonlar, Fırat Üniv. Dergisi (Sosyal Bilimler), Cilt:3, Sayı:1, Elazığ, s.82.

¹⁰³ Karaboran, H., 1989, a.g.m., s.82.

¹⁰⁴ Doğanay, H., 1983, a.g.t., s.38.

¹⁰⁵ Göney, S., 1977, Şehir Coğrafyası, İstanbul Üniv. Yay. No.3908, Edeb. Fak. Yay. No: 2274, Coğrafya Böl. Yay. No: 91, İstanbul, s. 79-80.

olmuştur. Tarım dışı fonksiyonlar, çağdaş kentlerin gelişmesinde, tarımsal iktisadî fonksiyonlardan çok daha etkili olmaktadır. Diğer taraftan tarım dışı iktisadî fonksiyonlar ve de bunların organize işleyişlerinin; kır ve kent yerleşme limitini tespit, daha pratik değerler taşıdığı meydandadır. Bunun yanında, çeşitli hizmetler veya fonksiyonların gelişmesi, ya da geliştirilmesi, kentlerde giderek büyüyen hizmet genişlemelerine neden olacağından, bu yerleşmelerde bir sosyo-ekonomik sorunlar karmaşası ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁶

Yerleşmeleri daha iyi anlayabilmek bakımından, kır ve kent yerleşmelerini ayırdığı kabul edilen, bazı kriterler söz konusu edilmelidir. Yerleşmelerin kır ve kent olarak ayrılmasında yerel yönetim, plânlama, nüfus ve fonksiyonlar gibi kriterler kullanılmaktadır.¹⁰⁷

3.2. Bozüyük'ün Kentsel Fonksiyonları

Kentlerin kuruluş ve gelişmesini sağlayan bir veya birden fazla fonksiyon etkili olmaktadır. Bu fonksiyonların belirlenmesinde, çalışan nüfusun (aktif nüfus), tarım dışı fonksiyonel alanlarda faaliyet gösteren miktar ve yüzdeleri esas alınabilir. Belli bir yüzde vermek güç olmasına rağmen, herhangi bir yerleşmede, 15-64 (aktif nüfus) yaş dilimleri toplamının %50'den fazlası tarım dışı sektörlerde çalışıyorsa, bu grup yerleşmeleri kent saymak gerekir.¹⁰⁸

Sağlık ocakları 2005 yılı ETF kayıtlarına göre, Bozüyük ilçe merkezi nüfusu 52083 kişidir. Bunun 36275 kişisini (%69.6) 15-64 yaş arası nüfus (aktif nüfus) oluşturmaktadır. Ancak 2005 yılı Bozüyük kenti aktif nüfusunun %42.5'i (15409 kişi) iktisaden faal nüfus durumundadır. Öte yandan istatistikler, Bozüyük kenti aktif nüfusunun %57.5'ini (20866 kişi) işsiz olarak gösterse de bu oranların çok doğru olduğunu söylemek hata olur. Nitekim 15-64 yaş grubunda olan ve yükseköğrenim gören öğrenciler, askerlik hizmetini yapan kişiler de işsiz olarak değerlendirilmektedir. Bunların yanı sıra kentte emekli olanlar, hem tarımla hem de başka bir faaliyet koluyla uğraşan ailelerin tam olarak tespit edilememesi de ayrı bir sorundur.

Bozüyük kentinde 15409 kişi olan iktisaden faal nüfusun %58.2 (8947 kişi) gibi önemli bir kısmı sanayi sektöründe çalışmaktadır. Sanayi sektörünü %40'lık (6177 kişi)

¹⁰⁶ Doğanay, H., 1983, a.g.t., s.38.

¹⁰⁷ Doğanay, H., 1997, a.g.e., s.417-424.

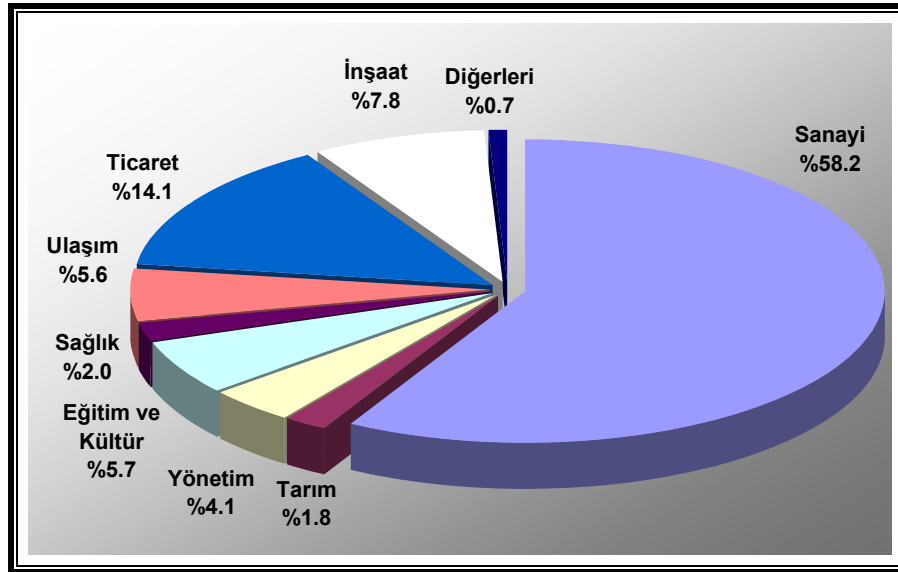
¹⁰⁸ Doğanay, H., 1997, a.g.e., s.424.

oranla hizmetler sektörü takip eder. Tarım sektöründe çalışanlar ise, %1,8 (285 kişi) ile iktisaden faal nüfus içerisinde en az dilimi oluşturmaktadır (Tablo 3.1, Şekil 3.1). Bozüyük kentinde genel olarak iktisaden faal nüfusun çalıştıkları sektörlere göre dağılımında, en büyük payın (%58.2) sanayi sektörüne dâhil olduğunu görürüz. Bu nedenle Bozüyük kentinin bir *sanayi kenti* olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Tablo 3.1. Bozüyük’te faal nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımı (2005).

Fonksiyonlar	Tarım	Hizmetler							Sanayi	Toplam
		Yönetim	Eğitim ve Kültür	Sağlık	Ulaşım	Ticaret	İnşaat	Diğerleri		
Çalışan Nüfus	285	628	888	303	860	2174	1209	115	8 947	15 409
%’si	1.8	4.1	5.7	2.0	5.6	14.1	7.8	0.7	58.2	100.0
Toplam	285	6 177							8 947	15 409
%’si	1.8	40.0							58.2	100.0

Kaynak: Bozüyük Kaymakamlığı, Bozüyük Belediyesi ve ilgili kurumlarla yapılan mülakatlardan derlenmiştir.

Şekil 3.1. Bozüyük’te faal nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımı (2005).

3.2.1. Hizmetler Fonksiyonu

Bozüyük kentinde iktisaden faal olan nüfusun (15409 kişi) %40’ı (6177 kişi) hizmetler fonksiyonunda istihdam edilmiştir. Hizmetler fonksiyonunda çalışan nüfus içerisinde en büyük payı %35.2 ile (2174 kişi) ticaret sektöründe çalışanlar oluşturur. Ticaret sektörü işgücünü %19.6 ile (1209 kişi) inşaat sektöründe çalışanlar takip etmektedir. Geriye kalan işgücünün ise sırasıyla %14.4’ü (888 kişi) eğitim ve kültür, %13.9’u (860 kişi) ulaşım, %10.1’i (628 kişi) idarî, %4.9’u sağlık hizmetlerinde (303

kişi), %1.9'u (115 kişi) ise diğer hizmet alanlarında çalışmaktadırlar. Bozüyük kentinin oluşmasında, gelişmesinde yönetim fonksiyonunun çok etkisi olmuştur. Ayrıca bir kavşak noktasında bulunması, İstanbul, Bursa, Ankara gibi önemli merkezlere yakın olması, Bozüyük kentinin ulaşım fonksiyonunu da son derece etkili kılmıştır. 1973 yılında Bilecik İli'nin kalkınmada öncelikli iller arasına dâhil edilmesiyle, yatırımcılar gözünü Bozüyük'e çevirmiş ve bu tarihten sonra Bozüyük ilçe merkezinde, sanayi kenti olma yolunda önemli adımlar atılmıştır. Bu ise nüfusun artmasıyla birlikte kentte meydana gelen hızlı kentleşme hareketini karşılayacak inşaat sektörünü de harekete geçirmiştir.

3.2.1.1. Yönetim Fonksiyonu ve Fonksiyon Alanları

Bilindiği gibi kır ve kent ilişkilerini geliştiren kente merkeziyet gücü kazandıran fonksiyonların en önemlilerinden biri, hiç kuşkusuz yönetim fonksiyonudur.¹⁰⁹ Bu fonksiyon bir yerin merkezî yer olarak gelişmesinde en önemli elemanlardan birisi olarak sayılmaktadır. Bir kural olarak idarî işlerin yönetilmesi ve yürütülmesi ile ilgili faaliyetlerin, kentlerde toplandığı görülür. Kent mülkî faaliyetler nedeniyle, çevresindeki sahalarla doğrudan doğruya ilişki halindedir.¹¹⁰

Herhangi bir yerleşme, yönetim fonksiyonu kazanmasından sonra bir merkezîlik unvanına sahip olur. Bunun sonucu olarak da, yerleşme giderek gelişir ve diğer fonksiyonların ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Yönetim fonksiyonunun etki alanının belirlenmesi, diğer fonksiyonlara nazaran daha kolay olabilmektedir. Nitekim, idarî sınırları belli bir yerleşmenin, yönetim fonksiyonunun etki sahası bu sınırlarla çevrilidir. Ancak kurumsal bazda düşünüldüğünde bu durum farklı olabilmektedir. Zira Orman İşletme Müdürlüğü, Devlet Su İşleri, Karayolları gibi kurumların etki sahaları yönetim sınırlarını aşabilmektedir.

Bilindiği üzere günümüzde Türkiye, merkezî idare sistemiyle yönetilmektedir. İdarî teşkilat il, ilçe ve köy olarak kademelenmiştir. Kentler çevrelerini bir yönden değil, birçok bakımdan merkezliğini yapan yerleşmelerdir. Her şeyden önce kent idarî bir bütündür. Kent, idarî olarak kendine bağlı olan birçok iskân topluluğunun idarî

¹⁰⁹ Güner, İ., 1997, Iğdır'ın Kentsel Fonksiyonları ve Fonksiyonel Sınıflandırmadaki Yeri, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı.32, İstanbul, s.86-87.

¹¹⁰ Bekdemir, Ü., 2000, Giresun Kent Coğrafyası (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, s.148.

merkezidir. Bütün bu yerler, gerekli olduğu zaman resmî işler için bağlı bulundukları merkeze gelirler. Böylece ilk iş olarak kentin idarî sınırları belirlenmiş olur.¹¹¹

Gerçekten memleketimizde, tarihin en eski zamanlarından beri kurulan çok çeşitli siyasi organizasyonlar, hemen daima ülkeyi idarî bakımdan bazı kısımlara bölmüşler ve her kısım dâhilindeki bir kenti, mülkî bakımdan merkez yapmışlardır. Şüphesiz mülkî taksimat sistemleri, bir ülke dâhilinde zamanın akışına göre değişikliğe uğramaktadır. Bu değişiklikler kimi zaman siyasî nedenlerden olabildiği gibi, nüfus yapısında meydana gelen değişikliklerden de kaynaklanabilmektedir.¹¹²

Kent coğrafyasında önemli olan, kentlerin diğer fonksiyon kriterlerinin de ortaya çıkarılmasıdır. Bu diğer fonksiyonlar kentin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesinde etken olan ve kente niteliğini veren fonksiyonlardır. Yönetim fonksiyonunun sınırları yalnız belirli bir saha dâhilinde kalmasına rağmen saydığımız diğer fonksiyonların etki alanları kaza sınırlarını aşmakta, bazen de kazaların bir kısım köyleri bu tesirlerin daha güçlü olduğu tarafa doğru bağımlı olmaktadır. Yerleşme merkezlerinin bünyesinde topladığı çeşitli kuruluşlar ve devlet daireleri, yönetim fonksiyonunun uygulayıcısı olarak kentlerin genel manzarasının değişmesinde önemli yere sahiptir. Bütün önemli bakanlıkların temsilcileri memur olarak bu merkezlerde görev yaptıklarından, kente niteliğini veren unsurlardan biri olan yönetim fonksiyonu bunların vasıtasıyla kaza sınırları içerisinde etken olmaktadır.¹¹³

Osmanlı Devleti'nin kurulduğu 13.yüzyılda Bozüyük dört küçük köyden (*Arıklar, İçköy, Atkaydı, Çayköy*) oluşuyordu.¹¹⁴ Ancak bu sıralarda Bozüyük'ün idarî fonksiyonunun ne olduğundan tam olarak bahsedilmemektedir. Nitekim söz konusu dört köy, Kanunî Sultan Süleyman emrindeki Kasım Paşa tarafından, 1525-1528 yılları arasında yaptırılan Kasımpaşa Camii ve Külliyesi etrafında toplanarak Bozüyük kasabasını oluşturmuşlardı.¹¹⁵ 16.yüzyılda meydana gelen bu idarî tasarruf, Bozüyük'ün merkezîlik özelliğini kazanmaya doğru ilerlediğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

438 numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri'nde belirtildiği üzere 1530 yılında Bozüyük, Sultan-önü Livası'na bağlı olan İnönü kazasının bir karyesi idi. Bu

¹¹¹ Karaboran, H., 1989, a.g.m., s.89.

¹¹² Göney, S., 1977, a.g.e., s. 81.

¹¹³ Karaboran, H., 1989, a.g.m., s.89-90.

¹¹⁴ Can, M., 1986, a.g.e., s.14.

¹¹⁵ Doğru, H., 1992, a.g.e., s.95.

dönemde Bozüyük, üç mahalleden (Yeni Han, Cami-i Cedid, Öyük Dibi) oluşan 76 hanelik bir yerleşme idi.¹¹⁶ Bu dönemden sonra özellikle ticarî sahada meydana gelen ilerlemeler sayesinde, Bozüyük giderek büyümüş ve idarî sınırlar içerisindeki köy sayısında da artış meydana gelmiştir.

19.yüzyıla gelindiğinde (1865 yılı) Bozüyük idarî olarak Hüdavendigâr Vilayeti'nin Ertuğrul (Bilecik) Sancağı'na bağlı Söğüt Kazası sınırlarında bulunan bir nahiye merkezi idi. Bu tarihte Bozüyük nüfusunun 7454 kişi olduğu, bir cami, iki medresenin bulunduğu ve 29 köyden oluştuğu belirtilmektedir.¹¹⁷ Dolayısıyla Bozüyük'ün idarî sınırlarının da daha geniş bir alana yayıldığı söylenebilir.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra baskılara dayanamayarak ülkemize gelen göçmenlerin bir kısmı, Bozüyük nahiye merkezine yerleşerek yeni bir mahalle oluştururken (Tekke Mahallesi), bir kısmı da Bozüyük nahiyesine bağlı yeni köyler oluşturmuş ya da mevcut köylere yerleşerek nüfusun artmasını sağlamışlardır.

1885 (Hicrî 1302) tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi'ne göre Bozüyük nahiye merkezinde yaklaşık 5474 müslüman yaşamakta olup, toplam hane sayısı 2046 idi. Ayrıca nahiyeye bağlı 33 köy olduğu da yazılanlar arasında yer almaktadır.¹¹⁸

Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılında nahiye olan Bozüyük, Söğüt kazasına, dolayısıyla da Ertuğrul Sancağı'na ve Hüdavendigâr (Bursa) Vilayeti'ne bağlıydı. Bozüyük 1924 yılında Söğüt'e bağlı bir nahiye olarak, Bilecik İli'ne bağlanmıştır. 1926 yılına gelindiğinde ise Söğüt'ten ayrılarak ilçe hâline getirilen Bozüyük'e, Pazaryeri (Pazarcık) ve İnönü nahiye olarak bağlanmıştır. Böylece Bozüyük'e önceden bağlı olan Dodurga nahiyesi ile birlikte toplam üç nahiyesi olmuştur. Dolayısıyla Bozüyük'ün idarî sınırları genişlemiş ve nüfusu da artmıştır.

Bozüyük'e bağlı olan Pazarcık nahiyesi 1954 yılında, Pazaryeri adıyla ilçe durumuna getirilerek Bilecik'e bağlanmıştır. Bu nedenle Bozüyük ilçe yönetim sahası yaklaşık 399 km² daralmış ve ilçe nüfusu da 16766 kişi azalmıştır. 1950 Genel Nüfus Sayımı'na göre ilçe yönetim sahasında bulunan tüm yerleşmelerin nüfusu 54911 iken, 1955 yılında bu değer 38145'e gerilemiştir. 1950 yılında 1633 km² olan ilçe yönetim sahası, 1954 yılında Pazarcık nahiyesinin Bozüyük'ten ayrılmasıyla 1234 km² ye

¹¹⁶ 438 Sayılı Muhâsebe-i Vilâyeti Anadolu Defteri (937-1530), 1993, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yayın No:13, Ankara, s.145.

¹¹⁷ Büyük, S., 1998, *Bozüyük'ü Tanıyalım*, Bozüyük T.S.O Dergisi, Sayı:1, Bozüyük, s.3.

¹¹⁸ Hicrî 1302 tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi, s.450.

gerilemiştir. Yine yönetim fonksiyonunda meydana gelen bir değişiklik de köy sayısıdır. Zira 1950 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına baktığımızda Bozüyük'ün toplam üç bucağı (Dodurga, İnönü ve Pazarcık) ve 81 köyü bulunmaktaydı. 1955 yılında ise Bozüyük yönetim sahasındaki bucak sayısı 2'ye köy sayısı ise 57'ye gerilemiştir.¹¹⁹

Bozüyük ilçesine bağlı olan İnönü nahiyesi 1963 yılında ilçe durumuna getirilerek Eskişehir'e bağlanmıştır. Tıpkı 1950-1955 yılları arasında olduğu gibi, 1960-1965 yılları arasında da aynı nedenden kaynaklanan bir nüfus azalması olmuştur. Nitekim 1960 yılında 39900 olan Bozüyük ilçe nüfusu, 1963 yılında İnönü nahiyesinin Bozüyük'ten ayrılması nedeniyle, 1965 yılı sayımında 28863'e gerilemiştir (Tablo 3.2, Şekil 3.2). Bunun yanı sıra, Bozüyük ilçesi yönetim sahası, 1960'ta 1192 km² iken 1963 yılında 848 km² olmuştur. Ayrıca idarî sınırlar dâhilindeki köy sayısı da değişmiştir. 1960 yılında iki bucak (Dodurga ve İnönü) ve 58 köy bulunan yönetim sahasında, 1965 yılında bir bucak ve 44 köy kalmıştır.¹²⁰

Tablo 3.2. Bozüyük ilçe yönetim bölgesinin yüzölçümü ve nüfusunda meydana gelen değişimler (1927-2000).

Sayım Yılı	Nüfus	Yüzölçüm (km ²)
1927	30 771	625
1935	47 243	625
1940	47 754	625
1945	51 797	625
1950	54 911	1633
1955	38 145	1234
1960	39 900	1192
1965	28 863	848
1970	29 725	847
1975	30 368	847
1980	33 346	847
1985	40 588	847
1990	48 193	847
2000	60 863	849

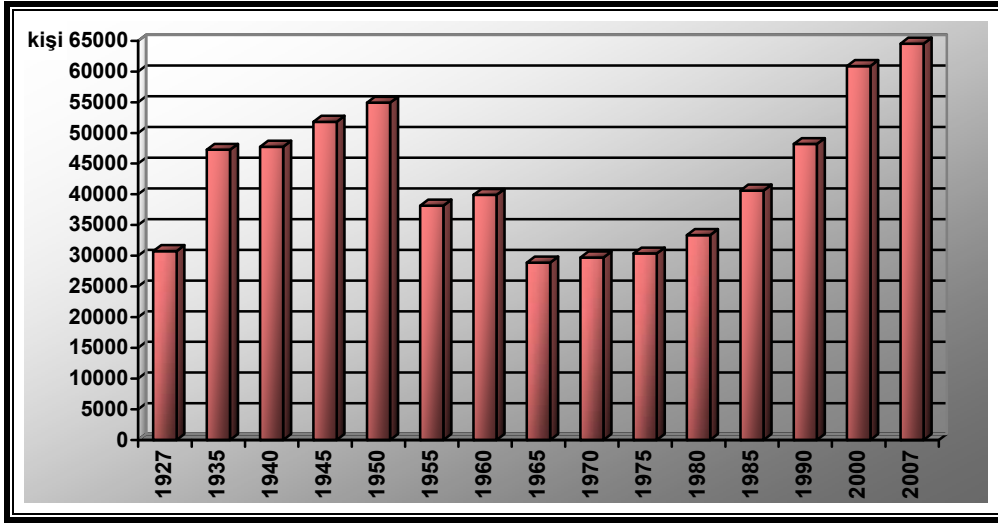
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, ilgili yıllar Genel Nüfus Sayımı sonuçlarından.

Bozüyük ilçe yönetim sahası, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana, kendisine bağlı bulunan nahiyelerin, ilçe yönetim sahasından ayrılıp farklı birer ilçe olmaları nedeni ile iki kez azalmıştır. Dolayısıyla bu eksilmelerden sonra yönetim fonksiyonun etki sahası daralmış ve etkisi zayıflatmıştır. Bozüyük ilçe yönetim sahasının en geniş olduğu, buna bağlı olarak da yönetim fonksiyonunun en etkili olduğu dönemleri 1945-

¹¹⁹ DİE, 1950-1955 yılları Genel Nüfus Sayımı sonuçlarından.

¹²⁰ DİE, 1960-1965 yılları Genel Nüfus Sayımı sonuçlarından.

1963 yılları arasındır. Bu dönemden sonra ise Bozüyük yönetim sahasında bir değişiklik olmamış ve bu idarî sınırlar günümüze kadar sabit kalmıştır.

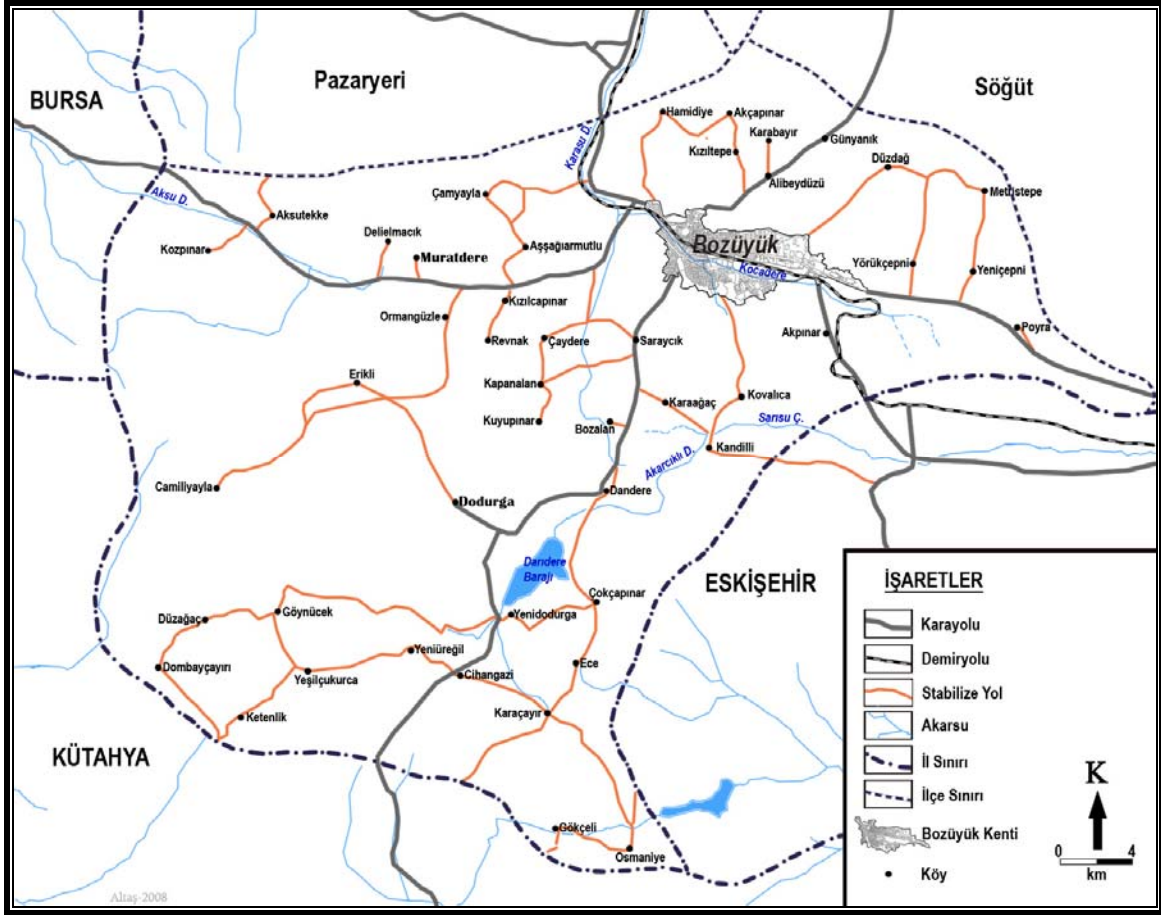
Şekil 3.2. Bozüyük ilçesinin nüfusunda meydana gelen değişimler (1927-2007).

Bugün ise Bozüyük'e bağlı iki belde (Dodurga ve Cihangazi) ve 44 köy bulunmaktadır. Köylerin 30'u Bozüyük'e, 14'ü ise Dodurga ve Cihangazi Beldelerine bağlıdır. Bu bağlamda Bozüyük ilçe merkezine bağlı, ikisi belediye örgütlü köy yerleşmesi olmak üzere toplam 46 köy yerleşmesinden oluşan, 46 idarî ünite bulunmaktadır. Bu yerleşmelerin toplam yüzölçümleri 849 km² olup, Bilecik ili yüzölçümünün (4302 km²) %19.7'sini oluşturmaktadır.

Bugün (2007) Bozüyük'ün yönetim alanı 849 km² olup, toplam 44 köy ve iki belediye örgütlü köy yerleşmesi mevcuttur (Harita 3.1). Köy yerleşmelerinin nüfusu 2847 (Dodurga) ile 35 (Ketenlik) arasında değişmektedir (Tablo 3.3). Bozüyük ilçe yönetim sahasında bulunan köylerden, Bozüyük kentine en yakın köyler 4 km ile Saraycık ve 5 km ile Alibeydüzü iken, en uzak köyler 47 km ile Dombayçayırı ve 48 km ile Gökçeli köyleridir.

Önceden nahiye merkezi olarak bir yönetim merkezi durumunda olan Bozüyük'ün 1926 yılında ilçe olmasıyla birlikte, yönetim fonksiyonunda meydana gelen değişiklik, nüfusun artmasına, halkın sosyo-kültürel yapısının değişmesine, ulaşım imkânlarının artmasına ve buna bağlı olarak ekonomik uğraşların değişmesine ortam hazırlamıştır. İlçe merkezinde fizikî unsur olarak göze çarpan birtakım gelişmeler

de söz konusudur. Nitekim, yönetim fonksiyonunun uygulayıcısı durumundaki çeşitli kuruluşlar ve devlet daireleri, genellikle kent merkezinde bulunurlar.¹²¹

Harita 3.1. Bozüyük'ün Yönetim Bölgesi Haritası.

Bozüyük ilçe merkezine yapılan değişik kamu kuruluşları, buralarda çalışacak istihdam ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bu fonksiyonda hizmet vermek üzere çalışacak olan kişilerin bir kısmı (özellikle vasıflı elemanlar), ülkemizin değişik yerlerinden göç ederek ilçe merkezi nüfusunun artmasına katkıda bulunmuşlardır. Başka bir deyişle, gelişen yönetim hizmetleri, ülkemizde ekonomisinin önemli bir kısmı tarıma dayanan çoğu yerleşmesinde olduğu gibi, Bozüyük'te de yeni fonksiyon kazandıran ve nüfusunu artıran bir faaliyet alanı oluşturmuştur.¹²² Bunların yanı sıra söz konusu kurum ve kuruluşlarda çalışmak üzere çevredeki kırsal yerleşmelerden de Bozüyük ilçe merkezine göç olmuştur. Buna bağlı olarak o zamanlar bir kasaba olan Bozüyük ilçe merkezinde kentleşme süreci hızlanmıştır.

¹²¹ YAZICI, H., 1995, Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme, Bayburt. Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 30, İstanbul, s:201.

¹²² Tümerterkin, E., 1973, a.g.e., İstanbul, s.80.

İdari fonksiyona sahip olan yerleşmelerin etkisi, o yerleşmenin idarî sınırları içinde bulunan tüm yerleşmelerde aynı derecede olmayabilir. Bozüyük kenti, çevresindeki kırsal alanlara göre eğitim, sağlık, ulaşım, haberleşme, alt yapı, güvenlik gibi pek çok hizmetin daha etkili olduğu bir yerleşmedir. Bozüyük kentinin bu etkileri, yönetim sahasında bulunan bütün alt idarî ünitelere aynı derecede iletilememektedir. Zira bu etkiler merkezden çevreye doğru, uzaklığa bağlı olarak değişmektedir. Kente yakın olan yerleşmelerde yönetim fonksiyonu daha etkili olurken, uzak yerleşmelerde bu etki giderek azalır.

Tablo 3.3. Bozüyük ilçesi yönetim sahasındaki yerleşmelerin nüfusları ve kente uzaklıkları (2007).

Yerleşme	Nüfusu	Uzaklığı (km)	Yerleşme	Nüfusu	Uzaklığı (km)
Akçapınar	40	8	Ormangüzle	64	17
Akpınar	698	8	Poyra	233	14
Aksutekte	107	24	Revnak	41	14
Alibeydüzü	26	5	Saraycık	259	4
Aşağıarmutlu	100	12	Yeniçepni	136	12
Bozalan	60	10	Yürükçepni	223	10
Çamyayla	61	13	Dodurga	2628	19
Çaydere	47	8	Camiliyayla	27	35
Daridere	166	15	Cihangazi	1382	28
Delielmacık	39	20	Çokcapınar	137	23
Düzdağ	103	7	Dombayçayırı	72	47
Günayrık	106	10	Düzağaç	160	44
Hamidiye	59	8	Eceköy	29	30
Kandilli	516	13	Erikli	66	20
Kapanalan	229	10	Gökceli	64	48
Karaağaç	412	9	Göynücek	92	35
Karabayır	59	7	Karaçayır	17	29
Kızılcapınar	83	12	Ketenlik	11	45
Kızıltepe	28	9	Osmaniye	232	38
Kovalıca	237	6	Yenidodurga	76	23
Kozpınar	147	28	Yeniüreğil	227	26
Kuyupınar	83	15	Yeşilçukurca	58	35
Metristepe	79	16	Toplam	10 092	
Muratdere	337	15			

Kaynak: TÜİK, 2007 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, Bozüyük İlçesi Köy Bilgi Formları.

Bozüyük kentinde yönetim hizmetlerini veren kurum ve kuruluşlarında 2005 yılı itibarıyla toplam 628 kişi çalışmaktadır. Bu ise Bozüyük kentinin iktisaden faal nüfusunun (15409 kişi) %4.1'inin, hizmetler sektöründe çalışan nüfusun ise (6177 kişi) %10.2'sinin yönetim fonksiyonunda hizmet verdiğini gösterir. Yönetim hizmeti veren kamu kuruluşlarında en fazla işgücü çalıştıranlar sırasıyla, Belediye (206 kişi), Emniyet Müdürlüğü (115 kişi), Cezaevi Müdürlüğü (48 kişi), Adliye (40 kişi), Orman İşletme

Müdürlüğü (28 kişi), Karayolları Bakımevi (27 kişi), Vergi Dairesi (25 kişi), TEDAŞ (18 kişi), Posta İşletmesi (16 kişi), İlçe Tarım Müdürlüğü (15 kişi), İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü (14 kişi), İlçe Müftülüğü (12 kişi) ve Mal Müdürlüğü (12 kişi)'dür (Tablo 3.4).

Tablo 3.4. Bozüyük kentinde yönetim fonksiyonu ile ilgili kurumlar ve çalışan sayıları (2006).

Kurum Adı	Çalışan Sayısı	Kurum Adı	Çalışan Sayısı
Kaymakamlık	7	Belediye	206
Yazı İşleri Müd.	6	Emniyet Müd.	115
Nüfus Müd.	6	İlçe Tarım Müd.	15
Özel İdare Müd.	1	Orman İşletme Müd.	28
Sivil Savunma Müd.	1	Meteoroloji İstasyonu	2
Mal Müdürlüğü	12	Karayolları Bakımevi	27
Vergi Dairesi	25	Cezaevi Müd.	48
Tapu Sicil Müd.	6	Milli Eğitim Müd.	14
İlçe Seçim Kurulu	3	Müftülük	12
Adliye	40	Halk Eğitim Merkezi	6
Askerlik Şubesi	7	Rehberlik Araştırma Merk.	2
PTT	16	Meslekî Eğitim Merkezi	5
TEDAŞ	18	TOPLAM	628

Kaynak: İlçe Mal Müdürlüğü kayıtlarından.

Bozüyük'ün yönetim hizmetleri için görev yapan kamu kuruluşlarının sayısının artmasıyla, buralarda çalışanların sayısı da artmıştır. Bu ise hizmetler sektöründe, yönetim hizmetlerinde çalışanların payını artırmıştır. Ancak yönetim hizmetlerinde çalışanların oranı, diğer hizmet sektörlerine göre hep üst seviyelerde olmamıştır. Zira ilçe merkezinde nüfusun artmasına ve ulaşım imkânlarının iyileştirilmesine bağlı olarak, ticarî bir canlılık olmuş, bu ise ticaret sektöründe gün geçtikçe yeni branşların oluşmasına ortam hazırlamıştır. Dolayısıyla bugün, Bozüyük kentinde hizmetler sektöründe istihdam edilen nüfus içerisinde en büyük payı ticaret sektöründe çalışanlar oluşturmaktadır.

Bozüyük kentinde yönetim hizmetlerinde çalışan nüfusun %33.1'i (208 kişi) yerel yönetim hizmetlerinde, yani Bozüyük Belediyesi'nde çalışmaktadır. Yönetimle ilgili kamu kurumlarında çalışanların oranı ise %66.9 (420 kişi)'dur. Yönetim hizmetlerinde çalışanların sayısı, yerel yönetimlerde çalışanların sayısının yaklaşık iki katıdır. Dolayısıyla Bozüyük kentinin kentleşme sürecindeki ilk nüfus artışlarına,

yönetim hizmetlerinde çalıştırılmak üzere istihdam edilen nüfusun neden olduğunu söyleyebiliriz.

Kamu binalarının kentte farklı alanlarda dağılışı göstermeleri, küçük ve orta büyüklükteki kentlerde olduğu gibi, araştırma sahasında da yönetim fonksiyonu için belirli bir alan olmadığının göstergesidir.¹²³ Bozüyük kentinin yönetim fonksiyonu ile ilgili faaliyetlerde bulunan kamu kurum ve kuruluşları, 14.4 ha kadar yer kaplamaktadır (Tablo 3.5). Kentsel kullanım alanlarının sadece %1.4'ünü oluşturan yönetim alanları, başta Kasımpaşa Mahallesi olmak üzere bütün mahallelerde dağılışı göstermiştir (Harita 3.2).

Tablo 3.5. Bozüyük kenti fonksiyon alanları (2006).

Fonksiyon Alanları	Kapladığı Alan (ha.)	Oranı (%)
Konut Alanları	276.9	26.3
İdari Alanlar	14.4	1.4
Eğitim Alanları	13.8	1.3
Sağlık Alanları	5.8	0.6
Ulaşım Alanları	223.2	21.2
Sanayi Alanları	332.5	31.6
Ticaret Alanları	10.5	1.0
Askeri Alanlar	1.0	0.1
Park ve Yeşil Alanlar	5.6	0.5
Spor, Sosyal ve Kültürel Tesisler	11.0	1.1
Dini Tesis	2.8	0.3
Mezarlık	10.7	1.0
Dereler Kanallar	23.6	2.2
Boş Alanlar	120.2	11.4
Kentsel Kullanım Alanları Toplamı	1052	100.0
Tarım Alanı	1359.2	-
Orman	1102.1	-
Taşlık-Kayalık Alan	162.1	
Toplam Alan (Mücvir Alan Dâhil)	2623.4	-
Genel Toplam	3675.4	-

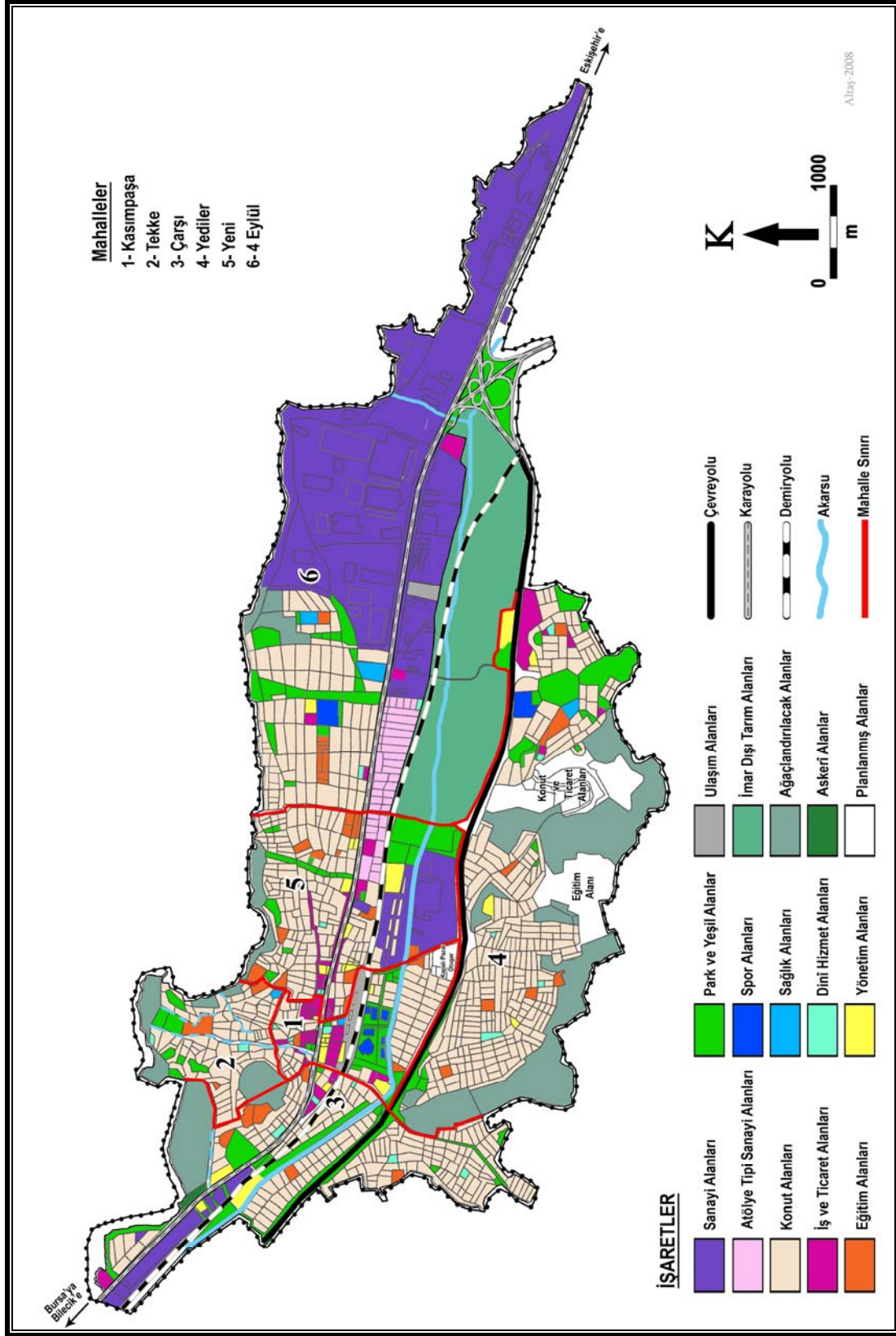
Kaynak: Bozüyük Kenti, Araştırma ve Değerlendirme Raporu, 2007, Barlas İmar Planlama Ltd.Şti., Ankara.

Kentin idari hizmetlerinde önemli rol oynayan Hükümet Konağı 2925 m² arsa üzerinde kurulu olup, Kasımpaşa Mahallesi'nde bulunmaktadır (Tablo 3.6). Kentin eski binalarından biri olan Hükümet Konağı, Hükümet Caddesi'nin hemen güneyinde olup, 20.yy'ın ilk yıllarında inşa edilmiştir (Fotoğraf 3.1). Hükümet Konağı iki katlı olup,

¹²³ Tolun-Denker, B., 1974-1977, *Edirne Şehrinin Kullanılış Alanları*, İstanbul Üniv. Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 20-21, İstanbul, s.97.

Yazıcı, H., 1995, a.g.m., s.203.

içerisinde idari hizmet alanlarında faaliyet gösteren çeşitli resmi daireler bulunmaktadır. Kaymakamlık, milli eğitim müdürlüğü, yazı işleri müdürlüğü, mal müdürlüğü, nüfus müdürlüğü, müftülük bunlar arasında yer alır.

Harita 3.2. Bozüyük kenti fonksiyon alanları (2006).

Fotoğraf 3.1. Bozüyük Hükümet Konağı'ndan bir görünüm.

Tablo 3.6. Bozüyük kentinin yönetim fonksiyonundaki bazı kuruluşlar ve alanları.

Kuruluş Adı	Alan (m ²)
PTT	1200
Tekel+Pancar Bölge Şefliği	3400
Karakol	1575
Meteoroloji	4225
Belediye	2500
Askerî Alan	20000
Trafik Denetleme Büro Amirliği	750
Vergi Dairesi	300
İtfaiye	3000
Jandarma	1000
Hükümet Konağı	2925
Telekom	525
Halk Eğitim Müdürlüğü	350
Esnaf ve Sanatkarlar Odası	150
Tarım Kredi Kooperatifi	450
Zirai Donatım Kurumu	455
Orman Bölge Şefliği	550
Adliye	1255
Karayolları Bakımevi	3250
Askerlik Şubesi	795
Toplam	48655

Kaynak: Bozüyük Kenti, Araştırma ve Değerlendirme Raporu, 2007, Barlas İmar Planlama Ltd.Şti., Ankara.

1997 yılında hizmete açılan Bozüyük Belediye binası, 2500 m² alan üzerinde kurulu olup, Çarşı Mahallesi'nde Atatürk Caddesi'nin güneyinde yer almaktadır (Fotoğraf 3.2). Hükümet Konağı ile birbirine çok yakın olması, bu alanın kentsel alanlar içerisinde yönetim fonksiyon alanlarının en yoğun konumunda olmasına ortam hazırlamıştır.

Fotoğraf 3.2. Bozüyük Belediyesi binasından bir görünüm.

Belediye hizmetleri; Çarşı Mahallesi'ndeki binadan ve aynı mahalledeki mezbaha binası ile Kasımpaşa Mahallesi'nde bulunan itfaiye binasından sürdürülmektedir. İtfaiye binasının, gerek itfaiye araçlarının park edilebildiği geniş bir alana sahip olması, gerekse kent trafiğinden uzak bir alanda yer alması nedeniyle ayrı bir alanda konuşlandırılması, hizmetlerin kolay ulaşılabilirliği açısından isabetli olmuştur.

Hükümet Konağı ve Belediye'den başka kent merkezinde yer alan birkaç kurum da merkezdeki canlılığı arttıran etkenlerden olmuştur. Halk Eğitim Müdürlüğü, P.T.T, Türk Telekom, Vergi Dairesi, Zirai Donatım Kurumu, Tarım Kredi Kooperatifi bunlar arasında yer alırlar. Bozüyük'te yer alan diğer resmi kurumlar genel olarak kenti ikiye bölen D-200 karayolunun kuzey ve güneyinde konuşlanmışlardır. Bunlardan İlçe Jandarma Komutanlığı ve Adliye kentin batısında yer alırken, İlçe Tarım Müdürlüğü,

Harita 3.3. Bozüyük Kentinin İdarî Bölünüşü (2008).

Sonuç olarak, Bozüyük kentinde hizmetler sektörü içerisinde yönetim fonksiyonunun önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim kentleşme süreci içerisinde, Bozüyük'ün idarî fonksiyonunun değişmesinin, yani bir ilçe merkezi olmasının önemini vurgulamamak yanlış olur.

3.2.1.2. Kültürel Fonksiyonlar ve Fonksiyon Alanları

Kentleri çevresindeki kırsal yerleşmeler ile küçük kasabalardan farklı kılan özelliklerden biri de eğitim ve kültürel hayatın gelişmiş olmasıdır. Kapsamı çok geniş olan kültürel fonksiyonları, eğitim-öğretim, dinî faaliyetler, kongre, konferans müzik, tiyatro, festival, halk oyunları, sportif karşılaşmalar ile yerel radyo ve televizyonlar, gazeteler, sosyal amaçlı dernekler ve eğlenme-dinlenme faaliyetleri şeklinde sınıflandırabiliriz. Bu faaliyetlerin çeşitliliği ve yapılış sıklıkları, kentlerin büyüklük ve gelişmişlik durumuna göre artış gösterebilir. Kültürel fonksiyonun gelişmiş olduğu kentler, kentleşmenin tam olarak gerçekleştiği yerleşmeler olarak da kabul edilebilir. Kırsal kesimden kentlere, hatta küçük kentlerden büyük ve metropoliten kentlere göçlerin nedenlerinden biri de yukarıda kapsamını belirttiğimiz kültürel faaliyetlerden yararlanma isteğidir.¹²⁴

Kentler kültürel fonksiyonların doğması ve gelişmesine zemin hazırlamaktadırlar. Kırsal alanlarda yaşayan nüfus, kültürel faaliyetleri tek başlarına yürütebilecek durumda değildir. Üniversiteler, yüksekokullar, bazı meslek okulları genellikle kentlerde bulunmaktadır. Ayrıca tiyatro, sanat galerileri, operaların kurulması ve gelişmesi genellikle büyük kentlerde mümkündür ve çevrede oturan halk bu tür kültürel faaliyetlerden faydalanmak istiyorsa, kentlerle sık sık ilişki kurmaları gerekmektedir.¹²⁵

Kentteki kültürel fonksiyonlar arasında kuşkusuz en önemli olanı eğitim faaliyetleridir. Bozüyük kentinde bulunan ilk, orta ve yüksek öğretim kurumları, çevresindeki yerleşmeler için birer çekim alanı oluşturmaktadırlar. Bozüyük kentine yakın olan özellikle kır yerleşmelerinden gününbirlik gelip giden öğrenciler olduğu gibi, kentte dışarıdan gelen öğrencilerin barınabilmesi için yurtlar da bulunmaktadır.

Kentteki Milli Eğitim Müdürlüğü, denetim sahasındaki eğitim kurumlarının hizmetlerini kontrol ederken, Halk Eğitim Müdürlüğü, düzenlemiş olduğu kurslarla ilçe

¹²⁴ Koca, H., 2005, a.g.e., s.118.

¹²⁵ Göney, S., 1977, a.g.e., s.83-84.

merkezine ve çevresindeki kırsal yerleşmelere hizmet vermektedir. Ayrıca, ilçe merkezindeki ilk, orta ve yüksek öğretim kurumları da ilçenin etki alanındaki yerleşmelere eğitim-öğretim hizmeti sunmaktadır.

Kentlerin toplum yaşantısında etkili olmalarının önemli bir nedeni de hiç kuşkusuz birer kültür merkezi olmalarıdır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Tanzimat'ın ilanına kadar uzanan dönemde, Türkiye toprakları üzerinde bulunan kentler, topluma yön vermede birinci derecede etken olmuşlardır. Gerek ekonomik, gerekse kültürel ve sosyal yaşamın her alanında kentlinin örnek alınmasında, kentteki eğitim ve öğretim kurumlarının katkısı çok büyük olmuştur. Anadolu'nun bir Türk-İslam kültürünün yaşandığı bir ülke olmaya başlaması ile birlikte eski birer kültür merkezi olan kentlerde medreseler açılmaya başlanmıştır.¹²⁶ Bozüyük kentinde de Osmanlı Devleti zamanında yapılan ve Bozüyük'te eğitim faaliyetlerini yürüten medreselerin varlığı bilinmektedir.

Bozüyük'ün tarihi hakkında pek fazla yazılı kaynak olmaması nedeniyle, Cumhuriyet öncesi Bozüyük'ün eğitim öğretim durumuyla ilgili de herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak Osmanlı Salnameleri'nde Bozüyük'te yer alan eğitim kurumu sayısı hakkında bazı bilgiler yer almaktadır. 1302 (hicrî) tarihli Hüdavendigâr Vilâyeti Salnamesi'nde Bozüyük nahiyesinde 34 okulun bulunduğu yer almaktadır.¹²⁷ Fakat bu okulların tamamının Bozüyük nahiye merkezinde olduğunu söyleyemeyiz. Zira bu okullar, Bozüyük nahiye merkezi ve ona bağlı köylerde bulunmaktadır. Yine aynı salnamede, Bozüyük nahiye merkezinde iki adet medresenin varlığından bahsedilmektedir. Bunlardan biri Kanunî Sultan Süleyman zamanında 1525-1528 yılları arasında, Kasım Paşa tarafından yaptırılmış, diğeri ise halk tarafından yaptırılmış olan medreselerdir. Ancak söz konusu bu medreselerin hangi yıllar arasında açık kaldıkları ve bu medreselerde ne kadar öğrencinin eğitim gördüğü konusunda bir bilgi mevcut değildir. Ayrıca Bozüyük Kasımpaşa Camii Külliyesi içinde bir sıbyan mektebinin ve bir de rüştiyenin yer aldığı bilinmekte¹²⁸ ancak öğretmen ve öğrenci sayıları hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

¹²⁶ Çadırcı, M., 1991, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Ekonomik ve Sosyal Yapıları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, s.95.

¹²⁷ 1302 (hicrî) tarihli Hüdavendigâr Vilâyeti Salnamesi, s.452.

¹²⁸ Yılmaz, K., 2004, a.g.e., s.183.

Bozüyük kentinde eğitim öğretim faaliyetleri, tüm ülkemizde olduğu gibi Cumhuriyetin ilanı ile birlikte hız kazanmıştır. Bozüyük İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan verilere göre, Bozüyük'te Cumhuriyetten önce herhangi bir eğitim kurumunun bulunmadığı ortaya çıkmaktadır. Cumhuriyetin ilanını takiben Bozüyük'te 1925 yılında Atatürk, 1926 yılında ise Necatibey ilköğretim okulları açılmıştır. Bu okulları, 1941'de Cumhuriyet İlköğretim Okulu, 1963'te Öğretmen Bekir Aral İlköğretim Okulu, 1975'te de Anadolu Seramik ve Seramik Meslek Lisesi'nin açılışı izlemiştir. Seramik Meslek Lisesi, Bozüyük'te 1966'da hizmete açılan *Bozüyük Seramik Fabrikası*'na nitelikli eleman yetiştirmek için açılmış olup, mezun ettiği öğrencilerle Bozüyük'teki taşta toprağa dayalı değişik sanayi kuruluşlarının işçi ihtiyacını karşılamaktadır.

Bugün (2007) itibariyle; Bozüyük kentinde bir anaokulu, 16 ilköğretim okulu ve dokuz lise (3 Anadolu Meslek Lisesi, bir Genel Lise, bir Anadolu Lisesi, bir Anadolu İmam Hatip Lisesi, bir Anadolu Öğretmen Lisesi, bir Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi, bir Sağlık Meslek Lisesi) bulunmaktadır.

2006-2007 eğitim öğretim yılı itibariyle Bozüyük kentinde mevcut bulunan 16 ilköğretim okulunda 3620 kız, 3886 erkek olmak üzere toplam 7506 öğrenci bulunmaktaydı. Bu ise Bozüyük kenti 2007 nüfusunun (54422 kişi) %13.8'ini oluşturmaktadır.

Bozüyük kenti kültürel faaliyetlerinde istihdam edilen nüfus (888 kişi), toplam çalışan nüfusun (15409 kişi) %5.8'ini, hizmetler sektöründe çalışanların (6177 kişi) ise %14.4'ünü oluşturmaktaydı. Kentin kültürel fonksiyonlarından en gelişmiş olanı eğitim-öğretim hizmetleridir. Ancak yine de eğitim öğretim faaliyetlerinin kentin merkezilik gücüne pek de katkısı olduğu söylenemez. Çünkü hemen hemen her köyün öğrencileri, belirli merkez köylerde bulunan ilköğretim okullarına taşınarak eğitim-öğretim faaliyetleri yürütülmektedir. Kentte bulunan iki ilköğretim okuluna da taşınalı sistemle çevre köylerden öğrenciler gününbirlik gelip giderek eğitim-öğretimlerini devam ettirmektedirler. Kentin etki sahasını nispeten genişletici faktöre sahip olan eğitim kurumları ise iki ortaöğretim kurumu ile Bozüyük Meslek Yüksekokulu'dur.

Eğitimin daha kaliteli ve daha ciddi ortamlarda yapılabilmesi açısından okullardaki derslik sayısının, her öğretmene düşen öğrenci sayısının ve kentteki öğrencilere yeterli olacak düzeyde okul sayısının belli standartlarda olması

gerekmektedir. Bu bakımdan okul sayısı ve okullardaki fizikî durum, öğretmen ve öğrenci sayıları bu tür yorumları yapabilmemiz ve bazı sonuçları ortaya koyabilmemiz açısından önemlidir. İlköğretimde okulların yeterliliğini belirleyebilmek amacıyla, İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 2007 yılı Brifing Raporu'nda yer alan istatistikler değerlendirilerek bazı sonuçlara varılmaya çalışılmıştır. Bozüyük kentinde 2006-2007 eğitim öğretim sezonunda 16 adet ilköğretim okulunda toplam 7506 öğrenci okumaktaydı. Okul ve öğrenci sayısı arasındaki ilişki baz alınarak yapılan değerlendirmede, her okula ortalama 469 öğrencinin düştüğü görülür. Ancak bu değer her okula eşit bir şekilde dağılmamıştır. Kentteki 16 ilköğretim okulunun 10'u 500'ün altında, 6'sı ise 500'ün üstünde öğrenciye sahiptir. Söz konusu altı okulun 5'inde kalabalıktan kaynaklanan fizikî yetersizlik, ikili öğretim yapılarak çözülmeye çalışılmaktadır.

İlköğretimde yeterlilik hususunu bir de ilköğretim okullarında görev yapan öğretmen ve bu okullarda öğrenim gören öğrenci sayılarını değerlendirerek ele alabiliriz. Bozüyük kentinde bulunan 16 ilköğretim okulunda 2006-2007 öğretim yılında 267 öğretmen görev yapmaktadır. Bu verilere göre Bozüyük kentindeki ilköğretim okullarında bir öğretmene düşen ortalama öğrenci sayısı 28'dir. 16 ilköğretim okulunun çoğunda bu değer ortalamaya yakın seyretse de, bazı okullarda ortalamanın çok altında ve üstünde değerlere de rastlanmaktadır. Nitekim bir öğretmene düşen öğrenci sayısı, Şehit Zafer İpek İlköğretim Okulu'nda 7.3'e kadar düşerken, Atatürk İlköğretim Okulu'nda bu değer 35'e kadar çıkabilmektedir. Bozüyük kentindeki ilköğretim okullarında öğretmen başına düşen öğrenci sayısının ortalama değerinin pek de fazla olmadığı, ancak bazı okullarda ortalama değerden fazla olduğu görülmektedir.

Okulların fizikî durumu da, eğitim ve öğretimin daha düzenli ve sağlıklı yapılabilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bir okulda bulunan derslik sayısı, o okulda bulunan öğrencilerin rahat bir ortamda eğitim yapabilmeleri açısından önemli bir faktördür. 2006-2007 öğretim yılında Bozüyük kentinde yer alan 16 ilköğretim okulunda toplam 226 adet derslik bulunmaktadır. Bu sayı, ilköğretim öğrencilerinin toplamı olan 7506'ya oranlandığında, derslik başına 33 öğrenci düştüğü görülür (Tablo 3.8). Sağlıklı bir eğitim öğretimin yapılabilmesi için, derslik başına ortalama 25-30 öğrencinin düşmesi gerektiği varsayılırsa, bu değer pek de fazla olmadığını söyleyebiliriz.

Kentteki ilköğretim okullarının kurulmuş oldukları arazinin yüzölçümü ile okullardaki toplam öğrenci sayısı arasında da bir ilişki kurularak, öğrenci başına düşen arazi miktarının yeterli olup olmadığı belirlenir. Bu konuda 3194 sayılı İmar Kanununun 24. maddesine göre, bir ilköğretim okulunun alan büyüklüğünün 8000–10000 m², 45000 ile 100000 arasında nüfusa sahip olan kentlerde öğrenci başına düşen alan miktarının ise en az 4,5 m²/kişi olması gerekmektedir.¹²⁹ Bozüyük kentinde ilköğretim okulları için ayrılan 49025 m² alanda 7506 öğrenci öğrenim gördüğüne göre, ilköğretim öğrencisi başına 6.5 m² alan düşmektedir (Tablo 3.9).

Tablo 3.8. Bozüyük kentinde ilköğretim okullarının öğrenci, öğretmen, diğer personel ve derslik durumları (2006-2007).

Okulun Adı	Kuruluş Yılı	Öğrenim Şekli	Derslik Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğrt.	Diğer Pers.	Top. Pers.
4 Eylül İ.Ö.O	1980	Tekli	8	221	8	3	11
75. Yıl İ.Ö.O	1999	Tekli	16	301	10	3	13
100. Yıl İ.Ö.O	1983	Tekli	9	96	7	3	10
Albay İ.Çolak İ.Ö.O	1990	Tekli	12	208	8	4	12
Atatürk İ.Ö.O	1925	İkili	14	946	27	5	32
Cumhuriyet İ.Ö.O	1941	Tekli	14	334	19	3	22
Çitosan İ.Ö.O	1997	Tekli	14	283	12	3	15
Ertuğrul Gazi İ.Ö.O	1997	Tekli	9	210	7	4	11
İçköy İ.Ö.O	2000	İkili	8	313	11	2	13
M.Akif Ersoy İ.Ö.O	1992	Tekli	28	891	27	5	32
Metristepe İ.Ö.O	1989	İkili	13	691	21	3	24
Necatibey İ.Ö.O	1926	İkili	12	725	27	3	30
Öğretmen Bekir Aral İ.Ö.O	1963	İkili	6	264	11	2	13
Saffet Şeker İlköğ. Ok	1996	İkili	32	1 119	38	6	44
Şehit Z.İpek İ.Ö. ve İş O.	1997	Tekli	3	29	4	4	8
Zafer İ.Ö.O	1989	İkili	16	875	30	5	35
TOPLAM			226	7 506	267	58	325

Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, 2007 Brifing Raporu.

İlköğretim okullarında ele alınması gereken bir husus da taşınmalı eğitim sistemidir. Nitekim Bozüyük'te 2006-2007 eğitim öğretim sezonunda, toplam beş ilköğretim okuluna değişik köylerden 625 öğrenci taşınmaktaydı. Ancak bu okulların sadece 2'si ilçe merkezinde bulunmaktadır. Bozüyük kentinde taşınmalı sistemin uygulandığı okullar, Albay İbrahim Çolak İlköğretim Okulu ve 75. Yıl İlköğretim Okulu'dur. Bu okullara Poyra, Yeni Çetmi, Yörük Çepni, Metristepe, Düздаğ, Saraycık ve Baharözü köylerinden toplam 120 öğrenci her gün geliş-gidiş yapmaktadırlar.

¹²⁹ Abacıoğlu, M., 2002, İmar Kanunu ve İlgili Mevzuat, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s.91.

Tablo 3.9. Bozüyük'teki ilköğretim okullarının arsa alan genişliği ve öğrenci başına düşen alan miktarı.

Okulun Adı	Arsa Alanı (m ²)	Öğrenci Sayısı	m ² /kişi
4 Eylül İ.Ö.O	3 150	221	14.3
75. Yıl İ.Ö.O	2 250	301	7.5
100. Yıl İ.Ö.O	4 125	96	43.0
Albay İ.Çolak İ.Ö.O	2 600	208	12.5
Atatürk İlköğ. Okulu	2 500	946	2.6
Cumhuriyet İ.Ö.O	7 150	334	21.4
Çitosan İ.Ö.O	500	283	1.8
Ertuğrul Gazi İ.Ö.O	1 250	210	6.0
İçköy İ.Ö.O	7 200	313	23.0
M.Akif Ersoy İ.Ö.O	3 250	891	3.6
Metristepe İ.Ö.O	3 750	691	5.4
Necatibey İ.Ö.O	525	725	0.7
Öğretmen Bekir Aral İ.Ö.O	4 725	264	17.8
Saffet Şeker İlköğ. Ok	2 550	1 119	2.3
Şehit Z.İpek İ.Ö. ve İş O.	1 250	29	43.1
Zafer İ.Ö.O	2 250	875	2.6
TOPLAM	49 025	7 506	6.5

Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, 2007 Brifing Raporu, Bozüyük Kenti 1/100 Revizyon İmar Planı.

İlköğretim okullarında ele alınan bu ölçütlerden başka, irdelenmesi gereken bir konu da okulların kuruluş yerlerinin uygun olup olmadığıdır. Aslında bu durum hem ilköğretim hem de orta öğretim okulları için geçerlidir. Bozüyük kentinde yer alan ilk ve orta öğretim okullarından bazıları yol kenarında konuşlandırıldığı için bir takım olumsuz özellikler bulunmaktadır. Nitekim yol kenarında bulunan bazı ilköğretim kurumları yol kenarından geçen yoğun araç trafiği nedeniyle gürültü kirliliğine maruz kalmakta, bu ise okullardaki eğitim öğretim faaliyetlerinde bazı aksamalara neden olabilmektedir. Yoldan geçen araçların korna sesleri ve yaydıkları egzoz dumanı, öğrenciler ve okul çalışanları için rahatsız edici birer unsur olabilmektedir. Özellikle İsmet İnönü Caddesi'nin hemen kuzey kenarında konuşlanan Seramik Kız Meslek Lisesi ile Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, bu durumdan en fazla etkilenen okullardır. Yine Atatürk Caddesi'nin hemen kuzeyinde bulunan Cumhuriyet İlköğretim Okulu da aynı problemle karşı karşıya bulunmaktadır.

Bozüyük kentinde öğrenime açılan ilk orta öğretim okulu, 1969-1970 öğretim yılında Bozüyük Lisesi olarak öğretime başlayan ve 1994 yılında adı Şehit Zafer İpek Lisesi olarak değiştirilen okuldur. Daha sonra 1975-1976 öğretim yılında ise Anadolu Seramik ve Seramik Meslek Lisesi hizmete başlamıştır. Ancak söz konusu okul 1951-1952 öğretim yılında Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı Akşam Kız Sanat Okulu olarak öğretim faaliyetine başlamıştır. 1973-1974 öğretim yılında ise bu okul

Pratik Kız sanat Okulu olarak öğretim faaliyetlerine devam etmiştir. Bozüyük çevresinin seramik hammaddeleri yönünden doğal bir zenginliğe sahip olması ve Bozüyük ilçe merkezinde seramik fabrikalarının yoğun bir şekilde üretime dönük çalışmaları göz önüne alınarak, 1975-1976 öğretim yılından itibaren Kız Meslek Lisesi klasik bölümlerinin açılması düşünülmeyen, sadece *seramik bölümü* faaliyete geçirilmiş ve okul Seramik Meslek Lisesi adını alarak örgün eğitime başlamıştır.¹³⁰ 1994-1995 öğretim yılında adı Anadolu Seramik ve Seramik Meslek Lisesi olarak değiştirilen okulda bugün itibariyle Anadolu Seramik Meslek Lisesi bünyesinde bilişim teknolojileri, seramik ve cam bölümleri; Seramik Meslek Lisesi bünyesinde seramik ve cam ile fotoğraf ve grafik bölümleri; Kız Meslek Lisesi bünyesinde giyim üretim teknolojisi, çocuk gelişimi ve eğitimi bölümleri yer almaktadır.

Bozüyük kentinde 2006-2007 öğretim yılı itibariyle dokuz ortaöğretim okulu (3 Anadolu Meslek Lisesi, bir Genel Lise, bir Anadolu Lisesi, bir Anadolu İmam Hatip Lisesi, bir Anadolu Öğretmen Lisesi, bir Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi, bir Sağlık Meslek Lisesi) bulunmaktaydı. Bu okullarda 2006-2007 öğretim yılında toplam 3272 öğrenci öğrenim görmekteydi (Tablo 3.10). Başka bir deyişle 2007 yılı Bozüyük kent nüfusunun (54422 kişi) %6'sını ortaöğretim okullarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktaydı. Bozüyük kentinde bulunan dokuz ortaöğretim okulunda toplam 206 öğretmen görev yapmaktaydı. Dolayısıyla ortaöğretimde görev yapan öğretmen başına ortalama 16 öğrenci düşmekteydi. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısının okullara dağılımında en yüksek değerin 21 öğrenciyle Anadolu Seramik ve Seramik Meslek Lisesi'nde, en düşük değerin ise sekiz öğrenciyle Anadolu İmam Hatip ve İmam Hatip Lisesi'nde olduğu görülmektedir. Ama yine de Bozüyük kenti ortaöğretim okullarında öğretmen başına düşen öğrenci sayısının oldukça ideal değerlerde olduğunu söyleyebiliriz.

Bozüyük kentinde yer alan dokuz ortaöğretim okulunda, toplam 137 derslik bulunmaktadır. Derslik sayısı, 3272 olan öğrenciye oranlandığında, derslik başına 24 öğrenci düştüğü görülür (Tablo 3.10). Ancak bu değerin okullardaki dağılımı farklılık göstermektedir. Nitekim Bozüyük kentindeki ortaöğretim okullarında, derslik başına düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu okullar; Şehit Zafer İpek Lisesi (38 öğrenci) ile Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi (37 öğrenci)'dir. Zaten söz konusu iki okul

¹³⁰ Bozüyük Anadolu Seramik Meslek Lisesi, <http://www.basml.k12.tr/tarihce.asp>, 20.04.2007

dışındaki diğer ortaöğretim okullarında, bu değer 25'in altındadır. Derslik başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu okullar ise Anadolu İmam Hatip ve İmam Hatip Lisesi (15 öğrenci) ile Sağlık Meslek Lisesi (15 öğrenci)'dir. Dolayısıyla Bozüyük kentindeki ortaöğretim okullarının derslik sayılarında, iki okul haricinde bir sorun olmadığı görülmektedir. Bahsi geçen bu iki okula ek derslikler yapılarak bu sorun çözülebilir. Bu sonuçlardan yola çıkarak, Bozüyük kentindeki ortaöğretim okullarının derslik durumlarının yeterli olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 3.10. Bozüyük kentindeki lise ve dengi meslek liselerinin öğrenci, öğretmen, diğer personel ve derslik duruları (2006-2007).

Okulun Adı	Kuruluş Yılı	Derslik Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğrt. Sayısı	Diğer Pers.	Toplam Pers.
Anadolu İ.Hatip ve İ.Hatip Lisesi	1992	8	121	15	6	21
Anadolu Öğretmen Lisesi	1990	24	385	23	9	32
Anadolu Seramik ve Seramik Meslek Lisesi	1975	20	475	23	11	34
Mustafa Şeker Anadolu Lisesi	1992	14	320	21	8	29
Org.H.Kıvrıkoğlu And. Tic.Mes.Lis	1993	17	292	17	4	21
Sağlık Meslek Lisesi	1993	8	123	10	4	14
Selahattin Şeker And.Otl.ve Trz.Mesl.Lis	1995	8	142	8	5	13
Şehit Zafer İpek Lisesi	1969	18	675	33	6	39
Teknik Lise ve End. Mesl. Lis.	1984	20	739	56	9	65
TOPLAM		137	3 272	206	62	268

Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, 2007 Brifing Raporu.

İmar kanunun ilgili mevzuatında, genel lise, Anadolu Lisesi, İmam-Hatip Lisesi, Kız Meslek Lisesi ve Ticaret Liselerinin 10000-15000 m², Anadolu Öğretmen Lisesi, Çok Programlı Lise, Endüstri Meslek Lisesi, Fen Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi ve Otelcilik Meslek Liselerinin ise 20000-30000 m² alana sahip olmaları gerektiği belirtilmektedir.¹³¹ Bu ölçütler dikkate alındığında sadece bir okulun mevzuatta belirtilen genişlikte olduğu (Şehit Zafer İpek Lisesi), diğerlerinin ise bu ölçütü taşımadığı görülür. Bunun yanı sıra aynı kanunun ilgili mevzuatına göre; nüfusu 45000 ile 100000 arasında olan kentlerde ortaöğretim kurumlarının öğrenci başına en az 3 m²'lik bir alana sahip olması gerektiği de belirtilmektedir. Bu açıdan Bozüyük kentindeki ortaöğretim kurumlarının tamamının bu kriter dâhilinde olduğu görülür (Tablo 3.11). Dolayısıyla Bozüyük'te bulunan ortaöğretim kurumlarının yeterli arsa

¹³¹ Abacıoğlu, M., 2002, a.g.e., s.92.

büyüklüğüne sahip olmadıkları, ancak öğrenci başına düşen alan bakımından yeterli oldukları ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.11. Bozüyük'teki kentindeki lise ve dengi meslek liselerinin arsa alanı genişliği ve öğrenci başına düşen alan miktarı (2006-2007).

Okulun Adı	Arsa Alanı (m ²)	Öğrenci Sayısı	m ² /kişi
Anadolu İ.Hatip ve İ.Hatip Lisesi	1 500	121	12.3
Anadolu Öğretmen Lisesi	2 500	385	6.5
Anadolu Seramik ve Seramik Meslek Lisesi	5 500	475	11.6
Mustafa Şeker Anadolu Lisesi	3 500	320	10.9
Org.H.Kıvrıkoğlu And.Tic.Mes.Lis	3 575	292	12.2
Sağlık Meslek Lisesi	4 875	123	39.6
Selahattin Şeker And.Otl.ve Turizm Mesl.Lis	4 500	142	31.7
Şehit Zafer İpek Lisesi	11 874	675	17.6
Teknik Lise ve End. Mesl. Lis.	19 800	739	26.8
TOPLAM	57 624	3 272	17.6

Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, 2007 Brifing Raporu, Bozüyük Kenti 1/100 Revizyon İmar Planı.

İlk ve ortaöğretim kurumlarının kent içindeki mekânsal dağılımı incelendiğinde hemen her mahallede yer aldığını görürüz. Dolayısıyla kentin eğitim hizmetleri için ayrılmış belirli bir alanı yoktur. Kentsel kullanım alanları içerisinde Bozüyük kentindeki tüm eğitim kurumları, 13.8 ha lık alan kaplamakta olup, kentsel alanların %1.3'ünü oluşturmaktadır (Tablo 3.11). Bununla birlikte Çarşı Mahallesi ilköğretim, Yediler Mahallesi ise orta öğretim okullarının daha fazla olduğu mahallelerdir (Tablo 3.12).

Kent nüfusunun %19.8'inin (10778 öğrenci) ilköğretim ve ortaöğretimde öğrenim gören öğrencilerin oluşturduğu Bozüyük kentinde, bazı ölçütler ele alınarak yapılan değerlendirmede, ilk ve orta öğretim okullarının ihtiyaca cevap verdikleri, ancak bazı okulların öğretmen ve dersliklere ihtiyacı olduğu ortaya çıkmıştır. Nitekim nüfusu 45000 ile 100000 arasında olan kent yerleşmelerinde; ilköğretim kurumlarında 4.5 m²/kişi ve ortaöğretim kurumlarında 3 m²/kişi standardı belirlenmişken, bu değerler Bozüyük kentinde ilköğretim kurumlarında 6.5 m²/kişi, ortaöğretim kurumlarında ise 17.6 m²/kişi olduğu hesaplanmıştır. Sonuç olarak Bozüyük'te yer alan okulların, kaliteli bir eğitimin verilebilmesi için gerekli olan alt yapı imkânlarına sahip olduğu ve ülkemiz şartlarına göre iyi durumda olduğu görülmektedir.

Bozüyük kenti kültürel fonksiyonlarının önemli bir kısmını oluşturan ilk ve ortaöğretim kurumları ile kentin fonksiyonel etki bölgesi arasında bir ilişki kurmak gerekirse; ilköğretim kurumlarının büyük bir kısmının etki sahasının sadece belediye

sınırları dâhilinde olduğu, çok az bir kısmının ise, taşınmalı eğitim sisteminden dolayı, ilçe yönetim alanıyla sınırlı olduğu ortaya çıkar. Ortaöğretim kurumlarının fonksiyonel etki sahaları ise ilçe yönetim alanının dışına taşar. Özellikle Bozüyük Anadolu Öğretmen Lisesi, Anadolu Seramik ve Seramik Meslek Lisesi ile Selahattin Şeker Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi komşu il ve ilçelerden gelen öğrencilerin de aralarında bulundukları okullardır. Bu okullarda öğrenim görmeye gelen öğrenciler için kentte çeşitli yurtlar bulunmaktadır. Öğrencilerin barınabilmesi için Millî Eğitim Müdürlüğü'ne ait, 572 kişi kapasiteli dört adet pansiyon ve şahıslara ait 236 kişi kapasiteli dört adet yurt bulunmaktadır. Söz konusu yurtlarda 430 ortaöğretim öğrencisi barınmaktadır.

Tablo 3.12. Bozüyük kentinde mahallelere göre ilk ve ortaöğretim kurumlarının dağılışı.

Mahalle Adı	İlköğretim Kurumu	Ortaöğretim Kurumu
Çarşı	Albay İbrahim Çolak İ.Ö.O	
	Cumhuriyet İ.Ö.O	
	75. Yıl İ.Ö.O	
	Metristepe İ.Ö.O	
	Şehit Zafer İpek İş Okulu	
Kasımpaşa	Necatibey İ.Ö.O	
Tekke	4 Eylül İ.Ö.O	Şehit Zafer İpek Lisesi
	100. Yıl İ.Ö.O	
Yeni	Çitosan İ.Ö.O	Anadolu Seramik Meslek Lisesi
	Atatürk İ.Ö.O	Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi
	Öğretmen Bekir Aral İ.Ö.O	
	Saffet Şeker İ.Ö.O	
4 Eylül	Mehmet Akif Ersoy İ.Ö.O	Bozüyük Anadolu Öğretmen Lisesi
	4 Eylül İ.Ö.O	Mustafa Şeker Anadolu Lisesi
Yediler	Zafer İ.Ö.O	Org.H.Kıvrıkoğlu And. Tic. ve Tic. M.L.
	İçköy İ.Ö.O	Sağlık Meslek Lisesi
	Ertuğrul Gazi İ.Ö.O	Selahattin Şeker And.Ot. ve Tur. M. L.
		Bozüyük And. İmam Hatip ve İ.H.L

Kaynak: Bozüyük Milli Eğitim Müdürlüğü.

Bozüyük kentinde yüksek öğretim faaliyetinde bulunan kurum, Bilecik Üniversitesi'ne bağlı olan Bozüyük Meslek Yüksekokulu'dur (Fotoğraf 3.3). Bozüyük Meslek Yüksekokulu 1992-1993 eğitim öğretim yılında, Bilecik Meslek Yüksekokulu'ndan ayrılan seramik programı ile Anadolu Üniversitesi'ne bağlı olarak açılmıştır. Bilecik Meslek Yüksekokulu'ndan 1993-1994 öğretim yılında ayrılan maden

programı, Bozüyük Meslek Yüksekokulu'na dâhil edilmiştir. Yüksekokul, 17 Mayıs 2007 tarihinde kabul edilen 5662 numaralı kanunun 81. ek maddesine göre Bilecik Üniversitesi'ne bağlanmıştır. Yüksekokulda Teknik Programlar ile İktisadi ve İdari Bilimler Programları olarak yapılandırılan iki bölümde toplam beş ayrı program bulunmaktadır. Ancak bunların dördünde eğitim-öğretim yapılmaktadır. Yüksekokulda Muhasebe, Pazarlama, Seramik ile Bankacılık ve Sigortacılık bölümleri bulunmaktadır. Yüksekokul bünyesindeki bütün programlar iki yıllıktır. Mezun olanlar ön lisans diploması almaktadır. 2006-2007 öğretim yılı itibariyle toplam 250 öğrenci bulunduğu Yüksekokulda bir profesör, bir doçent, dokuz yardımcı doçent, 13 öğretim görevlisi ve bir okutman olmak üzere toplam 25 öğretim elemanı görev yapmaktadır. Ayrıca Anadolu Üniversitesi'nin değişik birimlerinden gereksinim duyulan öğretim üyesi desteği alınmaktadır. Yüksekokulun idarî hizmetlerini yürüten 15 personel bulunmaktadır. Dolayısıyla Bozüyük Meslek Yüksekokulu'nda akademik ve idarî toplam 40 personel görev yapmaktadır.

Fotoğraf 3.3. Bozüyük Meslek Yüksekokulu'ndan bir görünüm.

2006-2007 öğretim yılında Bozüyük Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrencilerin geldikleri illere göre dağılımı incelendiğinde, Bilecik (%21.2), Eskişehir

(%15.3) ve Bursa (%8.5) illerinin önde geldikleri görülür (Tablo 3.13). Bozüyük'ün söz konusu kentlere yakın olması, elbette ki bu tablonun ortaya çıkmasında en önemli faktördür.

Tablo 3.13. Bozüyük Meslek Yüksekokulu'nda okuyan öğrencilerin geldikleri illere göre dağılımı (2006-2007).

İl Adı	Öğrenci Sayısı	İl Adı	Öğrenci Sayısı
Adana	1	İzmir	1
Afyon	3	Kars	2
Aksaray	1	Kastamonu	1
Amasya	1	Kırklareli	1
Ankara	5	Kırşehir	1
Antalya	1	Konya	4
Ardahan	2	Kütahya	2
Balıkesir	2	Malatya	2
Bayburt	1	Muğla	1
Bilecik	25	Nevşehir	1
Bingöl	1	Ordu	1
Bolu	2	Rize	1
Burdur	1	Sakarya	2
Bursa	10	Samsun	3
Çorum	2	Sinop	1
Diyarbakır	2	Sivas	1
Erzurum	2	Tokat	1
Eskişehir	18	Van	1
İğdır	1	Yozgat	1
İstanbul	7	Zonguldak	2
Toplam			118

Kaynak: Bozüyük Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü.

Bozüyük kenti kültürel fonksiyonlarının önemli bir kısmını oluşturan bu okullar, aynı zamanda kentin ekonomisine ve genel hizmetler fonksiyonunda önemli derecede istihdam oluşturmada katkıda bulunmaktadır. Bozüyük kentinde 2006-2007 öğretim yılı itibariyle, 16 ilköğretim ve dokuz ortaöğretim olmak üzere toplam 25 okulda 473 öğretmen görev yapmaktadır. Bunun yanı sıra bu okullarda çalışan 120 personel de dikkate alınırsa, Bozüyük kentindeki bu okullarda toplam 593 personelin çalıştığı görülür. Ayrıca kentte yükseköğretim faaliyetlerini gerçekleştiren Bozüyük Meslek Yüksekokulu'nda 25'i öğretim elemanı olmak üzere toplam 40 kişi hizmet vermektedir. Bunlara kentte eğitim hizmetleri veren Millî Eğitim Müdürlüğü, Halk Eğitim Müdürlüğü, Mesleki Eğitim Merkezi, İlçe Kütüphanesi, Rehberlik ve Araştırma Merkezi, Müftülük, dershaneler, sürücü kursları gibi kurumlarda katıldığında bu sayı önemli ölçüde artmaktadır.

Bozüyük kenti kültürel fonksiyonlarında ilk, orta ve yükseköğretim kurumlarından başka, 1965 yılında açılan ve 2000 yılından beri kendi binasında yaygın eğitim hizmeti veren Halk Eğitim Merkezi, kentin önemli kurumlarından biridir. Bu kurum, 16 dersliği ve sekiz atölyesi ile kursiyerlerine hizmet vermektedir. 2006-2007 eğitim öğretim yılında 19 branşta toplam 57 adet *mesleki teknik kurs* (giyim, makine nakışı, kumaş boyama, bilgisayar programcılığı-işletmeciliği, daktilografi, sanayi doğalgazı kullanımı, arıcılık, telsiz operatörlüğü.....vb gibi) açılmış olup, 998 kursiyere diplomaları verilmiştir. Yine aynı yıl beş branşta toplam sekiz adet *sosyal ve kültürel içerikli kurs* (Okuma-yazma birinci ve ikinci kademe, Türk Sanat Müziği, anne çocuk eğitimi, hızlı okuma teknikleri gibi) açılmış olup, 249 kursiyer kurslarını başarıyla bitirmiştir. Böylece 24 branşta açılan 65 adet kurstan diploma alan kursiyer sayısı 1247'ye ulaşmıştır. Halk Eğitim Merkezi, açmış olduğu kurslarla kentin kültürel fonksiyon alanını daha da genişletmiş ve tüm ilçe yönetim sahasına etki etmiştir. 2006-2007 eğitim öğretim yılı, Ocak itibarıyla 70 dalda açılan toplam 138 kurs ile kurum, faaliyetlerine hızla devam etmektedir. Halk Eğitim Merkezi bu faaliyetlerini 7'si öğretmen olmak üzere toplam 13 çalışanıyla sürdürmektedirler.

Bozüyük kentindeki bir diğer yaygın eğitim kurumu Mesleki Eğitim Merkezi'dir. 1990 yılında açılan kurum, 1997 yılından itibaren kendi binasında faaliyetlerini sürdürmektedir. Kurum toplam altı derslik ve üç laboratuvarında eğitim faaliyetlerine devam etmektedir. Mesleki Eğitim Merkezi'nde 18 meslek dalında öğrencilere eğitim öğretim hizmeti verilmektedir. 2006-2007 eğitim öğretim yılında toplam 110 öğrencinin kayıtlı olduğu Mesleki Eğitim Merkezi'nde 5'i öğretmen olmak üzere, toplam 10 kişi görev yapmaktaydı. 2004 yılında açılan ve faaliyetlerini Kaymakamlık binasında devam ettiren Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde 2'si öğretmen olmak üzere toplam dört kişi istihdam edilmektedir.

Kentte; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir adet İlçe Halk Kütüphanesi bulunmaktadır. 1956 yılında açılan kütüphane, değişik binalarda hizmet verdikten sonra, 2001 yılından itibaren 4 Eylül Mahallesi'nde yer alan kendi binasına taşınmıştır. Üç katlı olan bina 370 m²'lik bir alan üzerine inşa edilmiş olup, bahçesiyle birlikte toplam 1260 m²'lik yer kaplamaktadır. Kütüphanede toplam 18 200 kitap bulunmakta olup, 40'ı çocuk bölümünde bulunmak üzere, 100 kişilik oturma kapasitesine sahiptir. 2004 yılında 6642 çocuk ve 3678

yetişkin olmak üzere toplam 10320 kişi kütüphane hizmetinden yararlanmıştır. Kütüphane hizmetinden yararlananların önemli bir kısmının (yaklaşık %65'i) öğrencilerden oluşması, halkın büyük çoğunluğunun kütüphanelere karşı ilgisiz olduğunun bir göstergesidir. Kütüphanenin 115'i erkek 258'i kadın olmak üzere toplam 373 kayıtlı üyesi bulunmaktadır. Kütüphaneden 2004 yılı itibariyle 2069 kitap ve 88 süreli yayın olmak üzere, toplam 2157 eser ödünç olarak verilmiştir. Bozüyük İlçe Halk Kütüphanesi'nde toplam dört personel hizmet vermektedir.

Kentin kültürel hayatına katkıda bulunan üç dersane ve üç de sürücü kursu bulunmaktadır. 1993 yılında açılan Yalçınkaya Dershanesi'nin 2006-2007 eğitim öğretim yılı itibariyle 16'sı öğretmen olmak üzere 20 çalışanı ve 494 öğrencisi bulunmaktaydı. 1996'da açılan Anadolu Final Dershanesi ise aynı yıl 20'si öğretmen olan 25 çalışanı ile 333 öğrenciye eğitim vermekteydi. 2005 yılında hizmete giren Atlas Uğur Dershanesi'nin aynı yıl 18'i öğretmen 22 çalışanı ve 596 öğrencisi vardı. Elbette dersaneler kentin kültürel etki sahasını genişleten unsurlardır. Kentte yer alan üç sürücü kursunda (Es, Bozüyük ve Uzman M.T.S.K) 31'i öğretmen 7'si personel, toplam 38 kişi çalışmakta olup, 195 öğrencisi bulunmaktaydı.

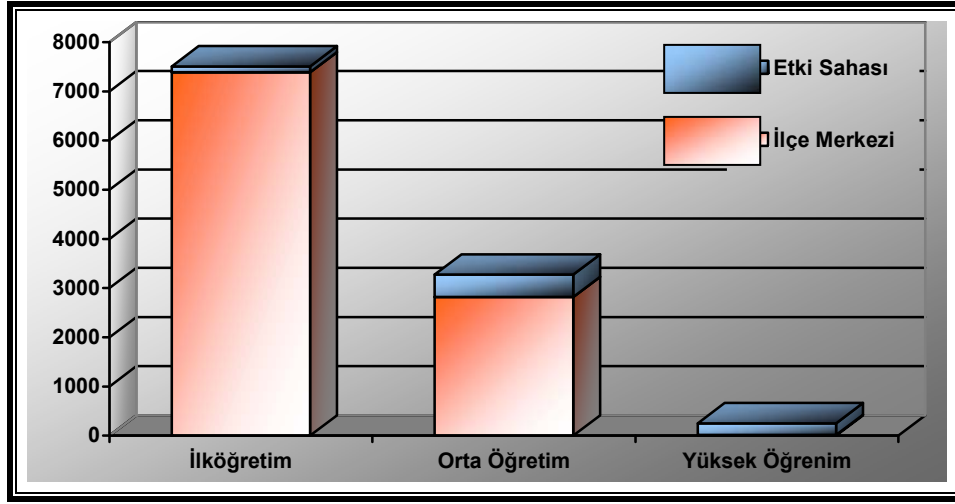
Kentte gerek Bozüyük Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin, gerekse ortaöğretim öğrencilerinin barınabilmesi için dört özel yurt (236 kişi kapasiteli) ve dört resmi öğrenci pansiyonu (572 kişi kapasiteli) bulunmakta olup bu yurt ve pansiyonlarda toplam 630 öğrenci barınmaktadır. Bunların 200'ü yükseköğretimde, 430'u ise orta öğretimdeki öğrencilerden oluşmaktadır. Yurtlarda kalan öğrencilerin büyük bir kısmını, kentin yönetim bölgesindeki köyler ile Söğüt ve Pazaryeri'nden gelen öğrenciler oluşturmaktadır. İlköğretimdeki öğrencilerin %1.6'sı, ortaöğretimdeki öğrencilerin ise %14'ünü, kentin etki sahasından gelenler oluşturmaktadır (Tablo 3.14, Şekil 3.3).

Tablo 3.14. Bozüyük kentindeki ilk, orta ve yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin geldikleri yere göre dağılımı (2006-2007 öğretim yılı).

	İlçe Merkezi	%'si	Etki Sahası	%'si	Toplam
İlköğretim	7386	98.4	120	1.6	7506
Ortaöğretim	2817	86.0	455	14.0	3272
Yükseköğretim	15	6.0	235	94.0	250
Toplam	10218	92.6	810	7.4	11028

Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve Bozüyük MYO kayıtlarından.

Yükseköğretimde öğrenim gören öğrencilerin ise %94 gibi büyük bir kısmının kent dışından geldiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda kentteki bütün örgün eğitim kurumlarında öğretim gören toplam 11028 öğrencinin %92.6'sının (10218 öğrenci) ilçe merkezindeki öğrencilerden, %7.4'ünün (810 öğrenci) ise kentin etki sahasından gelen öğrencilerden oluştuğu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 3.3. Bozüyük kentindeki ilk, orta ve yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin geldikleri yere göre dağılımı (2006-2007 öğretim yılı).

Söz konusu yurt ve pansiyonlarda üç öğretmen ve 20 personel olmak üzere toplam 23 kişi görev yapmaktadır. Ayrıca kentte öğretmenlerin çeşitli sosyal faaliyetlerde bulundukları ve dışardan gelen eğitimcilerin barınabilecekleri bir de öğretmen evi bulunmaktadır. 1983 yılında açılan ve 1999 yılında Yediler Mahallesi'ndeki yeni binasına taşınan öğretmen evi, kent merkezine 2 km uzaklıktadır. Bozüyük Öğretmen Evi, 572 m² üzerine inşa edilen binada, beş katlı 22 odalı toplam 54 yatak kapasiteli olup, 11 personel ile hizmet vermektedir.

Kentte eğitim fonksiyonunun çeşitlenmesiyle, yeni kurumlar da ortaya çıkmıştır. Kentte iki adet Kur'an kursu açılmış olup, bu kurslarda iki Kur'an öğreticisi görev yapmaktadır. Ayrıca 2007 yılı itibarıyla kentteki 24 camide toplam 28 din görevlisi hizmet vermekteydi. İlçe Müftülüğü'nde çalışanlar da bu sayıya dâhil edildiğinde, 36 kişinin din hizmetlerinde istihdam edildiği ortaya çıkmaktadır. Dinî amaçla hizmet veren camiler, toplam kentsel alanların %0.3'ünü oluşturmakta olup, 2.8 ha alan kaplamaktadırlar.

Bozüyük kenti eğitim kurumlarında 2005 yılı verilerine göre 606'sı öğretmen, 221'i diğer personel olmak üzere toplam 827 kişi çalışmaktaydı (Tablo 3.15). Bu değer

kültürel fonksiyonlarda istihdam edilen nüfusun (888 kişi) %93.1'i gibi önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Buradan yola çıkarak, Bozüyük kentinde kültürel fonksiyonlardan en fazla gelişmiş olanının eğitim hizmetleri olduğunu söyleyebiliriz. Eğitim ve kültür hizmetlerinde çalışanlar toplamı, ekonomik olarak faal nüfusun (15409 kişi) %6.0'sını, hizmetler sektöründe çalışan nüfusun ise (6177 kişi) %15.1'ini oluşturmaktadır.

Tablo 3.15. Bozüyük kentinde eğitim kurumlarında çalışanların sayısı (2006).

Kurumu	Çalışan Sayısı		
	Öğretmen	Diğer Personel	Toplam
Okul Öncesi	6	3	9
İlköğretim	267	58	325
Ortaöğretim	206	62	268
Yükseköğretim	25	15	40
Halk Eğitim Müdürlüğü	7	-	7
Mesleki Eğitim Merkezi	5	-	5
Rehberlik ve Araştırma Merkezi	2	-	2
Halk Kütüphanesi	-	4	4
Özel Bozüyük Yalçinkaya Dershanesi	16	4	20
Özel Bozüyük Anadolu Final Dershanesi	20	5	25
Özel Atlas Uğur Dershanesi	18	4	22
Sürücü Kursları	31	7	38
Öğrenci Yurtları	3	20	23
Öğretmen Evi	-	11	11
Din Hizmetleri	-	28	28
Toplam	606	221	827

Kaynak: Millî Eğitim Müdürlüğü ve ilgili kurumlardan alınan verilerden derlenmiştir.

Bozüyük'te kültürel fonksiyonlar dâhilinde ele alınabilecek bir konu da yerel gazetelerdir. Bozüyük'te günlük olarak düzenli bir şekilde basılan üç yerel gazete bulunmaktadır. Bunlardan *Yeni Bozüyük*, günlük 250 tirajı ile en önemli gazetedir. Yaptığımız mülâkatlarda gazetenin İstanbul, Ankara, Bilecik, Eskişehir, Bursa gibi illere de gönderildiği anlaşılmıştır. Ancak bu gazetenin yerel bir gazete olmasından dolayı, söz konusu illerdeki Bozüyük'ü vatandaşlar tarafından alındığı ve buralardaki kişilerin yöreleriyle ilgili haberleri öğrenme amacıyla satın aldıkları öğrenilmiştir. Ancak yine de bu gazetenin kentin kültürel fonksiyonlarının sınırlarını ilçe yönetim alanının dışına taşıdığı bir gerçektir. Bozüyük kentindeki bir diğer gazete günlük tirajı 200 olan *Bozüyük Güncel* gazetesidir. Bir başka yerel gazete ise *Yörem* gazetesi olup, günlük tirajı 150 kadardır. Bozüyük kentinde basılan yerel gazetelerin toplam günlük

tirajları 600 civarındadır. Bu gazetelerin önemli bir kısmı ilçe merkezinde okuyucu bulurken, gazeteler ilçe yönetim sahasındaki birçok köye gönderilebilmektedir. Bunun yanı sıra Bozüyüklü olan ve Türkiye'nin farklı illerinde yaşayan bazı kişilere de söz konusu yerel gazeteler, karayoluyla ulaştırılmaktadır.

Kentte radyo ve televizyon alanında yayına başlayan ilk kuruluş, 1991 yılında yayına başlayan *Venüs Radyo*'dur. Bu radyodan sonra yayına geçen bir diğer radyo ise, 1993 yılında hizmete giren *Flash Radyo*'dur. 1995 yılında yayın hayatına başlayan *Bozüyük FM* de kentte hizmet veren bir diğer radyodur. Bu radyolarda, kentte bulunan bazı resmi kuruluşlarla ortak olarak eğitim, sağlık, dinî amaçlı yayınlar yanında eğlence ve müzik yayını da yapılmaktadır.

Venüs TV, kentte yayın yapan tek televizyondur. 1992 yılında Venüs Radyo'nun sahipleri tarafından kurulan televizyon, gerek yerel yayınlarla gerekse de son zamanlarda yaptığı ulusal kanallarla ortak yayınları ile Bozüyük'lülere hizmet vermektedir. Yayın ağı Bilecik'in tüm ilçe ve köylerine kadar ulaşmış olup, Kütahya ve Bursa'ya yayın yapma çalışmaları da devam etmektedir.

Bozüyük kentinde Bozüyük Belediyesi'ne ait olan ancak Bozüyükspor Kulübü'ne tahsis edilen bir de sinema bulunmaktadır. Biri 52, diğeri 69 kişilik olan iki salonu bulunmaktadır. Sinema hem kente hem de ilçe yönetim sahasındaki tüm köylere hizmet vermektedir. Ancak yaptığımız mülakat ve gözlemlerden edindiğimiz bilgilere göre, sinemanın kentin sosyal aktivitesini pek de arttırmadığı görülmüştür. Hem sinemada piyasaya son çıkan filmlerin oynatılmaması, hem de söz konusu filmlerin VCD ve DVD marketlerde satışa sunulmaları, bu duruma ortam hazırlamaktadır.

Kentte tiyatro için ayrılan bir bina yoktur. Ancak 250 seyirci kapasiteli Halk Eğitim Merkezi salonunda çeşitli toplantılar, konferanslar, dinletiler, tiyatrolar, önemli gün ve gecelerde çeşitli sosyal ve kültürel içerikli programlar düzenlenmektedir. Bunun yanı sıra 200 kişi kapasiteli Belediye Kültür Merkezi de yıl içerisinde hemen hemen aynı faaliyetlerin yapıldığı bir mekândır. Ayrıca 600 kişi kapasiteli düğün salonu, kentte düğün, sünnet düğünü, asker uğurlama gibi değişik sosyal aktiviteler için halka hizmet vermektedir.

Kentin en önemli spor faaliyetlerini Bozüyükspor Kulübü'nün faaliyetleri oluşturur. Bozüyükspor, *Bozüyük İdmanyurdu* adı altında 1926 yılında kurulmuş olup, 1946 yılında, isim değişikliği olmuştur. Beden Terbiyesi Genel

Müdürlüğü'nün talimatları ile *Bozüyük Gençlik* adını alan kulüp, sonraki yıllarda Sümerspor, Yıldırımspor, Azimspor kulüpleri ile birleşerek bugünkü *Bozüyükspor* adını almıştır. Armasında bulunan dört yıldız buradan gelmektedir. 1926 yılında siyah beyaz forma renkleri ile maçlarına çıkan Bozüyükspor, 1973 yılında bugünkü forma rengi olan lacivert beyaz renkleri taşımaya başlamıştır.¹³² Bozüyükspor'un lig maçlarına ilçe yönetim sahasından seyirciler geldiği gibi, rakip takımı desteklemek amacıyla, Bozüyük ilçe yönetim sahası dışından da seyirciler gelmektedir. Bu bakımdan Bozüyükspor'un futbol faaliyetleri kentin kültürel fonksiyonunun ilçe yönetim sahası dışına taşmasını sağlamıştır.

Spor etkinlikleri, Bozüyükspor haricinde İlçe Gençlik ve Spor Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen bazı faaliyetlerle de desteklenmektedir. Taekwando, Karate ve Hentbol kursları da verilen hizmetler arasındadır. Bozüyük kentinde bir adet 4200 seyirci kapasiteli çim yüzeyli stat, bir adet 400 seyirci kapasiteli spor salonu, iki adet çim yüzeyli futbol sahası, iki adet toprak saha, bir adet açık yüzme havuzu bulunmaktadır.¹³³ Bunların yanı sıra inşaatı devam eden 1000 seyircili bir adet kapalı yüzme havuzu, bir adet gençlik merkezi binası, bir adet kamp eğitim merkezi, bir adet atış poligonu, açık spor tesisleri, çocuk oyun alanları ile değişik dallarda 13 amatör spor kulübü bulunmaktadır. Ayrıca kentte şahsa ait bir de jimnastik salonu bulunmaktadır. Bu salonda Taekwando, bale, jimnastik, aerobik, zayıflama, kilo alma ve vücut geliştirme gibi dallarda spor faaliyetleri yapılmaktadır. Bütün bu tesisler, Bozüyük kentinde sportif ve kültürel faaliyetler açısından oldukça etkili rollere sahiptir.

Kentte çeşitli kulüp, dernek, vakıf, sendika ve odalar (Avcılık ve Atıcılık İhtisas Kulübü, Şehir Kulübü, Rotary Kulübü, Lions Kulübü, Bozüyük İş Adamları Derneği, Bozüyük Genç İş Adamları Derneği, Bozüyük Sanayici İş Adamları Derneği, Atatürkçü Düşünce Derneği, Yardım Sevenler Derneği, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Çimse İş Sendikası, Ticaret ve Sanayi Odası, Esnaf ve Sanatkârlar Odası, Esnaf Kefalet Kooperatifleri Odası, Taşıyıcılar Kooperatifi, Şoförler ve Otomobilciler Odası) ile siyasi parti temsilcilikleri (10 siyasi parti ilçe teşkilatı) sosyo-kültürel alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlardandır. Kültürel faaliyetler arasına dâhil edebileceğimiz anma günleri açısından Bozüyük kentini değerlendirdiğimizde, Bozüyük'ün düşman

¹³² Bozüyükspor Tarihi, <http://www.bozuyukspor.com/goster.asp?sira=9> 25/04/2007.

¹³³ İlçe Gençlik ve Spor Müdürlüğü ve Bilecik İl Gençlik ve Spor Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

işgalinden kurtuluş yıldönümünün 4 Eylül günü çeşitli etkinliklerle kutlanıldığını görürüz.

Sonuç olarak Bozüyük kentindeki kültürel fonksiyonları gerçekleştiren faaliyetler içerisinde eğitim hizmetlerinin oldukça yeterli düzeyde olduğu, ancak sinema ve tiyatro gibi etkinliklerle, yetişkinlerin kütüphane kullanma alışkanlıklarının yetersiz kaldığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Bozüyük kentinde kültürel fonksiyonun bel kemiğini eğitim-öğretim faaliyetlerinin oluşturduğunu söyleyebiliriz. 2005 yılı Sağlık Ocakları ETF kayıtlarına göre 52083 nüfusa sahip olan Bozüyük kentinde, 6 yaş üstü nüfusun (46321 kişi) %96'sı (44462 kişi) okur-yazardır. Bu oldukça tatmin edici bir değerdir. Kuşkusuz Bozüyük kent nüfusunun okur-yazarlık oranı daha sonraki yıllarda %100'lük seviyelere ulaşacaktır.

3.2.1.3. Sağlık Fonksiyonu ve Fonksiyon Alanları

Kentleri kır yerleşmelerinden ayıran ve merkezilik özelliği kazandıran fonksiyonlardan biri de sağlık hizmetleridir. Bilindiği gibi kent, doktorları, eczaneleri, dispanserleri ve hastaneleri ile belli bir bölgenin sağlık merkezi durumundadırlar.¹³⁴ Kentsel çevrede, toplumun ruhsal ve bedensel açıdan bir yaşantı sürdürebilmesi, her şeyden önce sağlık kurumlarının mevcut olması, nüfusla orantılı bir kapasitede bulunması ve çağdaş medikal gereçlerle donatılmış olmasına bağlıdır. Ayrıca bu gibi kurumlar donatım yönünden, belli bir standarda kavuşturulmuş olmalıdır.¹³⁵ Bir kent yeterli düzeyde donanımına sahip olan sağlık kurumlarına sahip olduğu takdirde, sağlık fonksiyonu hem kentin fonksiyonel etki bölgesi genişlemesine, hem de kentin gelişip büyümesine katkıda bulunur.

Bozüyük kentinde 2006 yılı itibariyle sağlık hizmetleri faaliyetlerini yürütmek amacıyla, bir Devlet Hastanesi, üç Sağlık Ocağı, bir Verem Savaş Dispanseri, bir Halk Sağlığı Laboratuvarı bulunmaktaydı. Bu sağlık kuruluşlarında 54 doktor, 122 ebe-hemşire-sağlık memuru, 41 teknik personel ve 86 da diğer personel olmak üzere toplam 303 kişi çalışmaktaydı (Tablo 3.16). Çalışanların 278'i hastane ve sağlık ocaklarında, 25'i ise eczanelerde hizmet vermekteydiler. Kentin faal nüfusunun %2.0'sini, hizmetler

¹³⁴ Özçörekçi, H., 1944, *Anadolu'da Küçük Şehir Araştırmaları*. Ankara Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1, Ankara, s.71.

¹³⁵ Doğanay, H., 1983, a.g.t., s.177.

sektöründe istihdam edilen nüfusun ise %4.9'unu sağlık hizmetlerinde çalışanlar oluşturmaktadır.

Tablo 3.16. Bozüyük kentindeki sağlık kuruluşlarının personel durumları (2006).

Sağlık Birimi	Doktor	Hemşire- Ebe-Sağlık Memuru	Teknik Personel	Diğer Personel	Toplam
Bozüyük Devlet Hastanesi	40	84	34	55	213
Sağlık Grup Başkanlığı	1	2	2	1	6
1 No.lu Sağlık Ocağı	8	19	2	3	32
2 No.lu Sağlık Ocağı	2	8	1	1	12
3 No.lu Sağlık Ocağı	1	6	-	-	7
Verem Savaş Dispanseri	2	3	-	1	6
Halk Sağlığı Laboratuvarı	-	-	2	-	2
Eczaneler	-	-	-	25	25
Toplam	54	122	41	86	303

Kaynak: İlçe Sağlık Grup Başkanlığı verilerinden.

Bozüyük kentinde faaliyet gösteren Ertuğrul Gazi Hastanesi ve Bozüyük Devlet Hastanesi 2005 yılı Haziran ayında birleşerek, Bozüyük Devlet Hastanesi adını almış ve hizmetine 4 Eylül Mahallesi'nde bulunan A ve B binalarında devam etmiştir. 2007 yılında ise A binası, Yediler Mahallesi sınırında bulunan ve son yıllarda planlı yerleşmeleriyle dikkati çeken Yeşilkent'e taşınarak sağlık hizmetlerini burada yürütmeye devam etmektedir. Bozüyük kentinin en önemli sağlık kuruluşu Bozüyük Devlet Hastanesi'dir (Fotoğraf 3.4). Bozüyük Devlet Hastanesi 2006 yılı itibariyle toplam 140 yatak kapasitesine sahipti ve toplam 213 personel görev yapmaktaydı. Bu hastanede 22'si uzman olmak üzere toplam 40 doktor, 84 ebe-hemşire ve sağlık teknisyeni, 34 teknik personel (dış teknisyeni, röntgen teknisyeni, laboratuvar teknisyeni, anestezi teknisyeni, teknisyen yardımcısı) ve 55 de diğer personel (müdür, müdür yardımcısı, şef, memur, bekçi, aşçı, şoför, hizmetli....vb.) görev yapmaktaydı.

Bozüyük Devlet Hastanesi sadece kente değil, aynı zamanda ilçe yönetim sahasında bulunan tüm köylere de hizmet vermektedir. Hastanede en fazla tedavisi yapılan hastalıklar; hipertansiyon, akut tonsilit, ülser, akut faranjit, diabet, akut bronşit, akut sinüzit, anemi, akut otitis media ve ishallerdir. Yine 2006 yılında Bozüyük'te 23 kanser vakasına rastlanmıştır. Kentte yoğun sanayi tesisi varlığının, özellikle bu hastalıkların solunum yoluyla bulaşanlara neden olduğu söylenebilir.

Fotoğraf 3.4. Bozüyük kentinin en önemli sağlık kuruluşu olan Bozüyük Devlet Hastanesi.

Kentin değişik mahallelerde bulunan üç sağlık ocağı, bir verem savaş dispanseri ve bir halk sağlığı laboratuvarı ile 11 eczane de sağlık hizmetleri veren diğer kurumlar arasında yer alırlar. Bu kurumlarda toplam 14 doktor, 38 ebe-hemşire ve sağlık teknisyeni, yedi teknik personel ve 31 de diğer personel görev yapmaktadır.

Teşhis ve tedavisi kolay hastalıklar için başvuru alan sağlık kurumları, sağlık ocaklarıdır. Ancak buralarda yeterli donanım bulunmadığı için, önemli teşhislerin konulabilmesi bakımından hastalar, kimi zaman Bozüyük Devlet Hastanesi'ne, bazen de tam donanımlı fakülte hastanelerine sevk edilmektedirler. Bozüyük kentinde bulunan üç sağlık ocağında, 2006 yılında 109 334 muayene yapılmış, bunların 103 336'sı ilaçla veya ayakta tedavi edilirken, 5998'i ise çeşitli hastanelere sevk edilmiştir. Yine söz konusu sağlık ocaklarında 2006 yılında toplam 780 doğum gerçekleşmiş olup, bunların 9'u ölü, 771'i ise canlı olarak dünyaya gelmiştir.

Bir yerdeki gelişmişlik düzeyini belirleyen kriterlerden biri de doktor başına düşen kişi sayısıdır. Bozüyük kentinde bulunan sağlık kuruluşlarında 2005 yılında 22'si uzman olmak üzere toplam 54 doktor görev yapmaktaydı. Bozüyük kenti 2005 yılı nüfusu 52083 olduğuna göre doktor başına düşen kişi sayısının yaklaşık 965 olduğu görülür ki, bu sayı; 2003 yılı sağlık istatistiklerine göre Türkiye'de doktor başına

ortalama 725 kişi düştüğü için oldukça yüksek bir değerdir.¹³⁶ Dolayısıyla Bozüyük kentinde doktor başına düşen kişi sayısının Türkiye standartlarının çok üzerinde olduğu, bu anlamda daha fazla doktora ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

Bozüyük kentinin sağlık fonksiyonunun ilçe yönetim sahası için merkezîlik özelliği bulunmaktadır. Ancak ileri düzeyde hastalıkların tedavileri için Bursa, Eskişehir ve Ankara'daki Tıp Fakóltesi hastanelerine gönderilmeleri nedeniyle, kent sağlık fonksiyonu açısından söz konusu kentlerin etkisi altındadır. Bu da gösteriyor ki Bozüyük'teki sağlık hizmetleri tam yeterli olmadığından, söz konu illere hasta sevkıyatı yapılmaktadır.

Kentte sağlık fonksiyonu için hizmet veren kurum ve kuruluşlar, 5.8 ha ile kentsel alanların %0.6'sını oluşturmaktadır. Bu alanlar içerisinde kentte hizmet veren Bozüyük Devlet Hastanesi ve sağlık ocakları bulunmaktadır. Hastanenin 4 Eylül Mahallesi'nde yer alan A binası karayolunun kuzeyinde yer alırken, B binası ise karayolunun güneyinde bulunmaktadır. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra kentin doğusuna doğru fiziksel gelişimini arttırması, söz konusu alanlarda yeni ve planlı kentsel yerleşmeler oluşmasına zemin hazırlamıştır. Hastanenin B binası ise bu alanlardan olan Yeşilkent'te inşa edilmiştir.

3.2.1.4. Ulaşım Fonksiyonu ve Fonksiyon Alanları

Geçmişte kentler dinî bir mekâna ya da bir kaleye yakınlığına göre kurulmuş ve bazı kentler tarihte hep siyasal mülahazalarla konumlandırılmışsa da kentlerin konumlarındaki temel nedenler, ulaşım alanlarında yatmaktadır.¹³⁷ Genel olarak insan, eşya, bilgi, para ve hizmetlerin bir yerden başka bir yere erişmesi olarak tarif edilen ulaşım,¹³⁸ kentlerin kuruluşunda, gelişmesinde ve fonksiyonel sürekliliğinde büyük bir öneme sahiptir. Ulaşım fonksiyonun özünü meydana getiren ulaşım faaliyetleri meydana getirdikleri istihdamdan çok sanayi, tarım, ticaret, yönetim, turizm ve güvenlik gibi fonksiyonların alt yapısını oluşturduğu için kent yerleşmeleri açısından son derece önemlidir.¹³⁹ Ticaret ve sanayisi yoğun olan kentlerin genelde önemli yol güzergâhları

¹³⁶ 2005 İstatistik Yıllığı, 2006, TÜİK Matbaası, Ankara, s.93.

¹³⁷ Weber, M., 2003, a.g.e., s.16.

¹³⁸ Tümerterkin, E., - Özgüç, N., 1997, Ekonomik Coğrafya (Küreselleşme ve Kalkınma). Çantay Kitabevi, İstanbul, s.589.

¹³⁹ Koca, H., 2005, a.g.e., s.130.

üzerinde bulunduğu, karayolları, demiryolları veya denizyolları bakımından önemli bir noktada olduğu dikkati çeker. Zaten ulaşım imkânları rahat ve kolay olan bir yerleşmenin, zaman ilerledikçe bu imkânlarını kullanarak ticaretini geliştirmesi daha kolaydır.

Bozüyük kentinin ilk yerleşme çekirdeğinin oluşumunda, sanayi tesislerinin yoğun olarak yer alışında, bugünkü konumuna gelişinde hiç şüphesiz ulaşım faktörünün rolü çok büyüktür. Zira Bozüyük kentinin ilk yerleşme çekirdeğini oluşturan Kasımpaşa Mahallesi, Kanunî Sultan Süleyman zamanında Kasım Paşa tarafından yaptırılan Kasımpaşa Camii ve Külliyesi ve onun çevresinde oluşmuştu. Kasım Paşa'nın bu camiye Bozüyük'e yaptırmasının sebebi ise Kanunî Sultan Süleyman'ın Bağdat Seferi'ne giden Kasım Paşa komutasındaki askerlerin, bir kavşak noktası olan Bozüyük'te konaklamaları ve savaştan galip gelinirse ödül olarak Bozüyük'e bir cami yaptırma sözüydü. Dolayısıyla Bozüyük'ün, İstanbul'dan güneydoğuya doğru ilerlerken bir durak noktası olduğunu anlayabiliriz.

Bozüyük kenti faal nüfusunun %5.6'sını, hizmetler sektöründe çalışanların ise %13.9'unu ulaşım sektöründe çalışanlar (860 kişi) oluşturmaktadır. Kentin ulaşım fonksiyonunu kentler arası ulaşım, kent merkezi ile çevresindeki yakın yerleşmeler arasındaki ulaşım ve kent içi ulaşım şeklinde üç kısımda inceleyebiliriz.

Kentler arası ulaşım bakımından Bozüyük son derece elverişli bir konumda bulunmaktadır. Bozüyük'ün diğer kentlerle olan bağlantısı hem karayolu hem de demiryoluyla olmaktadır. Bozüyük kentinin bu kadar stratejik bir konuma sahip olmasında, Bursa-Eskişehir illerini birbirine bağlayan D-200 karayolu ile Bilecik-Kütahya illerini birbirine bağlayan D-650 karayolunun ilçe merkezinde 14 km'lik bir kısmında kesişerek birleşmesinin rolü vardır. Ayrıca Ankara-İstanbul demiryolu hattının ilçe merkezinden geçmesinin yanı sıra, yük ve yolcu taşımacılığı için Marmara Bölgesi'ni, İç Anadolu, Ege ve Akdeniz Bölgelerine bağlayan, çok yoğun bir trafik akımına sahip, ilçe merkezini doğu-batı yönünde ikiye bölen, adeta bir boğaz köprüsü konumundaki, alternatifsiz bir karayolunun Bozüyük'ten geçmesinin çok önemli bir payı vardır.

Bozüyük çok önemli bir ulaşım ağı kavşağında bulunmaktadır. Karasu Vadisi boyunca uzanan D-200 (E-90) karayolu İç Batı Anadolu'yu ve kısmen de İç Anadolu'yu hem İstanbul-İzmit-Adapazarı sanayi aksına, hem de Bursa gibi büyük sanayi kentine

bağlayan bir kavşak noktasında bulunmaktadır (Fotoğraf 3.5). Kenti Bursa ile Balıkesir hattına bağlayan bu karayolu, özellikle Ankara üzerinden gelip, bu kentlere gitmekte olan ve Güney Marmara Bölümü'nden gelip Ankara istikametine devam eden karayolu taşıtları için son derece önem arz etmektedir. Günlük taşıt kapasitesinin de oldukça yoğun olduğu bu karayolunun Bozüyük-İnegöl arası, engebeli topoğrafyası ile özellikle kış mevsiminde sürücülere zor anlar yaşatmaktadır. Karayolları Genel Müdürlüğü'ne bağlı araç sayım noktalarında yapılan sayımlarda, bu karayolundan 2005 yılında günde ortalama 7003 aracın geçtiği belirtilmektedir. Trafikte seyreden araçların önemli bir kısmını (%60) otomobiller, geriye kalan %40'lık kısmını ise diğer vasıtalar oluşturur. Yolun bazı yerlerinde tek gidiş-gelişin olması ve ağır tonajlı vasıtaların da trafikte yer alması, bu yolda uzun kuyruklar oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum ise kimi zaman hatalı sollamaları da beraberinde getirmekte ve ölümlü kazalara yol açabilmektedir.

Fotoğraf 3.5. Bozüyük, D-200 (E-90) karayolu vasıtasıyla İç Batı Anadolu'yu ve kısmen de İç Anadolu'yu hem İstanbul'a, hem de Bursa'ya bağlayan bir kavşak noktasında bulunmaktadır.

Karayolları Genel Müdürlüğü'nce yürütülen proje kapsamında, ekonomik büyüme amacına en fazla katkının sağlanması ve çevreyi tahrip etmeyen bir ulaştırma alt yapısının oluşturulması hedeflenmektedir. Bu çerçevede karayolu ulaşımının ülkemiz ihtiyaçlarına tam olarak cevap vermesi amacıyla, mevcut kamu kaynaklarıyla,

belirlenen hedefler doğrultusunda *Acil Eylem Planı*'nda yer alan 15000 km bölünmüş yol çalışmasına başlanmış ve devam edilmektedir.¹⁴⁰ Zira 2007 yılı Ocak itibariyle Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen raporda, 15000 km bölünmüş yollar kapsamında kapasite yetersizliği nedeniyle, kısa vadede gerçekleştirilmesi düşünülen projeler arasına sözünü ettiğimiz Bursa-İnegöl-Bozüyük hattı da dâhil edilmiştir (Fotoğraf 3.6). Yaklaşık 105 km lik yolun 70 km kadarı bölünmüş yollar projesi kapsamında tamamlanmış ve asfaltlanmıştır. Geriye kalan kısmı ise yapım aşamasındadır.

Fotoğraf 3.6. Bozüyük-İnegöl arasında yapımı tamamlanan 2x2 bölünmüş yoldan bir görünüm.

Bölünmüş yola dönüştürülen kesimlerde *Trafik Güvenliği İzleme Çalışmaları*'na göre; kazalarda %80-90, yaralanmalarda %30-100, ölümlerde %75-100, maddi hasarlı araç sayısında %75-90 oranında azalma tespit edilmiştir. Ülkemizde her yıl binlerce insanımızın ölümüne, on binlerce insanımızın yaralanmasına ve milyarlarca YTL kayıplara neden olan trafik terörünün azaltılması açısından (2x1) standardında tek şeritli bir yolun (2x2) bölünmüş yol standardına getirilmesi, bölünmüş yolların önemini ve trafik güvenliği açısından etkin bir çözüm olduğunu göstermektedir. Acil Eylem Planı

¹⁴⁰ 2007 Mali Yılı Performans Programı, 2007, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, K.G.M, Ankara s.24.

kapsamındaki bölünmüş yollar tamamlandığında kazaların sıkça meydana geldiği kara noktaların önemli bir kesimi kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Bu bağlamda Bozüyük-İnegöl karayolundaki bölünmüş yol çalışmalarının tamamlanmasıyla, karayolunda sıkça yaşanan trafik karmaşası büyük oranda ortadan kalkacaktır.

Bozüyük'ün diğer kentlerle olan bağlantısını sağlayan önemli karayollarından biri de kentin Bilecik, Adapazarı, İzmit ve İstanbul gibi kentlerle bağlantısını sağlayan, D-650 karayoludur. Bu karayolu, Ankara ve Kütahya üzerinden gelip, İstanbul istikametine gitmekte olan araçlar için önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra bu yol Akdeniz, İç Anadolu ve kısmen de Ege bölgelerinin Marmara Bölgesi ile olan bağlantısını sağlamaktadır. 2005 yılı istatistiklerine göre Bozüyük-Mekece arasındaki günlük trafik sayısı ortalama 8854 araç olup, bu sayı düzenli olarak artmaktadır (Tablo 3.17). Bozüyük-Mekece arasında trafikte seyreden araçların dağılımına incelendiğinde %45 gibi önemli bir bölümünün ağır vasıtalardan oluştuğu görülür. Bu yolda taşınan ticarî malların büyük bir bölümünü endüstri ve tarım ürünleri oluşturmaktadır. 1950'li yıllarda hizmet vermeye başlayan bu yol artık mevcut yoğunluğu taşıyamadığından, *Bozüyük-Bilecik-Mekece Yolu İyileştirme Projesi*¹⁴¹ devreye konulmuştur. Bu yol toplam 86 km uzunluğunda olup, 42 km'lik 1.kısım inşaatına 2003 Mart ayında başlanmıştır. 2005 Eylül ayı itibarıyla ise Bursa Kavşağı ile Atkaydı Taşocağı arasındaki 4 km'lik kısım trafiğe açılmıştır. Bu proje güzergâhı üzerinde iki adet tünel, 37 adet köprü ve hemzemin kavşak ve 38 adet köprü bulunmaktadır. Proje tamamlandığında güzergâhın Bozüyük kent merkezi geçişleri iptal edilecek, böylece Bozüyük kent merkezinde önemli bir sorun hâline gelen ulaşım problemi büyük ölçüde çözülecektir. Projenin Bozüyük kenti geçişi, doğuda Ak Enerji ve Demirer Kablo fabrikalarının da yer aldığı Kütahya Kavşağı'ndan güneye saparak, Yeşilkent'in kuzeyinden geçip, Yediler Mahallesi'ni ikiye bölmekte, daha sonra Çarşı Mahallesi'nin güneyinden geçerek, kentin batısındaki Bursa-İstanbul Kavşağı'nda D-200 ve D-650 karayollarının kesiştiği yerde son bulmaktadır.

Projenin Bozüyük kenti çevre yolu geçişi tam olarak tamamlanmasa da 2008 yılı Temmuz ayında ulaşım açılmıştır. Kentin güneyinden geçerek Çarşı ve Yediler mahallelerini ikiye bölen çevre yolu ulaşım açılmasına rağmen kent geçişlerindeki yoğunluk, eskisi kadar olmasa da devam etmektedir. Kentler arası ulaşım yapan bazı

¹⁴¹ Karayolları Genel Müdürlüğü, www.kgm.gov.tr, 29/04/2007

otobüs firmalarının Bozüyük'te incek yolcular için mutlaka kent içinde olan terminale girmesi gerekmektedir. İlerde yapılması planlanan terminalin, çevre yolu kenarında inşa edilmesi, bu sorunu önemli ölçüde çözecektir. Bunun yanı sıra çevre yolunun iki mahalleyi doğu-batı doğrultusunda ikiye bölmesi, söz konusu yerlerde kuzey-güney geçişlerini zorlaştırmıştır (Fotoğraf 3.7). Bu amaçla yapılan bir alt geçit ihtiyacı karşılayamamaktadır. Bu nedenle geçişlerin yoğun olduğu noktalara yayalar için üst geçitler ve bir başka noktaya da araçlar için ayrı bir alt geçit daha inşa edilmesi gerekmektedir.

Fotoğraf 3.7. Çevre yolunun Çarşı Mahallesi geçişinde görüldüğü üzere yolun kuzey ve güneyinde yerleşmelerin olduğu göze çarpar.

Bozüyük'te trafik akımının en yoğun olduğu karayolu, D-200 karayolunun Bozüyük-Eskişehir arasındır. Bu karayolunun yoğun olmasında, karayolunun kısmen Akdeniz ve İç Anadolu Bölgeleri ile Marmara Bölgeleri arasında geçiş sağlamasıdır. Sayım noktası Kütahya kavşağı ile Bozüyük arasında bulunduğu için, Kütahya-Eskişehir-Bursa-İstanbul bağlantılarının kesişim noktası olma özelliği göstermektedir. Bu karayolunda 2005 yılı günlük ortalama trafik sayısı 13281 idi (Tablo 3.17). Buradan geçen vasıtaların %57'sini otomobil, geriye kalanını ise otobüs, kamyon ve ticarî taşıtlar oluşturmaktaydı.

Tablo 3.17. D-200 karayolunun Bozüyük-İnegöl (Muratdere mevki), Bozüyük-Eskişehir (Poyra civarı) ve D-650 karayolunun Bozüyük-Mekece arası sayım noktalarından geçen günlük taşıt sayısı (2005).

Bozüyük-İnegöl Arası	
Taşıt Türü	Taşıt Sayısı
Otomobil	4 213
Orta Yüklü Ticarî Taşıt	449
Otobüs	359
Kamyon	1 485
Kamyon+Römork, Çekici+Yarı Römork	497
TOPLAM	7 003
Bozüyük-Mekece Arası	
Otomobil	4 901
Orta Yüklü Ticarî Taşıt	551
Otobüs	297
Kamyon	2 329
Kamyon+Römork, Çekici+Yarı Römork	755
TOPLAM	8 854
Bozüyük-Eskişehir Arası	
Taşıt Türü	Taşıt Sayısı
Otomobil	7 588
Orta Yüklü Ticarî Taşıt	801
Otobüs	561
Kamyon	3 354
Kamyon+Römork, Çekici+Yarı Römork	977
TOPLAM	13 281

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü, www.kgm.gov.tr, 29/04/2007.

Hiç kuşkusuz bu saydığımız yollar, Bozüyük'ün gelişmesinde ve kentleşmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Ülkemizde de birçok yerleşme ilçe yönetim organizasyonunun kurulmasını ve kentsel fonksiyonların gelişmesini ulaşım fonksiyonuna borçludur.¹⁴² D-200 ve D-650 karayollarının söz edilen kısımları, ülkenin sanayi bakımından önde gelen bölgelerini iç kısımlara bağlamaktadır. Bu ise önemli bir ticarî taşımacılığı ve canlılığı beraberinde getirmektedir. Bozüyük'ün diğer kentlerle olan bağlantısının önemli bir bölümünü karayollarıyla gerçekleştirir. Günlük ortalama trafik hacminin oldukça yoğun olduğu Bozüyük karayollarında meydana gelen aksaklıklar, merkezi Bursa'da olan 14. Bölge Müdürlüğü'ne bağlı 144. Şube Şefliği dâhilinde görev yapan Karayolları Bozüyük Bakımevi tarafından giderilmektedir. Bozüyük'ün diğer kentlerle bağlantısını sağlayan tüm karayolları, her iklim koşulunda açık kalmakla birlikte, özellikle sonbahar ve kış mevsiminde yaşanan yoğun sis nedeniyle, ulaşım da aksaklıklara neden olabilmektedir. Olumsuz iklim koşullarında yaşanan zorluklarla mücadelede Karayolları Bozüyük Bakımevi, 27 personeli ve

¹⁴² Koca, H., Doğanay, H., 1998, *Ulaşımın Yerleşmeye Etkilerine İki Tipik Örnek: Fevzipaşa ve Nurdağı Kasabaları*, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:33, İstanbul.

ekipmanlı araçlarıyla çalışmalarını sürdürmektedir. 1960 yılında hizmete açılan Bozüyük Bakımevi hizmet alanında, 123 km'si devlet ve 93 km'si il yolu olmak üzere, toplam 216 km yol bulunmaktadır. Bozüyük Bakımevi'nin sorumlu olduğu yollar dikkate alındığında, hizmet sahasının Bozüyük ilçe sınırlarını aştığı görülür. Bozüyük Bakımevi, kuzeyde Pazaryeri ilçesi, güneydoğuda Eskişehir'in İnönü ilçesi, güneyde Cihangazi ve Dodurga, batıda İnegöl-Domaniç yol ayrımı, güneybatıda Tahtaköprü (Domaniç)'ye kadar sorumludur.

Kentin en işlek kısmında Hükümet Konağı binası karşısında kalan birkaç yazıhane, Bozüyük kentinin diğer kentlerle olan bağlantısını sağlamak amacıyla hizmet vermektedir. Burada bulunan toplam üç yazıhanede 36 adet kentler arası ulaşım hizmeti veren firma bulunmaktadır (Fotoğraf 3.8). Ancak bu firmaların hiçbiri Bozüyük'e ait değildir. Bozüyük kentinin çok elverişli bir ulaşım ağında yer alması, büyük firmaların çoğunun yol güzergâhı üzerinde bulunması nedeniyle, kentler arası ulaşım yapan önemli bir firmaya sahip değildir. Sadece Bozüyük'e ait olan iki firma (Öz Bozüyük ve Bozüyük Tur) Eskişehir'e ve İnegöl arasındaki güzergâhta yolcu taşımaktadırlar.

Bozüyük yazıhanelerinde hizmet veren firmalar, ülkenin doğu ve batısından gelip, Bozüyük'ten geçen firmalardır. Ancak Bozüyük kent geçişindeki yol kapasitesi, mevcut trafiği kaldırmadığı için, kent geçişindeki trafik güvenliği bakımından tehlike arz etmektedir. Zira hemen ana yol kenarında bulunan yazıhanelerin önünde duran otobüsler, trafiğin akışını engellemekte, bu ise kent içerisinde kimi zaman araçların yol boyunca birikmesine neden olmaktadır. Günlük ortalama geçen otobüs sayısı, (2005 yılı verilerine göre) 561 civarındadır. Bu kadar otobüsün geçtiği Bozüyük kentinde, ülkenin doğu veya batısındaki herhangi bir kente rahatlıkla gidilebilir. Ancak terminal binasının olmayışı, yolcuların yol kenarında beklemelerine ve dolayısıyla bir kargaşaya neden olmaktadır. Eskişehir istikametine giden yolcuların bekleme yeri, Hükümet Konağı'nın yanında bulunan Ziraat Bankası önü, Bursa-İstanbul istikametine giden yolcuların bekleme yeri ise, Hükümet Konağı'nın tam karşısında bulunan yazıhanelerin bulunduğu yerdir. Bazı yolcular, kentler arası ulaşım için yazıhaneden bilet alırken, bazıları bilet almadan yol kenarında bekleyerek, gelen ilgili firmanın otobüsüne binmek suretiyle istediği yere gitmektedir. Bozüyük Belediyesi, kentte acilen bir terminal yapılması gerektiğinin bilincinde olarak, Yediler Mahallesi'nde lunaparkın olduğu alana 25 300 m²'lik kapalı pazar ve terminal yapılması planlanmıştır. Buranın çevre yolunun hemen

kenarında yer alması, ulaşım açısından da kolaylık sağlayacaktır. Çevre yolunun ve terminal projesinin tamamlanması hâlinde Bozüyük kentinin kentler arası ulaşımında karşılaştığı sorunlar da ortadan kalkmış olacaktır.

Fotoğraf 3.8. Kent içinde terminal olarak kullanılan mekân (ihtiyacı karşılamaktan öte, trafikte aksaklıklara yol açmaktadır).

Bozüyük'ten Eskişehir'e her 15 dakikada bir ve Ankara'ya her yarım saatte bir vesait bulmak mümkündür. Bu seyahat firmaları Bursa'dan hareket eden, Nilüfer, Kamil Koç, Metro gibi firmalardır. Yine aynı firmaların kalkış noktası Ankara olan Bursa, İstanbul seferleri bulunmaktadır. Kentte terminal olmadığı için, araç giriş çıkış sayıları hakkında istatistikî bir bilgi mevcut değildir. Ancak yazıhanelerden edindiğimiz bilgilerden ve yaptığımız gözlemlerden, Bozüyük kentinin en fazla Eskişehir, Bilecik, Bursa, Ankara, Kütahya illeriyle etkileşim içerisinde olduğu görülmüştür. Bunların yanı sıra kente ait olan iki firmada (Bozüyük Tur, Öz Bozüyük) 2006 yılı verilerine göre bulunan toplam 52 adet minibüs her gün 06:00-20:30 saatleri arasında Bilecik ve Eskişehir'e ulaşım hizmeti vermektedir. Bu minibüslerin 26 tanesinden bir kısmı her 15 dakikada bir Eskişehir'e, diğerleri ise her yarım saatte bir Bilecik'e sefer düzenlemektedirler. Gün içerisinde Bozüyük-Eskişehir arasında karşılıklı olarak toplam 54 sefer yapılırken, Bozüyük-Bilecik arasında karşılıklı olarak 25 sefer yapılmaktadır.

Geriye kalan 26 tanesi ise Bozüyük'te yer alan sanayi tesislerinde çalışanların taşınması için servis yapmaktadır. Bu firmalara ait olan araçlardan Bilecik ve Eskişehir'e servis yapanlar, birer gün arayla değişmekte ve sistem bu şekilde devam etmektedir. Bilecik'in ilçelerinden olan Pazaryeri ve Söğüt'ten her gün Bozüyük'e seferler bulunmaktadır. Söz konusu ilçelerin Bozüyük'e yakın olması, Bozüyük ile olan ilişkilerini de arttırmıştır. Bu nedenle, bu ilçelerden Bozüyük'e her gün minibüs seferleri düzenlenmektedir. Bunlardan başka Bozüyük'te kentler arası ulaşım faaliyetlerinin yaz mevsiminde çeşitlendiği görülür. Kütahya Yoncalı'da bulunan termal tesisler için her gün bir veya yoğunluğa göre iki araç Kütahya Yoncalı'ya gitmektedir.

Bozüyük'te 1970'li yıllardan sonra artan sanayi yatırımları, ülkenin değişik bölgelerinden nüfus çekmiştir. Bu nüfusun önemli bir bölümünü Erzurum, Ağrı, Diyarbakır, Muş gibi ülkemizin doğu ve güneydoğu illerinden gelenler oluşturmaktadır. Kentin bu illerle olan bağlantısını Balıkesir-Bursa istikametinden gelip, Bozüyük-Eskişehir-Ankara güzergâhını takip eden ilgili illerin firmalarıyla gerçekleştirmektedirler. Gün içerisinde; Samsun, Trabzon, Artvin, Erzurum, Iğdır, Van, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Adana, Mersin, Antalya, Muğla, İzmir, Balıkesir, Çanakkale gibi Türkiye'nin farklı bölgelerinde bulunan illere karayoluyla ulaşım oldukça rahattır. Ancak Bozüyük'ün en fazla etkileşimde bulunduğu iller, Eskişehir (42 km), Bilecik (32 km), Bursa (105 km) ve Kütahya (70 km)'dir (Tablo 3.18). Bunda kentte ikamet edenlerin önemli bir kısmının (yaklaşık %30'u) komşu illerden olmasının ve bazı sanayi kuruluşları ile kamu kurumlarında çalışanların bir kısmının bu kentlerde ikamet ediyor olmalarının etkisi olmuştur.

Bozüyük kentinde kentler arası ulaşım konusuna bir diğer önemli husus da nakliyeciliktir. Kentler arası ulaşımında yolcu taşımacılığı kadar yük taşımacılığı da önemlidir. Bozüyük kentinin Eskişehir yolu üzerinde bulunan Bozüyük Taşıyıcılar Kooperatifi'ne 2007 yılı itibarıyla 440 üye kayıtlı bulunmaktaydı (Fotoğraf 3.9). Yaklaşık 700 adet kamyon ve TIR ile hizmet veren Bozüyük Taşıyıcılar Kooperatifi'nin günlük sevkıyata çıkan araç sayısı ortalama 150'yi bulmaktadır. Bozüyük Taşıyıcılar Kooperatifi'nin 2007 yılı verilerine göre Bozüyük kentinden diğer kentlere taşınan malların yaklaşık %90 gibi önemli bir bölümünü seramik ürünleri oluşturmaktaydı. Bunun yanı sıra demirdöküm, sağlık ve tekstil ürünleri gibi mallar da taşınmaktadır. Taşınan mallar Türkiye'nin hemen hemen her bölgesine kadar götürülmektedir.

Tablo 3.18. Bozüyük kentinin bazı il merkezlerine olan uzaklığı.

İl Merkezi	Uzaklık (km)	İl Merkezi	Uzaklık (km)
Bilecik	32	Antalya	434
Eskişehir	42	Edirne	511
Kütahya	70	Samsun	694
Bursa	105	Gaziantep	936
Ankara	275	Trabzon	1 040
İstanbul	282	Erzurum	1 151
İzmir	404	Iğdır	1443

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü, www.kgm.gov.tr, 29/04/2007.

Fotoğraf 3.9. Bozüyük Taşıyıcılar Kooperatifine ait TIR ve kamyon parkı.

Bozüyük'te, kent içi ulaşımı sağlamak üzere 47 adet dolmuş bulunmaktadır. Dolmuşların servise çıkış saatleri yoğunluğa ve eğitim-öğretim sezonuna göre değişmektedir. Eğitim kurumlarının açık olduğu tarihlerde 07:00'da başlayan servis, yaz mevsiminde 8:30'da başlatılmaktadır. Kent içi taşımacılığında toplam dört hat bulunmaktadır (Tablo 3.19, Harita 3.4). Hatlarda hizmet veren minibüslerin gidiş-dönüş güzergâhları aynı olup, en uzun güzergâh 2 nolu hattın çalıştığı güzergâhtır. Araçların hatlara dağılımında en uzun hat olan 2 nolu hattın 15 araçla en fazla araca sahip olduğu görülür. 1 nolu hat 12, 3 ve 4 nolu hatlar ise 10'ar araca sahiptirler. Minibüsler 15'er kişilik olup, her minibüs çalıştığı hatta bir hafta hizmet verdikten sonra, bir sonraki hatta

çalışmaya başlamaktadır. Kent içi servis yapan minibüslerden dört tanesi ise gece nöbetine kalarak hizmet vermektedirler.

Kent içi ulaşımında hizmet veren 47 adet dolmuştan başka, Bozüyük Tur ve Öz Bozüyük firmalarına ait minibüslerin yaptığı fabrika servislerini de kent içi ulaşımına dâhil etmek gerekir. Nitekim günde 26 minibüs özellikle kentin doğusunda, Eskişehir yolunda bulunan fabrikalara işçi taşımaktadır.

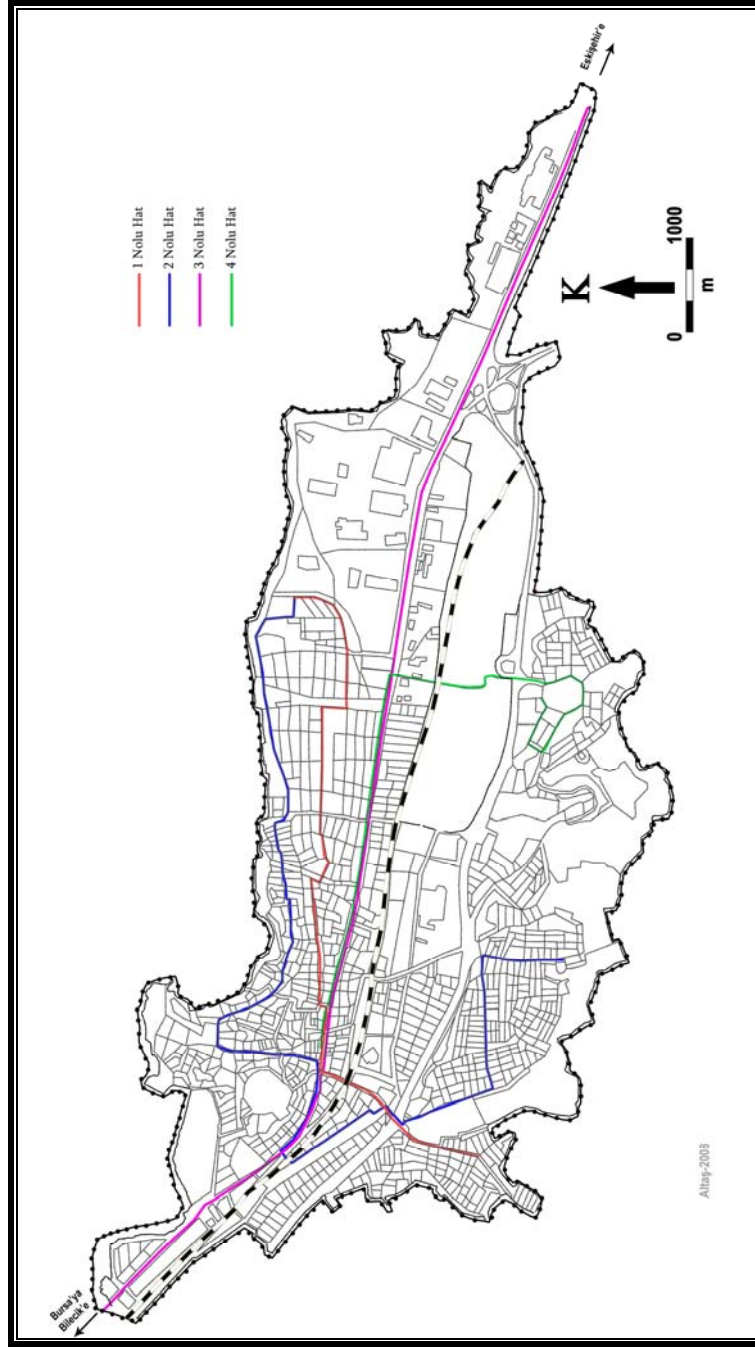
Tablo 3.19. Bozüyük kentinde kent içi ulaşım güzergâhları (2006).

Hat	Güzergâh
1 Nolu Hat	Mezarlık Karşısı, Cami Cad., Yeni Mah, 4 Eylül Mah, Devlet Hastanesi.
2 Nolu Hat	Yediler Mah., Eski Sanayi, Çarşı Mah., Tekke Mah., Dispanser, N.Sayar Cad., Bozkaya Blokları, 4 Eylül Mah., Devlet Hastanesi.
3 Nolu Hat	Bölge Trafik, İnönü Cad, fabrikalar, Toprak Seramik.
4 Nolu Hat	Setbaşı Fabrika, İnönü Cad., Yeşilkent, TOKİ.

Kaynak: Bozüyük Minibüsçüler Derneği.

Kent içi ulaşımında ele alınması gereken önemli bir husus da, D-200 karayoludur. Kent içi ulaşımında kullanılan ve kenti ikiye bölen D-200 karayolu, aynı zamanda kentler arası bir yoldur. Bu nedenle, kent içi ulaşım hizmeti yapan araçlarla, kentler arası seyahat yapan bütün vasıtalar geçiş için Bozüyük'ün içerisinde geçen bu yolu kullanmaktadırlar. Kent içinden işleyen bu trafik, oluşturduğu hava ve gürültü kirliliği ile kentte yaşayanlarla bu yolu kullananların can ve mal güvenliğini, tehdit eder boyutlara ulaşmıştır. Zira bu yoldan; otomobil, otobüs, LPG taşıyan kamyonlar, akaryakıt ve kimyasal madde taşıyan TIR ve kamyonlar, fabrikalara ham ve mamul madde taşıyan uzun ve geniş araçlar geçtiğinden, kent içinde büyük tehlike oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla D-200 karayolunun Bozüyük kenti geçişinde, kent içi ulaşım oldukça sıkıntılı olmaktadır. Doğuda Kütahya-Eskişehir yol ayrımı ile batıda Bursa-İstanbul yol ayrımı arasında kalan kesim yaklaşık 14 km uzunluğundadır. Bu kısımda, araçların yolun sağ şeritlerine park yapması nedeniyle yol çift şerit iken, tek gidiş-geliş hâline gelmektedir. Bu ise araçların kent içerisinde art arda dizilmesine ve trafik akışının aksamasına neden olmaktadır (Fotoğraf 3.10). Kentin yol boyunca uzanan bir fizyonomik yapısının bulunması da, bu duruma ortam hazırlayan etkenlerdendir. Zira Bozüyük kenti kabaca KB-GD istikametinde D-200 karayolu boyunca uzanan bir yerleşme formu göstermektedir. Dolayısıyla da kent içi ulaşımında da

en yoğun kullanılan caddeler bu yönde uzanan ve ana caddeleri oluşturan Atatürk, Hükümet ve İsmet İnönü caddeleridir.

Harita 3.4. Bozüyük'te kent içi ulaşım yolları.

Bozüyük'ün kent içi ulaşımına kentte bulunan 35 adet ticarî taksi de katkıda bulunmaktadır. Bu taksilerin hizmet verdiği değişik noktalarda toplam yedi adet taksi durağı (Otogar, Çınar, Hal, As, Park, Merkez ve Sanayi) mevcuttur.

Fotoğraf 3.10. D-200 karayolunun kent geçişinde, gün içerisinde oldukça yoğun bir trafik akışı görülmektedir.

Kent içi ulaşımda özel taşıtların ayrı bir yeri bulunmaktadır. Bozüyük Trafik Tescil Büro Amirliği'nin 2006 Ağustos verilerine göre, kentte 10386 araç bulunmakta olup, bunların 5229'unu yani, %50.3'ünü otomobiller oluşturmaktaydı (Tablo 3.20). Bu sayıya motosiklet ve arazi taşıtlarını (cip, 4×4 araçlar) eklediğimizde, bu oranın %60'lara ulaştığı görülmektedir.

Kent içi dolmuşlar, öğrenci ve işçi servisleri, Eskişehir-Bozüyük ve Bilecik-Bozüyük arası çalışan otobüslerle kentler arası yolcu otobüslerinin, yol üzerinde yolcu alıp indirmeleri ve cadde üzerindeki esnaf ve diğer iş sahiplerinin araçlarını yol kenarına bırakmaları, trafiğin tıkanmasına neden olmaktadır. D-200 karayolunun Bozüyük kenti geçişinde; Atatürk Caddesi, Hükümet Caddesi ve İsmet İnönü Caddesi boyunca bu sıkıntının yaşanması, kent içerisinde yeterli sayıda otoparkın olmayışından ve yolun trafik yoğunluğunun aşırı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yoğunluk, kentte pazarın kurulduğu salı günleri daha da artmaktadır. İlçe yönetim sahasında bulunan köylerden gelen araçların da kent içi trafiğe katılması, ilçe merkezinde aşırı bir yaya ve motorlu taşıt kalabalığına neden olmaktadır. Yaya ise D-200 karayolu boyunca uzanan yedi adet yaya geçidinden geçmeye çalışmakta ve bu yaya hareketi gün boyu kesintisiz

devam ettiğinden, kent içerisindeki trafik akışını zorlaştırmaktadır. Bu yoğunluk ise zaman zaman maddi hasarlı kazalara neden olmakta, bazen de yaralanmalı ve hatta ölümlü kazalara bile yol açabilmektedir. Bozüyük kentinde 2004 yılında 143, 2005 yılında 184 ve 2006 yılında ise 1'i ölümlü, 56'sı yaralanmalı olmak üzere 307 trafik kazası yaşanmıştır. Bu durum, kentte ulaşım problemlerinin giderek arttığını göstermektedir (Tablo 3.21).

Tablo 3.20. Bozüyük kentinde bulunan araçların cinslerine göre sayıları (2006).

Araç Cinsi	Adet
Motosiklet	948
Otomobil	5 229
Minibüs	199
Otobüs	226
Kamyonet	1 641
Kamyon	870
Traktör	945
Çekici	119
Özel Amaçlı Taşıt	33
Tanker	6
Römork	136
Arazi Taşıtı	34
Toplam	10 386

Kaynak: Bozüyük Trafik Tescil Büro Amirliği.

Tablo 3.21. Bozüyük kentinde meydana gelen trafik kazaları (2004-2006).

Kaza Türü	2004	2005	2006
Maddi Hasarlı	103	146	250
Yaralanmalı	40	35	56
Ölümlü	0	3	1
Toplam	143	184	307

Kaynak: Bozüyük İlçe Emniyet Müdürlüğü.

Bozüyük kenti ile ilçeye bağlı yerleşmelerin herhangi bir ulaşım sorunu yoktur. Kente en yakın köyler 4 km ile Saraycık ve 5 km ile Alibeydüzü iken, en uzak köyler 47 km ile Dombayçayırı ve 48 km ile Gökçeli köyleridir (Tablo 3.22). Yakın köylerin bazılarına Bozüyük Belediyesi'ne ait otobüsler servis yapmaktadırlar. Akpınar, Poyra, Yeni Çepni, Yörük Çepni ve Muratdere köyleri bunlar arasında yer alır.

Tablo 3.22. Bozüyük ilçesindeki köylerin ilçe merkezine olan uzaklıkları.

Yerleşme	Uzaklığı (km)	Yerleşme	Uzaklığı (km)
Akçapınar	8	Muratdere	15
Akpınar	8	Ormangüzle	17
Aksutekke	24	Poyra	14
Alibeydüzü	5	Revnak	14
Aşağıarmutlu	12	Saraycık	4
Bozalan	10	Yeniçepni	12
Çamyayla	13	Yürükçepni	10
Çaydere	8	Dodurga	19
Darıdere	15	Camiliyayla	35
Delielmacık	20	Cihangazi	28
Düzdağ	7	Çokcapınar	23
Günayrık	10	Dombayçayırı	47
Hamidiye	8	Düzağaç	44
Kandilli	13	Eceköy	30
Kapanalan	10	Erikli	20
Karaağaç	9	Gökceli	48
Karabayır	7	Göynücek	35
Kızılcapınar	12	Karaçayır	29
Kızıltepe	9	Ketenlik	45
Kovalıca	6	Osmaniye	38
Kozpınar	28	Yenidodurga	23
Kuyupınar	15	Yeniüreğil	26
Metristepe	16	Yeşilçukurca	35

Kaynak: Bozüyük İlçesi Köy Bilgi Formları.

Bozüyük kenti karayolları açısından önemli bir kavşakta bulunma özelliğini demiryolu ulaşımında da gösterir. İstanbul’u Anadolu’ya bağlayan Haydarpaşa-Ankara demiryolu hattı üzerinde bulunması da Bozüyük’ün ulaşım fonksiyonunda ne kadar önemli bir konumda olduğunun göstergesidir. Anadolu’da yapılan en uzun demiryolu hattı olan, *Anadolu Demiryolu Hattı*’nın yapımı, Abdülaziz’in Bağdat’ı demiryoluyla İstanbul’a bağlama düşüncesinden ortaya çıkmıştır. Ağustos 1871’de başlanan Haydarpaşa-İzmit arasındaki demiryolu, Eylül 1872’ye kadar ancak 24 km ilerleyebilmiştir. Bunun üzerine görevlendirilen Wilhelm Von Pressel, İstanbul’dan başlayan ve Ankara, Sivas, Musul, Bağdat üzerinden Basra’ya ulaşan ve yan hatlarla 4670 km’yi bulan bir proje hazırladı. Ancak iflasa sürüklenen Osmanlı ekonomisinin böyle bir projenin altından kalkması mümkün değildi. Sonuçta 91 km’lik Haydarpaşa-İzmit hattı iki yılda tamamlandı. 1875’te Osmanlı ekonomisi iflas edince hattın yapımı durduruldu.¹⁴³ 1881’de Duyun-u Umumiye İdaresi’nin kurulması ile demiryolu imtiyaz talepleri yeniden ortaya çıkmaya başladı. İngilizler ve Fransızlar Anadolu’dan Bağdat’a uzanan bir demiryolu imtiyazı için mücadele ederken, George Von Siemens

¹⁴³ Özyüksel, M., 1988, Anadolu ve Bağdat Demiryolları, Arba Yayınları, İstanbul, s.17.

başkanlığındaki Deutsche Bank, Haydarpaşa-İzmit hattını Ankara'ya kadar uzatma ve işletme imtiyazını aldı.¹⁴⁴ Bu banka tarafından yönetilen *Anadolu Demiryolu Şirketi* Mart 1889'da kuruldu. Demiryolu yapımı bu aşamadan sonra hızlı bir şekilde ilerlemiştir. Yapımına 1872 yılında başlanan Haydarpaşa-Ankara demiryolu hattı, 20 yıl sonra 1892 yılında 66 km'lik Vezirhan-Bozüyük-İnönü hattı ile demiryollarını Bozüyük'e kadar uzatmıştır.¹⁴⁵ 1892 yılı sonunda da bu hat Ankara'ya kadar uzatılmıştır. Aynı yılın Nisan ayında İstanbul-Hicaz Demiryollarının Bozüyük'teki istasyonu hizmete açılmıştır (Fotoğraf 3.11). Dolayısıyla Bozüyük'ün Ankara ve İstanbul demiryolu bağlantısının 19. yüzyılın sonlarından itibaren mevcut olduğunu söyleyebiliriz.

Fotoğraf 3.11. 1892 yılında hizmete açılan Bozüyük Tren Garı, İç Anadolu Bölgesi ile Marmara Bölgesi'ni birbirine bağlayan çok önemli bir konumda yer alır.

Temelleri 19. yüzyılda atılan Anadolu demiryollarının sadece Haydarpaşa-Ankara hattında bugün altı ekspres tren seferi ile ulaşım hizmeti verilmektedir (Tablo 3.23). Bu trenler (Başkent, Cumhuriyet, Fatih, Boğaziçi, Anadolu ve Ankara Ekspresleri) aynı güzergâhı takip edip, İstanbul-Ankara ve Ankara-İstanbul olmak üzere günde iki sefer yapmaktadırlar. Trenlerin her biri seyahatleri esnasında, bir İstanbul

¹⁴⁴ Özyüksel, M., 1988, a.g.e., s.25.

¹⁴⁵ TCDD, <http://www.tcdd.gov.tr/genel/tarihce.htm>, 05/05/2007.

yönüne bir de Ankara yönüne olmak üzere günde iki kez Bozüyük kentinden geçmektedirler. Trenlerin gün içerisinde farklı saatlerde Bozüyük kentinden geçmeleri de Eskişehir, Ankara, İzmit ve İstanbul'a gitmek için ayrı bir tercih hâline gelebilmektedir. Ancak mevcut demiryolu ulaşımının karayolu ulaşımına nazaran daha yavaş olması, insanların tercihini karayolundan yana kullanmalarına neden olabilmektedir. Her gün biri gidiş biri de dönüş olmak üzere Bozüyük kentinden iki kez geçen ve sadece İstanbul-Ankara hattında hizmet veren trenlerden başka, Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelen trenler de bulunmaktadır. Doğu Ekspresi (Haydarpaşa-Kars), İç Anadolu Mavi Treni (Haydarpaşa-Adana), Meram Ekspresi (Haydarpaşa-Konya) ve Pamukkale Ekspresi (Haydarpaşa-Denizli) Bozüyük kentinden günde iki kez geçen (1 gidiş-1 dönüş) ve her gün işleyen trenler arasında yer alır (Tablo 3.23). Bu durum ise Bozüyük kentinin ulaşım fonksiyonunun demiryolları vasıtasıyla da çeşitlendiğini gösterir. Bozüyük'ten Erzurum, Kars, Adana, Konya ve Denizli'ye haftanın her günü demiryoluyla ulaşım imkânının olması ve demiryolu güzergâhı üzerinde pek çok yerleşme bulunması da Bozüyük kentinden bu yerleşmelere olan ulaşımı oldukça kolaylaştırmaktadır.

Tablo 3.23. Bozüyük kentinden geçen trenler ve güzergâhları (2007).

Tren Adı	İşleme Günleri	Güzergâh
Başkent Ekspresi	Her gün	Ankara-Eskişehir-İzmit-İstanbul
Cumhuriyet Ekspresi	Her gün	Ankara-Eskişehir-İzmit-İstanbul
Fatih Ekspresi	Her gün	Ankara-Eskişehir-İzmit-İstanbul
Boğaziçi Ekspresi	Her gün	Ankara-Eskişehir-İzmit-İstanbul
Anadolu Ekspresi	Her gün	Ankara-Eskişehir-İzmit-İstanbul
Ankara Ekspresi	Her gün	Ankara-Eskişehir-İzmit-İstanbul
Doğu Ekspresi	Her gün	Haydarpaşa-İzmit-Eskişehir-Ankara-Kırıkkale-Kayseri-Sivas-Erzincan-Erzurum-Kars
İç Anadolu Mavi Treni	Her gün	Haydarpaşa-İzmit-Enveriye (Eskişehir)-Kütahya-Afyon-Konya-Karaman-Adana
Meram Ekspresi	Her gün	Haydarpaşa-İzmit(Kocaeli)-Enveriye(Eskişehir)-Kütahya-Afyon-Konya
Pamukkale Ekspresi	Her gün	Haydarpaşa-İzmit(Kocaeli)-Enveriye(Eskişehir)-Kütahya-Afyon - Isparta/Burdur –Denizli

Kaynak: TCDD, <http://www.tcdd.gov.tr/yolcu/trenler.htm>, 05/05/2007.

Bunların yanı sıra Bozüyük kentinden haftanın belirli günlerinde geçen trenler de mevcuttur. Bunlar Toros Ekspresi (Haydarpaşa-Gaziantep), Van Gölü Ekspresi (Haydarpaşa-Tatvan) ve Güney Ekspresi (Haydarpaşa-Diyarbakır-Kurtalan)'dir (Tablo 3.24).

Tablo 3.24. Bozüyük kentinden belirli günlerde geçen trenler ve güzergâhları (2007).

Tren Adı	İşleme Günleri	Güzergâh
Toros Ekspresi	Salı-Perşembe-Pazar (Perş., Şam'a-Salı, Şam'dan)	Haydarpaşa-İzmit(Kocaeli)-Enveriye (Eskişehir)-Kütahya-Afyon-Konya- Karaman-Osmaniye-Adana-Gaziantep
Van Gölü Ekspresi	Pazartesi-Cumartesi (Tatvan'a), Salı-Perşembe (Haydarpaşa'ya)	Haydarpaşa-İzmit-Eskişehir-Ankara- Kırıkkale-Kayseri-Sivas-Malatya-Elazığ- Muş-Tatvan
Güney Ekspresi	Salı-Cuma-Pazar (Kurtalan'a), Pazartesi- Çarşamba-Cuma (Haydarpaşa'ya)	Haydarpaşa-İzmit-Eskişehir-Ankara- Kırıkkale-Kayseri-Sivas-Malatya- Diyarbakır-Batman-Kurtalan

Kaynak: TCDD, <http://www.tcdd.gov.tr/yolcu/trenler.htm>, 05/05/2007.

Bunlardan Toros Ekspresi, perşembe günleri Şam'a gittiği için uluslararası bir ulaşım ağına sahiptir. Salı günleri ise Şam'dan Haydarpaşa istikametine doğru seyahat etmektedir. Geçtikleri güzergâhlar itibariyle Bozüyük kentinin Konya, Osmaniye, Gaziantep, Elazığ, Malatya, Muş, Diyarbakır gibi kentlerle bağlantısını sağlama fonksiyonuna sahip bu trenler, kentin ulaşım fonksiyonunun artmasına katkıda bulunmaktadırlar. Bu verilere dayanarak, Bozüyük kentinden her gün 10 gidiş ve geliş olmak üzere toplam 20 ve haftanın belirli günlerinde de üç gidiş ve geliş olmak üzere toplam altı kez tren geçmektedir. Dolayısıyla Bozüyük kentinden toplam 13 yolcu treninin gün içinde ortalama 26 kez geçtiğini söyleyebiliriz. Bu ise gün içerisinde tren garının oldukça hareketli olduğunu gösterir. D 200 karayoluna paralel olarak uzanan demiryolu hattı, kent içerisinde beş noktada kent içi yollarla kesişmekte ve buralardaki geçişlerde sıkıntı meydana gelmektedir. Kentin güneyinden geçen ve D 200 karayolu kadar olmasa da kenti ikiye bölen demiryolu üzerinde yer alan hemzemin geçitlerde, trafik yoğunluğu ulaşımında yer yer aksamalara neden olabilmektedir. Ayrıca bu hemzemin geçitlerin sayısının az ve birbirlerinden uzakta yer almaları da ayrı bir sorundur. Araştırma sahasında yaptığımız gözlemlerde, kent içinden geçen tren sayısının fazla olması nedeniyle, şoförlerin kimi zaman bariyerlerle kapatılan hemzemin geçitten dâhi geçtikleri ve trafik akışına devam ettikleri tespit edilmiştir. Bu olumsuz durum son derece tehlikeli olup, telafisi imkânsız kazalara neden olabilir.¹⁴⁶ Bu nedenle,

¹⁴⁶ Sayfa 294'te EK 5'te Bozüyük çevresindeki ulaşım hatlarında meydana gelen bazı kaza haberleri yer almaktadır.

kent içinden geçen demiryolunu dik kesen caddelerde hemzemin geçitlerin bulunduğu yerlere yayalar için alt ve üst geçitler yapılarak, güvenli yol geçişi sağlanmalıdır.

Bir gün içerisinde yaklaşık 26 yolcu treninin geçtiği Bozüyük kentinden başka il veya ilçelere gerçekleştirilen seyahatlerde, hiç kuşkusuz demiryolunun payı azımsanamaz. 2005 yılı verilerine göre Bozüyük'ten 78038 kişi demiryolu ile seyahat etmiş ve yaklaşık 512.028.50 YTL gelir elde edilmiştir (Tablo 3.25).

Tablo 3.25. Bozüyük kentinden taşınan yolcu sayısı ve elde edilen gelir (2005).

Yıl	Yolcu	
	Sayısı	Gelir (YTL)
2005	78 038	512.028.50

Kaynak: T.C.D.D, Bozüyük Gar Şefliği.

Bozüyük kentinde bulunan sanayi tesislerinin hammadde gereksinimi, üretilen malların pazarlara sunulmasında ve ihracatlarında devlet demiryollarının rolü büyüktür. Malların taşınmasında konteynırlar önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle de 1997 yılında T.C.D.D.Y Bozüyük Tren Garı'na konteynır yükleme rampası yapılmış ve bu taşıma işlemleri bu rampadan yapılmaya başlanmıştır. Bozüyük Tren Garı Şefliği'nden alınan bilgilere göre, 2000-2006 yılları arasında Bozüyük'ten toplam 22519 vagonla 329772 ton yük taşınmıştır. Aynı yıllar arasında Bozüyük'e 17904 vagonla 780322 ton mal taşınmıştır (Tablo 3.26). Bozüyük kentinden demiryolu vasıtasıyla taşınan malların %90 gibi önemli bir bölümünü, seramik sağlık gereçleri, fayans gibi seramik ürünleri oluşturmaktadır. Bozüyük'e gelen malların büyük bir kısmını ise sanayi tesislerine hammadde teşkil eden kaolin, feldspat, mermer, kil, kuartz gibi ürünler oluşturmaktadır.

Tablo 3.26. 2000-2006 yılları arasında demiryolu ile Bozüyük kentinden taşınan yük miktarları.

Yıl	Giden Yük		Gelen Yük	
	Vagon	Ton	Vagon	Ton
2000	5 816	87 297	2 982	139 736
2001	3 306	80 474	2 115	73 429
2002	3 675	54 902	3 447	154 747
2003	2 319	40 535	2 025	75 770
2004	1 464	17 175	1 492	66 124
2005	2 677	22 826	2 687	122 372
2006	3 262	26 563	3 156	148 144
Toplam	22 519	329 772	17 904	780 322

Kaynak: T.C.D.D, Bozüyük Gar Şefliği.

Ulaştırma Bakanlığı tarafından yürütülen en büyük projelerden biri olan *Ankara-İstanbul Hızlı Tren Projesi* ile ülkemizin en büyük iki kenti olan Ankara-İstanbul

arasındaki seyahat süresini azaltmak, hızlı, konforlu, güvenli bir ulaşım imkânı oluşturmak ve ulaşım da demiryolunun payını artırmak amaçlanmaktadır. Proje, iki aşamada gerçekleştirilecektir. Projenin 1.etabını, 206 km'lik Esenkent-Eskişehir kesimi oluşturmaktadır. Yaklaşık 30 km uzunluğundaki Eskişehir-İnönü arasındaki altyapı işleri devam etmektedir. Projenin 2.etabı Köseköy-Vezirhan ve Vezirhan-Bozüyük-İnönü olmak üzere iki kesimde yapılacaktır. 1.kesim Vezirhan-Köseköy arası ve 2.kesim Vezirhan-Bozüyük-İnönü arası için sözleşme imzalanmıştır.¹⁴⁷ Ankara-İstanbul arası çalışacak olan hızlı tren projesinin Ankara-Eskişehir arası demiryolu yapımı tamamlanmış olup, 2007 yılı Nisan itibariyle çalışmaları tamamlanan Ankara-Eskişehir demiryolu hattında test sürüşlerine başlanmıştır. Yaklaşık dört ay sürecek olan test sürüşlerinden sonra hızlı tren seferleri yolcu taşıma hizmetine başlayacaktır. Projenin tamamlanması hâlinde Ankara-İstanbul arası seyahat süresinin üç saate inmesi planlanmaktadır. Hızlı Tren Projesi'nde yer alan Vezirhan-Bozüyük-İnönü hattının, Bozüyük kenti içinden geçen mevcut demiryoluna paralel olması durumunda, zaten hemzemin geçitlerinde problem yaşayan halk, ulaşım da daha sıkıntılı bir sürece girebilir. Ancak hızlı tren yolunun kent içinden geçişinin yeraltına alınması ya da demiryollarının ve hızlı tren hattının kent içi yollarla kesiştiği yerlerde üst geçitler yapılması, yaya ve taşıt güvenliği açısından son derece gereklidir.

Bozüyük'e en yakın sivil hava alanı ise, Bursa'nın Yenişehir ilçesinde bulunan Yenişehir Hava alanı'dır. Bozüyük kentine İnegöl üzerinden 83 km, Bilecik üzerinden ise 75 km uzaklıkta bulunan hava alanından İzmir'e, Trabzon'a Erzurum'a seferler bulunmaktadır.

Kentte, ülkemizde hizmet veren bütün GSM operatörlerinin baz istasyonları bulunmaktadır. Bozüyük'te yer alan bu baz istasyonlarının önemli bir kısmı, kentin kuzeybatısında bulunan Höyük Tepe'de yer almaktadır. Baz istasyonlarının bir kısmının ise kentteki bazı binaların çatılarına yerleştirildiği gözlemlenmiştir. Baz istasyonlarının yaydığı radyasyonun, toplum sağlığına yönelik olumsuz etkilerinin olduğu bilinmesine rağmen, bu önemli hususun göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Bozüyük'te iletişim hizmetlerine yönelik faaliyet gösteren Telekom Müdürlüğü'nün 2007 yılı verilerine göre, Bozüyük kentinde 14485 mesken, 2247 iş olmak üzere toplam 16732 telefon abonesi mevcuttur. Kentte iletişim konusunda hizmet veren diğer bir merkez ise

¹⁴⁷ Hızlı Tren, <http://www.hizlitren.gov.tr/tr/hizlitren.asp>, 06.05.2007.

PTT'dir. Yerel gazete ve televizyonlar, kentin kültürel fonksiyonu bölümünde incelendiği için burada değinilmemiştir.

Kentin ulaşım alanları, kentsel kullanım sahaları içerisinde sanayi ve konut alanlarından sonra üçüncü sırada yer alır. Kentsel alanların yaklaşık %21.2'sini oluşturan ulaşım alanları yaklaşık olarak 223.2 ha alan kaplamaktadır (Tablo 3.5). Bu alanlara kent içerisinde geçen D-200 karayolu, kentin güneyinden geçen 2x2 çevre yolu ve motorlu taşıt park alanları dâhil edilmiştir.

Sonuç olarak, Bozüyük'ün ulaşım fonksiyonunun oldukça gelişmiş olduğunu ve Türkiye'nin her bölgesine rahatlıkla karayolları veya demiryolları vasıtasıyla ulaşılabilirliğini söyleyebiliriz. Ayrıca kentin yatay gelişimini şekillendiren en önemli unsur, kentin içerisinde geçen D 200 karayoludur. Bu bağlamda Bozüyük kentinin fiziksel görünümünün lineer bir tarz kazanmasında, ulaşım fonksiyonunun rolünün oldukça önemli olduğunu da söylemek mümkündür.

3.2.1.5. Ticaret Fonksiyonu ve Fonksiyon Alanları

Ticaret faaliyetleri ve bu faaliyetlere bağlı olarak meydana gelen ticarî fonksiyonlar, kent hayatının en önemli esaslarından birini teşkil eder. Kentlerin tarih boyunca süregelen geleneksel fonksiyonlarından biri de belli bir bölgeye ticarî merkezlik etmek, yani bölgelerin tarımsal ürünlerini pazarlamak ve bölgelerine mamul mallar satmak ve kentsel hizmetler sunmaktır. Türkiye'de kentlerin önemli bir kısmında, ticarî ve idarî bölge merkezliği görevi, günümüzde de esas fonksiyondur.¹⁴⁸ Kentlerin çevresi ile olan ticarî ilişkileri, biri merkezden çevreye diğeri de çevreden merkeze olmak üzere iki yönlü olarak gerçekleşmektedir. Kent ile kırsal arasında cereyan eden bu ilişkilerden ilki, kentlerde yoğunlaşan büyük nüfus kitlesinin ihtiyacı olan gıda maddeleri ile sanayi tesisleri için gerekli ham maddelerin çevreden temin edilmesi şeklindedir. Bu ilişkilerden ikincisi ise kentsel hizmetlerin, kent çevresindeki sahalara götürülmesidir.¹⁴⁹ Kent içerisinde ve kent ile kırsal arasındaki alanlarda gerçekleşen ticaret faaliyetleri, genellikle perakende ticaret ve toptan ticaret şeklinde olmaktadır. Bunlardan

¹⁴⁸ Akçura, T., 1971, Türkiye'de Şehirleşme ve Bazı Şehir Örnekleri, Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, İstanbul Üniv.Edeb. Fak. Coğrafya Enst. Edebiyat Fak. Matbaası, İstanbul, s.192.

¹⁴⁹ Göney, S., 1977, a.g.e., s. 79-80.

kent içinde ve yakın çevresinde etkili olan perakende ticaret, kentlerin yaşamasında ve büyümesinde etkili olmaktadır.¹⁵⁰

Bozüyük kenti, kuruluş yeri itibariyle yolların kesişim noktasında bulunmaktadır. Zaten Bozüyük kentinin burada kurulmasının nedenlerinden biri de önemli ulaşım yolları üzerinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi, Anadolu yarımadası tektonik-topoğrafik özellikleri bakımından doğu-batı yönünde ulaşımı kolaylaştırmaktadır. Bozüyük kenti Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgelerini birbirine bağlayan önemli karayolu ve demiryolu ağı üzerinde bulunması, kentte ticarî bir canlılığı da beraberinde getirmiştir.

Bozüyük kentinin ticarî hayatının şekillenmesinde en önemli pay, aynı zamanda kentin bugünkü yerinde kurulmasını sağlayan Kasımpaşa Camii ve Külliyesi'dir. Kanunî Sultan Süleyman zamanında, Anadolu Beylerbeyi Kasım Paşa, Bozüyük'e bir cami ve kervansaray yaptıınca, Bozüyük'te ticarî hayat canlanmış ve bu özelliğini günümüze kadar korumuştur.¹⁵¹ Tarih boyunca kervansaraylar, kentte bulunan tüccarların mallarının pazarlandığı, kent dışından gelip başka kentlere giden tüccarlar için de mallarının güvenle saklandığı durak yerleriydi.¹⁵² Bu bağlamda Bozüyük'ün önemli bir yol kavşağında bulunması dikkate alındığında, kervansarayın oldukça hareketli olduğunu söyleyebiliriz.

16. ve 17. yüzyıllarda Anadolu kentlerini birbirine bağlayan yollar boyunca kervan ticareti de yapılmakta idi. Önemli yol güzergâhlarında bulunan yerleşmelerdeki kervansaraylarda da bu kervanlarla taşınan malların kontrolü yapılmaktaydı.¹⁵³ 438 numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri'nde Bozüyük'te 1530 yılında ticarî hayata katkıda bulunan bir imaret, bir kervansaray ve 21 dükkân bulunmaktaydı. Hicrî 1302 (Miladî 1885) tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesine göre, Bozüyük kentinde ticarî hayatı destekleyen 57 dükkân ve altı han bulunmaktaydı. Bunun yanı sıra kentte günümüzde her hafta Salı günleri kurulan pazar, Osmanlı kentlerinde uygulanan ticarî faaliyetin kalıntısıdır. Zira kentlerde haftada bir kurulan pazar, kentin ticarî fonksiyonunun ifadesidir.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Doğanay, H., 1983, a.g.t., s.101.

¹⁵¹ Doğru, H., 1992, a.g.e., s.95.

¹⁵² Faroqhi, S., 2004, Osmanlı'da Kentler ve Kentliler, Tarih Vakfı Türk Yayınları, İstanbul, s.33.

¹⁵³ Faroqhi, S., 2004, a.g.e., s.68.

¹⁵⁴ Akçura, T., 1971, a.g.e., s.,195.

Bozüyük'ün bugünkü ticaret fonksiyonunu belirleyen temel faktörler başta taşta toprağa dayalı olmak üzere, kentte gelişen sanayi faaliyetleri, kentin yönetim fonksiyonu ile kentin ulaşım bakımından çok önemli bir konumda bulunmasıdır. Bunu sanayi kesiminde çalışan işgücünden anlamak da mümkündür.

Bozüyük kentindeki ticarî faaliyetlerin Cumhuriyet tarihindeki ilk canlılığı, Bozüyük'ün ilçe olduğu 1926 yılından sonra ortaya çıkmıştır. Ancak en önemli hareketlilik Bilecik'in kalkınmada öncelikli iller kapsamına alındığı 1973 yılından sonrasına rastlar. Kente yapılan yatırımlar ve bunlara bağlı olarak kente gelen nüfus kitlesi, ticaretin önemli boyutlara gelmesine ortam hazırlayan en önemli iki etken olmuştur.

Bozüyük'teki ticarî iş yerlerinin sayısı, 1996 yılında hazırlanan imar planı raporuna göre 278, bu sektörde çalışanların sayısı ise 529'du (Tablo 3.27). Bozüyük'te gerek sanayi tesislerinin artması, gerekse bunlara bağlı olarak kente yönelik göçler, Bozüyük'te ticarî hayatı dolaylı olarak etkilemiş ve zamanla bu rakamlar artmıştır.

Tablo 3.27. Bozüyük kentinde ticarî iş yeri ve çalışanlar sayısı (1996).

Ticarî İş Grupları	Ticarî İşl.Adedi	%'si	Çalışan Sayısı	%'si
Toptan Ticaret	2	0.7	4	0.8
Gıda Maddeleri Satışı	67	24.1	116	21.9
Büro-Mesleki Hizmetler	5	1.8	15	2.8
Diğer Hizmetler	171	61.5	367	69.4
Eğlence-Konaklama	33	11.9	27	5.1
Toplam	278	100.0	529	100.0

Kaynak: Bozüyük Kenti 1/1000 Revizyon İmar Planı ve Plan Raporu, 1996, Protek Planlama, s.80.

Bozüyük kentinde 2005 yılı itibariyle faal nüfusun (15384 kişi) %14.1'ini, hizmetler sektöründe çalışan nüfusun (6177 kişi) ise %35.2'sini ticaret alanında çalışanlar (2174 kişi) oluşturuyordu (Tablo 3.1, Şekil 3.1). Hizmetler sektörü içerisinde en büyük pay, ticaret fonksiyonuna aittir.

Bozüyük'te bulunan ticarî iş yerlerinin önemli bir kısmı hizmetler ve perakende ticaretinde faaliyet gösteren iş yerlerine aittir. Toplam sayısı 1166'yı bulan iş yerlerinin yaklaşık 556'sı hizmet üreten, 539'u ise perakende ticaret iş yerleridir. Başka bir deyişle, Bozüyük'te bulunan iş yerlerinin yaklaşık %95 gibi büyük bir payının perakende ve hizmetler ticareti yapan iş yerlerine ait olduğu dikkati çeker. Perakende ticaret yapan iş yerlerinden bakkallar, kasaplar, manavlar, marketler, büfeler gibi iş

yerleri ile bilhassa günlük ihtiyaçlar; tuhafiyeciler, konfeksiyoncular, manifaturacılar, hediyeelik eşya satıcıları, zücade, ayakkabıcı, camcı, fotoğrafçı gibi iş yerleri ile periyodik ihtiyaçlar; mobilyacı, mefruşatçı, beyaz eşya satıcıları, elektrikli ev aletleri satıcıları, kuyumcu, saatçi, cep telefonu bayileri gibi iş yerleri ile uzun vadeli ihtiyaçlar karşılanmaktadır. Perakende ticaret yapan iş yerlerinin haricinde hizmetler sınıfı içerisinde değerdendirilebilecek olan iş yerleri sayısı da oldukça fazladır. Hizmet veren ticarî iş yerlerinin sayısı 556 olup, bunun önemli bir kısmı kahvehaneler, çay ocakları, lokantalar, kuaförler, fırıncılar, berberler ve internet cafeler gibi günlük ihtiyaçları karşılayan iş yerleri ile oto tamircileri, elektrikli ev aletleri tamircileri, inşaat ve elektrik tesisatçıları, terziler ve kavaflar gibi periyodik birtakım ihtiyaçları karşılayan ticarethanelerden oluşur. Bozüyük Esnaf ve Sanatkârlar Odası'nın 2006 yılı kayıtlarına göre belirlemeye alıştıgımız ticarî iş yerlerinde dikkati çeken önemli bir husus, perakende ticaret ve hizmetler sınıfında ticaret yapan iş yerleri sayısının fazla, buna karşın toptan ticaret yapan iş yeri sayısının az oluşudur (Tablo 3.28). Ayrıca Bozüyük'te, kentleşmenin beraberinde getirdiğı sosyal değışikliğe bağılı olarak ortaya çıkan güzellik salonları, VCD kiralama yerleri, müzik marketler, internet cafeler sayıları giderek artan iş yerlerindendir.

Bozüyük ilçe yönetim alanında bulunan kırsal yerleşmelerin (köylerin) ilçe merkezine bağılı kalmalarının bir sebebi de bankalardır. Bankalar ve diğerdere kredi kuruluşları köy ve kent ilişkilerinin gelişmesinde önemli rol oynarlar. Türkiye'de kırsal kesimlerde (köylerde) banka şubeleri bulunmadığından, para ve kredi ihtiyaçlarının giderilmesi için köylüler, kente bağlanmaktadır.¹⁵⁵ Bu bağlamda da kentlerin, sahip oldukları ticarî fonksiyonu nedeniyle, çevresindeki kırsal alanların çekim merkezinde oldukları görülür. Bozüyük ilçe merkezinde yer alan yedi banka şubesi ve PTT Kurumu ile yönetim sahasında bulunan bütün kırsal yerleşmelerin çekim merkezinde yer almaktadır. Kentte bulunan bankalar, İsmet İnönü Caddesi ile bu caddeyi dik kesen sokakların caddeye yakın kesimlerinde bulunmaktadır. Kentte Garanti Bankası, İş Bankası, Ziraat Bankası, Vakıfbank ve Halkbank'ın birer, Akbank'ın ise iki adet olmak üzere toplam yedi banka şubesi hizmet vermektedir. Bunun yanı sıra kente yer alan PTT'de de bankacılık hizmetleri verilmektedir.

¹⁵⁵ Karaboran, H., H., 1989, a.g.m., s.93.

Tablo 3.28. Bozüyük kentinde ticarî iş yerlerinin dağılımı (2006).

Ticaret Çeşidi	İş Yeri Sayısı	Ticaret Çeşidi	İş Yeri Sayısı
A. PERAKENDE TİCARET		Ahşap Doğrama ve Sunta	5
Bakkal-Süpermarket	173	Kömür Satış Yeri	2
Tuhafiye-Manifatura-Konfeksiyon	72	Toptan Ticaret Toplamı	71
Büfe	24	C. HİZMETLER	
Manav	14	Berber-Kuaför	71
Mobilya ve Beyaz Eşya Satıcıları	30	Kahvehane-Çay Ocağı	135
Kasap	8	Oto Tamircileri	65
Pastane	14	Lokanta	70
Eczane	11	Reklamcı	3
Kuyumcu	12	Fotoğrafçı	7
Hırdavatçı	5	İnternet Cafe	14
Camcı	6	Ayakkabı Tamircisi	4
Ayakkabı Satıcıları	11	Radyo-TV Tamircisi	13
Akaryakıt Bayileri	7	Motosiklet-Bisiklet Tamircisi	6
Oto Alım Satımı	5	İnşaat-Elektrik Tesisatçıları	33
Elektrikli Ev Aletleri Satıcıları	12	Matbaa	4
Oto Yedek Parça Satıcıları	9	Kargo	3
Hediyelik Eşya	9	Kaynakçı	6
Kırtasiye	9	Hurdacı	5
Tüp Bayii	7	VCD Kiralama	3
Kuruyemiş	6	Beyaz Eşya Servisleri	4
Müzik Market	4	Sihhi Tesisatçı	6
Oto Alım Satım	5	Otobüs Yazıhaneleri	3
Mefruşatçı	5	Banka	7
Temizlik Ürünleri Satıcıları	14	Güzellik Salonu	2
Baharatçı	3	Emlakçı	8
Çiçekçi	6	Halı Saha	2
Av Malzemeleri satıcıları	5	Bilardo Salonu	5
Cep Telefonu Bayii	10	Kuru Temizleme	2
Züccaciye	8	Sigorta	5
Diğerleri	35	Dekorasyon	5
Perakende Ticaret Toplamı	539	Fırıncı	24
B. TOPTAN TİCARET		Terzi	15
İnşaat Malzemeleri	12	Kavaf	7
Zahire	5	Diğerleri	26
Gıda	6	Hizmet İşyeri Toplam	556
Sigara ve Alkollü İçki Bayii	32		
Keresteci	9	GENEL TOPLAM	1 166

Kaynak: Bozüyük Esnaf ve Sanatkârlar Odası.

Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası, Bozüyük kentinde ticarî hayatı destekleyen önemli bir kuruluştur. 1994 yılından beri çalışmalarına devam eden Ticaret ve Sanayi Odası, Bozüyük kentinde bulunan ticarethanelerin gerekli tüm resmî işlerinde kolaylık sağlayarak, ticarî iş yerlerinin şirket oluşturma, kooperatif kurma, üye olma, malların

kalite kontrolünü yapma, taşımacılık sektöründe yurtiçi ve yurt dışı gerekli belgeleri hazırlama gibi pek çok konuda ticareti desteklemektedir.

Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası'nın 2007 yılı kayıtlarına göre imalat sanayisi de dâhil olmak üzere toplam 629 üye bulunmaktadır. İmalat sanayisi haricinde bulunan iş yerleri sayısı 513'tür (Tablo 3.29). Ticaret ve Sanayi Odası'na daha büyük ölçekli iş yerleri üye olduğundan, iş yeri sayısı, küçük ölçekli ticarethaneleri de kapsayan Esnaf ve Sanatkarlar Odası verilerinden daha az bir değer göstermektedir. Bu iş yerleri içerisinde en büyük paylar bayındırlık yapım işleri ticareti, gıda maddeleri perakende ticareti ve kara taşımacılığı nakliye ticaretinde hizmet veren iş yerlerine aittir. Bozüyük TSO'ya üye olan ve ticaretle uğraşan iş yerlerinin yaklaşık %59 gibi büyük bir kısmı bu üç alanda toplanmıştır. Büyük ölçekli iş yerleri arasında kara taşımacılığı ve nakliye hizmeti yapan iş yerlerinin fazlalığı, kentte bulunan sanayi tesislerinin ürettiği malların başka kentlere ve limanlara taşınmasında ve sanayi tesislerinde işlenmek üzere kente getirilen malların taşınmasında önemli rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra kentin ulaşım açısından çok önemli bir konumda yer alması, kara taşımacılığı başta olmak üzere, kentin ulaşım fonksiyonunun güçlenmesine katkıda bulunmuştur.

Kentte ticaretin hacminin genişlemesiyle, şirketleşmeler oluşmaya başlamıştır. Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası'nın 2007 yılı kayıtlarına göre Bozüyük'te 228 limited, 83 anonim, dört kolektif olmak üzere toplam 315 şirket bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Bozüyük TSO'ya kayıtlı konut, tarım ve taşımacılık alanında faaliyet gösteren çok sayıda kooperatif de bulunmaktadır.

Tablo 3.29. Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı olan ticarî iş yerlerinin branşlara göre dağılımı (2007).

Ticaret Tipi	Adedi	(%)'si
Bayındırlık Yapım İşleri Ticareti	113	22.0
Gıda Maddeleri Perakende Ticareti	102	19.8
Kara Taşımacılığı ve Nakliye Ticareti	88	17.2
Mali Kuruluşlar ve Sigortalar Ticareti	55	10.7
Kereste ve Yapı Malzemeleri Ticareti	49	9.6
Taşıt ve Tarım Araçları Yedek Parça Perakende Ticareti	43	8.4
Mobilya ve Ev Eşyası Perakende Ticareti	32	6.2
Giyim Eşyası Perakende Ticareti	31	6.1
Toplam	513	100.0

Kaynak: Bozüyük TSO, <http://www.bozuyuktso.org.tr/uyeler.htm>, 04.06.2007.

Bozüyük kentindeki bir diğer ticarî faaliyet ise, kentte her Salı günü kurulan pazardır. Yerleşmenin oluşmaya başladığı XVI. yüzyıldan günümüze kadar geçen sürede Bozüyük'te Salı günleri pazar kurulmaktadır. Fotoğraf 3.12'de 1940'lı yıllarda bugünkü Bozüyük'ün en büyük ticarî iş hanı olan Belediye İş Hanı yerinde kurulan pazar görülmektedir.

Bozüyük Belediyesi, Zabıta Amirliği'nin 2006 yılı kayıtlarına göre kentte 1487 pazarcı esnaf bulunmaktadır. Bunlardan 462'si tuhafîye, konfeksiyon, ayakkabı gibi giyim malzemeleri satan pazarcılardan, 1025'i ise sebze, meyve, yumurta, peynir, zeytin, balık, kuruyemiş gibi gıda malzemelerini satan pazarcılardan oluşmaktadır. Pazarcı esnafların bir kısmı kent içindeki esnaflardan, bir kısmı çevre ilçe ve illerden gelenlerden oluşmaktadır. Pazarda sergi kurmak üzere belediyeye kayıt yaptıran 1025 pazarcının dışında, özellikle yaz aylarında kendi ürettikleri bir takım ürünleri pazarlamak üzere, çevre köylerden gelen vatandaşlar da küçük sergilerde satış yapmaktadırlar.

Fotoğraf 3.12. Günümüzdeki (2008) Bozüyük'te Belediye İş Hanı'nın olduğu yer, 1940'lı yıllarda pazar alanı olarak kullanılmaktaydı (Nadir Mumcu'nun arşivinden).

Kurulan pazarın giyim ürünleriyle ilgili olan satış tezgâhları, kenti ikiye bölen D 200 karayolunun güneyindeki ara sokaklarda yer almaktadır. Hükümet Caddesi güneyinde, bu caddeye paralel uzanan Köteşliler Caddesi ve daha güneyde bulunan Çolak İbrahim Bey Caddesi ile bu iki caddeyi birbirine bağlayan Zübeyde Hanım Caddesi, Kahriaga Sokak, Bektaşlar Sokak, Kalıpçılar Sokak ve Celiloğlu Sokak tuhafiyecilerle konfeksiyoncuların satış tezgâhlarının bulunduğu yerlerdir. Bozüyük Belediyesi Zabıta Amirliği'nin kayıtlarına göre, bu pazarda satış yapanların bir kısmı, Eskişehir, Bursa, İnegöl gibi çevre il ve ilçelerden bir kısmı da İstanbul, Denizli ve İzmir gibi kente daha uzak illerden gelmektedir. Pazarın sebze ve meyve ağırlıklı olan gıda ürünleri kısmı, D 200 karayolunun kuzeyindeki ara sokaklarda yer almaktadır. İsmet İnönü Caddesi'nin kuzeyinde, bu caddeye paralel olarak uzanan Eminağa Caddesi ve Cami Caddesi ile bu caddeleri dik kesen Cami Sokak, Ravsalı Sokak, Trafo ve Haliçi mevkiinde sebze, meyve, balık gibi gıda ürünlerinin satışının yapıldığı tezgâhlar bulunmaktadır. Gıda ürünlerinin satıldığı bu sokak ve caddelerde, kendi ürettikleri sebze ve meyve ile hayvansal ürünleri pazarlamak üzere çevre köylerden gelen kişilerin açtıkları, küçük tezgâhlara rastlamak mümkündür. Pazar alanı için özel bir yer ayrılmaması nedeniyle, satışın yapıldığı sokak ve caddelerde araçla ulaşım tamamen durmaktadır. Bunun yanı sıra sokak ve caddelere satış tezgâhların karşılıklı konulması, yolu iyice daraltmakta, bu durum ise pazarda alış-veriş zorlaştırmaktadır (Fotoğraf 3.13, 3.14).

Fotoğraf 3.13, 3.14. Kentte salı günleri kurulan pazarın konfeksiyon (3.13) ve sebze-meyve (3.14) bölümünden görüntüler.

Bu pazarın etki alanını iki farklı açıdan değerlendirebiliriz. Birincisi, pazarcı esnafını oluşturan ve etki sahası Bozüyük ilçe sınırlarını da aşan, pazarda satış yapmaya gelen satıcılar; ikincisi ise pazara sadece alışveriş için gelen ve Bozüyük'ün hemen

hemen tüm köylerini kapsamakla birlikte, genellikle yakın köylerden gelenlerin oluşturduğu müşterilerdir. Pazarın etki sahasının, mesafe ile ters orantılı olduğunu söyleyebiliriz. Gelen müşterileri köylere göre değerlendirdiğimizde, yakın köylerden gelenlerin, uzak köylerden gelenlere nazaran daha fazla oldukları gözlenmektedir.

Salı günleri kentte kurulan Pazar nedeniyle, kentin etki sahasında bulunan kırsal yerleşmelerden, kente hem satış için hem de alış-veriş için gelen nüfus kitlesi, kentte yoğun bir trafiğin yaşanmasına neden olmaktadır. Pazarın kenti ikiye bölen D 200 karayolunun her iki tarafında da olması karşıdan karşıya geçişi zorunlu kılmaktadır. Karayolunun kent geçişinde herhangi bir alt ve üst geçidin olmaması, yaya geçişlerini zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra yayaların karşıdan karşıya geçişi, araç trafiğini de olumsuz hâle getirmekte ve zaman zaman istenmeyen kazalara da neden olmaktadır (Fotoğraf 3.15).

Fotoğraf 3.15. Kentin ortasından geçen D-200 karayolunun bir Salı günü görünümü.

Bozüyük kentinde kurulan alış veriş pazarından başka, ticarî hayatta söz konusu olan bir diğer faaliyet ise, Çarşı Mahallesi'nde Atatürk Caddesi'nin güneyindeki belediyeye ait olan Mezbaha ve Hayvan Pazarı'dır. Canlı hayvan pazarında bir veteriner, bir zabıta memuru, üç kesimci ve bir de şoför olmak üzere, toplam altı kişinin

görev yapmakta olup, alım-satım işleri, ücretsiz adak ve kurban kesim işleri yapılmakta ve kesilen hayvanlar, mezbahada parçalarına ayrılarak, yine ücretsiz olarak evlere teslim edilmektedir. Bunların yanı sıra kurban bayramlarından önce küçük veya büyükbaş hayvanların barınabileceği ahırlar, kurban sahiplerine kiraya da verilebilmektedir (Fotoğraf 3.16, 3.17). Kurban bayramlarında günde yaklaşık 75-80 büyükbaş ve 55-60 küçükbaş hayvan kesilerek, kurban sahiplerine teslim edilmektedir. Normal günlerde ise ortalama 8-10 büyükbaş ile 10-15 küçükbaş hayvanın kesimi yapılmaktadır.

Fotoğraf 3.16, 3.17. Çarşı Mahallesi’nde bulunan hayvan pazarından görünümeler.

Kentin 52083 nüfusa sahip olması, bunun yanı sıra bazı iş yerlerinde ve kurumlarda çevre ilçe ve il merkezlerinden gelen çalışanların bulunması, Bozüyük’te günlük sosyal aktivitenin oldukça yoğun olmasına ortam hazırlamaktadır. Ayrıca ilçe yönetim sahasında bulunan köy yerleşmelerinde ticarî faaliyetler sınırlı olduğundan, kentte yer alan ticarî iş yerlerine alış-veriş amacıyla gelebilmektedirler. Yine kamu kurumlarındaki resmi işleri için gelen kişiler de kentin günlük hareketliliğini artırmakta ve böylece ticarî aktivite az da olsa artmaktadır. Bozüyük’te, genelde büyük kentlerde görülen ve pek çok ürünün aynı ortamda satışına imkân sağlayan büyük alış-veriş merkezlerinin olmayışı, kentteki küçük ölçekli perakende ticareti iş yerlerinin sayısının fazla olmasına neden olmuştur. Ancak yine de Bozüyük’te ticaret fonksiyonun tam olarak gerektiğini söyleyemeyiz. Bunun en önemli nedeni, kentin Eskişehir gibi büyük bir kente yakın olması ve bu kentle olan gününbirlik ilişkilerin yoğun olmasıdır. Halk günlük acil ihtiyaçlar dışındaki çoğu ihtiyacını Eskişehir’den karşılamaktadır. Bunun yanı sıra az önce bahsedilen ve kentte Salı günleri kurulan pazarın, kentteki günlük ve periyodik birtakım ihtiyaçları karşılayabilecek kapasitede olan çok büyük bir pazar olmasıdır. Kentte ve çevre kırsal yerleşmelerde yaşayan pek çok kişinin, birçok

ihtiyacını bu pazardan karşılaması, kentteki sabit ticarî iş yerleri için önemli bir dezavantaj oluşturmaktadır.

Bozüyük Belediyesi imar planı raporuna göre 2006 yılı itibarıyla 1246 ticarî iş yeri bulunmakta, bunların 617'si kent merkezinde, 629'u da kentin kenar cadde ve sokaklar üzerinde bulunmaktadır (Tablo 3.30). Dolayısıyla kentteki ticarî iş yerlerinin yarısından fazlasının ticarî merkez olarak da kabul edebileceğimiz kent merkezinin dışında olduğunu söyleyebiliriz. Yine kentsel kullanım alanlarının %1'ini oluşturan ticaret alanları toplam 10.5 ha alan kaplamaktadır (Tablo 3.5). Bu durumda kişi başına 2.01 m² ticaret alanı düşmektedir. Genel olarak ticaret alanları belirli alanlarda toplanmamış, bunun aksine konut olarak kullanılan binaların zemin katlarında ve kısmen de bağımsız binalarda hizmet vermektedirler. Bu nedenle gerek konut alanlarının tespitinde, gerekse ticaret alanlarının tespitinde net bilgiler elde etmek mümkün değildir.

Tablo 3.30. Ticarî işletmelerin faaliyet alanlarına göre dağılımı (2006).

İşletme Konusu	İşletme Sayısı		
	Merkez İçi	Merkez Dışı	Toplam
Toptan Ticaret	6	11	17
Gıda Maddeleri	115	372	487
Diğer Ticarî Madde Satışı	496	246	742
Ticaret Toplamı	617	629	1 246
Büro Hizmetleri	65	21	86
Eğlence Konaklama	146	106	252
Hizmetler Toplamı	211	127	338
Genel Toplam	828	756	1 584
%'si	52.3	47.7	100.0

Kaynak: Bozüyük Kenti İmar Planı Araştırma ve Değerlendirme Raporu, 2006, s.79-82.

Ticaret alanlarının genel olarak kentsel makroformun doğrultusunda olduğu ve bu istikamette seyrettiği gözlenmektedir. Kenti ikiye bölen D-200 karayolunun güney ve kuzeyindeki binalarının zemin ve bodrum katları ticarî, üst katlar ise konut amaçlı kullanılmaktadır. Özellikle İsmet İnönü Caddesi'nin Kasım Paşa Camii ile İlçe Emniyet Müdürlüğü arasında kalan kesimi bu durumun çok iyi gözlenebildiği bir alandır. Yerleşim alanında ticaret ve konut alanlarının birbirlerinden ayrılıp farklı alanlarda kurulmaları, ancak belirli bir nüfus hacmine sahip olmasından sonra gerçekleşmektedir. Kentlerdeki ticarî yoğunluğa sahip olan alanların iş ve ticaret alanlarına (MİS/CBD)

dönüşmesi, nüfusu 100000'in üzerindeki büyük kentlerde mümkündür.¹⁵⁶ Bu değer in altında nüfusa sahip olan kentlerde ise konut alanları, ticaret ve iş alanları ile karışık halde bulunur. Zamanla binaların sadece alt katlarında hizmet veren ticarî iş yerleri, binaların üst katlarına doğru genişlemiş ve böylece iş merkezleri ortaya çıkmıştır.¹⁵⁷ Bozüyük kentinde bu tarz iş merkezlerine rastlamak pek mümkün değildir. 2005 yılı itibarıyla 52083 nüfusa sahip olan Bozüyük kentinde iş merkezi olarak hizmet veren yalnız bir iş hanı bulunmaktadır. Kasımpaşa Mahallesi'nde İsmet İnönü Caddesi'nin kuzeyinde bulunan Belediye İş Hanı, beş katlı olup değişik kollarda ticarî iş yerlerini bünyesinde barındırmaktadır.

Kentte yer alan ticarî iş yerlerinin açıldıkları yıllar incelendiğinde mevcut ticarî iş yerlerinin %8'inin 1990 yılından önce açılmış olduğunu görürüz. 1990'dan günümüze kadar ki 5'er yıllık periyotlarda en önemli artış %32.3 ile 1990-1994 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bu periyottan sonra genel anlamda bir azalma görülmüş olup, mevcut ticarî iş yerlerinin %26.7'si 2000-2004 yılları arasında açılmıştır (Tablo 3.31).

Tablo 3.31. Bozüyük'te ticarî kuruluşların açılış tarihlerine göre dağılımı

Açılış Tarihi	İşletme Sayısı	Oranı (%)
1990 öncesi	126	8.0
1990-1994	511	32.3
1995-1999	330	20.8
2000-2004	423	26.7
2005-2006	194	12.2
Toplam	1 584	100.0

Kaynak: Bozüyük Kenti İmar Planı Araştırma ve Değerlendirme Raporu, 2006, s.82.

Bozüyük kentinde konut dışı faaliyetlerin yoğunlaşacağı planlı bir merkezi iş alanı bulunmamaktadır. Bu nedenle kentteki ticarî faaliyetlerin büyük kısmı, karayolu kenarında ve ikinci derece yolların çevresinde yer almıştır. Ticaretin önemli bir kısmı, kenti ikiye bölen D 200 karayolunun Bozüyük kenti geçişini oluşturan İsmet İnönü Caddesi ve Hükümet Caddesi boyunca yolun her iki tarafında yoğunluk kazanmıştır (Fotoğraf 3.18). Bunun yanı sıra bu caddeleri dik kesen ara sokaklar ve mahalle içlerine de ticarî iş yerleri bulunmaktadır.

Kent merkezinin ticarî iş yerlerini kaldırarak kapasitede olmaması nedeniyle, ticarî faaliyetlerin bir kısmı da kentte yer alan bazı çok katlı iş merkezlerinde

¹⁵⁶ Tolun-Denker, B., 1976, a.g.e., s.47-50.

¹⁵⁷ Baykal, F., 1989, Salihli Kent Coğrafyası, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir, s.91.

toplanmıştır. Bozüyük Belediyesi imar planı raporuna göre ticaret yapılan iş yerlerinin %60'ından fazlası zemin ve bodrum katlarda hizmet vermektedirler (Tablo 3.32). Özellikle de gıda maddeleri satışı ve toptan ticaretin yapıldığı iş yerlerinin tamamına yakını zemin katta, yani binaların giriş katında yer almaktadırlar. Bunun aksine hizmet veren iş yerlerinin %60'ı ise binaların üst katlarında bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.18. Kentin ticarî bakımından en hareketli caddelerinden biri olan İsmet İnönü Caddesi'nden bir görünüm.

Tablo 3.32. Merkezde ticarî kullanışların kat dağılım oranları (%).

Kullanım Alanları	Kat Sayıları						Toplam
	Bodrum Kat	Zemin Kat	1.Kat	2.Kat	3.Kat	4.Kat	
Ticarî İş Yerleri	7.9	53.4	17.1	8.6	6.5	6.5	100.0
Hizmet Veren İş Yerleri	0.6	39.3	25.4	15.3	11.5	7.9	100.0
Genel Toplam	2.4	40.3	24.4	14.4	10.8	7.7	100.0

Kaynak: Bozüyük Kenti İmar Planı Araştırma ve Değerlendirme Raporu, 2006, s.91.

İsmet İnönü Caddesi'nin kuzeyinde yer alan Belediye İş Hanı; cep telefonu bayileri, kuyumcular, manifaturacılar gibi periyodik ihtiyaçları karşılayan iş yerlerinin bulunduğu bir iş merkezidir (Fotoğraf 3.19). Beş katlı olan binanın ilk iki katında bu tür iş yerleri bulunurken, diğer üç katta ise değişik alanlarda hizmet veren bürolar bulunmaktadır. Günlük ihtiyaçları karşılayan perakende ticaretle uğraşan iş yerlerinin

büyük bir bölümü, İsmet İnönü Caddesi'nin her iki yakası üzerinde yer alan 5-6 katlı ve daha çok konut amaçlı inşa edilmiş binalarının zemin katlarında hizmet vermektedirler.

Fotoğraf 3.19. Bozüyük kenti, İsmet İnönü Caddesi üzerinde bulunan beş katlı Belediye İş Hanı.

Ticarî iş yerlerinde tam olarak bir gruplaşma görülmemekle birlikte, fonksiyonları açısından bazı ticarî iş yerlerinin belirli alanlarda toplandıklarını söylemek mümkündür. Oto tamircileri, kuyumcular, manifaturacılar kısmen toplu halde bulunmaktadır. Ancak bunlar dışındaki ticarî iş yerlerinin Atatürk, Hükümet ve İsmet İnönü caddeleri boyunca düzensiz bir şekilde dağıldıkları görülmektedir.

Sınırlı bir düzeyde de olsa kentin, Bilecik İli'nin Pazaryeri ve Söğüt ilçeleriyle ilişkisi bulunmaktadır. Gerek söz konusu ilçelerin yakın olması, gerekse her gün bu ilçelerden Bozüyük'e minibüs seferlerinin bulunması, bu ilçelerle olan ticarî ilişkileri de sıcak tutmuştur. Bunun yanı sıra kent, ülke içerisinde çoğu ille ticarî ilişkilerde bulunmaktadır. Bu ilişkinin en önemli boyutlarını kentte bulunan sanayi tesisleri için gerekli olan ham maddenin temin edilmesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda Bozüyük kentinin en fazla Muğla (Milas), Balıkesir, İstanbul, Ereğli (Karadeniz), Eskişehir, Denizli, Bilecik, Ankara gibi illerle ilişkisinin olduğu söylenebilir. Söz konusu illerden Bozüyük'teki sanayi tesisleri için gerekli ham maddelerden olan kil, kaolin, kuvars, feldspat, pegmatit, sodyum sülfat, boksit, mermer, çinko, kalsit, zirkon, bakır, demir, sac gibi maden ve maddeler gelmektedir. Elbette bu tür ham maddelerin kente

getirilmesinde ve fabrikalarda bu ham maddelerin işlenmesi sonucunda elde edilen ürünlerin pazarlanmasında, kentte bulunan Bozüyük Taşıyıcılar Kooperatifi'nin rolü büyüktür. Zira bu kooperatif aracılığı ile taşınan malların %90 gibi çok büyük bir payının sanayi tesislerine getirilen ham maddeler ve bu tesislerde üretilen seramik ürünleri, demir döküm ürünleri, tekstil ürünleri, plastik ve sünger gibi ürünlerin olduğu dikkate alındığında, kentteki nakliye ticaretinde imalat sanayisinin payı rahatlıkla anlaşılır. Bu malların taşınmasında günlük 120-130 kamyon sefer yapmaktadır.

Yine sanayi faaliyetlerine bağlı olarak, tesisler için gerekli olan bazı yan sanayi ürünlerinin temininde Bursa, Eskişehir, Ankara, İstanbul gibi illerle ticarî ilişkiler kurulmaktadır. Bunlardan başka kente Eskişehir ve Bursa'dan her türlü ticarî eşya, gıda maddeleri, dayanıklı tüketim malları, Antalya ve Bursa'dan sebze ve meyve, İstanbul, Denizli, Bursa ve Eskişehir'den tekstil ürünleri getirilmektedir.

Bozüyük'te bulunan sanayi tesislerinin ürettikleri malların bir kısmı da yurt dışına pazarlanmaktadır. Bu bağlamda Bozüyük'ün ticarî hayatında sanayi ürünlerinin pazarlaması da önemli bir yere sahiptir. Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı 110 sanayi kuruluşu mevcuttur. Bozüyük TSO tarafından yapılan ankete katılan 91 sanayi kuruluşundan 14'ü (%15'i) ihracat yaptığını belirtmiştir.

Bozüyük'te yer alan bu fabrikalardan B.A.E., İsrail, Makedonya ve Sudan'a kutu kesme kalıbı; Belçika, Yunanistan, Moldova, Makedonya ve Irak'a vitrifiye seramik, klozet rezervuar, lavabo, ayak, helâ taşı; İngiltere, KKTC ve Dubai'ye modüler mobilya mutfak, banyo, doğal ahşap ürünleri; İrlanda ve Özbekistan'a seramik ve kalıp; Irak, Kuveyt ve Azerbaycan'a konteynır, çok amaçlı hidrolik sistemli damper; Ukrayna, Rusya, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan ve Türkmenistan'a toz alçı, Almanya, A.B.D., Kanada, İngiltere, İrlanda, İtalya, İsveç, Uzakdoğu Ülkeleri, Avustralya, Yeni Zelanda, Fransa ve Ortadoğu Ülkeleri'ne lavabo, klozet, rezervuar, iç takım, duraplast kapak, duş teknesi, gömme rezervuar, banyo mobilyaları; İsrail, Yunanistan ve İngiltere'ye yer karosu; İngiltere, Almanya, Fransa, Romanya, Macaristan, İtalya, Rusya Federasyonu, İspanya ve Ukrayna'ya kombi, termosifon, şofben, panel radyatör, klima, ani su ısıtıcısı; Irak, Bahreyn, Suudi Arabistan, Avusturya, A.B.D., Fransa, Slovenya, Sri Lanka, İsviçre, Almanya, Letonya, İzlanda, KKTC, İtalya, Tunus, Rusya Federasyonu, Macaristan ve Panama'ya orta ve yüksek gerilim enerji kablosu; Fransa, Almanya, Makedonya, Bulgaristan, Yunanistan, Rusya, Romanya, İsrail ve Çek

Cumhuriyeti’ne baskılı ham ve boyalı kumaş, ham ve boyalı kumaş, ham ve boyalı iplikler; İngiltere, A.B.D. ve Bulgaristan’a el örgü ipliği ihraç edilmektedir (Tablo 3.33). Bozüyük’te yer alan sanayi tesislerinden 2006 yılında toplam 382.143.506 \$ değerinde ürün ihraç edilmiştir.¹⁵⁸

Tablo 3.33. Bozüyük’te bulunan sanayi kuruluşlarının ihraç ürünleri ve ihraç edilen ülkeler

İhracatı Yapılan Ürünler	İhracat Yapılan Ülkeler
Kutu kesme kalıbı	B.A.E., İsrail, Makedonya, Sudan
Vitrifiye seramik, klozet rezervuar, lavabo, ayak, helâ taşı	Belçika, Yunanistan, Moldovya, Makedonya, Irak
Modüler mobilya mutfak, banyo, doğal ahşap ürünleri	İngiltere, Dubai, KKTC
Seramik, kalıp	İrlanda, Özbekistan
Konteyner, çok amaçlı hidrolik sistem damper	Irak, Kuveyt, Azerbaycan
Toz alıcı	Ukrayna, Rusya, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Türkmenistan
Lavabo, klozet, rezervuar, iç takım, duraplast kapak, duş teknesi, gömme rezervuar, banyo mobilyaları	Almanya, A.B.D., Kanada, İngiltere, İrlanda, İtalya, İsveç, Uzakdoğu Ülkeleri, Avustralya, Yeni Zelanda, Fransa, Ortadoğu Ülkeleri
Yer karosu	İsrail, Yunanistan, İngiltere
Kombi, termosifon, şofben, panel radyatör, klima, ani su ısıtıcısı	İngiltere, Almanya, Fransa, Romanya, Macaristan, İtalya, Rusya, İspanya, Ukrayna
Orta ve yüksek gerilim enerji kablo	Irak, Bahreyn, Suudi Arabistan, Avusturya, A.B.D., Fransa, Slovenya, Sri Lanka, İsviçre, Almanya, Letonya, İzlanda, KKTC, İtalya, Tunus, Rusya Federasyonu, Macaristan, Panama
Baskılı ham ve boyalı kumaş, ham ve boyalı kumaş, ham ve boyalı iplikler	Fransa, Almanya, Makedonya, Bulgaristan, Yunanistan, Rusya, Romanya, İsrail, Çek Cumhuriyeti
El örgü ipliği	İngiltere, A.B.D., Bulgaristan

Kaynak: Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası kayıtları ve yapılan anket sonuçlarından.

Bozüyük’te yer alan sanayi tesislerinden %14’ü yurt dışından farklı ülkelere değişik ürünler ithal etmektedirler.¹⁵⁹ Bozüyük’ün genellikle sanayi tesisleri için ithal ettiği ürünlerin dağılımına incelediğimizde, fabrikalarda üretilen ürünler için gerekli ham maddeleri teşkil ettiğini görürüz. Hollanda, Almanya, İtalya ve Polonya’dan lastik,

¹⁵⁸ Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası, 2007 yılı kayıtlarından.

¹⁵⁹ Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası, 2007 yılı kayıtlarından.

sunta, bıçak; Almanya ve İtalya'dan mobilya, banyo kapı aksesuarı; İtalya'dan seramik makineleri yedek parçaları; İrlanda, İsviçre, Çin ve Almanya'dan kimyasal katkıları; İtalya'dan mavi silikon silindir; İtalya, Çin, İngiltere, Fransa, A.B.D. ve Almanya'dan boya, fırın plakaları, iç takım, mobilya menteşesi; Almanya, İtalya, Fransa ve Çin'den sac, klima, elektrikli yağlı radyatör, kombi ara kartı, brülör; Almanya, Hollanda, Avusturya, İsviçre, İngiltere, İsveç, Belçika, Finlandiya, Fransa, A.B.D., İspanya, S.Arabistan ve Avustralya'dan polietilen, kurşun, alüminyum, peroksit, şişen bant, masterbeç; A.B.D., Tayvan, Almanya, Yunanistan, İsviçre, Endonezya ve Brezilya'dan pamuk, viskon elyaf ve makine parçası gibi ürünler ithal edilmektedir (Tablo 3.34). İthal edilen ürünlerin 2006 yılı itibariyle yıllık tutarı 17.158.198 \$ civarındadır.¹⁶⁰

Tablo 3.34. Bozüyük'te bulunan sanayi kuruluşlarının ithal ürünleri ve ithal edilen ülkeler.

İthalatı Yapılan Ürünler	İthalat Yapılan Ülkeler
Lastik, sunta, bıçak	Hollanda, Almanya, İtalya, Polonya
Mobilya banyo kapı aksesuarı	Almanya, İtalya
Seramik makineleri yedek parçaları	İtalya
Kimyasal katkıları	İrlanda, İsviçre, Çin, Almanya
Mavi silikon silindir	İtalya
Hammadde, boya, fırın plakaları, iç takım, mobilya menteşesi	İtalya, Çin, İngiltere, Fransa, Almanya, A.B.D.
Sac, klima, elektrikli yağlı radyatör, kombi ara kartı, brülör	Almanya, İtalya, Fransa, Çin
Polietilen, kurşun, alüminyum, peroksit, şişen bant, masterbeç	Almanya, Hollanda, Avusturya, İsviçre, İngiltere, İsveç, Belçika, Finlandiya, Fransa, A.B.D., İspanya, S.Arabistan, Avustralya
Pamuk, viskon elyaf, makine parçası	A.B.D., Tayvan, Almanya, Yunanistan, İsviçre, Endonezya, Brezilya

Kaynak: Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası kayıtlarından.

Yine bu ürünlerin yanı sıra kent çevresindeki kırsal alanlarda yetiştiriciliği yapılan alabalık için A.B.D'den alabalık yumurtası ithal edilmektedir.

Sonuç olarak genel bir değerlendirme yapacak olursak; Bozüyük'ün ticaret hayatına, bulunduğu coğrafi konumun elverişliliği nedeniyle 1970'lerden sonra kentte artan imalat sanayi ve bu sanayiye bağlı olarak ortaya çıkan nakliye ticaretinin hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Taşa toprağa dayalı sanayi başta olmak üzere kente yapılan sanayi yatırımları, Bozüyük halkı için en önemli iş imkânı hâline gelmiştir. Ancak hem Bozüyük'te yaşayan nüfusun, hem de söz konusu sanayi tesislerinde çalışmak üzere kente çeşitli yerlerden gelen nüfusun, özellikle de periyodik ihtiyaçları giderecek alış-

¹⁶⁰ Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası, 2007 yılı kayıtlarından.

veriş için Bozüyük yerine Eskişehir'i tercih etmeleri, Bozüyük'teki ticaretin daha da artmasını engellemiştir. Kentte halkın rahatlıkla alışveriş yapabileceği, her türlü ticarî malların satışıının yapıldığı alış-veriş merkezlerinin yapılması halinde, Bozüyük'teki ticarî hayatın daha canlanacağı kanaatindeyiz.

3.2.1.6. Turizm Fonksiyonu ve Fonksiyon Alanları

Kentler, kimi zaman kuruldukları yerin doğal özellikleri, tarihteki rolleri ve kimi zaman da mimari ve kültürel birikimlerinden dolayı önemli turizm merkezleri olarak ortaya çıkmaktadırlar. Hatta birçok kentin gelişmesinde turizm fonksiyonu hâkim fonksiyon olarak kendini göstermektedir. Bunun örneklerini ülkemizin güney ve batı kıyılarında yer alan birçok yerleşmede görebiliriz.¹⁶¹ Kentsel turizm gezme-görmeden, kültürel çekicilikleri (sanat galerileri, konserler, opera, gösteriler, müzeler vb.) ziyaret, dışarıda yiyip-içme, dost ve arkadaşlarla buluşma ve onları ziyaret, özel düzenlemelere katılma ve rekreasyon alışverişine kadar uzanan çeşitliliğe sahiptir.¹⁶² Kentlerde turistleri çeken hususların başında kent merkezinde oluşturulan hoş ortam gelir. Değişik mimarileri olan sokaklar, caddeler, meydanlar, binalar ve yeşil alanlar, varsa limanlar, tarihsel özellikler ve benzerleri kente çeşitlilik kazandırır.¹⁶³ Bunun yanı sıra kentlerin yakın çevresinde bulunan rekreasyon alanları, yaylalar, sit alanları çekicilik arz eden önemli noktalardır.

Bozüyük, hem kent içinde hem de yakın çevresinde yer alan değişik beşerî ve doğal turistik değerleriyle çevredeki kent ve kır yerleşmelerinin cazibe merkezi olmayı başarmıştır.

3.2.1.6.1. Beşerî Turistik Kaynaklar

Yerleşmenin köklü geçmişine rağmen, eski doku ve tarihi yapılar büyük ölçüde tahrip edilmiştir. Kent ve yakın çevresinde bulunan bazı tarihî eserleri belirtmek, yerleşmenin geçmişini anlamak açısından faydalı olacaktır.

- Belediye Mücavir Alanı içinde Yörükçepni köyü sınırları içinde kalan Toprak A.Ş.'ye ait fabrikanın kuzey kesiminde inşaat sahasında Bizans devrine ait bir mezarlık ortaya çıkarılmıştır.

¹⁶¹ Zaman, S., 2005, Kemer'in Turizm Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi A.B.D. (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, s:98.

¹⁶² Özgüç, N., 1998, Turizm Coğrafyası (Özellikler, Bölgeler), Çantay Kitabevi, İstanbul, s.177.

¹⁶³ Özgüç, N., 1998, a.g.e., s.178.

- Kent merkezinin kuzeyinde Höyük Tepe’de kayaya oyulmuş iki adet su sarnıcı bulunmaktadır. Bu sarnıçlara eskiden daha kuzeydeki tepelerden künkle (toprak boru) su getirildiği ve kentin su ihtiyacının buradan sağlandığı sanılmaktadır.

- **Çolak İbrahim Bey Köşkü:** Atatürk’ün silah arkadaşı Çolak İbrahim Bey tarafından 1930 yılında inşa ettirilmiştir. Atatürk 1937 yılında Bozüyük’ü ziyaretinde burada ağırlanmıştır. Kent merkezinde bulunan köşk Bulgar mimarisidir. Mülkiyeti halen belediyeye aittir (Fotoğraf 3.20).

Fotoğraf 3.20. Atatürk’ün silah arkadaşlarından olan, Çolak İbrahim Bey’in köşkü.

- Tekke Mahallesi Söğüt Caddesi’nde bulunan Tekke Türbesi.
- Danişmend Ambalaj Sanayi A.Ş. sınırları içinde bulunan iki adet höyük.

Bilecik Valiliği İl Kültür Müdürlüğü tarafından belirlenen ve Bozüyük Belediyesi sınırları içinde yer alan Kültür ve Tabiat Varlığı olan Tescilli Yerler, kentin turizm potansiyelinin belirlenmesi bakımından önemli bir yere sahiptirler. Bunların en önemlilerinden bahsetmek yerinde olacaktır.

Kasım Paşa Hanı: Han, Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından tescil edilmiş ve burada yer alan dükkan koruma sahası olarak belirlenmiştir. Ancak, geçen süre içinde, Kasım Paşa Camiinin kuzeydoğu yönünde bulunan han bakımsızlıktan harap bir hale gelmiştir.

Kasım Paşa Camii ve Külliyesi: Bozüyük kentindeki en önemli tarihî eser, Kasımpaşa Camii'dir (Fotoğraf 3.21). Kanuni Sultan Süleyman zamanında Anadolu Beylerbeyi Kasım Paşa tarafından 1525-1528 yılları arasında yaptırılan *Kasımpaşa Cami ve Külliyesi*, bir cami, bir medrese, bir sıbyan mektebi, bir kervansaray ve bir hamamdan oluşmaktaydı. Günümüzde ise bu külliye'den cami, Kur'an kursu, gasil hane ve aş evi olarak kullanılan imaret ve iki kubbeli kümbet kalmıştır.

Fotoğraf 3.21. Kasımpaşa Camii'nden bir görünüm.

Cami, klasik Osmanlı camilerinin tipik örneklerinden biridir. Kare planlı ibadet mekânı kuzey yöndeki son cemaat yeriyle birlikte dikdörtgen bir plan oluşturmaktadır. Duvarları kesme taştandır. Tek kubbeli yapının, önünde sekizgen kasnaklara oturan üç kubbeli son cemaat yeri vardır. Korkuluk, çinilerle kaplanmıştır. Sütunlarda yazı frizi yer alır. Giriş motiflerle süslü sütun başlıkları caminin en ilginç öğelerindendir. Caminin içinde altın yaldız, kiremit kırmızısı, lacivert, yeşil beyaz ve sarı renklerinin kullanıldığı kalem işi süslemeler özgündür. Bunlarda klasik örgüler, rozetler ve kıvrık dal motifleri kullanılmıştır. Kubbe ortasında altın yaldızlı bir göbek bulunmaktadır. Çini süslemeleri yönünden zengin olan caminin minberi ak mermerdendir. Camii 1938-1939 yıllarında tamirat görmüştür. Külliye, cami, şadırvan, sıbyan mektebi, helâlar, imaret ve

mutfak yapılarından oluşmuştur. Külliyyede ayrıca medrese, kervansaray ve hamam varlığı bilinmektedir.

Kasım Paşa İmareti: Camiinin batı yönündeki imaret camii ile birlikte inşa edilmiştir. Yapı restore edilmiş olup, halen aşevi, cenaze evi gibi kullanışlara açılmıştır. İmaretin yanında eskiden bir kilisenin olduğu bilinmektedir. Ancak günümüzde herhangi bir kalıntı mevcut değildir.

Kumral Abdal Türbesi: Yediler Tekkesi diye de bilinen türbe, Ertuğrul Gazi'nin sancaktarı Kumral Dede (Abdal) ile beş çocuğuna aittir. 1288 yılında vefat eden Kumral Abdal, Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde çok önemli bir yere sahip olan dervişlerden biri olarak bilinmektedir.

Tekke (Sarı) Cami: Tekke Mahallesi'nde bulunan camii faal durumdadır.

Çimse İş Sendikası Şube Binası: Bina bir zamanlar şahsa ait iken, askerlik şubesi olarak da kullanılmıştır. 19.yüzyılın sonlarına doğru yapıldığı tahmin edilmektedir.

Atatürk İlkokulu: Kentin ilk açılan okulu olma özelliğine sahiptir. 1925 yılında inşa edilmiş olup, bu tarihî binanın hemen yanında ek bina inşa edilmiştir. Binada eğitim-öğretime devam edilmektedir.

Bunların yanı sıra kentin tarihî dokusunu günümüze kadar taşıyan ve geçmişten manzaralar yansıtan *Eski Bozüyük Evleri* de kentte görülmeye değer tarihî eserlerdendir. Bu evlerden birkaçı da koruma altına alınmıştır.

Metristepe Anıtı: Doruk Köyü, Köyaltı Mevkiinde bulunmaktadır. Birçok kurum, kuruluş ve vatandaşların bağışlarıyla yaptırılan anıtın inşaatı 1975 yılında bitirilmiştir. Çevre düzenlemesi de yapılan anıt, yerli ve yabancı birçok insan tarafından ziyaret edilmektedir. Anıt çevresinde savaşı ve tarihî telgrafları içeren figürler yer almaktadır. Aynı zamanda savaşın komuta edildiği karargâh ve askerlerin siperleri de ortaya çıkarılmıştır.

İnönü Şehitliği: Özellikle İnönü Savaşları'nda şehit düşenlerin anısına yaptırılan şehitliklerden biri, *İnönü Şehitliği*'dir (Fotoğraf 3.22). Kentin doğusunda, Eskişehir-Kütahya yol ayrımının güneyinde Akpınar köyüne 1 km kala hâkim bir tepe üzerindedir. Kente 6 km. uzaklıkta olan anıt, 1930 yılında yaptırılmıştır İstiklâl Harbinin Metristepe-İnönü istikametinde gelişen ve tarihte İnönü Savaşları olarak

bilinen savaşların geçtiği cephedir. Şehitlik, 844 mezardan oluşmaktadır ve 1930 yılında Milli Savunma Bakanlığınca yaptırılmıştır.

Fotoğraf 3.22. İnönü Şehitliği'nden bir görünüm.

Kente cumhuriyet döneminde sonra yapılan ve Türk Tarihi'nin kahramanlıklarını simgeleyen şehitliklerimiz de, Türkiye'nin çeşitli yörelerinden gelen insanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Kentin güneyinde Karaağaç köyü yakınında bulunan *İntikam Tepe Şehitliği* de İnönü Savaşları'nda şehit olanlar için 1950 yılında yaptırılmıştır. Kentin batısında yer alan Çamyayla köyü yakınında, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra kent çevresindeki sahipsiz cesetlerin toplanmasıyla oluşan şehitlik ise *Alınca Şehitliği*'dir. Özellikle Eskişehir, Bilecik ve bu illerin ilçelerinden eğitim amaçlı yapılan gezilerde ve çevre illerden turistik amaçlı düzenlenen gezilerde bahsi geçen şehitlikler ziyaret edilmektedir. Bozüyük kentinde halkın dinlenip eğleneceği, hoş vakit geçireceği kent parkları da mevcuttur. *Cemalettin Köklü Parkı*, *Osman Gazi Parkı*, *Şeyh Samil Parkı* kentte yer alan önemli parklardandır. Bu parklarda dinlenme alanları, yürüyüş yolları, çocuklar için oyun alanları ve açık kafeteryalar bulunmaktadır. Özellikle akşamları ve hafta sonları halkın dinlence sahaları olan bu alanlar, günlük yorgunluğun atıldığı yerlerdir. Söz konusu parkların yanı sıra *kanal boyu* yine kentte yer alan bir diğer önemli rekreasyon alanıdır. Her iki tarafında uzun yürüyüş parkurlarının

ve dinlenme yerlerinin bulunduğu kanal boyu, halkın hemen her gün ilgi gösterdiği bir rekreasyon alanıdır.

3.2.1.6.2. Doğal Turistik Kaynaklar

Bilindiği üzere mesire alanları, piknik alanları, insanlar için başta hafta sonu olmak üzere önemli rekreasyon alanlarını oluştururlar. Bozüyük kentinin önemli doğal turistik kaynaklarından biri olan *Türbün Mesire Alanı*, Bozüyük halkının olduğu kadar çevre illerin de ilgisini çeken ve beğenisini kazanan önemli bir doğa harikasıdır (Fotoğraf 3.23). Kentin 7 km güneyinde bulunan Türbün Mesire Alanı'nda iki lokanta, rahatça piknik yapılabilmesi için düzenlenmiş kamelyalar, buz gibi soğuk suları, yaklaşık 2 km kadar güneyden kaynağını alan Karasu'nun kollarının suladığı doğayla iç içe, yeşilin her tonunun görülebildiği bir ortam bulunmaktadır. Bunun yanı sıra kentin elektrik ihtiyacına katkıda bulunan bir de hidroelektrik santral mevcuttur. Santralin bulunduğu yerdeki şelale de yine ortama ayrı bir güzellik katmaktadır. Özellikle yaz mevsiminde çok sayıda kişi piknik yapmak, dinlenmek ve eğlenmek için; Kütahya, Eskişehir, Bilecik'ten günübirlik olmak üzere söz konusu mesire alanına gelmektedirler. Ayrıca Karasu Vadisi boyunca çok sayıda alabalık üretim tesisi bulunduğu için, mesire yerine gelen kişiler, bu tesislerden canlı alabalık da temin edebilmektedirler.

Fotoğraf 3.23. Türbün mesire alanından bir görünüm.

Karasu Kaynağı ve Vadisi: Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 1. ve 3. derece doğal sit olarak tescil edilmiştir. Bozalan köyünün kuzey batısında yer alan kaynaktan başlayarak kuzey yönünde Sakarya nehrine kadar ulaşan Karasu deresinin, Bursa Bozüyük karayolunun güneyinde kalan bölümünde yer almaktadır. Kaynağın bulunduğu ve 1. derece doğal sit alanında kalan bölüm, jeolojik oluşumu ve yoğun orman dokusu açısından son derece çekici bir görünüme sahiptir. Kaynağın hemen yakınında Bozüyük'ün su ihtiyacını karşılayan kaptajlar yer almaktadır. Vadinin 3. derece doğal sit alanında kalan kısmının, ağaç dokusu ve peyzaj etkisi gösteren ormanlık tepeler arasında uzanan dar ve sarp bir yapısı vardır. Bu bölümde tarım arazileri ile mesire yerleri ve çevrenin elektrik ihtiyacını karşılayan santral bulunmaktadır.

Marmara, Ege, Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerinin geçiş noktasında bulunan Karasu Kaynağı ve Vadisi özellikle ekolojik ve topoğrafik açıdan görülmeye değer güzelliklere sahiptir.

Dağ turizmi olarak da adlandırılan alpinizm, Bozüyük'te değinilmesi gereken önemli turizm değerlerindendir. Bozüyük'ün doğal turistik kaynakları arasında çevredeki yaylalar, önemli bir yere sahiptir. Yaylalardan biri, kente 28 km uzaklıkta bulunan ve Gökmar, Karaçam, Ardiç gibi ağaçlardan oluşan ormanı, bol oksijenli havası, kaynak suları ile doğa sporları için oldukça önemli bir turizm potansiyeli oluşturan *Kömürsu Yaylası*'dır (Fotoğraf 3.24). Yaklaşık 40 ha açık, 50 ha da orman alanı olmak üzere toplam 90 ha lık araziye sahiptir. Buz gibi soğuk su kaynakları, piknik yerleri ile görülmeye değer bir yayladır. Bir diğer yayla ise kente yaklaşık 25 km uzaklıkta olan ve 105 ha araziye sahip *Sofular Yaylası*'dır. Mesire alanları ve harika doğası ile gerek Bozüyük'ülülerin gerekse çevre illerde yaşayanların ilgisini çekmektedir. Yaz ve kış mevsiminde ayrı güzelliği ile çevredeki insanların ilgisini çeken bu yaylalarda, avcılık, dağ yürüyüşü, paintball gibi farklı doğa sporlarının yapılması teşvik edilerek, söz konusu yaylalarda turizm faaliyetleri daha da arttırılabilir.

Bahsedildiği üzere Bozüyük kentinin özellikle yakın çevresinde yer alan doğal ve beşeri turistik değerleri, kentin turizm potansiyelini belirlemektedir. Bu bağlamda genel olarak kentin yakın çevresinde yer alan, zengin flora ve faunası, çok soğuk su kaynakları ve çeşmeleri, yeşilin her tonuyla donatılmış olağanüstü manzarası, alabalık üretim sahaları ile mesire alanları ve yaylalar, kentin önemli turistik çekim yerleridir.

Fotoğraf 3.24. Kömürsu Yaylası'ndan bir görünüm.

Turizm faaliyetlerinin kısıtlı olması, kent ve yakın çevresindeki turistik değerlerin yurt dışından turist çekmeye yetecek düzeyde olmamasına neden olmuştur. Ancak, kentte yer alan sanayi tesislerine yönelik düzenlenen toplantılara her yıl farklı ülkelerden katılımcı gelmektedir. Kentte bu nedenle düzenlenen seminer, sempozyum, iş toplantıları gibi faaliyetlere genellikle kentin tek dört yıldıztlı oteli olan *Grand  alı Hotel* konaklık etmektedir. 2005 yılı istatistiklerine göre Bozüyük kentinde yer alan bu otelde toplam 6861 kişi konaklamıştır. Konaklayan kişilerin %85.1'i (5 840 kişi) yerli, %14.9'u (1 021 kişi) ise yabancılardan oluşmaktadır. Kente gelen yabancılar arasında en büyük oran %40.4 ile İtalyanlara aittir. Bundaki esas faktör, kentte bulunan sanayi tesisleri ile yapılan birtakım anlaşmalar ve işbirliğidir. Başta seramik fabrikaları olmak üzere kentteki birçok tesisin yurt dışı ile ilişkisi bulunmaktadır. Bozüyük kentinde biri dört yıldıztlı, ikisi iki yıldıztlı olmak üzere toplam yedi otel mevcut olup, toplam 522 yatak kapasitesine sahiptirler. Bu otellerde toplam 61 kişi hizmet vermektedir (Tablo 3.35).

Tablo 3.35. Bozüyük'teki konaklama tesisleri ve yatak sayıları (2007).

Tesisin Adı	Yatak Kapasitesi
Grand Çalı Hotel****	164
Otel Çalı**	86
Otel Taşkın**	87
Otel Nadir	85
Köftecioğlu Divan Oteli	45
Işık Otel	30
Yavuz Otel	25
TOPLAM	522

Kaynak: Araştırma sahasından yapılan mülakatlardan derlenmiştir.

Sonuç olarak Bozüyük kenti ve yakın çevresinde yer alan doğal ve beşeri turistik kaynaklar, yeterince değerlendirilemediğinden, etki sahası çevre illerle sınırlı kalmıştır. Yayla ve dağ turizmi başta olmak üzere, tarihî turistik kaynakların da değerlendirilmesiyle Bozüyük kentinin turizm fonksiyonunun daha da artacağı kanaatindeyiz.

3.2.1.7. İnşaat Sektörü

Bir kısım coğrafya çalışmalarında, imalat sanayisi içerisinde değerlendirilen inşaat sektörü, tek başına kent yapıcı fonksiyon olma durumunda değildir. İnşaat sektörünün, bazı kentlerin ekonomik hayatında önemli bir yer tuttuğu dikkat çekmektedir. Fakat bu durum zamanla yerini diğer fonksiyonlara bırakır. Özellikle kentleşme hızının yüksek olduğu yerleşmelerde inşaat sektörünün önemi hiç kuşkusuz göz ardı edilemez. Bu nedenle kentlerle ilgili olan inşaat faaliyetlerinin, aynı zamanda kent hizmetlerine ait bir fonksiyon olarak kabul edilmesi mümkündür.¹⁶⁴

Bozüyük'te inşaat sektöründe toplam 1209 kişi çalışmaktadır. Bu değer, Bozüyük kenti faal nüfusunun %7.8'ini, hizmetler sektöründe çalışan nüfusun ise %19.6'sını oluşturmaktadır (Tablo 3.1). Hizmetler sektörü içerisinde ticaretten sonra en büyük paya sahip olan inşaat sektörü, 1970'li yıllardan sonra yapılan sanayi yatırımlarıyla, kentte hız kazanan sektörlerden biri olmuştur. Günümüzde ise hizmetler sektörü içerisinde yaklaşık %20'lik bir seviyeye ulaşmıştır. Zira 1985 yılında da inşaat sektöründe çalışanlar faal nüfusun %7.2'sini oluşturmaktaydı.¹⁶⁵ Bu değer

¹⁶⁴ Tümertekin, E., 1973, a.g.e., İstanbul, s.51.

¹⁶⁵ Özgür, E.M., 1990, a.g.t., s.94.

günümüzdeki değere çok yakın olması, Bozüyük kentindeki inşaat fonksiyonunun 20 yıl önce de hemen hemen aynı düzeylerde olduğunun bir göstergesidir. İnşaat sektöründe çalışan kişiler, inşaat konusunda ihtisaslaşmış ustalardır. Bu sektörde çalışanların bir kısmı geçici olarak büyük kentlere ve yurt dışına (Azerbaycan, Libya, Rusya) çalışmak için gitmektedir.

Son yıllarda artan nüfusla birlikte, hızlı bir yapılaşma sonucu, kentte önemli bir inşaat sektörü oluşmuştur. Yeni konut alanlarının açılması ve büyük sitelerin inşaatları için, kentte oturan inşaat işçisi yeterli olmamaktadır. Bu nedenle, inşaat faaliyetlerinin yoğun olduğu dönemlerde ağırlıklı olarak doğu illerinden ve kısmen çevre yerleşmelerden geçici olarak çalışmak üzere çok sayıda inşaat işçisi kente gelmektedir. Faal nüfus içerisinde önemli bir yere sahip olan inşaat sektörünün bu ölçüde gelişmesi, hiç kuşkusuz kentte meydana gelen sanayi yatırımlarının bir sonucudur. Söz konusu sanayi tesislerinde çalışmak üzere ülkenin değişik bölgelerinden kente adeta akın eden nüfusun barınma ihtiyacı ve halkın ekonomik gücünün artmasıyla yeni meskenler yapma isteği, kentte inşaat sektörünün çok canlı olmasının en önemli nedenleridir.

Kentteki bu hızlı yapılaşmanın nedeni sadece sanayi yatırımları ve buna bağlı olarak kentte meydana gelen nüfus artışı değildir. Bunlara bağlı olarak kentin fiziki yapısında meydana gelen değişiklik, alt yapı hizmetleri ve toplu konut talebi de inşaat sektörünün payını artırmıştır. Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası'nın 2007 yılı verilerine göre, Bozüyük kentinde bayındırlık ve yapım işleri ile uğraşan toplam 93 iş yeri mevcuttur. Bu iş yerleri de Bozüyük kentindeki inşaat sektörüne destek olmaktadır.

Kentte hızlı yapılaşmanın günümüzde en çok görüldüğü yerler, 4 Eylül Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Özellikle çok katlı binalar şeklinde yapılan kooperatifler, 4 Eylül Mahallesi'nde ve Yediler Mahallesi sınırları içerisindeki Yeşilkent'te yer almaktadır (Fotoğraf 3.25). İnşaat sektörünün buralarda hâkim olması, kentin makroformunun sonraki yıllarda da şimdiki gibi lineer bir yapıda olmasında önemli rol oynamaktadır.

Fotoğraf 3.25. Bozüyük'ün gelişim alanında bulunan çok katlı binaların yer aldığı 4 Eylül Mahallesi'ndeki inşaatlardan bir görünüm.

3.2.2. Sanayi Fonksiyonu ve Fonksiyon Alanları

Bozüyük, sanayi faaliyetleri bakımından Bilecik ilinin en gelişmiş ilçe merkezidir. Bozüyük'te sanayi kuruluşlarının genel anlamda toprağa dayalı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Zira Bozüyük'e adını veren ve 1895-1896 yıllarında Almanlar tarafından yapılan demiryolu inşaatı esnasında kazılan tümülüsün (höyük) içinden çıkan ve Friglere ait olduğu bilinen çeşitli kalıntılar, Bozüyük'te seramiğin çok eskilere dayandığını da göstermektedir.

Bozüyük kenti, Bilecik ilinin 1973 yılında kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınmasıyla, sanayicilerin gözdesi haline gelmiştir. İstanbul, Ankara, Bursa gibi büyük kentleri birbirine bağlayan kara ve demiryollarının kavşak noktalarında bulunan Bozüyük, son 30 yıllık dönem içerisinde hızlı sanayileşme hareketlerine sahne olmuş bir sanayi kentidir. Bugün Bozüyük, irili ufaklı yaklaşık 50 sanayi kuruluşunun faaliyet gösterdiği büyük bir sanayi kenti durumuna gelmiştir. Bu sanayi kuruluşlarından bahsetmeden önce Bozüyük kentinde sanayinin geçmişi ile ilgili biraz bilgi vermenin yararlı olacağı kanaatindeyiz.

3.2.2.1. Bozüyük Kentinde Sanayinin Tarihsel Gelişimi

Bozüyük ile ilgili tarihî kaynaklara göz attığımızda, 1891 tarihli salnamede Bozüyük'te köylerle birlikte toplam 36 değirmen bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca halı, kilim, seccade dokumacılığının da önemli olduğu belirtilmektedir.

Bozüyük'te hizmete giren ilk büyük sanayi kuruluşu, 1925 yılında yapımı tamamlanan ve Atatürk'ün silah arkadaşı olan İbrahim Çolak tarafından 1926 yılının Şubat ayında hizmete açılan Bozüyük Kereste Fabrikası'dır (Fotoğraf 3.26).

Fotoğraf 3.26. Atatürk'ün silah arkadaşı olan İbrahim Çolak tarafından 1926 yılının Şubat ayında hizmete açılan Bozüyük Kereste Fabrikası (Foto-Nadir Mumcu'nun arşivinden).

Söz konusu fabrika İş Bankası'ndan alınan 1.000.000 TL kredi ile kurulmuştur. Bu fabrikanın enerji ihtiyacı, talaşlar yakılarak elektrik elde edilen jeneratörden sağlanmaktaydı. Aynı jeneratörden elde edilen elektriğin bir kısmı ise Bozüyük'te bulunan resmi kurumların, iş yerlerinin ve sokakların aydınlatılmasında kullanılmaktaydı.¹⁶⁶ İbrahim Çolak Kereste Fabrikası'na işlenmek üzere, yaklaşık 20 km uzaktan çelik halatlarla tomruk getirilmekteydi (Fotoğraf 3.27).

¹⁶⁶ Yılmaz, K., 2004, a.g.e., s.99.

Fotoğraf 3.27. Kereste fabrikasına yaklaşık 20 km uzaklıktan çelik hatlarla tomruk getirilmekteydi (Foto-Nadir Mumcu'nun arşivinden).

Bunun yanı sıra yine fabrikada işlenmek üzere gerekli olan tomrukları ormandan getirebilmek için 14 km uzunluğunda dekovil* hattı döşenmişti (Fotoğraf 3.28). Ayrıca ormandan gerekli olan tomrukların taşınmasında hayvan gücünden de yararlanılıyordu. Günde yaklaşık 250 m³ kereste üretilen fabrikada 1600 kişi çalışmaktaydı. Fabrika, Bozüyüklüler için ekonomik anlamda çok önemli bir yer tutmaktaydı. Her ne kadar kurulan bu fabrika ile Bozüyük çevresindeki ormanlar tahribata uğrasa da, halkın ekonomik sıkıntılarını gidermesi bakımından bu fabrika son derece önemliydi.

1920'lerde Bozüyük ve çevresi, hayvan varlığı bakımından zengin olması nedeniyle, tarım sektörü diğer sektörler arasında daha önde gelmekteydi. Buna bağlı olarak Bozüyük'te tarım ve hayvan ürünlerini işleyen işletmeler çoğunlukta idi. Özellikle süt ve süt ürünleri üretimi önemli bir yere sahipti. Yine özellikle çevredeki ormanlardan sağlanan ağaçların işlenmesine dayanan bitkisel maddeler ve ağaç ürünleri sanayii, Bozüyük'te gelişen bir diğer sanayi kolu idi. Söz konusu sayımın yapıldığı 1927 yılında da Bilecik ilinin sanayi bakımından en gelişmiş ilçesinin Bozüyük olduğu ve önemini geçmişten günümüze kadar taşıdığı görülmektedir.

* Ray aralığı 60 cm veya daha az olan, arabaları buhar, hayvan veya insan gücüyle yürütülen küçük demiryolu.

Fotoğraf 3.28. Bozüyük Kereste Fabrikası'na kilometrelerce uzaktan değişik vasıtalarla tomruk getirilmekteydi. Bunlardan biri de dekovil hattı üzerinde küçük bir lokomotif ile çekilmeye dayanan yöntemdi (Foto-Nadir Mumcu'nun arşivinden).

1927 yılı itibariyle Bozüyük'teki sanayi tesisleri ve bu tesislerde çalışanların sayısı incelendiğinde Bozüyük'te toplam 155 işletmenin ve bu işletmelerde çalışan toplam 581 çalışanın olduğu görülür (Tablo 3.36). İşletmeler içerisinde %43.2 ile tarıma dayalı sanayi başta gelmektedir. Bundan sonraki en büyük pay ise %30.4 ile maden ve makine sanayisine aittir. Çalışan işçilerin dağılımına baktığımızda ise, sanayi tesislerinin sayısal oranıyla doğru orantılı olmadığı görülmektedir. Sanayi tesislerinin sayısı bakımından %17.4'lük oran ile üçüncü sırada olan bitkisel maddeler ve ağaç ürünleri sanayi, çalıştırdığı iş gücü bakımından ilk sırada yer almaktadır. Bitkisel Maddeler ve Ağaç Ürünleri Sanayi alanında 314 (%54.0) kişi çalışmakta olup, bu alandan sonra en büyük pay, 158 kişiyle (%27.2) tarıma dayalı sanayiye aittir.

1940'lı yıllara gelindiğinde ilçe merkezinde kereste, gıda maddeleri, taş, mozaik ve kireç üzerine iş yapan pek çok atölye mevcuttu. Bunların yanı sıra 350 kadar da el tezgâhı bulunmaktaydı. Bu tezgâhların önemli bir kısmında, başörtüsü, masa örtüsü, diril, yaşmak gibi dokuma ürünleri üretilmekteydi. 1950'li yıllarda açılan Çolak Kiremit Fabrikası Bozüyük'lüler için önemli bir geçim kaynağı olmuştur. Yine 1952 yılında kiremit üretimine başlayan Boztaş Kiremit Fabrikası da Bozüyük'ün önemli bir sanayi

kuruluşu hâline gelmiştir. Açılan bu kiremit fabrikaları ile Bozüyük ilçe merkezi, toprağa dayalı sanayi kuruluşlarının temellerini atmıştır. İnşaat sektörü için gerekli malzemelerin üretildiği bu fabrikaların açıldığı ilk zamanlarda, kadın işçilerin yoğun olarak çalıştığı bilinmektedir.¹⁶⁷

Tablo 3.36. 1927 yılında Bozüyük'teki sanayi tesisleri ve bu tesislerde çalışanların sanayi kollarına göre dağılımı.

	Tarım Dayalı Sanayi	Dokuma Sanayi	Büyük Maddeler ve Ağaç Ürünleri Sanayi	Maden ve Makine Sanayi	Kâğıt Sanayi	Kimya Sanayi	TOPLAM
İşletme Sayısı	67	13	27	47	-	1	155
%'si	43.2	8.4	17.4	30.4	-	0.6	100.0
Çalışan Sayısı	158	36	314	71	-	2	581
%'si	27.2	6.2	54.0	12.2	-	0.4	100.0

Kaynak: Sanayi Sayımı, 1927, DİE Yay. No:584, Ankara, s.37.

İnşaatına 1960'da başlanan ve 1966'da hizmete açılan Bozüyük Seramik Fabrikası, Bozüyük'te canlanacak olan seramik sanayisinin ilk büyük tesisini oluşturmuştur. İşletmeye 1966'da açılan olan Bozüyük Seramik Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi, seramik sektörüne öncülük etmiştir. Kent, çok sayıda sanayi işçisi, yönetici kadro ve sanayi üretiminde ihtisaslaşmış eleman kazanmıştır. Bu tesislerde yetişen deneyimli personel, daha sonra aynı sektörde üretime başlayan özel sektör yatırımcılarının fabrikalarının da temel kadrolarını oluşturmuştur. 1960 yılında Bozüyük Kimya Sanayi, 1965'te İdaş Sünger Fabrikası, hizmete giren diğer sanayi tesislerindendir.

Dünyada 1900 ile 1970 yılları arası sanayide *fordist üretim sistemi* olarak bilinmektedir. Bu üretim sistemi, yığın üretim temelini montaj hattı dediğimiz üretimin örgütlenmesinin oluşturduğu bir sistemdir. Başka bir deyişle, işçi becerilerinin ortadan kalktığı ve işin yürüyen bantlarda yapıldığı bir sistemdir. Emekten maksimum yararlanmayı esas kılan ancak işçileri tekdüze bir ortamda çalıştıran, yıllarca aynı faaliyette bulunduran bir sistemdir. Bu sistemde kalite pek de önemli olmayıp, üretim yığın hâlinde gerçekleşmekte ve halkın üretimine sunulmaktadır.¹⁶⁸ *Düşey bütünleşme*

¹⁶⁷ Bozüyük Kenti, 1/1000 Revizyon İmar Plânı ve Plân Raporu, 1996, Protek Planlama, s.84-85.

¹⁶⁸ İktisatçı Gözüyle, Fordist Üretim ve Fordist Dönemi (1900-1970), <http://iktisatcigozuyle.blogspot.com/2005/11/fordist-retim-sistemi-ve-fordist-dnem.html>, 10.09.2007.

olarak da tanımlan süreçle, üretimin hemen hemen her bölümünün aynı fabrikanın çatısı altında gerçekleştirilmesi, büyük ölçekli fabrikaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹⁶⁹ 1970'lerin ortalarına gelindiğinde, o dönemin hâkim üretim anlayışı olan Fordizm, bazı kırılmalar yaşamıştır. Fordizm etkisini kaybettikten sonra yerini yeni bir üretim şekli almıştır. İleri teknoloji ve zanaatların hâkim olduğu yeni üretim şekline *esnek uzmanlaşma* adı verilmektedir.¹⁷⁰ *Post-Fordist Üretim* olarak da bilinen bu yeni sistemde ise fabrikalarda üretilen ürünlerin ülke çapında değil dünya çapındaki talebe yönelik olmasıdır.¹⁷¹ Bunun yanı sıra Fordist üretim sisteminde, işbölümünün üretimi rutinleştirilerek basitleştirmesi, toplumda büyük bir mavi yakalı işçi sınıfının oluşmasına yol açmış, kitlesel nitelik kazanan sanayi üretimiyle birlikte servisler, finansman kuruluşları ve yönetim hizmetlerindeki hızlı gelişmeler ise beyaz yakalı işgücünün gerek sayısının gerekse toplam işgücü içindeki payının hızla artmasına neden olmuştur. Kent mekânıyla ilişkili olarak, sanayi bölgeleri ve tek başlarına kurulan fabrikalar genellikle kentlerin uç alanlarında, altkentte (suburb) yer almaktadır.¹⁷²

Bozüyük'te 1970'lerden sonra kurulan çoğu tesisin sadece ülkemiz için değil, aynı zamanda yurt dışı için de üretim yapması, çağımızın teknolojisini kullanarak isteğe göre üretim yapması, ürettikleri ürünlerin tamamına yakınının kalite belgesine sahip olması, Bozüyük'te sanayi kuruluşlarının Post-Fordizm üretim sistemine bağlı olarak şekillendiğini ortaya koymaktadır.

1970'li yıllar Bozüyük'te sanayi yatırımlarının önünün açıldığı yıllardır. 1973 yılında Bilecik ilinin kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınmasıyla, yatırımcılara verilen teşvikler etkili sonuçlar vermiş ve Bozüyük ilçe merkezinde sanayi yatırımları hızla artmıştır. Sanayinin belli bir yerde yoğunlaşması süreci, yüksek işgücü maliyeti ve kalabalık, yoğunlaştırmaya neden olan etmenlerle dengeye gelene kadar sürer. İşgücünün maliyeti, küçük kentlerdeki yeni sanayi bölgelerinde daha az olabilir. Böylece kimi fabrikalar büyük kentlerden küçük kentlere taşınırlar.¹⁷³

¹⁶⁹ Tekeli, İ., Türel, A., Eraydın, A., Berkman, G., Şengül, T., Babalık, E., 2006, Yerleşme Bilimleri Çalışmaları İçin Öngörüler, TÜBA Raporları, Sayı:14. Ankara, s.13.

¹⁷⁰ Post-Fordist Dönemde İşletmeler ve Çalışanlar, http://www.sosyalsiyaset.com/documents/post_fordist.htm, 10.09.2007.

¹⁷¹ Özden, P.P., 2008, Kentsel Yenileme, İmge Kitabevi, Ankara, s.120.

¹⁷² Tekeli, İ., Türel, A., Eraydın, A., Berkman, G., Şengül, T., Babalık, E., 2006, a.g.r., s.13.

¹⁷³ Harris, C.D., Ullman, E.L., 2002, The Nature of Cities, (Çev.Bülent Duru, Ayten Alkan), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi, Ankara, s.63.

Sırasıyla 1974'te Ak-Al Tekstil, 1976'da Eti Gıda A.Ş, aynı yıl Afyon Mermer Sanayi, 1977'de Eczacıbaşı Yapı Gereçleri Kompleksi, aynı yıl Haliser Halı ve Yer Döşemeleri Sanayi, 1978'de Toprak Bozüyük Karo Fabrikası, 1979'da Eczacıbaşı Esan, aynı yıl Türk Demirdöküm Bozüyük Tesisleri, 1982'de Demirer Kablo Tesisleri, 1983'te Toprak Seramik Sağlık Gereçleri Fabrikası, aynı yıl Artema Bozüyük Tesisleri Bozüyük'ün bir sanayi kenti olmasına katkıda bulunan en önemli sanayi kuruluşlarıdır.

1985 yılına gelindiğinde Bozüyük'te sanayi fonksiyonunda hizmet verenlerin sayısının faal nüfus içerisinde (8203 kişi) %52.1'lik (4275 kişi) paya sahip olduğu görülmektedir.¹⁷⁴ Bu veriler ışığında, Bozüyük'ün bir sanayi kenti olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Ülkemizde 1990'larda İstanbul'un oluşturduğu kent bölgesi Kocaeli ve Bursa gibi illerle sınırlı iken, 2000'li yıllara gelindiğinde sanayi gelişimini doğuda Bilecik (Bozüyük), Bolu ve Trakya'da Tekirdağ, Kırklareli'ni içine alan daha geniş bir bölgeye yayıldığı, bu illerdeki sanayi istihdam düzeylerindeki önemli artışlar ve GSYİH paylarında sağladıkları artışlar ile gösterilebilir.¹⁷⁵

Bozüyük'te sanayileşme süreci 1990'lı yıllarda da devam etmiş olup, 1992 yılında Eczacıbaşı Karo Seramik Fabrikası'nın birincisi, 1996'da Eczacıbaşı Karo Seramik'in ikincisi Bozüyük ilçe merkezinde üretime açılmıştır. Böylece Eczacıbaşı Yapı Gereçleri Vitra'nın Bozüyük tesisleri, o dönemde dünyanın tek çatı altında toplanan en büyük sağlık gereci üretim tesisi hâline gelmiştir.¹⁷⁶

Ülkemizde mevcut toprağa bağlı seramik ve sağlık gereçleri üretim potansiyelinin büyük bir bölümünü karşılayan Bozüyük kenti, benzer sektörlerde yatırım planlayan girişimcilere de kil, kaolin, manyezit, feldspat, mermer tozu gibi hammadde girdilerinin kolaylıkla temin edilebileceği yerlere çok yakın bir konumda bulunmaktadır. Bu nedenle de, kentte en çok gelişme gösteren sanayi kolu taş toprağa dayalı sanayi olmuştur.

Kentte bulunan sanayi tesislerinde her ne kadar ağırlıklı sektör seramik ve seramik yan sanayi olarak görülse de; bisküviden süngere, radyatörden cam bardağa, iplikten fiber optik iletişim kablosuna, doğalgaz ile elektrik üretiminden ağır makine parça ve kalıpları üretimine, alçı ve blok imalatından sıhhi tesisat ve armatür üretimine,

¹⁷⁴ Özgür, E.M., 1990, a.g.t., s.94.

¹⁷⁵ Tekeli, İ., Türel, A., Eraydın, A., Berkman, G., Şengül, T., Babalık, E., 2006, a.g.r., s.73.

¹⁷⁶ Eczacıbaşı Holding, <http://www.eczacibasi.com.tr/mylibrary>, 19.09.2007.

konteynerden sağlık gereçlerine kadar oldukça geniş bir ürün yelpazesi mevcuttur. Söz konusu sanayi kollarında üretim yapmak üzere ilçe merkezinde, Türk ekonomisinin temel taşları sayılan Koç, Eczacıbaşı, Toprak, Ak-Gök, Demirer, Eti, İdaş gibi büyük gruplara ait önemli yatırımlar gerçekleştirilmiştir.

2000 yılı istatistiklerine göre Bozüyük kenti faal nüfusunun (13180 kişi) %46.9'unun (6115 kişi) sanayi fonksiyonunda hizmet verdiği anlaşılmaktadır.¹⁷⁷ 2005 yılına gelindiğinde ise Bozüyük kenti faal nüfusunun (15409 kişi) %58.2'sinin (8 947 kişi) sanayi sektöründe çalışmakta olduğu görülür (Tablo 3.1, Şekil 3.1). Her geçen yıl kente yeni yatırımların yapılması, bu sektörde çalışan nüfus payını da arttırmaktadır.

Bozüyük kentinde yer alan sanayi tesislerinin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, ilgili sanayi kollarının gelişmesi için çalışmalar yapmak amacıyla kentte, ilk olarak 1994 yılında *Bozüyük Sanayici ve İşadamları Derneği*, hemen ardından da aynı yıl *Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası* kurulmuştur.¹⁷⁸ Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası kayıtlarına göre Bozüyük kentinde imalat sanayisi ile uğraşan 110 işyeri bulunmaktadır.

Kentteki sanayicilerin her türlü finansal ihtiyaçları, ülkemizde de ulusal alanda faaliyet gösteren, Garanti Bankası, İş Bankası, Ziraat Bankası, Vakıfbank ve Halkbank'ın birer adet, Akbank'ın ise iki adet olmak üzere toplam yedi adet banka şubesi tarafından, çağımızın gelişmiş bankacılık hizmetleriyle karşılanmaktadır.

Kentte, sanayinin gelişimine destek olan bir diğer kurum da 1992-1993 öğretim yılında Anadolu Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan Bozüyük Meslek Yüksekokulu'dur. Bugün Bilecik Üniversitesi'ne bağlı olan kurum, 25 öğretim elemanı ile Muhasebe, Pazarlama, Bankacılık ve Sigortacılık ile Seramik bölümleri ile Bozüyük kenti ve çevresindeki sanayicilerin kalifiye eleman ihtiyacını karşılamaktadır.

Marmara Bölgesi'nde 17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen büyük deprem felaketi, yeni yatırım planları içerisinde olan sanayicileri, aynı bölge içerisinde daha az riskli, fakat ekonomik merkezlere yakın yerler aramaya yöneltmiştir. Bu bağlamda ikinci dereceden deprem riski içeren Bozüyük kenti ve yakın çevresi girişimcilerimize bu yönü ile de ayrı bir avantaj sağlamaktadır.

Fabrikalar ve büyük imalathaneler hem hammadde, hem de ürettikleri ürünün pazarı, bulundukları kentin sınırlarını aşıp, bölge hatta ülke ölçeğine ulaştığı için, kır-

¹⁷⁷ Genel Nüfus Sayımı, 2000, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri-Bilecik, Ankara, s.138-139.

¹⁷⁸ Bozüyük TSO, <http://www.bozuyuktso.org.tr/hakkimizda.htm>, 25.09.2007.

kent arasında gelişen bir yerleşim alanı seçerler ve toprak değerleri, ulaşım, haberleşme, işgücü sağlama ve teknolojik yardımlaşmalardan daha kolay faydalanmak için bir araya gelir ve örgütlenerek organize sanayi bölgesini oluştururlar. Böylece yeni kurulan büyük imalathaneler ve fabrikalar ilk kuruluş yeri olarak buraları seçmeye başlarlar.¹⁷⁹

Ekonomik gelişimin ve sanayileşmenin önemine inanan sanayici ve iş adamları ile esnafın ve halkın öncelikli talepleri üzerine, Poyra köyü mevkiinde, Bozüyük-Eskişehir karayolunun güneyinde yaklaşık 600 ha'lık bir alan üzerinde, İl Özel İdare Müdürlüğü'nce finans edilen *Bozüyük Organize Sanayi Bölgesi*'nin kamulaştırma işlemleri ve parselizasyon çalışmaları tamamlanmış olup, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından onaylanmıştır (Fotoğraf 3.29). Alt yapı uygulamaları için projeler bakanlık incelemesinde olup, arsa parselleri yatırımcıların arz ve talebine sunulmuştur. Şu ana kadar 28 firmaya 31 adet parsel satış kararı alınmıştır. İlçe Kaymakamlığı, Bozüyük Belediyesi ve Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası temsilcilerinden oluşan müteşebbis heyet tarafından çalışmaları yürütülen Bozüyük Organize Sanayi Bölgesinde (BORSAB), satış yapılan beş firma, yatırım çalışmalarına başlamıştır.¹⁸⁰ Bölgede bir ipelik fabrikası faaliyet göstermektedir. Doğalgaz ve su ihtiyacı için gerekli çalışmaları devam eden BORSAB'ın elektrik ihtiyacı için gerekli olan hatlar çekilmiş durumdadır.

Yine kentte Devlet Demiryolları tarafından 1997 yılı sonunda işletilmeye başlanan *konteynır yükleme rampası* tüm sanayici ve ihracatçı firmaların hizmetindedir. Başta seramik ve toprak mamulleri olmak üzere, birçok firma ürünlerinin ihracatı bu sayede tüm Avrupa ve Orta Doğu ülkelerine direkt ulaştırılabilmektedir.

Bozüyük'teki sanayi tesisleri için gerekli olan elektrik enerjisini temin etmek ve ülke elektrik üretimine katkıda bulunmak amacıyla 1997 yılında, Ak-Gök grubuna bağlı Ak Enerji Elektrik Üretim A.Ş kurulmuştur. Bu sayede, kentin uzun vadede sanayi kuruluşları kesintisiz temiz enerji kullanma imkânına kavuşmuştur. 2006 yılı itibarıyla 702 243 000 kWh enerji üreten tesis, kentteki sanayi kuruluşlarına kesintisiz, gerilim dalgalanmaları ve düşümlerinden uzak ucuz enerji temin etmektedir.

Bozüyük'teki sanayi kuruluşlarının tamamı özel sektöre aittir. 1966 yılında hizmete açılan Bozüyük Seramik Fabrikası kentteki kamuya ait tek fabrika idi. Ancak

¹⁷⁹ Bitmez, Ş., 1990, Hızlı Sanayi Gelişmelerinde Yerleşme Deseni Sorunları ve Bozüyük (Bilecik), Gemlik (Bursa) Örneklerinde İrdelenmesi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enst., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, s.41.

¹⁸⁰ Bozüyük Kaymakamlığı 2006 Yılı Brifing Raporu.

1997 yılında bu kuruluşun da özelleşmesiyle birlikte, kentte kamuya ait herhangi bir sanayi kuruluşu kalmamıştır.

Fotoğraf 3.29. Bozüyük Organize Sanayi Bölgesi'nden bir görünüm.

Kentteki sanayi tesislerinin faaliyet kollarına dağılımında genel itibariyle fazla bir çeşitliliğin olduğu söylenemez. Başta taşa toprağa dayalı sanayi ve ağırlıklı olarak bu sanayi koluna yönelik üretim yapan makine ve metal işleri sanayi kentteki sanayi yatırımlarının bel kemiğini oluşturur.

Sanayi tesislerinde üretilen ürünler, gerek Bozüyük kentinde, gerek ülke içerisinde ve gerekse ülke dışında alıcı bulabilmektedir. Üretilen ürünlerin ülke içerisinde bütün bölgelere pazarlandığı gibi, yurt dışında her kıtaya da pazarlanabilmektedir.

Araştırma sahasında bulunan sanayi kuruluşlarının büyük çoğunluğu 10 ve daha fazla iş gücü çalıştıran işletmelerdir. 2006 yılı itibariyle kentte, Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı 110 sanayi kuruluşu ve Yeni Küçük Sanayi Sitesine kayıtlı 216 küçük sanayi işletmesi olmak üzere toplam 326 sanayi iş yeri bulunmaktadır. Bu sanayi kuruluşlarının tamamında 2006 yılında toplam 8947 iş gücü çalışmaktadır. Bu iş gücünün %89.7'si (8 022 kişi) az önce bahsedilen 110 kuruluşta, geriye kalan %10.3'ü (925 kişi) ise küçük sanayi sitesindeki atölye tipi sanayi kuruluşlarında çalışmaktadır. 2006 yılı itibariyle sanayi sektöründe istihdam edilen nüfusun %10.6'sı (945 kişi) Bozüyük dışında ikamet etmektedir. Bozüyük dışında ikamet edenlerin büyük

çoğunluğunu Eskişehir, İnönü ve Bilecik'te oturanlar oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra küçük ölçekli işletmelerde çalışanlar başta olmak üzere, çevre köylerden gelenler de bulunmaktadır.

Sanayi kuruluşlarının %29.1'i (32 işletme) 10'dan az, %53.6'sı (59 işletme) 10-100 arasında, %8.2'si (9 işletme) 101-250 arasında, %1.8'i (2 işletme) 251-500 arasında, %7.3'ü ise (8 işletme) 500'den fazla iş gücü çalıştırmaktadır (Tablo 3.37). Yine büyük sanayi kuruluşlarından başka, kentte değişik meslek gruplarında hizmet veren atölye tipi 216 iş yeri bulunmaktadır. 2007 yılında bu iş yerlerinde çalışan iş gücü sayısı ise 925 kişi idi. Bunun yanı sıra bu iş yerlerinin her birinde istihdam edilen iş gücünün 10'dan az olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3.37. Bozüyük'te sanayi iş yerlerinin iş gücüne göre sınıflandırılması (2006).

Çalışan Sayısı	10'dan az	10-100	101-250	251-500	500+	Toplam
İş yeri sayısı	32	59	9	2	8	110
%'si	29.1	53.6	8.2	1.8	7.3	100.0
İş gücü sayısı	208	1 062	1 554	586	4 612	8 022
%'si	2.6	13.2	19.4	7.3	57.5	100.0

Kaynak: Bozüyük Kenti, Araştırma ve Değerlendirme Raporu ve yerinde yapılan anket çalışmalarından derlenmiştir.

Bozüyük'teki sanayi tesislerini mal üretim çeşitlerine göre sınıflandırdığımızda, taşta toprağa dayalı sanayinin iş gücü sayısı bakımından, metal işleri sanayisinin ise iş yeri sayısı bakımından önde geldiği anlaşılmaktadır. Kentte bulunan sanayi tesislerinin %28.2'si (31 iş yeri) taşta toprağa dayalı sanayi kolunda hizmet vermekte olup, modern sanayide istihdam edilen iş gücünün %41.1'i (3298 kişi) bu alanda çalışmaktadır. Modern sanayi tesisleri arasında %49.1 (54 işletme) ile ilk sırada yer alan metal işleri ve makine sanayisinde çalışan iş gücü sayısı ise 2863 olup, modern sanayide istihdam edilenlerin %35.7'sini oluşturmaktadır (Tablo 3.38). Metal işleri ve makine sanayinin önemli bir kısmında seramik makineleri, polisaj ve ısıtma sistemleri imalatının çokluğu dikkati çekmektedir. 2006 yılı itibariyle metal işleri ve makine sanayisi ile taşta toprağa dayalı sanayi kolları, kentte yer alan sanayi tesislerinin %77.3'ünü oluşturmaktaydı. Yine aynı sanayi kollarında çalışanların payı %76.8 idi. Bu veriler ışığında, Bozüyük kentinde sanayi faaliyetlerinin söz konusu bu üç sanayi kolunda yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Gıda sanayisinde sadece üç işletme bulunmasına rağmen, iş gücünün %10.6'sını (854 iş gücü) elinde tutmaktadır. Bu durum kentteki önemli sayıdaki iş gücünün yemek ihtiyacından ve büyük bir kuruluş olan ETİ'den ileri gelmektedir.

Kentte, orman ürünleri ve mobilya imalatı yapan dokuz işletmede, modern sanayide çalışanların %9.8'i (785 iş gücü) istihdam edilmektedir. Bunları iki işletme ile tekstil sanayi takip etmekte olup, çalışanların %4.6'sı bu alanda istihdam edilmiştir. Diğer sektörlerde faaliyet gösteren 11 iş yerinde ise toplam 109 kişi çalışmaktadır.

Tablo 3.38. Bozüyük'te başlıca sanayi kolları ve çalıştırdığı iş gücü (2006).

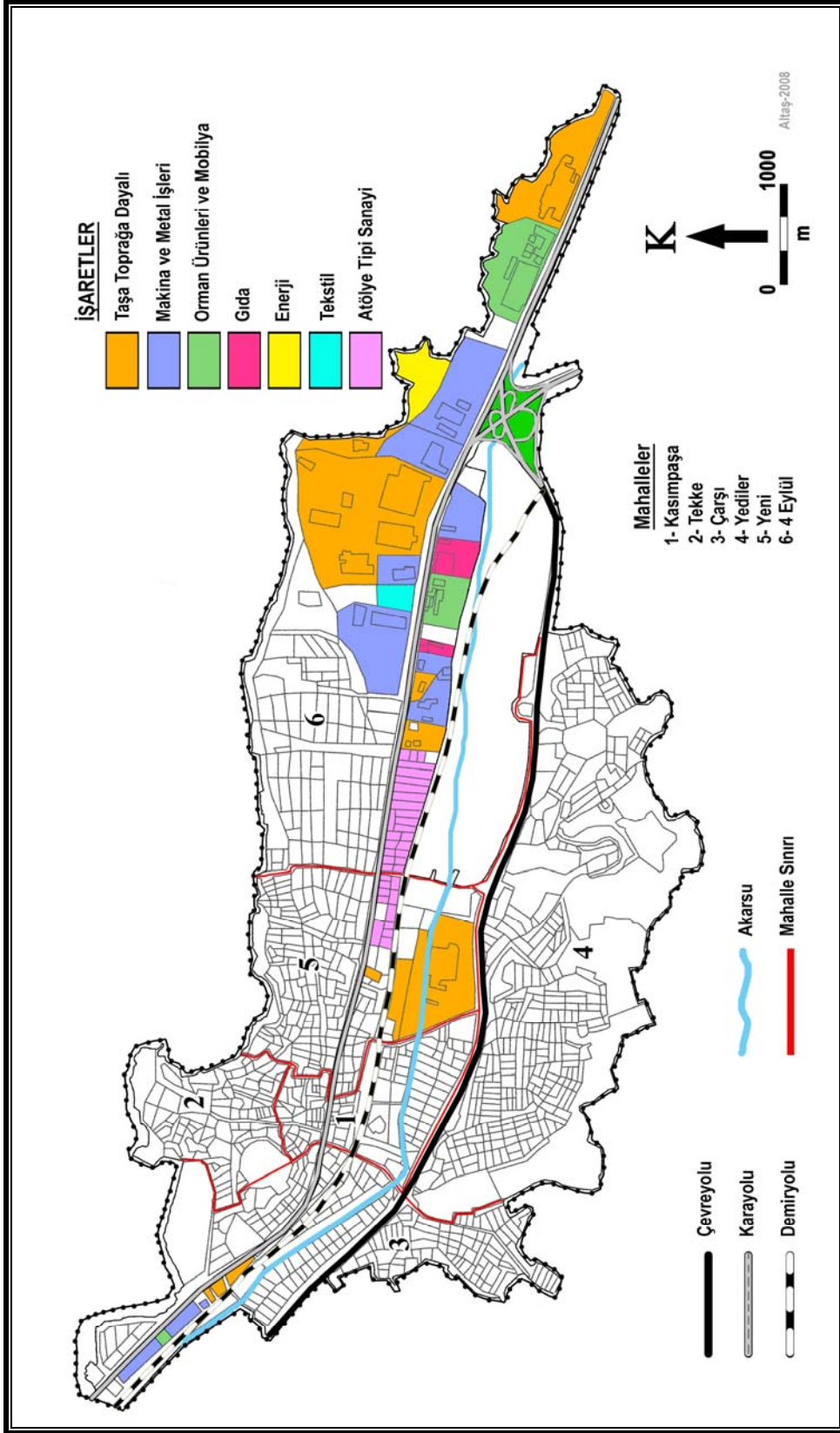
Sanayi Kolları	İş Yeri Sayısı	%'si	İş Gücü Sayısı	%'si
Taşa Toprağa Dayalı	31	28.2	3 298	41.1
Metal İşleri ve Makine	54	49.1	2 863	35.7
Gıda	3	2.7	854	10.6
Orman Ürünleri ve Mobilya	9	8.2	785	9.8
Tekstil	2	1.8	113	1.4
Diğerleri	11	10.0	109	1.4
Toplam	110	100.0	8 022	100.0

Kaynak: Bozüyük Kenti, Araştırma ve Değerlendirme Raporu ve yerinde yapılan anket çalışmalarından derlenmiştir.

Bozüyük kenti sanayi alanlarının dağılımına baktığımızda, tesislerin büyük bir kısmının 4 Eylül Mahallesi'nde kurulduğu görülmektedir. Kentsel kullanım alanları içerisinde %31.6 oranla birinci sırada gelen sanayi alanları, modern sanayi tesisleri bünyesinde yer alan tüm fabrikaları ve küçük sanayi sitesindeki kuruluşları kapsamaktadır (Tablo 3.5). Tüm bu sanayi alanları yaklaşık 332.5 ha alan kaplamaktadır. Toplam 8.8 ha alan kaplayan küçük sanayi kuruluşlarının yaklaşık %97'si 4 Eylül Mahallesi sınırlarındaki Yeni Küçük Sanayi Sitesi'nde bulunmaktadır. Geriye kalan %3'lük kısım ise kentin değişik mahallelerine dağılmış durumdadır.

Bozüyük'teki büyük sanayi kuruluşlarının çoğu, kentin doğusuna doğru gelişme göstermiştir. Bu tesislerin kuruldukları alanlarda, üretim binalarının yanı sıra ürünlerin depolama alanları, konaklama alanları ve sosyal tesisler de yer almaktadır. Zira modern sanayi faaliyetlerinin, yeryüzünün coğrafi görünümü (landscape'i) üzerindeki tesirleri, meydana getirdikleri değişiklikler, sadece tesislerle (fabrikalarla) sınırlı değildir. Bunların yanı sıra bu faaliyetlerle ilgili ulaşım, sosyal tesisler (işçi ve müstahdem ikametgâhları v.s.) ile de ilgilidir.¹⁸¹ Toplam 323.7 ha alan kaplayan büyük sanayi kuruluşları, kente yapmış oldukları ekonomik katkılardan başka kent makroformu üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir (Harita 3.5).

¹⁸¹ Tümertekin, E., 1969, Sanayi Coğrafyası, İstanbul Üniv., Yay.No:751, Coğrafya Ens. Yay.No: 22, İstanbul, s.19.

Harita 3.5. Bozüyük kentinde sanayi alanlarının faaliyet konusuna göre dağılımı.

Kentin doğusunda karayolunun kuzeyinde kurulmuş olan büyük sanayi kuruluşları arasında, *Eczacıbaşı Yapı Gereçleri ve Tic. A.Ş. Vitra Seramik Grubu, Esan Eczacıbaşı Endüstriyel Hammaddeler Sanayi ve Ticaret A.Ş., Toprak Seramik ve Gıda San. ve Tic. A.Ş. Bozüyük Karo Fabrikası, Toprak Seramik Grubu Sağlık Gereçleri Fabrikası, Eczacıbaşı Karo Seramik Sanayi (EKS) ve Ticaret A.Ş., Eczacıbaşı-Koramic Yapı Kimyasalları Sanayi ve Ticaret A.Ş., Eczacıbaşı Yapı Gereçleri Sanayi ve Tic. A.Ş. Artema Fabrikası, Türk Demirdöküm Bozüyük Tesisleri Su Isıtıcıları Fabrikası, Panel Radyatör Sanayi ve Ticaret A.Ş., Toprak Demirdöküm Sanayi ve Tic. A.Ş., Demirer Kablo Tesisleri Sanayi ve Ticaret A.Ş., Toprak Kâğıt Sanayi A.Ş., Toprak Seramik ve Gıda San. ve Tic. A.Ş. Temizlik Kâğıdı Fabrikası, Akenerji Elektrik Üretim A.Ş* yer almaktadır (Fotoğraf 3.30). Söz konusu tesislerin kuruluş yeri özellikleri ve kapladıkları alanlara sanayi kolları bahsinde yer verilecektir.

Fotoğraf 3.30. Kentin doğusunda karayolunun kuzeyinde yer alan sanayi tesislerinden genel bir görünüm.

Bunlardan farklı olarak 1966 yılında hizmete giren Bozüyük Seramik Fabrikası, bugün kent merkezinin güneyinde kalan büyük bir sanayi kuruluşudur. Fabrikanın 1997 yılında özelleştirilmesinden sonra, işçi sayısı ve üretim kapasitesi düşmüş, bazı bölümleri, adeta harabe olmuştur. Bu görüntüsüyle tesis, hem kent içinde kaldığından çevre kirliliği oluşturmakta, hem de kent estetiğini bozmaktadır.

Kentteki sanayi kuruluşlarının ülke içerisindeki yeri incelendiğinde, altı sanayi kuruluşunun, İSO tarafından belirlenen ilk 500 sanayi kuruluşu arasında yer aldığı görülmektedir (Tablo 3.39). 1995, 2000 ve 2005 yıllarında yapılan değerlendirmelerde, *ETİ Gıda Sanayi ve Tic. A.Ş.*, *Demirer Kablo Tesisleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.*, *Eczacıbaşı Yapı Gereçleri ve Tic. A.Ş.*, *EKS Eczacıbaşı Karo Seramik San. Tic. A.Ş.*, *Esan Eczacıbaşı Endüstriyel Hammaddeler Sanayi ve Ticaret A.Ş.* ve *Akenerji Elektrik Üretim A.Ş.*'nin Türkiye'nin en büyük 500 sanayi kuruluşu arasına girmektedir.

Tablo 3.39. Bozüyük kentinde bulunan sanayi kuruluşlarından Türkiye'nin ilk 500 sanayi kuruluşu içerisine girenlerin farklı yıllardaki sıralamaları.

Kuruluş Adı	1995	2000	2005
Akenerji Elektrik Üretim A.Ş	176	73	72
Eczacıbaşı Yapı Gereçleri San. ve Tic. A.Ş	103	104	86
ETİ Gıda Sanayi ve Tic. A.Ş	205	222	115
EKS Eczacıbaşı Karo Seramik San. Tic. A.Ş	275	186	188
Demirer Kablo Tesisleri Sanayi ve Ticaret A.Ş	239	454	414
Esan Eczacıbaşı Endüstriyel Hammaddeler Sanayi ve Ticaret A.Ş	-	-	450

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası, www.iso.org.tr, 14.10.2007.

Bozüyük Organize Sanayi Bölgesi, kentsel kullanım alanlarında oldukça yoğunlaşan sanayi tesislerinin yeni yerleşim bölgesi olarak dikkati çekmektedir. Bozüyük-Eskişehir karayolunun güneyinde Poyra köyü mevkiinde, yaklaşık 600 ha arazi üzerinde kurulan BORSAB'ın, parsel çalışmaları tamamlanmıştır. Bozüyük kenti imar sınırları dışında olduğundan, kentsel kullanım alanlarına dâhil edilmemiştir. BORSAB'ın en önemli sorunu eğimli bir arazi üzerinde kurulmasıdır. Bu durum geniş araziye ihtiyaç duyan büyük kuruluşlar için bir engel teşkil edebilmektedir. Ayrıca, BORSAB'ın kentin doğusunda bulunmasının, kentsel gelişimin bu yöne doğru ilerlemesinde önemli rol oynayacağı kanaatindeyiz.

Bozüyük kentinde sanayinin gelişimini ve bugünkü durumunu geniş bir perspektif ile açıkladıktan sonra, kentteki modern ve atölye tipi sanayi kuruluşlarının genel durumlarını da incelemek gerekir.

3.2.2.2 Modern Sanayi

3.2.2.2.1 Taşa Toprağa Dayalı Sanayi

Bozüyük kentindeki sanayi faaliyetleri içerisinde iş yeri sayısı bakımından olmasa da çalıştırdığı iş gücü bakımından en önde gelen sanayi kolu, taş toprağa dayalı sanayidir. Modern sanayide çalışan iş gücünün (8022 kişi) %41.1'i bu alanda faaliyet gösteren kuruluşlarda istihdam edilmiştir. Modern sanayi tesislerinin %28.2'sinin (31 işletme) hizmet verdiği taş-toprağa dayalı sanayi, aynı zamanda diğer sanayi kollarında üretim yapan sanayi tesislerinin kurulmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu sektörün gelişmesindeki esas faktör kent ve yakın çevresinin jeolojik özelliklerinden ileri gelmektedir. Nitekim yakın çevrede bulunan kil ve kaolen yatakları, araştırma sahasındaki taş-toprağa dayalı sanayinin temellerinin oluşmasında çok önemli rol oynamıştır. Özellikle Söğüt-İnhisar civarındaki kil yatakları, Söğüt-Yeniköy civarındaki kaolen yatakları, Bozüyük-Söğüt sahasında yer alan feldispat yatakları ile Bilecik, Gölpazarı ve Söğüt yakınlarında bulunan mermer yatakları, kentteki taş toprağa dayalı sanayinin gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur. Bunların yanı sıra MTA tarafından yapılan araştırmaya göre kentte, manganez, manyezit, krom, borasit maden kömürü yatakları mevcuttur.

Kentteki taş toprağa dayalı sanayi kolunda yer alan sanayi tesislerinin tamamı, 10 ve üzerinde iş gücü çalıştırmaktadırlar. Söz konusu alanda hizmet veren kuruluşlar, aynı zamanda Türkiye'de ve yurt dışında adını duyurmuş olan önemli tesislerdir. Bunlardan Eczacıbaşı Yapı Gereçleri Vitra Seramik Grubu, Eczacıbaşı Karo Seramik Sanayi (EKS), Toprak Seramik ve Gıda Sanayi ve Bozüyük Seramik Sanayi, bu alanda çalışan iş gücünün (3 298 kişi), %70'ini (2 314 kişi) elinde bulundurmaktadır.

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporlarına göre, Bozüyük'teki büyük seramik sanayi kuruluşlarının toplam üretim kapasiteleri yıllık 38.900 m²'dir. Türkiye'deki bütün seramik fabrikalarının toplam üretim kapasitelerinin 199.600 m² olduğu düşünülürse, Bozüyük'teki seramik fabrikalarının, ülkemizin seramik üretiminin yaklaşık %20'sini karşıladığı (%19.5) ortaya çıkmaktadır (Tablo 3.40).

Kentteki taş-toprağa dayalı sanayi kuruluşlarının hammadde temininde önde gelen yerler, Söğüt, Gölpazarı, Milas ve İstanbul'dur. Bu branşta üretim yapan büyük kuruluşlar ise, hammadde ihtiyacını kendi kurdukları ocaklardan sağlamaktadırlar. Bu

alanda üretim yapan kuruluşların önemli bir kısmı, ürün çeşitliliği bazında Türkiye’de tek kuruluşlardır. Taşa toprağa dayalı sanayi kuruluşları içerisinde en fazla işçi çalıştıran müessese, 996 kişi ile Eczacıbaşı Yapı Gereçleri ve Tic. A.Ş. Vitra Seramik Grubu’dur (Tablo 3.41).

Tablo 3.40. Bozüyük’te mevcut seramik fabrikaları kurulu kapasiteleri (2000).

Fabrika Adı	Üretilen Ürünler ve Kapasite (000 m ² /yıl)			
	Yer	Duvar	Granit	Toplam Kapasite
Toprak	15.000	11.000	-	26.000
Eczacıbaşı Karo Seramik	6.000	4.000	1.700	11.700
Bozüyük Seramik	1.200	-	-	1.200
Bozüyük Toplam	22.200	15.000	1.700	38.900
Türkiye Toplam	105.700	83.100	10.800	199.600

Kaynak: DPT, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000, Ankara.

Tablo 3.41. Bozüyük kentindeki taş toprağa dayalı sanayi tesisleri ve çalıştırdıkları iş gücü (2006).

Sıra No	Tesisin Adı	İş Gücü Sayısı
1	Eczacıbaşı Yapı Gereçleri ve Tic. A.Ş. Vitra Seramik Grubu	996
2	EKS Eczacıbaşı Karo Seramik San. Tic. A.Ş.	784
3	Toprak Seramik ve Gıda San. Tic. A.Ş. Sağlık Gereçleri Fab.	269
4	Toprak Seramik ve Gıda San. ve Tic. A.Ş. Bozüyük Karo Fabrikası	221
5	Bozüyük Seramik San. Tic. A.Ş.	144
6	Özkardeşler Kiremit San. Tic. Ltd. Şti	85
7	Toprak Saniteri Toprak Enerji Müessesesi	77
8	Boztaş A.Ş.	81
9	Seren Seramik San. ve Tic. A.Ş.	60
10	ABS Alçı ve Blok Sanayi A.Ş.	78
11	Bozvit A.Ş.	43
12	Cengiz Madencilik Mak. San. Tic. Ltd. Şti	52
13	Sinter Seramik Sanayi	25
14	System Seramik Ltd.Şti	33
15	Serano Dekor Seramik Sanayi	32
16	Afyon Mermer Sanayi	29
17	EKY Eczacıbaşı Koramik Yapı Kimyasalları San. ve Tic. A.Ş.	23
18	Kılavuz Madencilik	23
19	Korunt Madencilik İnş. Hazır Beton Nakliye San. ve Tic. A.Ş.	21
20	Aksu Mermer Sanayi	19
21	Hızaltaş İnş. Malz. San. ve Tic. A.Ş.	18
22	Esan Eczacıbaşı Endüstriyel Hammaddeler Sanayi ve Ticaret A.Ş.	18
23	Diğerleri	167
Taşa Toprağa Dayalı Sanayi Toplamı		3 298

Kaynak: Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası kayıtları ve yerinde yapılan gözlemlerden derlenmiştir.

Bozüyük'te taşa-toprağa dayalı sanayinin ilk önemli kuruluşu olan ve kurulduktan sonra kente oldukça yoğun bir nüfus çeken sanayi kuruluşu, **Bozüyük Seramik Sanayi ve Ticaret A.Ş. (Ercan Seramik)**'dir. Ercan Seramik, dört farklı sektörde faaliyet gösteren Ercan Şirketler Topluluğu'nun bir kuruluşudur. Grubun Bilecik ve Bozüyük'te yer ve duvar karoları üreten iki fabrikası bulunmaktadır. Bozüyük Seramik Fabrikası, 1966 yılında Porselen ve Çini Fabrikaları Ltd. Şti. olarak üretime başlamış, uzun yıllar Sümerbank ve Çitosan bünyesinde devlet kuruluşu olarak faaliyetlerine devam etmiş ve 1997 yılında özelleştirme kapsamına alınarak Ercan Şirketler Topluluğu'na devredilmiştir. Halen Bozüyük Seramik Sanayi ve Ticaret A.Ş. adıyla faaliyetlerine devam etmektedir (Fotoğraf 3.31).

Fotoğraf 3.31. Bozüyük Seramik Sanayi ve Ticaret A.Ş tesislerinden bir görünüm.

Ercan Seramik Grubu'nun seramik hammaddelerinin çeşitliliği ve önemli rezervlere sahip olma ayrıcalığı bulunmaktadır. Bozüyük Seramik kurulduğu günden bu yana sektör için önemli bir hammadde üreticisidir. 2007 yılı itibariyle 680.000 YTL'lik sermayesinin %100'ü özel sektöre bağlı olan tesis, yerli bir yatırımdır. Tesis 302.495 m² açık alan üzerinde 58.797 m² kapalı alana sahip olup, tesiste 144 kişi çalışmaktadır. İşçilerden Eskişehir, İnönü ve Bilecik'te ikamet edenlerin fabrikaya gelip gidebilmesi için servis imkânı bulunmaktadır. 2006 yılı itibariyle 1.600.000 m² seramik ve yer

karosu üretimi gerçekleştirmiş olup, bunun %40'ını A.B.D., İngiltere, Türk Cumhuriyetleri, Romanya ve Yunanistan gibi ülkelere ihraç etmektedir.

İç piyasada ürünlerini tüm Türkiye'ye pazarlayan kuruluş, hammadde olarak ihtiyaç duyduğu kil, kaolin, feldspat, kuvars ve pegmatit gibi maddeleri Söğüt, İstanbul, Muğla ve Balıkesir'den temin etmektedir. 2006 yılında ürettiği ürünlerden elde edilen gelir ise 7.360.000 YTL kadardır.

Bilecik ilinin 1973 yılında kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınması, ulaşım bakımından çok önemli bir konumda yer alması, kentin yatırımcılara uygun ortam hazırlamasında etkili olmuştur. Buna bağlı olarak, Bozüyük ilçe merkezinde sanayi yatırımları hızla artmıştır. Kentteki seramik sektöründe karo üretiminin yanı sıra, sağlık gereçleri ürünleri de üretilmektedir. Faaliyetine 1977 yılında başlayan ve yıllık 25.000.000 m²'lik üretim kapasitesine sahip **Eczacıbaşı Yapı Gereçleri ve Tic. A.Ş. Vitra Seramik Grubu**, toplam 996 çalışanıyla Bozüyük 4 Eylül Mahallesi'nde yer alan tesisinde Vitra markalı karo seramik üretimini gerçekleştirmektedir (Fotoğraf 3.32). Üretimini %60'tan fazlasını ihraç eden kuruluşun Atlanta, Dublin, Arklow, Moskova, Köln, Neuwied, Orleans, Erbil ve Sofya'da temsilcilikleri ve showroomları bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.32. Eczacıbaşı Yapı Gereçleri ve Tic. A.Ş. Vitra Seramik Grubu Bozüyük tesislerinden bir görünüm.

Dünyada tek çatı altında bulunan en büyük üretim tesislerinden birine sahip olan Eczacıbaşı Yapı Gereçleri, *VitrA* markası ile seramik sağlık gereçleri (lavabo, klozet, eviye, duş teknesi, v.b.), tamamlayıcı ürünler (klozet kapakları, gömme rezervuarlar, yıkama sistemleri, rezervuar iç takımları, v.b.) ve banyo mobilyaları (lavabo dolabı, boy dolabı, dolaplı ayna, v.b.) üretmektedir.

Eczacıbaşı Yapı Gereçleri, *VitrA* markası ile yılda 6,2 milyon adet seramik sağlık gereçleri, 120 bin adet banyo mobilyası modülü, 550 bin adet klozet kapağı ve 150 bin adet gömme rezervuar üretmektedir. Üretimini 75'ten fazla ülkeye ihraç etmekte, pek çok ülkede yer alan 150'den fazla showroom ağında teşhir etmekte ve 2000'i aşkın satış noktasında dünyaya yaymaktadır.

VitrA, aynı sektörde üretim yapan diğer firmalar arasında Almanya'da %13, Avusturya'da %10, İngiltere'de %6, Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Fransa'da %3, İtalya'da %2, İsrail'de ve İskandinavya'da %8 ve Yeni Zelanda'da %10 pazar payına sahiptir.¹⁸²

Kentteki taş-toprağa dayalı üretim yapan büyük sanayi kuruluşlarının bir kısmı hammaddeyi dışardan temin ederken, bir kısmı ise hammaddeyi Bozüyük'te kurdukları hammadde işleme tesislerinden karşılamaktadır. Eczacıbaşı Topluluğu da seramik fabrikalarına hammadde temini amacı ile 1979 yılında 4 Eylül Mahallesi'nde ***Esan Eczacıbaşı Endüstriyel Hammaddeler Sanayi ve Ticaret A.Ş.***'yi kurmuştur. Bu birleşme ile birlikte feldspat, kil, kaolen, kuvars ve kum konularındaki üretim ve satış faaliyetine ek olarak, çeşitli sektörlerle endüstriyel hammaddeler, kimyasallar, mineraller, ısı izolasyon malzemeleri, seramik fırın ve fırın ekipmanlarının pazarlama ve satışını da gerçekleştirmeye başlamıştır.

Eczacıbaşı Esan, başta seramik sanayi olmak üzere, kaynak elektrod, cam, refrakter, emaye, abrasiv, izolasyon, boya, plastik, inşaat, demir-çelik, döküm, deterjan ve tarım sektörlerine 150'den fazla ürün grubu ile hizmet sunmaktadır. Kuruluşun İstanbul, Söğüt, Balıkesir ve Milas bölgelerindeki maden ocaklarında üretilen hammadde; Bozüyük'te bulunan tesislerinde işlenerek ya da harmanlanarak iç ve dış piyasalara sunulmaktadır. Kuruluşa bağlı toplam 186 iş gücü çalışmakta olup, bunların 18'i Bozüyük'teki tesiste istihdam edilmiştir. Eczacıbaşı Esan, ayrıca Ukrayna, Rusya ve Uzakdoğu'dan hammadde ve işlenmiş ürün temin ederek Türkiye ve dünya

¹⁸² Eczacıbaşı Holding, <http://www.eczacibasi.com.tr/channels/1.asp?id=48>, 19.10.2007.

pazarlarına transit satış gerçekleştirmektedir. Kuruluş'un 2006 yılı sonu itibariyle başta seramik ve cam sektörlerinde faaliyet gösteren firmalara satış hacmi 1.500.000 tonu aşmıştır.

Esan, 1986 yılında üretimine başladığı flote feldspat ile Türkiye'de bir ilke imza atmış olup, bu ürün ile özellikle granito üretiminin vazgeçilmez bir hammaddesi olarak İtalya, İspanya, Mısır, Rusya ve Kuzey Afrika ülkelerinde alıcı bulmaktadır.

Kuvars üretimi ile ilgili olarak 2006 yılında 60 bin ton/yıl kapasiteli üretim tesisini devreye sokan şirket, 2007 yılında bu kapasitesini 100.000 ton/yıl'a çıkarmayı hedeflemektedir.¹⁸³ Şirketin Söğüt ve çevresinin kumlu kil yataklarını işleyerek süzölmüş kil üreten 50.000 ton/yıl kapasiteli kil süzme tesisleri bulunmaktadır. Bu tesislerin ürünleri karo ve saniter sanayinde kullanılmaktadır. Bozüyük'teki kil süzme tesisi atığı olan kumların da işlenip tasnif edilmesi amacıyla kum yıkama ve zenginleştirme tesisi 2002 yılında faaliyete geçmiştir. Kum işleme kapasitesi 60.000 ton/yıl civarındadır. Burada zenginleştirilip boyutlarına göre tasnif edilen kumlar boru, frit, yalıtım ve dolgu maddesi olarak kullanılmaktadır.

Yurt dışı pazarlamada oldukça geniş bir yelpazeye sahip olan Eczacıbaşı Esan, söz konusu ülkelere sadece ihracat yapmayıp, aynı zamanda bu ülkelere tesisler de inşa etmektedir. Şirketin Ukrayna ve İtalya'da da ofisleri bulunmaktadır. Ayrıca 2007 başından itibaren Mısır'da yeni ofisini açmış olan şirket, Çin'de de endüstriyel hammaddelerin tedariki ve satışı konularında da yerleşik olarak çalışmalarına başlamıştır. Ürettiği ürünleri; Almanya, A.B.D., Birleşik Arap Emirlikleri, Bulgaristan, Cezayir, Çin, Endonezya, Fas, Fransa, Hindistan, Hollanda, İngiltere, İran, İspanya, İsrail, İtalya, Japonya, Kuveyt, Lübnan, Malezya, Mısır, Moldova, Özbekistan, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Sri Lanka, Suriye, Suudi Arabistan, Tayvan, Tunus, Ukrayna, Umman, Ürdün ve Yunanistan'a ihraç etmektedir.

Toprak Seramik Grubu'nun ilk fabrikası Bozüyük 4 Eylül Mahallesi'nde 1978 yılında 320.000 m² arazi üzerine kurulan, 68.000 m² kapalı alanlı **Toprak Seramik ve Gıda San. ve Tic. A.Ş. Bozüyük Karo Fabrikası**'dır (Fotoğraf 3.33). İlk karo üretimine 1982'de 2.000.000 m² kapasite ile başlamış olup, bugünkü kapasitesi 10.000.000 m²/yıl'dır.¹⁸⁴

¹⁸³ Eczacıbaşı Esan, <http://www.eczacibasi.com.tr/channels/1.asp?id=50>, 19.10.2007.

¹⁸⁴ Toprak Holding, http://www.toprak.com.tr/tr/02_bozuyukkaro.asp, 22.10.2007.

Fotoğraf 3.33. Toprak Seramik ve Gıda San. ve Tic. A.Ş.'ye ait Bozüyük Kağıt, Fayans ve Seramik Fabrikası'ndan görünüm.

Toprak Seramik Grubu ana üretimin yapıldığı fabrikalarla beraber hammadde hazırlama tesisleri, frit üretim fabrikası ve özel dekorlu ürünler üreten üretim tesisi ile bir bütündür. Teknik kalitenin yanı sıra, farklı müşterilerin taleplerini karşılayabilecek geniş ürün yelpazesi; zengin renk, desen ve boyut seçenekleri; 1500'ü aşkın ürün ve 2000'i aşkın dekor çeşitleri ile dünya pazarındaki payının giderek artırılması hedeflenmektedir. Toprak Seramik, ürettiği karoların %50'sini başta A.B.D., İngiltere, Almanya olmak üzere dünyanın 40 ülkesine ihraç etmektedir.

Dünyanın en büyük üreticilerinden biri olan Toprak Seramik Grubu, Bozüyük Karo Fabrikası'ndan sonra grubun 2.fabrikası olan **Toprak Seramik Grubu Sağlık Gereçleri Fabrikası** 1.100.000 adet/yıl kapasite ile 1983 yılında devreye girmiştir. Böylece Toprak Seramik birbirini bütünleyen karo ve sağlık gereçlerini Türkiye'de ilk defa aynı grup çatısı altında toplamıştır. Sağlık Gereçleri Fabrikası 181.000 m² arazi üzerine kurulmuş olup 53.000 m² kapalı alana sahiptir.¹⁸⁵

Kuruluşta 55'i vasıflı, 214'ü de vasıfsız olmak üzere toplam 269 kişi çalışmaktadır. Bunların 102'si Bozüyük'te geriye kalan 167'si ise Eskişehir'de ikamet etmektedir. Tesiste üretilen ürünlerin tamamı seramik yüksek basınçlı döküm sistemi,

¹⁸⁵ Yerinde yapılan anket ve mülakatlardan derlenmiştir.

robotla sırlama gibi en son teknolojileri kullanılarak üretilmekte olup, tesisler yılda 900.000 adet (2005 yılı) üretim kapasitesine sahiptir. Fabrika, ürettiği sağlık gereçlerinin %80'ini İngiltere, Avustralya, Hollanda, İtalya, Çek Cumhuriyeti, Romanya, Azerbaycan, B.A.E. ve İsrail'e ihraç etmektedir.

Bozüyük'te bulunan taş-toprağa dayalı sanayi tesisleri arasında cam ve çay bardağı üreticisi olan tek firma **Toprak Seniteri ve Turizm İşletmeleri Sanayi ve Ticaret A.Ş. Enerji Müessesesi**'dir. En ileri teknolojileri kullanan Toprak Holding'e bağlı kuruluşlardan biri de 1982'de faaliyete geçen Toprak Enerji'dir. Kısa sürede büyüyen kuruluş bugün (2007), 9.500 ton/yıl cam ve 84.000.000 adet/yıl çay bardağı üretim kapasitesine sahiptir. Toprak Enerji, 14.583 m²'si kapalı olmak üzere, toplam 156.140 m²'lik alanda züccaciye cam bardağı üretmektedir. Kuruluşta 16'sı vasıflı, 61'i de vasıfsız olmak üzere toplam 77 kişi çalışmaktadır.

Hammadde olarak kuvars, soda, dolomit, feldspat, kalsit, antimon, boksit, çinkoselenit, kobalt ve sodyum sülfat kullanan tesis, hammaddenin önemli bir kısmını Eczacıbaşı ve Toprak Holding'in madencilik sektöründen karşılamaktadır. Gerek iç gerekse dış pazarlar için üretim yapan Toprak Enerji'nin ürünlerinin tercih edildiği ülkeler arasında Makedonya, Irak, Suriye, Almanya ve Ürdün gibi ülkeler bulunmaktadır.

Eczacıbaşı Karo Seramik Sanayi (EKS) ve Ticaret Anonim Şirketi, Eczacıbaşı Yapı Grubu'nun ürün yelpazesini genişletmek amacı ile Bozüyük 4 Eylül Mahallesi'nde 242.000 m²'lik bir alan üzerinde kurulmuştur. Fabrikada üretim, dünyada en ileri teknoloji olarak anılan tek pişirim teknolojisi ile gerçekleştirilmektedir. 1991 yılında 2.400.000 m²/yıl kapasite ile üretime başlayan EKS Bozüyük tesisinde; 1993'te iki fırın, 1994'te granit (porselen) hattı, 1996'da ikinci üretim ünitesi, havuz kenarı üretim tesisi, 1998'de çamur üretim tesisi, 2000 yılında dekor üretim tesisi devreye alınmıştır. Eczacıbaşı Karo Seramik Bozüyük tesislerinde, 2006 yılı itibarıyla toplam 784 kişi çalışmaktadır. Yıllık 15.000.000 m² yer ve duvar karosu üreten tesislerde çalışan 80 iş gücü ise Eskişehir'de ikamet etmektedir.

Taş-toprağa dayalı sanayi tesisleri arasında alçı üretimi yapan tek tesis olma özelliğine sahip **ABS Alçı ve Blok Sanayi A.Ş.**, 1980 yılında alçı ve alçı esaslı yapı malzemeleri üretmek amacıyla kurulmuş ve Bozüyük'te kurulu ilk fabrikasında 1982 yılında üretim faaliyetine başlamıştır (Fotoğraf 3.34). ABS öncesine kadar sadece

tamirat amaçlı olarak ve dekoratif malzeme üretiminde kullanılan alçı, ABS ile yeni bir boyut kazanmış, Türk inşaat sektörü alçı blok, sıva alçısı, saten perdah alçısı gibi yeni ürünlerle tanışmıştır. Saten perdah alçısı Dünya’da ilk kez ABS tarafından üretilmiştir. ABS’nin ilk fabrikası olan Bozüyük tesislerinin 67.000 ton/yıl olan kurulu kapasitesi, 2006 yılı itibariyle, 229.000 tona yükseltilmiştir. Tesiste 78 kişi çalışmakta olup, bunların 13’ü Eskişehir ve çevre köylerde ikamet etmektedir.

Fotoğraf 3.34. ABS Alçı ve Blok Sanayi A.Ş, Bozüyük tesislerinden bir görünüm.

Eczacıbaşı-Koramic Yapı Kimyasalları Sanayi ve Ticaret A.Ş Türkiye’nin ve Avrupa’nın en ileri teknolojisine sahip, yıllık 100.000 ton kapasiteli fabrikasında, Vitra Fix markasıyla, yapıştırma harçları, derz dolgu malzemeleri, su yalıtım malzemeleri, kendinden yayılan şaplar, astar ve harç katkıları, uygulama sonrası temizlik ve bakım ürünleri, tamir ve yüzey düzeltme sıvaları, halı ve parke yapıştırma malzemeleri, silikon ve mastikler, karo seramik uygulama aletleri ile Vitra Therm markalı dış cephe ısı yalıtım sisteminin üretimini gerçekleştirmektedir.¹⁸⁶ Sektöründe en büyük kapalı alana sahip olan ve üstün teknoloji ile donatılan fabrikada, hammadde girişinden sevkiyat aşamasına kadar tüm üretim, bilgisayar kontrollü tam otomatik makinelerle yapılmaktadır.

¹⁸⁶ Eczacıbaşı-Koramic Yapı Kimyasalları, <http://www.eczacibasi.com.tr/channels/1.asp?id=51>, 19.10.2007.

Tesiste 23 iş gücünün çalışmakta olup, üretilen ürünler, ülkemizin dört bir yanında yapı sektörünün sorunlarına ve ihtiyaçlarına çözümler sağlamaktadır. Yurtdışı satışları da büyük öneme sahiptir. Dört kıtada, 37 ülkeye gerçekleştirilen ihracatla, Türkiye ekonomisine önemli katkılar sağlanmaktadır.

Kentte Toprak ve Eczacıbaşı Holding gibi büyük kuruluşların yanı sıra bu alanda faaliyet gösteren küçük işletmeler de bulunmaktadır. 1986 yılında küçük bir dekor atölyesi olarak kurulan **Sinter Seramik**, 1990 yılından bu yana *Sinter* tescilli markası ile Limited Şirket statüsünde, küçük sanayi bölgesinde, kendine ait tesislerinde faaliyetlerini sürdürmektedir.¹⁸⁷

Sinter Seramik Ltd. Şti. muhtelif seramik karo ve fayansların üzerine, fırça veya serigrafi tekniklerini kullanarak, dekor tasarımları ve uygulamaları yapan bir sanayi kuruluşudur. Tesisin kullandığı dekor boyaları, Almanya, İtalya, İngiltere gibi ülkelerde üretim yapan, boya firmalarından ithal edilmektedir. Yıllık 4.000.000 adet üretim kapasitesine sahip olan Sinter Seramik, 25 çalışanıyla dekorlu karo seramik bordür imalatı gerçekleştirmektedir.

Kentte vitrifiye seramik üretmek üzere kurulan bir diğer kuruluş ise 1994 yılında faaliyete başlayan, **Seren Seramik Sanayi ve Tic. A.Ş.**'dir. Sermayesinin tamamı özel sektöre ait olan kuruluştaki 15'i vasıfsız, 45'i vasıflı olmak üzere toplam 60 eleman çalışmaktadır. İşçilerden sadece 2'si Eskişehir'e gidip gelmektedir. Hammadde olarak kil, kaolin, feldspat, zirkon, çinko oksit, kalsit ve dolomit kullanan tesis, hammaddeyi çoğu seramik sanayisinde olduğu gibi İstanbul, Balıkesir, Muğla ve Bilecik'ten temin etmektedir.

2005 yılında 175.000, 2006 yılında ise 204.000 adet üretim yapan Seren Seramik, ürettiği ürünün 2005 yılında %20'sini, 2006 yılında ise %25'ini ihraç etmiştir. Seren Seramik, ürettiği ürünleri Irak, K.K.T.C, Yunanistan ve Belçika'ya pazarlamaktadır.

Seren Seramik ile aynı yıl üretime başlayan (1994), **Bozüyük Vitrifiye & Seramik A.Ş. (BOZVİT)**, 2000 m² alanda seramik sağlık gereçleri sektöründe faaliyet göstermektedir. Aradan geçen 10 yıllık süre içerisinde yaşanan ekonomik kriz ve LPG fiyatlarının aşırı yükselmesi nedeni ile 2000 yılında iki yıl süre ile üretimine ara vermek

¹⁸⁷ Sinter Seramik, <http://www.sinter.com.tr>, 20.10.2007.

durumunda kalan tesis,¹⁸⁸ 2003 yılı içerisinde doğalgaz ve üretim hattı modernizasyon yatırımını tamamlayarak tekrar üretime başlamıştır. Bugün (2006) üretim sahasını 6000 m²'ye çıkarmış ve kapasitesini dört kat artırmıştır. Yıllık 250.000 adet üretim kapasitesine sahip olan tesiste 43 iş gücü bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak Akdeniz ve Ege Bölgesi'ne satış yapan şirket, yaptığı yeni ihracat anlaşmaları ile birlikte üretim kapasitesinin %40'ını Doğu Avrupa ve Ortadoğu ülkelerine yönlendirmiştir.

Taşa toprağa dayalı üretim yapan sanayi tesisleri incelendiğinde, seramik sağlık gereçleri üretiminin ağırlıklı olduğu görülür. Bundan farklı olarak 1952 yılında kurulan **Boztaş Bozüyük Toprak Sanayi ve Tic.A.Ş.**, kiremit üretmekte olup, 55 yıldır inşaat sektörüne hizmet vermektedir. Her geçen yıl üretim kalitesini arttırarak günümüz teknolojisine uygun makine ve donanım ile Eskişehir çevresindeki kaliteli toprağından ürettiği mamulleri pazarlamaktadır.¹⁸⁹ Ürün çeşitleri arasında, *akdeniz kiremit*, *valensiya kiremit* ve *marsilya kiremit* bulunmaktadır.

Bozüyük'teki mermer işleme tesislerinden biri olan **Afyon Mermer Sanayi ve Tic.Ltd.Şti.**, 1976 yılında Afyon Mermer Atölyesi adıyla küçük bir atölye olarak kurulmuş, 1990 yılında halen faaliyet gösterdiği yere taşınmış olup, 1994 yılından itibaren de limited şirketi olarak çalışmaktadır. Tesis 3800 m² alan üzerinde 500 m² kapalı alanda katrak, este blok kesme, yan kesme, baş kesme, ufak kesme makineleri, otomatik bant ilme, perdah, torna freze, mermer delik delme, matkap, sütun çekme makineleri, 250 m² alanda beş tonluk ve 2000 m² alanda 35 tonluk vinçlerle faaliyet göstermektedir. Afyon Mermer, ülkemizin çeşitli yörelerindeki mermer ocaklarından blok mermer temin ederek Bozüyük ve çevresindeki inşaat sektörünün mermer ihtiyacını karşılamaktadır.

Bozüyük'te bulunan sanayi tesislerine, işlettikleri mermer ve maden ocaklarından hammadde temin eden kuruluşlardan **Cengiz Madencilik**, 1992 yılında kömür ocakları işleterek bu sektörde adını duyurmuş olup, 2002 yılında da mermer ocakları işleterek faaliyetlerine devam etmektedir. Merkezi Bozüyük'te olan kuruluşun, Bozüyük'ün bazı köyleri de dâhil olmak üzere, Söğüt, Gölpazarı, Osmaneli ile Bursa'nın Karacabey ve Eskişehir'in İnönü ilçelerinde de maden ve mermer ocakları bulunmaktadır. Kuruluşun Bozüyük çevresindeki ocaklarında yaklaşık 20 kişi istihdam edilmektedir.

¹⁸⁸ Yapı Malzemeleri Teknolojileri Dergisi, <http://www.yapimagazin.com/detay.asp?y=256>, 20.10.2007.

¹⁸⁹ Boztaş Kiremit Fabrikası, <http://www.boztaskiremit.com>, 20.10.2007.

3.2.2.2.2. Metal İşleri ve Makine Sanayi

Bozüyük'teki modern sanayi tesisleri arasında en fazla iş yerine sahip olan üretim kolu metal işleri ve makine sanayisidir. Modern sanayi kuruluşlarının %49.1'i (54 işletme) metal işleri ve makine sanayisi alanında faaliyet göstermekte olup, toplam işgücünün %35.7'si (2863 kişi) bu alanda istihdam edilmiştir (Tablo 3.42). Kentte iş gücü sayısı bakımından ikinci derece öneme sahip olan metal işleri sanayisinin, özellikle seramik ürünlerine bağlı olarak gelişen, polisaj malzemeleri imalatına yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra, su ısıtma sistemleri (kalorifer, kombi, şofben, termosifon, radyatör, banyopan vb.) ile alçak, orta ve yüksek gerilim enerji kablosu, fiber optik iletişim kablosu üreten tesisleri de bu kolda üretim yapan sanayi kuruluşlarına eklemek gerekir. Modern sanayi tesislerinde üretilen birçok ürün, gerek yurt içi gerekse yurt dışı piyasada pazarlanabilmek için, paketlenmesi ve pazarlara sunulması amacıyla metal ambalaj ürünleri üretimi de gelişmiştir.

Makine sanayisinde ise özellikle çelik konstrüksiyon, kalorifer kazanları, konteyner, otomotiv yan sanayi ürünleri, demiryolu araç ve gereçleri ve damper üretimi önde gelmektedir.

Modern sanayi kuruluşları arasında metal işleri üretimi yapan tesislerden bir kısmı banyo ve mutfak armatürleri ile sıhhi tesisat üretimi yapmaktadır. Bu amaçla kurulan fabrikalardan biri, 1979 yılında faaliyete başlayan **Eczacıbaşı Yapı Gereçleri Sanayi ve Tic. A.Ş. Artema Fabrikası**'dır. 4 Eylül Mahallesi'nde 22.000 m²'si kapalı olmak üzere 110.000 m²'lik bir alana sahip olan Artema fabrikası, 1983 yılında üretime başlamıştır. Artema markası ile kendi sektöründe kısa süre içinde Avrupa'nın önde gelen sıhhi tesisat ve armatür üreticileri arasında yer alan Eczacıbaşı Yapı Gereçleri, 1995 yılından itibaren armatürün yanı sıra metal banyo aksesuarları da üretmektedir.

Fabrikada 414 kişi istihdam edilmekte olup, tek ve çift kumandalı banyo-mutfak armatürleri, elektronik, termostatik ve zaman ayarlı armatürler, su ve enerji tasarrufu sağlayan armatürler, aşınmaya ve çizilmeye karşı özel kaplama, el duşları ve duş başlıkları, banyo aksesuarları üretilmektedir. Yurtdışında Vitra markası adı altında gerçekleştirilen dış satımın yoğun olarak yapıldığı ülkeler; ABD, Almanya, İngiltere, Birleşik Arap Emirlikleri ve Avustralya'dır.

Fabrika sermayesinin tamamı yerli olup, %52.02'si Eczacıbaşı Holding A.Ş.'ye %11'i İntema İnşaat ve Tesisat Malzemeleri Yatırım ve Pazarlama A.Ş.'ye, %5'i

Eczacıbaşı Yatırım Holding Ortaklığı A.Ş.'ye, %31.25'i halka açık olup, %0.73'lük bir pay ise diğerlerine aittir.

Tablo 3.42. Bozüyük kentindeki metal işleri ve makine sanayi tesisleri ve çalıştırdıkları iş gücü (2006).

Sıra No	Tesisin Adı	İş Gücü Sayısı
1	Türk Demirdöküm Bozüyük Tesisleri Su Isıtıcıları Fab.	662
2	Eczacıbaşı Yapı Gereçleri San. ve Tic. A.Ş. Artema	414
3	Panel Radyatör Sanayi ve Ticaret A.Ş.	390
4	Toprak Demirdöküm Sanayi ve Tic. A.Ş.	217
5	Demirer Kablo Tesisleri San. Ve Tic. A.Ş.	160
6	Danişment Mak. San. ve Tic. A.Ş.	130
7	Ersoy Metal San. ve Tic. Ltd. Şti.	100
8	Köylüoğlu Mak.San.ve Tic. Koll.Şti	95
9	Seyhan Karton Ambalaj Kalıp San. Ve Tic. Ltd. Şti.	80
10	Köse Kardeşler Damper Mak. San. Tic. A.Ş.	75
11	Berm Mak. Ltd. Şti.	45
12	Armasan Armatür	43
13	Hoşoğlu Makine Demir İnşaat San. Tic. Ltd. Şti.,	34
14	Coşkun Polisaj İnş. Mak. San. Tic. Ltd. Şti.	32
15	Sena Metal Ambalaj İnş.Mak.San.Tic.A.Ş.	30
16	Ayaz Makine İnş. Malz. San. Ve Tic.	25
17	İşbir Metal İşleri ve Makine San. Tic. A.Ş.	25
18	Kösemen Plastik Metal Profil Sanayi ve Ticaret A.Ş.,	25
19	Kösemen Plastik	25
20	Saka-San Taahhüt İmalat Sanayi ve Tic. Ltd. Şti	23
21	B&P Seramik Makineleri İmalat Yedek Parça Satış Servis Sanayi Tic. Ltd. Şti.,	21
22	EGM Makine Nakliye İnşaat Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.	16
23	Armat Tesisat Armatür İnş. San ve Tic. Ltd. Şti.	13
24	Fasa Mak. San. Tic. A.Ş.	13
25	Lider Mak. San. ve Tic. Ltd. Şti	5
	Diğerleri	165
Makine ve Metal İşleri Sanayi Toplamı		2 863

Kaynak: Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası kayıtları ve yerinde yapılan gözlemlerden derlenmiştir

Armatür alanında üretim yapan bir diğer kuruluş olan *Armasan Armatür Sanayi ve Tic. A.Ş.*, 1980 yılında petrol rafinerileri, petrokimya endüstrisi, lastik sanayi vb. için yüksek basınç ve ısıda çalışan devrelere muhtelif flanş, fittings ve vanalar üretmek üzere İstanbul Kartal'da faaliyete başlamıştır. Kısa zamanda gelişme kaydeden şirket için daha sonra Bozüyük'te, Eskişehir karayolu üzerinde 33.000 m²'lik arsa üzerine bir fabrika inşa edilmiştir. 1982 yılında fiilen çalışmaya başlanan fabrikada, 1985 yılında ısı işlem bölümü eklenmiştir. İlk başta petrol endüstrisine yönelik üretim yapan fabrikanın, farklı teknolojileri kullanmasıyla birlikte hitap ettiği sektörler de çeşitlenmiştir. Bunun

sonucu olarak da otomobil, demiryolları ve savunma sanayisine de parça imal etmeye başlamıştır. Sürekli yeni makine parkları açan fabrika, ilk açıldığı 1982 yılında kapalı alanı 1.600 m² iken, bugün 4.500 m²'ye ulaşmıştır.

Modern sanayinin Bozüyük kentinde ilerleme kaydettiği bir diğer saha ise ısıtma sistemleri üretimidir. Bu alanda kurulmuş olan önemli tesislerden biri, ***Türk Demirdöküm Bozüyük Tesisleri Su Isıtıcıları Fabrikası***'dır (Fotoğraf 3.35). 1979 yılında Bozüyük'te kurulan tesis, yaklaşık 662 kişilik çalışanı ile su ısıtıcıları ve kombide Avrupa'nın en büyüklerindendir. Tesis, 215.000 m² açık alan üzerinde, 28.000 m² kapalı alan içerisinde üretim faaliyetlerini sürdürmektedir.

Fotoğraf 3.35. Türk Demirdöküm Bozüyük Tesisleri Su Isıtıcıları Fabrikası'ndan bir görünüm.

Ürettiği kombi, şofben, termosifon ve boyler ürünlerinde yüksek üretim kapasitesi ve teknolojisi ile lider bir üretim tesisidir. Ürünlerin know-how'ı¹⁹⁰ Demirdöküm'e ait olup, AR-GE çalışmaları tesis bünyesinde bulunan uzman mühendislerce yapılmaktadır.

¹⁹⁰ Know-how: Kısaca bir üründen ya da yöntemden en verimli ve kolay biçimde yararlanabilmek için o konudaki bilgi ya da başka bir ifadeyle ticarî sırların tümüdür. Sözleşmeye dayalı, direkt bütünleşmiş bir pazarlama sistemidir. Bu sistemde know-how ve markanın imtiyaz hakkı sahibi, belirli süre, koşul ve sınırları kapsayan anlaşmayla bağımsız yatırımcılara sistemini ve markasını kullanırır (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Know-How>, 22.10.2007).

Üretim kapasitesi 250.000 adet/yıl olan kombi fabrikasında; premix yoğuşmalı, atmosferik yoğuşmalı, standart ve atmosferik Low NOx modellerini içeren ürünler, tam otomatik hibrit bir üretim hattında üretilmektedir.

Şofben ana unsurlarını oluşturan eşanjör, brülör, gaz ve su valfi, ön gövde gibi parçalar tesis bünyesindeki ileri teknolojiye sahip tezgâh ve montaj bantlarında, yıllık üretim 600.000 adet kadardır.

Üretim süreçlerinde çevrenin korunmasına özel önem verilir. Çünkü kombi ve şofben eşanjörleri çevre ve insan sağlığına zarar vermeyen su bazlı alüminyum boya ile kaplanmaktadır. İşletmede ortaya çıkan tüm teknolojik ve evsel atık sular, gelişmiş arıtma tesisinde biyolojik ve kimyasal olarak arıtılmakta ve katı atıklar yönetmeliklere uygun olarak bertaraf edilmektedir.

Termosifon fabrikasında 50 ile 150 lt. kapasitelerde termosifon ve 200-1000 lt. kapasitesinde boylerler üretilmektedir. Üretim kapasitesi termosifonda 375.000 adet/yıl, boylerde ise 40.000 adet/yıl'dır. Blomberg-Almanya'da faaliyet göstermekte olan Boyler-Termosifon üretim tesisi, Nisan 2004 tarihinde Bozüyük tesislerine taşınmış ve üretime başlanmıştır.¹⁹¹

Türk Demirdöküm Fabrikası'nın yıllık toplam kombi, termosifon ve şofben üretimi 1.225.000 adeti bulmaktadır. Tesiste üretilen şofben, kombi, termosifon ve boylerler yalnız Türkiye'de değil, dünyanın hemen her yerinde kullanılmaktadır. İngiltere, Almanya, İtalya, Fransa, Polonya, Rusya, Şili, Tunus, İsrail, Ürdün, Mısır, Cezayir, Brezilya ve daha birçok ülke Demirdöküm teknolojisini tercih etmektedir. İhraç edilen ürünler arasında; döküm radyatör, panel radyatör, banyopan, şofben, termosifon, kazan kat kaloriferi, elektrikli yağlı radyatör, doğal gaz sobası, quartz soba, klima, kombi yer almaktadır.

Isıtma sistemleri üzerine üretim yapan bir diğer fabrika, Demirdöküm bünyesinde faaliyet gösteren **Panel Radyatör Sanayi ve Ticaret A.Ş.**'dir. Toplam 81.500 m² alan üzerinde, 25.500 m² kapalı alana sahip olan Panel A.Ş. teknoloji, üretim kapasitesi ve ürün kalitesi olarak Avrupa'nın en önemli tesislerinden bir olup, 1979 yılında kurulmuştur (Fotoğraf 3.36).

¹⁹¹ Demirdöküm, http://www.demirdokum.com.tr/kurumsal/kurumsal_icsayfa.aspx?SectionId=29&ParentId=3, 22.10.2007.

Bu fabrikada üretilen ürünlerin %50'si, başta İngiltere ve Almanya olmak üzere, Avrupa ülkeleri, Türk Cumhuriyetleri, Rusya Federasyonu, Çin, Ürdün, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Şili'ye ihraç edilmektedir.

Yılda 2.500.000 metre üretim kapasitesine sahip olan Panel A.Ş., aynı sektörde üretim yapan kuruluşlar içinde, Avrupa'nın üçüncü büyük üretim merkezidir. 1976 yılında açılan tesis, 1979 yılında çelik, panel radyatör ve şofben üretimine başlamıştır. 1994 yılına gelindiğinde ise Bozüyük, yeni panel radyatör fabrikasında yeni tip panel radyatör üretimine başlamıştır.

2005 yılında Almanya'daki Schaefer firması ile imzalanan anlaşma sonucunda, 19.8 milyon €'luk yeni panel yatırımı ile 2007 yılında, mevcut kapasite 4.100.000 m'den, 5.500.000 m'ye ulaşarak *tek merkezde dünyanın en büyük panel radyatör üretim üssü* unvanına sahip olması beklenmektedir.¹⁹² 390 iş gücünün bulunduğu Panel A.Ş. fabrikasında üretilen ürünler, Avrupa, Asya, Afrika, Avustralya ve Amerika kıtasında toplam 53 ülkeye ihraç edilmektedir.

Fotoğraf 3.36. Panel Radyatör Sanayi ve Ticaret A.Ş'den bir görünüm.

¹⁹²PanelA.Ş.,http://www.demirdokum.com.tr/kurumsal/kurumsal_icsayfa.aspx?SectionId=28&ParentId=3, 20.10.2007.

Modern sanayi tesislerinde ürün çeşitliliği, farklı sektörlere hitap etme imkânını da beraberinde getirmiştir. Ürettiği ürünlerle hem ısıtma sistemlerine, hem inşaat sektörüne, hem de otomotiv sektörüne katkıda bulunan **Toprak Demirdöküm Sanayi ve Tic. A.Ş.**, 1987 yılında kuruluşuyla birlikte, Türkiye döküm sektörünün önde gelen dökümhaneleri arasında ilk sıralara yerleşmiştir. Tesis, 36.000 m²'si kapalı olmak üzere, toplam 362.000 m² alan üzerinde üç üretim hattıyla, toplam 217 iş gücü ile faaliyet göstermektedir.¹⁹³ Tesis, 65.000 ton/yıl ergitme kapasitesiyle inşaat sektörüne gri dökme demirden mamul radyatörler, emayeli döküm banyo küvetleri, otomotiv sektörüne gri/sfero dökme demirden fren sistemleri, motor ve silindir kafaları, hidrolik parçalar gibi birçok alanda hizmet vermektedir.

Toprak Demirdöküm üretiminin %95'ini ihraç etmektedir. İhracat yapılan firmalar arasında otomotiv sektörünün devleri arasında bulunan Volvo, Mercedes, Renault, Fiat, Man gibi firmalar ile birlikte, tüm Avrupa'daki raylı taşıma araçlarının fren sistemlerini üreten tanınmış firmalar da bulunmaktadır. Diğer taraftan Eskişehir'de halen sürdürülen ESTRAM projesi kapsamındaki tramvayların fren diskleri de bu fabrika dökülmektedir.

İnşaat sektörüne çelik yapılar üreten **Köylüoğlu Makine Sanayi ve Ticaret Kolektif Şirketi Çelik Konstrüksiyon Fabrikası**, 1977 yılında, Bozüyük'te Atatürk Caddesi üzerinde kurulmuş olup çelik konstrüksiyon ve makine imal etmektedirler.¹⁹⁴ Fabrikanın 23.000 m²'si açık ve 17.000 m²'si de kapalı olmak üzere toplam 40.000 m² kullanım sahası mevcuttur. Yıllık üretim kapasitesi 12.000 ton olan fabrikada 95 kişi çalışmakta ve üretimin büyük bir kısmı inşaat sektörüne yönelik olmaktadır.

Kentte, büyük sanayi kuruluşlarının gereksinimleri olan bir kısım yan ürünlerin imalatını yapmak üzere kurulan birçok sanayi tesisi mevcuttur. Bunlardan biri de 1980 yılında kurulan **Saka-San Taahhüt İmalat Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.**'dir. Tesis ilk yıllardan başlayarak sürdürdüğü metal işleri ve makine imalatını, bugün daha da çeşitlendirerek; pik ve çelik döküm, özel yıkama makineleri ve ambalaj paketleme dâhil pek çok konuda üretim yapmaktadır. Ford-Otosan, Cam-iş, Tülomsaş, Türk Demirdöküm Bozüyük Tesisleri, Sanat Toprak Ürünleri, TEI (Tusas Engine Industry-Tusaş Motor Sanayi A.Ş.), Ak-Enerji, EKS Eczacıbaşı Karo Seramik, firmanın

¹⁹³ Bozüyük Kenti, Araştırma ve Değerlendirme Raporu, 2007, Barlas İmar Planlama Ltd.Şti., Ankara, s.71.

¹⁹⁴ Köylüoğlu Makine, http://www.koyluoglu.com/My_Homepage_Files/Page6.html, 20.10.2007.

ürünlerini kullanan büyük kuruluşlardan bazılarıdır. İşletmede, fiktürler, her türlü model pik ve çelik döküm çeşitleri, rögar kapakları, yağmur olukları (döküm), özel yıkama makineleri, her türlü flans ve boru bükümü işlemleri yapılmaktadır.

Gerek Bozüyük'teki sanayi kuruluşlarına gerekse yurt içindeki birçok firmaya ürün imal eden şirketlerden biri de **Ersoy Metal Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.**'dir. Ersoy Metal, 1989 yılında, Bozüyük'te bulunan büyük sanayi kuruluşlarına her türlü çelik konstrüksiyon imalatı, montajı, bakım ve onarım hizmetleri, özel makine ve ekipmanların imalatı amacıyla kurulmuştur. Kuruluş, dört bölümden oluşan 4.500 m² kapalı alanda 100 personeliyle üretim faaliyetlerini sürdürmektedir.¹⁹⁵ Bunun yanı sıra kuruluşun Bozüyük Organize Sanayi Bölgesi'nde yapımı devam eden ve 2007 yılının Temmuz ayında faaliyete geçmesi planlanan 7.500 m² kapalı alana sahip bir tesisi daha bulunmaktadır.

Çelik konstrüksiyon bölümünde 3.000 m² kapalı alanda toplam 45 personel ile çelik konstrüksiyon imalat-montaj işleri yapılmaktadır. Çelik çatı ve binalar, depolama tank ve siloları, hammadde bunkerleri, transfer araba ve paletleri, konveyör taşıyıcı bantlar, taşıyıcı platformlar, siklonlar, spre-dry silindirik basınçlı-basınçsız kaplar, seramik kurutma fırınları, gaz ve duman tahliye bacaları, seramik sektörüne yönelik döküm tezgâh ve donanımların imalatı ana üretim konularını oluşturmaktadır.

Montaj bölümünde 30 uzman personelle armatür montaj, kalite kontrolü ve mamul hale gelecek şekilde paketlenme işlemleri gerçekleştirilmektedir. Montaj bölümünün yıllık üretim kapasitesi 1.800.000 parçadır.

10 personelin çalıştığı talaşlı imalat bölümünde her türlü makine parçası, özel tezgâh parçaları, seramik sektörüne yönelik makine ve ekipmanlar, konveyör bant ruloları, kalıplar gibi proje dâhili üretimler yapılmaktadır.

Ersoy Metal, ülkemizin önde gelen mobilya ve armatür üretim tesislerine krom-nikel kaplama askıları, tasarım ve üretim hizmeti de vermektedir. Ayrıca kullanımdan dolayı deforme olan askılar, tadil edilerek kullanılabilir hale getirilmektedir. Ersoy Metal bünyesindeki krom-nikel kaplama askıları bölümünde ise toplam 15 kişi çalışmaktadır.

¹⁹⁵ Ersoy Metal, <http://www.ersoymetal.com.tr/turkce/index.asp>, 28.10.2007.

Bozüyük'te 1984'de kurulan **Danişment Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş.**, yaklaşık 14.500 m² alanda 130 çalışanı ile bir Danişment grup şirkettir.¹⁹⁶ Danişment Makine Sanayi, beyaz eşya, ev aletleri, otomotiv ve genel endüstri dâhil olmak üzere geniş bir pazar alanı için alüminyum basınçlı döküm bileşenleri imal etmektedir. Basınçlı döküm bölümü bunlara ek olarak, kesme, puntalama, delik delme, havşa ve diş açma, CNC torna, krom kaplama, frezeleme, kumlama ve benzeri işlemler gibi ihtiyaçları karşılamak üzere büyümeye devam etmektedir.

İnşaat sektörüne çeşitli çelik yapılar ve seramik fabrikaları için çeşitli makineler üreten **Hoşoğlu Makine Demir İnşaat San. Tic. Ltd. Şti.**, 1989 yılında Bozüyük Küçük Sanayi sitesindeki 200 m²'lik atölyesinde faaliyetlerine başlamıştır. 1994 yılında Yeşilkent yolu üzerindeki tesislerine taşınan kuruluş, 7.500 m² açık 2.500 m² kapalı alanda, 30 mm'ye kadar sac kesim ve büküm işleme kapasitesine sahip makineleriyle, çelik konstrüksiyon bina işlerini yapmaktadır. Ayrıca benzin istasyonlarına depo tankları, fabrika toz emme sistemleri, her çeşit ham madde siloları, un fabrikalarına yem ve buğday stok siloları, marketler için raf sistemleri, seramik fabrikalarına makine parçaları, bakım onarım işleri, her türlü metrajlara uygun olarak çelik çatı, çelikten fabrika imalatları, proje çizimleri de faaliyet alanlarından bazılarıdır.

Yıllık 1.500 ton çelik işleme kapasitesi, dört teknik 30 uzman personel ile faaliyetlerine devam eden şirket, makine montajı dâhil anahtar teslim çelik yapılar yapmanın yanında, yurt dışında fabrika tesisleri kurarak, imalatları ve montajları yapmaktadır. Çatı kaplama işleri, panel sac, trafez demir doğrama, kapı-çerçeve, fabrika kapıları, sürgülü açılır kamyonet kasaları, çelik sac kasalar, oda kapılarının sac kasaları, raylı sistem fabrika giriş kapıları, kanal ızgaraları ve çeşitli demir işleri yapılmaktadır.

Güveniş Makine adıyla 1992 yılında Bozüyük Küçük Sanayi Sitesi'nde faaliyetlerine başlayan işletme, 2006 yılında **EGM Makine Nakliye İnşaat Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.** adı altında şirketleşerek üretimine 1.000 m² kapalı alanda, 16 kişilik çalışanı ile devam etmektedir.¹⁹⁷ İşletme, konveyör bant imalat montaj ve demontajı, çeşitli boyutlarda depo amaçlı silo, kazan, tank imalatı, çelik konstrüksiyon ve talaşlı imalat işlemlerini gerçekleştirmektedir. İşletme, ürettiği ürünlerin önemli bir kısmını Bozüyük'te bulunan, Demirdöküm, Panel, ABS Alçı Blok Sanayi, Ercan Seramik,

¹⁹⁶ Danişment, <http://www.danishment.com.tr/Tr/Main.asp>, 25.10.2007.

¹⁹⁷ EGM Makine, <http://egmmakina.com/default.asp>, 27.10.2007.

Bozüyük Seramik, Bozteks İplik Sanayi, Boztaş Kiremit, Seren Seramik, Toprak Sağlık Gereçleri Fabrikası ve Eczacıbaşı Esan fabrikalarına pazarlamaktadır.

Kentte çeşitli alanlarda yapılan makine imalatının yanı sıra taş-toprağa dayalı sanayi tesislerine yönelik makine imalatı yapan modern sanayi tesisleri de bulunmaktadır. **Berm-Mak Mühendislik Makine İmalat İnşaat Gıda Taahhüt Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.**, 2001 yılında kurulmuş olup, karo seramik firmalarında kullanılan seramik kalıp ve ekipmanlarının tasarım, danışmanlık, teknik servis, imalat ve revizyon hizmetlerini gerçekleştirmek amacıyla ilk olarak 720 m² kapalı alanda faaliyete başlamıştır. Kapalı alan hacmini 2002 yılında 1.400 m²'ye çıkartarak Türkiye'de bulunan tüm karo-seramik firmalarına hizmet verme kapasitesine ulaşmıştır. Bugün ise 5.000 m²'si kapalı alan olmak üzere 44.000 m²'lik yeni tesisinde, makine parkını teknolojik gelişmelere paralel olarak 2,5x2,5 ve 60x120 ebatlarında tüm duvar, yer ve porcelain karolarını üretebilecek imalat ve revizyon kapasitesine ulaşmıştır. Toplam 45 çalışan ile üretim yapılan tesiste, başta Türk Cumhuriyetleri olmak üzere Avrupa, Asya ve Ortadoğu ülkelerindeki karo seramik firmalarının talepleri doğrultusunda ihracat yapmaktadır.

Seramik makineleri ve yedek parça üretimi yapan **B&P Seramik Makineleri İmalat Yedek Parça Satış Servis Sanayi Tic. Ltd. Şti.**, İtalyan *Plastorgomma Service S.r.l.* ile Türk *Berm-mak Mühendislik Makine İmalat İnşaat Gıda Taah. San. Tic. Ltd. Şti.*'nin ortak sermayesiyle, 2002 yılında kurulmuştur. Öncelikle seramik sektöründe ortaya çıkan yedek parça ihtiyacını karşılamak amacıyla hizmete başlayan firma, zamanla diğer sektörlerin de ihtiyacını karşılar duruma gelmiştir. Firma ürettiği ürünler arasında; pnomatik, hidrolik, kasnak, kayış ve çeşitli yedek parçalar yer almaktadır.

Bozüyük'te bulunan en önemli kablo üreticisi firma, **Demirer Kablo Tesisleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.**'dir. Oldukça modern üretim ve laboratuvar tesislerine sahip olan Demirer Kablo, 1982 yılında kurulmuştur. 24.500 m² kapalı alanı fabrikanın toplam alanı ise 170.000 m²'dir. Başlangıçta alçak gerilim ve ağırlıklı orta gerilim kabloları üretmekte olan Demirer Kablo, 1989'da yüksek gerilim ile ilgili çalışmalarına başlamış ve 1992'de ilk yüksek gerilim enerji kablosu üretimi ve ihracatını gerçekleştirmiştir. 1986 yılında Saudi Cable ile ortaklık kurarak Mass Kablo'yu oluşturan Demirer Holding, 1987 yılında da metalik ve optik fiber telekom kablolarında uzmanlaşan Kavel Kablo'yu bünyesine katmıştır. 1993 yılında Mass Kablo ve kabloyla ilgili diğer

firmalardaki tüm hisselerini Saudi Cable'ya satan Demirer Holding, 1997 yılında da bütün Demirer'lerin kablo firmalarındaki profesyonel görevleri bırakmasıyla da kablo sektöründen ayrılmıştır.¹⁹⁸ 1995'te de yurdumuzda ilk defa 220 kW enerji kablo üretimini ve ihracatını da Demirer Kablo gerçekleştirmiştir (Fotoğraf 3.37).

Fotoğraf 3.37. Demirer Kablo Tesisleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.'den bir görünüm (Fotoğraf: <http://www.demirer.com.tr/holding>).

Ülkemizin önemli kablo üreticilerinden biri olan Demirer Kablo, toplam 160 çalışanıyla alçak, orta ve yüksek gerilim enerji kabloları ile fiber optik iletişim kablosu üretmektedir. Hammadde olarak, bakır, polietilen ve bant kullanan fabrika, söz konusu hammaddeyi Denizli ve yurt dışından temin etmektedir. Sermayesinin tamamı Suudi Arabistan yatırımı olan fabrikanın, 2005 yılı itibarıyla 28.572.110 \$, 2006 yılında ise 34.952.000 \$ yurt içi satışı bulunmaktadır. 2005 yılında 41.729.860 \$, 2006 yılında ise 73.645.626 \$ ihracat gerçekleştiren firma, ihracatını Almanya, Avusturya, Belçika, Macaristan, Letonya, İzlanda, A.B.D., Rusya Federasyonu, Suudi Arabistan, Irak, Bahreyn ve Tunus gibi ülkelere yapmaktadır.

Karayolu ve demiryolu için özel taşıma sistemleri, konteynırlar konusunda uzmanlaşmış olan *Köse Kardeşler Damper Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş.*, 1950 yılında Bilecik ili Pazaryeri ilçesinde faaliyete başlamış, 1989 yılında ise Bozüyük'e taşınarak üretime burada devam etmiştir. Tesis, 55.000 m² açık alan üzerine kurulu

¹⁹⁸ Demirer Kablo, <http://www.demirer.com.tr/holding/index.html>, 18.10.2007.

23.000 m² kapalı alanda faaliyetlerine devam etmektedir. 12'si vasıflı, 63'ü vasıfsız olmak üzere toplam 75 işçiyle üretime devam eden kuruluş, Bozüyük'teki önemli makine sanayi tesislerindendir.

İşletme, 1970 yılında traktör römorku ve ufak kasaları, 1981 yılında hafriyat damperini, 1983 yılında yarı römork hafriyat damperini, 1985 yılında hidrolik arka kapaklı hafriyat damperini, 1994 yılında Hardox sacdan hafriyat damperini, 1996 yılında geri dönüşüm sektörü için, Türkiye'nin ilk hidrolik hook-lift ve katı atık ve hurda toplama konteynırlarını üretmiştir. Sektöründe önemli bir yere sahip olan işletmenin, sermayesinin tamamı yerli olup, özel sektöre aittir.

Geri dönüşüm sektörünün yanı sıra işletme, inşaat ve maden sektöründe de farklı kullanım alanlarına damperler imal üretmektedir. Üretilen ürünler arasında araç üstü ekipman, damper, kanca lift, konteynır, yarı römork, demiryolu araç ve gereç yarı mamulleri, demiryolu hat konteynırı, hidrolik pres, konveyör hatları ve çeşitli özel makineler yer almaktadır.

İşletmenin ihtiyaç duyduğu hammadde genellikle metal, sac ve hidrolik ekipman ağırlıklı olup, işletme bu maddeleri başta Ereğli Demir-Çelik Fabrikası olmak üzere, İstanbul ve Ankara'daki değişik tesislerden temin etmektedir. Tesiste son üç yıl içerisinde 91 kanca lift, 573 konteynır, 259 damper ve 41 yarı römork üretilmiştir (Tablo 3.43).

Tablo 3.43. Köse Kardeşler Makine Sanayisi'nin son üç yıldaki üretim miktarları.

Yıl	Ürün	Adet	Ürün	Adet	Ürün	Adet	Ürün	Adet
2004	Kanca Lift	20	Konteynır	45	Damper	27	Yarı Römork	21
2005	Kanca Lift	33	Konteynır	294	Damper	72	Yarı Römork	10
2006	Kanca Lift	38	Konteynır	234	Damper	160	Yarı Römork	10
Toplam	Kanca Lift	91	Konteynır	573	Damper	259	Yarı Römork	41

Kaynak: Yerde yapılan anket ve mülakatlardan derlenmiştir.

İşletme ürünlerini iç ve dış piyasada pazarlayabilmektedir. Yurt içinde Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgelerine ürünlerini pazarlayan kuruluş, yurt dışında ise B.A.E, Ürdün, Irak ve Azerbaycan'da alıcı bulabilmektedir. 2005 yılında 3.680.000 YTL iç satış, 45.386 YTL tutarında da dış satış gerçekleştiren işletmenin 2006 yılındaki iç satış tutarı 5.107.130 YTL'ye, dış satışı ise 630.000 YTL'ye çıkmıştır.

Faaliyete 2004 yılında başlayan **Lider Makine Konteynır Makara İmalat Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.**, önceliğini kablo ve demiryolu sektörüne vermiştir.¹⁹⁹ Her iki sektörde de önem arz eden ürünler için birçok proje gerçekleştirilmektedir. Lider Makine Sanayi ürettiği çoğu ürüne de kendi patentini almış bulunmaktadır. Bununla birlikte uzun vadede, çeşitli amaçlarla kullanılabilecek vagon üretim projesi de bulunmaktadır. Geniş ürün yelpazesi ile dikkat çeken firma; kablo sevk makaraları (ahşap flanşlı çelik gövdeli kablo sevk makaraları-patentli, ondülün tip çelik sevk ve imalat kablo makaraları-patentli), konteynırlar (genel maksatlı özel tip konteynır, silobas konteynır-patentli, u tipi özel konteynır-patentli, yandan otomatik kapaklı özel tip konteynır-patentli), yardımcı aparatlar (kaldırma aparatı-patentli, kilit sistemi-patentli), gibi özellikle ulaşım açısından önem arz eden araç ve ekipmanlar üretmektedir.

İlter Makine Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. konveyör üreten bir diğer tesistir. 1970'lerden bu yana toprak sanayisi, emaye sanayisi, deri sanayisi, beyaz eşya sanayisi ve diğer birçok sektörde, taşıma, stoklama ve kurutma amacıyla 30 metreden başlayan askılı konveyör (havai hat) imal etmektedir. Her geçen gün işçi maliyetlerindeki artışlar, olabildiğince işçi tasarrufu yapıp, makineleşmeyi zaruri kılmıştır. Firma, taşıma sistemleri ve ray sistemleri konusunda çeşitli ürün yelpazesine sahiptir.

Türkiye'de kurulan ilk rotary kutu kesme kalıbı üreticisi olan **Seyhan Karton Ambalaj Kalıp San. ve Tic. Ltd. Şti.**, Eskişehir-Bozüyük karayolunun 13.km'sinde 60.000 m²'lik açık alan üzerine kurulu 5.000 m² kapalı alanda, üretim faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. 1990 yılında Bozüyük'teki tesislerinde üretime başlayan firma, tüm makineler için kesim makineleri ve kesim kalıpları üretmektedir.

1950'li yıllarda tenekecilik ile iş hayatına başlayan **Kösemen Plastik Metal Profil Sanayi ve Ticaret A.Ş.**, 1980'lerde alüminyum doğrama, 1992'de ise PVC kapı-pencere sistemleri imalatına başlamıştır (Fotoğraf 3.38). 1993'te gerçekleştirdiği ilk ihracatından sonra 1994 yılında da Azerbaycan'da bir tesis kurarak, yurt dışı ilişkilerini daha da güçlendirmiştir. 30.000 m² açık alan üzerinde 3000 m² kapalı tesiste toplam 25 kişiyle hizmet veren işletme, ürettiği kapı-pencere sistemlerini çevre il ve ilçelere pazarlamaktadır. Bunlar arasında Pazaryeri, Söğüt, İnegöl, Eskişehir, Kütahya, İzmit ön sıralarda yer almaktadır. Tesisin yıllık (2006) 15.000 adet PVC pencere, 5.000 adet

¹⁹⁹ Lider Makine, <http://www.lidermakara.com.tr/hakkimizda.html>, 28.10.2007.

PVC kapı, 30.000 m² ısı yalıtımlı çift cam, 50.000 kg. alüminyum doğrama ve 1.200 adet çelik kapı üretim kapasitesine sahiptir.

Fotoğraf 3.38. Kösemen Plastik Metal Profil Sanayi ve Ticaret A.Ş. tesislerinden bir görünüm.

Genel anlamda kentteki metal işleri ve makine sanayi değerlendirildiğinde, kentte iş gücü bakımından hâkim olan taş-toprağa dayalı sanayiye yönelik üretim gerçekleştirildiği gibi; yurt içinde ve yurt dışında çok değişik branşlar için farklı makine üretiminin de yapıldığı ortaya çıkar. Yurt içinde ve yurt dışında yer alan çok büyük kuruluşlara yan ürün mamul eden bu tesisler, Bozüyük'ün etki alanını oldukça genişletmektedir.

3.2.2.2.3. Gıda Sanayi

Kentte bulunan modern sanayi tesisleri içerisinde çalıştırılan iş gücü bakımından üçüncü sırada gelen gıda sanayi tesislerinde 854 kişi istihdam edilmiştir. Bu değer, modern sanayi tesislerinde çalışanların %10.6'sına karşılık gelmektedir. Gıda sektöründe hizmet veren kuruluşlardan Eti Gıda Sanayi ve Ömür Yemek A.Ş., bu sektörde çalışanların %98 gibi çok büyük bir kısmını oluşturmaktadır (Tablo 3.44).

Türkiye'nin önde gelen gıda ürünleri üreticilerinden **ETİ Gıda Sanayi ve Tic. A.Ş. Bozüyük Fabrikası**, Eti Şirketler Topluluğu içerisinde, Eti Gıda Sanayi ve Ticaret

Ömür Yemek A.Ş.'ye ait bir de dinlenme tesisi bulunmaktadır. 10.957 m² arazi üzerine inşa edilen 1.440 m² kapalı alanda 1.000 kişilik kapasiteye sahiptir.

Yaman Un Gıda A.Ş., 1999 yılında Bozüyük'te kurulmuş olup, 1.350 m² kapalı alan üzerinde 15 iş gücü ile üretim faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Üretimin tüm aşamalarında kalite kontrolünden geçen toplam 15 çeşit ekmek üretilmektedir. Fabrika, günde 25.000 adet halk ekmeği ve 6.000 adet diğer çeşit ekmeklerden üretmektedir. Firmanın ilçe merkezinde 4, Eskişehir'de bir olmak üzere toplam beş şubesi mevcuttur.

Kentte ETİ'den sonra kurulan en büyük sanayi kuruluşu, kentte artan sanayi iş gücünün yemek ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda bir yerleşmede herhangi bir sanayi branşındaki artış, başka bir branştaki sanayi kuruluşunun da tetikleyicisi olabilmektedir diyebiliriz.

Bu hususu Bozüyük kentinde de görebilmekteyiz. Kentte önce ortaya çıkan taşatoprağa dayalı sanayiye bağlı olarak, bu alana yönelik üretim yapan metal işleri ve makine sanayi de ortaya çıkmıştır. Sonuçta her ikisinin iş gücü ihtiyaçlarından dolayı da gıda sanayisinin bir nevi zorunlu bir ihtiyaç olarak ortaya çıktığı görülür.

3.2.2.2.4. Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi

Bozüyük ilçesi sınırlarında, orman varlığının zengin olması, kentte orman ürünleri ve mobilya üretimi yapan tesislerin de yer almasını sağlamıştır. Keresteciler, ahşap doğramacılar, mutfak ve banyo dolapları ile mobilya üretimi, temizlik kâğıdı üretimi bunlar arasında yer almaktadır. Bozüyük Orman İşletme Şefliği'nin verilerine göre Bozüyük ilçe yüzölçümünün %52.6'sı ormanlarla kaplıdır. Kentteki modern sanayi kuruluşlarının %8.2'sini oluşturan orman ürünleri ve mobilya sanayisinde, 785 kişi istihdam edilmiş olup, bu değer sanayi kuruluşlarında çalışanların %9.8'sini oluşturmaktadır (Tablo 3.45).

Türkiye'nin kâğıt sektöründeki sorunlarına çözümler getiren, dışa bağımlılığını en alt düzeye indiren önemli kuruluşlardan biri **Toprak Kâğıt Sanayi A.Ş.**'dir. Toplam 39.307 m²'lik bir alanda kurulu modern tesislerinde üretimin yapıldığı Toprak Kâğıt'ta yıllık yazı-baskı kâğıdı üretim kapasitesi 39.000 ton olup, sektörde %15 üretim payına sahiptir. Tesiste üretilen belli başlı ürünler, çeşitli ebat ve gramajlarda bobin ve ebat olarak ofset yazı-baskı kâğıdı, A4 ve A3 ebadında paketlenmiş fotokopi kâğıdı, şamua kâğıdı, defter kâğıdı ve kuşe kâğıt şeklinde sıralanabilir. Tesiste 227 iş gücü çalışmakta

olup, çalışanların yaklaşık 150'si, yani yarısından fazlası, Eskişehir, Bilecik ve Bozüyük'ün yakın köylerinden güneybirlik gelmektedirler.

Tablo 3.45. Bozüyük kentindeki orman ürünleri ve mobilya sanayi tesisleri ve çalıştırdıkları iş gücü (2006).

Sıra No	Tesisin Adı	İş Gücü Sayısı
1	Güçlü Ahşap Ürünleri San. ve Tic. A.Ş	245
2	Toprak Kâğıt Sanayi A.Ş	227
3	Toprak Seramik Ve Gıda San. ve Tic. A.Ş. Temizlik Kâğıdı Fabrikası	180
4	İdaş A.Ş	71
5	Üçyol Kereste Makine	11
	Diğerleri	51
Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi		785

Kaynak: Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası kayıtları ve yerinde yapılan gözlemlerden derlenmiştir.

Bu tesisin ürünleri, iç piyasa yanında dış piyasaya da pazarlanır. Toprak Kâğıt'ın yazı-baskı kâğıdı ihraç ettiği ülkeler Yunanistan, Ukrayna, Cezayir, Türk Cumhuriyetleri, K.K.T.C, Bulgaristan, Romanya, Ürdün ve Fas'tır.

Toprak Seramik ve Gıda San. ve Tic. A.Ş. Temizlik Kâğıdı Fabrikası, kentte bulunan ikinci kâğıt fabrikasıdır. Ancak bu fabrikada diğerinden farklı olarak temizlik amaçlı kâğıt ürünler üretilmektedir. 4 Eylül Mahallesi'nde kurulan tesiste toplam 180 iş gücü çalışmaktadır. Fabrikada çalışan iş gücünün yaklaşık 120'si, Eskişehir ve çevre köylerden gelmektedirler. Türkiye temizlik kâğıdı sektöründe %25 pazar payı ile sektörde önemli firmalardan biri olan ISO 9002 kalite sistem belgesine sahip, Toprak Temizlik Kâğıdı Fabrikası'nın yıllık üretim kapasitesi 37.250 ton'dur. Toplam üretimin %75'ini tuvalet kâğıdı, havlu, peçete, mendil ve kutu mendil üretimi için kendi *converting* (dönüştürme) tesislerinde kullanmakta, %15'ini yarı mamul bobin olarak yerli *converting* işletmelerine satmakta, %10'unu da konvert edilmiş ürün ve bobin olarak ihraç etmektedir. Fabrika'nın ürünleri arasında; tuvalet kâğıdı, peçete, havlu, mendil ve kutu mendil bulunmaktadır.

Mobilya üretimi sektöründe faaliyet gösteren önemli kuruluşlardan biri olan **İdaş A.Ş.**, 1976 yılında Bozüyük'te tesisini kurarak 1977 yılı başından itibaren poliüretan sünger üretimine başlamıştır (Fotoğraf 3.39). Bu fabrikada 1986 yılında yapılan ek yatırımla, silindir şeklindeki yuvarlak sünger blok üretimi gerçekleştirilmiştir. İdaş'ın İstanbul ve Bursa fabrikalarında üretilmekte olan sandıklı ve standart baza (yatak altı)

üretimi de 2000 yılı başından itibaren Bozüyük fabrikasına kaydırılmıştır.²⁰¹ Ayrıca bu fabrika bünyesinde yataklar ve mobilya için bir dağıtım deposu bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.39. İdaş A.Ş. Bozüyük tesislerinden bir görünüm.

Tesis, 65.000 m² açık alan ve 20.000 m²'lik kapalı alana sahip olup, tesiste 8'i vasıflı, 63'ü de vasıfsız olmak üzere toplam 71 kişi çalışmaktaydı. 2007 yılı itibariyle yılda 44.000 m³ poliüretan sünger üreten tesis, üretimin tamamını, kendi bünyesindeki fabrikalarda kullanmaktadır. Gerekli hammaddenin tamamını ise yurt dışından temin etmektedir.²⁰²

3.2.2.2.5. Tekstil Sanayi

Modern sanayi tesisleri içerisinde %1.8'lik pay ile beşinci sektör durumunda bulunan tekstil sanayisinde, modern sanayi kuruluşlarında çalışan iş gücünün %4.6'sı (113 iş gücü) istihdam edilmektedir (Tablo 3.46).

Tablo 3.46. Bozüyük kentindeki tekstil sanayi tesisleri ve çalıştırdıkları iş gücü (2006).

Sıra No	Tesisin Adı	İş Gücü Sayısı
1	Bozteks İplik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	83
2	Mas Tekstil İnşaat Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti	30
Tekstil Sanayi		113

Kaynak: Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası kayıtları ve yerinde yapılan gözlemlerden derlenmiştir.

²⁰¹ İdaş, <http://www.idas.com.tr/sirket.asp>, 20.10.2007

²⁰² Yerinde yapılan anket ve mülakatlardan derlenmiştir.

Kentte bulunan önemli tekstil üreticilerinden olan **Mas Tekstil İnşaat Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.**, toplam 450 m² alanda faaliyet göstermekte olup, 1988 yılında üretime başlamıştır. Kurulduğu yıllarda Eczacıbaşı Yapı Grubu'na ait Artema'nın polisaj fırçalarını imal etmekte iken, bugün Artema'nın da aralarında bulunduğu, ağırlıklı olarak armatür sektöründe faaliyet göstermekte olan 15 ayrı firmanın polisaj fırçaları ile kontak tekerleklerini imal etmektedir. Bunların yanı sıra alüminyum profil ile kuyumculuk sektörüne yönelik parlatma fırçaları da yeni ürün çeşitlerindendir.

Bozüyük Organize Sanayi Bölgesi'nde *open end* ipliği yapmak üzere 1996 yılında faaliyetine başlayan **Bozteks İplik Sanayi ve Ticaret A.Ş.**, yaklaşık 12.888 m²'si kapalı olmak üzere toplam 81.542 m² alana sahiptir. Tesislerde 10'u idarî personel olmak üzere toplam 83 kişi istihdam edilmiştir (Fotoğraf 3.40).

Fotoğraf 3.40. Kentin doğusunda bulunan Bozteks İplik Sanayi ve Ticaret A.Ş tesislerinden bir görünüm.

Bozüyük kentindeki modern sanayi kuruluşlarının faaliyet kollarına göre yaptığımız bu sınıflandırma sonucunda, modern sanayi tesislerinde çalışan iş gücünün (8 022 iş gücü), %98.6'sının bu beş faaliyet kolunda çalıştığı görülür. Geriye kalan iş gücünün %1.4'lük (109 iş gücü) kısmını ise farklı sahalarda üretim yapan tesislerde çalışanlar oluşturmaktadır. Bunlar arasında en önemli kuruluşlardan biri, **Akenerji Elektrik Üretim A.Ş'**dir. Akenerji Elektrik Üretimi Otoprodüktör Grubu A.Ş'ye bağlı olan Bozüyük santrali, 1997 yılında üretime başlamıştır (Fotoğraf 3.41). 31.120 m² açık

alan üzerinde 10.000 m² kapalı alana sahip olan santralde 17'si vasıflı, 11'i de vasıfsız olmak üzere toplam 28 kişi çalışmaktadır.

Fotoğraf 3.41. Akenerji Elektrik Üretimi A.Ş tesislerinden bir görünüm.

Doğal gazı BOTAŞ'tan, su ihtiyacını ise Bozüyük Belediyesi'nden temin eden santral, elektrik ve buhar enerjisi üretmektedir. Santral, ürettiği enerjinin $\frac{1}{4}$ 'ü ile Bozüyük kentindeki sanayi tesislerinin ihtiyacını karşılamaktadır. Geriye kalan $\frac{3}{4}$ 'lük kısmı ise TEDAŞ'a aktarmaktadır. Sermayesinin tamamı özel sektöre ait olan santral, 2001-2006 yılları arasında toplam 5.175.277.700 kWh elektrik üretmiştir (Tablo 3.47).

Tablo 3.47. Akenerji Elektrik Üretimi A.Ş'nin yıllara göre elektrik üretimi.

Yıl	Enerji Miktarı (kWh)
2001	896.787.000
2002	816.944.000
2003	905.696.000
2004	937.901.000
2005	915.706.700
2006	702.243.000
Toplam	5.175.277.700

Kaynak: Yerinde yapılan anket ve mülakatlardan derlenmiştir.

3.2.2.3. Atölye Tipi Sanayi

Kentte 1970'lerden sonra artan modern sanayi yatırımları, bu sanayi tesisleri için gerekli olabilecek bazı yan mamullerin üretimini de zorunlu kılmıştır. Bu nedenle kentte, başta seramik sanayi olmak üzere, makine ve metal işleri sanayii için yan ürün imal eden küçük işletmeler açılmaya başlamıştır. Süreç içerisinde gelişen sanayi yatırımları bölgede istikrarlı ve her türlü esnek ve dinamik unsurları bünyesinde barındırabilen daha küçük ölçekli yan sanayi yatırımlarına hayat vermiştir. Bahsedilen ihtiyaçtan hareketle, kentte küçük işletmeler organize olarak, 1999 yılı Haziran ayı içerisinde toplam 200 adet 60-240 m² arasında değişen iş yerlerinden oluşan *Küçük Sanayi Sitesi* tamamlanmıştır (Fotoğraf 3.42).

Fotoğraf 3.42. Küçük Sanayi Sitesinden bir görünüm.

Yatırımcıların hem kuruluş, hem de üretimin tüm aşamalarında ihtiyaç duyabilecekleri iş ve ekipmanları zahmetsizce bu yan sanayi sektöründen temin edebilecek olmaları önemli bir avantaj olarak kabul edilebilir.

Kentte, 2006 yılı itibariyle 326 adet sanayi kuruluşu bulunmaktaydı. Bunların %66.3'ünü (216 iş yeri) 40 farklı iş kolunda faaliyet gösteren atölye tipi sanayi işletmeleri oluşturmaktadır. Bu iş yerlerinin %92.6'sı (200 iş yeri) 4 Eylül Mahallesi sınırları içerisindeki Yeni Küçük Sanayi Sitesi'nde yer alır. Geriye kalan %7.4'lük kesim (16 iş yeri) ise değişik mahallerde tek tek işletmeler hâlinde hizmet vermektedirler. Bozüyük kentindeki bütün sanayi kuruluşlarında, 2006 yılı itibariyle

toplam 8947 iş gücü çalışmaktadır. Bu iş gücünün %89.7'si (8 022 iş gücü) 110 modern sanayi tesisinde, geriye kalan %10.3'ü (925 iş gücü) ise küçük sanayi sitesindeki atölye tipi sanayi kuruluşlarında çalışmaktadır. Bu bağlamda kentteki atölye tipi sanayide çalışanların, toplam sanayide çalışan iş gücünün %10'unu oluşturduğu düşünülürse, kentin sanayi fonksiyonunda modern sanayi kadar önemli rol oynamadığı görülür.

Bozüyük-Eskişehir karayolunun güneyinde yer alan site, kentteki büyük sanayi kuruluşları ile konutlar arasında kalmıştır. İşletmelerin bir kısmı büyük sanayi kuruluşlarının yan sanayisi olarak çalışmakta ve bu kuruluşlara ara mamul üretmektedir. Özellikle metal işleri grubunda yer alanlar, söz konusu işletmelere dâhildirler. Geriye kalan işletmelerin büyük bir kısmı ise oto tamir ve bakım işleriyle ilgilenmektedir.

Küçük Sanayi Sitesi'nde; oto tamiri, servisi, oto elektrik, demir doğrama, polisaj ve madeni eşya imalatı, kasa ve mobilya imalatı, akü imalatı, PVC imalatı, seramik ve fayans üretimi yapan küçük işletmeler bulunmaktadır. Bu iş yerleri arasında en fazla sayıya sahip olanlar, %38.9'luk pay (84 iş yeri) ile oto sanatkârlarıdır. İkinci sırada %22.2'lik pay ile 48 işletmede metal işlerini yapan iş yerleri gelmektedir. Bunlar arasında madeni eşya ve makine imalatı yapan iş yerleri çoğunluktadır. Mobilya imalatının yoğunlukta olduğu ağaç işleri ile ilgilenen küçük sanayi işletmeleri ise 36 iş yeri (%16.9) ile üçüncü sırada yer almaktadır. Bunlardan başka farklı kollarda imalat ve hizmet üreten 48 iş yeri daha mevcuttur (Tablo 3.48).

Kentteki küçük sanayi işletmelerinin %57.9'u (125 iş yeri) hizmet üretmekte olup, bunların hizmet alanları ilçe sınırlarını pek aşmamaktadır. Bu gruba girenleri her türlü tamir, bakım ve onarım işleriyle uğraşanlar oluşturmaktadır. Diğer taraftan kentte, etki sahasını ilçe dışına taşıyan imalat faaliyetleri ile ilgilenen 60 küçük işletme de bulunmaktadır. Bunların %38.3'ünü mobilya imalatı, %25'ini madenî eşya imalatı, %23.4'ünü PVC imalatı, %13.3'ünü ise makine imalatı yapanlar oluşturmaktadır. İmalat yapılan küçük sanayi işletmeleri etki sahası il dışını kapsar. Söz konusu işletmeler, bir takım madeni eşya ve makine imalatlarında, Eskişehir, İnegöl ve Bilecik'ten sipariş alabilmektedirler.

Atölye tipi sanayi işletmeleri arasında çoğunluğunu polisaj atölyeleri ile kaynakçıların oluşturduğu 16 işletme, kent içerisindeki değişik mahallelerde yer almaktadır. Bu durum ise kent içerisinde gürültü kirliliğine yol açmakta ve kenti yaşanabilir olmaktan uzaklaştırmaktadır. Bu açıdan söz konusu işletmelerin, bir an önce

küçük sanayi sitesinde veya sanayi alanı olarak tahsis edilecek uygun bir yere taşınmaları gerektiği kanaatindeyiz.

Tablo 3.48. Küçük sanayi işletmelerinin iş konularına dağılımı

İş Konusu	İşletme Sayısı	Yüzdesi
Oto Sanatkârları		
Oto Boya	4	
Oto Cam	6	
Oto Elektrik Tamiri	11	
Oto Fren	4	
Oto Kaporta	9	
Oto Lastik Tamiri	8	
Oto Makas	1	
Oto Motor tamiri	5	
Oto Servis	10	
Oto Tamir	15	
Oto Yıkama –Yağlama	8	
Egzoz Tamiri	3	
Toplam	84	38.9
Metal İşleri		
Bobinaj	3	
Demirci	1	
Demir Doğrama	2	
Kaynakçı	3	
Madeni Eşya İmalatı	15	
Makine İmalat	8	
Polisaj Atölyesi	6	
Radyatörcü	1	
Tornacı	9	
Toplam	48	22.2
Ağaç İşleri		
Ahşap Profil	1	
Kasa İmalatı	1	
Kereste, Doğrama	3	
Marangoz	8	
Mobilya İmalatı	23	
Toplam	36	16.7
Diğerleri		
Ambalaj Malz. İmalatı	2	
Akü İmalat ve Tamiri	1	
Bisiklet Tamiri	1	
Çadircı	1	
Kalıpçı	2	
Matbaa	3	
Mermerci	5	
Motosiklet Tamiri	1	
PVC İmalat	14	
Seramik Fayans	9	
Soba Tamircisi	1	
Soğuk Hava Deposu	1	
Tamir Atölyesi	6	
Yapı Kimyasal İmalatı	1	
Toplam	48	22.2
GENEL TOPLAM	216	100.0

Kaynak: Bozöyük Yeni Küçük Sanayi Sitesi Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

3.2.3. Tarım Fonksiyonu ve Fonksiyon Alanları

Kır yerleşmelerinin esas fonksiyonunu teşkil eden tarım, çoğu kez kentsel bir fonksiyon olarak kabul edilmese de, kentin varlığını ve gelişmesini mümkün kılan ve hayatiyeti için gerekli kaynakları sağlayan faaliyetlerden birini oluşturduğu için, kentsel fonksiyonlar arasında değerlendirilmesi gerekmektedir.²⁰³ Yerleşmelerin birçoğunun kentsel statüye ulaşmalarını sağlayan tarım fonksiyonu, zamanla önemini kaybederek, yerini diğer fonksiyonlara bırakmaktadır. Bu bakımdan tarım fonksiyonunu, kentleşme sürecinde geçici bir fonksiyon olarak ele almada herhangi bir sakınca görülmemektedir.²⁰⁴ Zira tarım fonksiyonu kentlerin önemli bir kısmının oluşmasında başrolü oynarken, zamanla kısmen ortadan kalkabilmektedir. Ancak ülkemizdeki hemen her kentin sınırları içerisinde tarım faaliyetleri az da olsa sürdürülmektedir.²⁰⁵

Bilindiği üzere ülkemizdeki çoğu kent yerleşmesi, hâlâ çevresindeki tarım alanlarının merkezi durumundadır.²⁰⁶ Her ne kadar Bozüyük kenti çevresindeki kırsal alanların merkezi durumunda olsa da sanayide ihtisaslaşmaya yönelik bir kent olduğundan, çevresindeki tarımsal üretimi sadece tüketici bir fonksiyonda bulunmaktadır. Bozüyük kentinde özellikle 1970'lerden sonra artan sanayi yatırımları ile tarım fonksiyonunun, iktisaden faal nüfus içindeki payı hızla düşüşe geçmiştir. Kentte tarımsal faaliyetlerle geçimini sağlayan aile sayısının da gün geçtikçe azalması, kentte tarımsal nitelikli arazilerin de azalmasına etki etmektedir. Kentte mevcut tarım faaliyetleri Yediler Mahallesi, Çarşı Mahallesi'nin batısı ile 4 Eylül Mahallesi'nin güney kısımlarında sürdürülmektedir. Ancak belediye sınırları içerisinde yer alan bu sahalar, gün geçtikçe konut veya sanayi alanlarına dönüştürülmektedir.

1950'li yıllardan sonra Türkiye'de özel teşebbüse ait sanayi yatırımcıları kısa yoldan çok kâr elde etmeyi amaçladıkları için tesislerini, hammaddeye, limanlara, karayollarına, nitelikli işgücünü bulabilecekleri topoğrafik ve iklimatik şartların da kârlılıklarını en üst düzeye çıkarabileceği mekânlara kurmuşlardır. Bu yerleşmelerin hemen çevresindeki düz ve verimli ova üzerine sanayi tesislerini kuran yatırımcılar, bu

²⁰³ Tümertekin, E., 1973, a.g.e., s.47.

²⁰⁴ Tümertekin, E., 1973, a.g.e., s.47-48.

²⁰⁵ Tolun-Denker, 1976, Şehir İçi Arazi Kullanılışı, İst. Üniv. Edeb. Fak. No:2054, Coğrafya Enstitüsü Yay. No:83, İstanbul, s.28.

²⁰⁶ Karaboran, H.H., 1989, a.g.m., s.93.

yolla direkt olarak tarımsal arazi kaybına neden olmuşlardır.²⁰⁷ Bozüyük'te de bu durum 1970'li yıllardan sonra ortaya çıkmış ve Bozüyük'te Kocadere'nin suladığı düzlük alanların kuzeyi, irili ufaklı sanayi kuruluşları tarafından işgal edilmiştir.

2005 yılı rakamlarına göre Bozüyük kenti faal nüfusunun (15409 kişi) %1.8 gibi oldukça düşük bir oranı (285 kişi), tarım sektöründe çalışmaktadır. Tarım sektörünün faal nüfus içerisindeki payının geçmiş yıllardaki oranları incelendiğinde biraz daha fazla olduğu görülür. Bu oran 1985 yılında 350 kişi ile %4.3 iken 2000 yılında çalışanların sayısının 285'e düştüğü, faal nüfus (13180 kişi) içerisindeki payının ise %2.2 olduğu görülür. Böylece tarım sektörünün diğer sektörler arasındaki payının giderek düştüğü ortaya çıkmaktadır (Tablo 3.49). Bu ise Bozüyük kentinde kentsel fonksiyonların arttığının bir göstergesidir.

Tablo 3.49. Bozüyük kentinde son 20 yılda tarım sektöründe çalışanların faal nüfus içindeki payları.

	1985	2000	2005
Toplam faal nüfus	8 203	13 180	15 409
Tarımda çalışan nüfus	350	285	285
%'si	4.3	2.2	1.8

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri.

Kentte özellikle Bozüyük-Eskişehir karayolunun kuzeyinde kalan birinci sınıf tarım arazileri, 1970'li yıllardan sonra hızla gelişen sanayi yatırımları nedeniyle, konut ve sanayi tesisleri ile dolmuştur. Aynı durum, karayolunun güneyinde yer alan 1. ve 2. sınıf tarım arazileri için de geçerli olduğundan, kentte tarım yapılabilecek arazi gün geçtikçe azalmaktadır.

Belediye sınırları içerisinde bulunan tarım alanları yaklaşık 120 ha.ve mücavir alanlarda ise 1359.2 ha. yer kaplamaktadır. Aradaki bu önemli fark, belediye sınırları ile mücavir alan sınırları arasındaki sahanın büyük bir kısmının kırsal sahadan oluşmasıdır. Bu sahada bulunan köyler ve bu köylere ait arazinin önemli bir kısmında tarımın yapıyor olması, bu değeri arttıran önemli bir faktördür. Kent fonksiyon alanları içerisinde %11.4'lük paya sahip olan tarım alanları, kentin yerleşim nüvelerini oluşturan mahallelerde (Kasımpaşa, Tekke) bulunmayıp, kentin kenar mahallelerindedir. Kentte, 4

²⁰⁷ Sargın, S., 1998, Şehirlerin Mekânsal Gelişiminin Tarım Alanları Üzerindeki Etkilerinin Örnek Şehirlerde İncelenmesi, İstanbul Üniv, Sos.Bil.Enst., Beşeri ve İktisadi Coğr.ABD, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, s.23.

Eylül Mahallesi’nde karayolunun güneyinde kabaca doğu-batı istikametinde uzayan düzlük alanlar ve Çarşı Mahallesi’nde çevre yolunun kuzeyi tarımın yapıldığı en önemli sahalardır (Fotoğraf 3.43).

Fotoğraf 3.43. Kentte 4 Eylül Mahallesi’nin güneyi, tarımın yapıldığı alanlardandır.

Bozüyük kentinde tarım sektörü, düzenli bir istihdama sahip değildir. Kentte ailelerin çok az bir kesimi tarım toprağına sahiptir. Çok az aile gelirini yalnız tarımdan sağlamaktadır. Çevre köylerden kente göç eden ailelerin bir kısmı da köydeki topraklarında tarım faaliyetlerini sürdürmektedirler. Doğı illerinden gelenler ise, kentin dış kesimlerinde (İçköy mevki) toprak satın alarak, kentsel faaliyetler dışında tarımsal faaliyetlerle de uğraşmaktadırlar. Kentte tarım faaliyetini sürdüren ailelerin toprak büyüklükleri 20-40 dekar arasında değişmektedir.

Kent içerisinde yer alan sınırlı tarım arazilerinde, genellikle bahçe tarımının yaygın olduğu gözlenmiştir. Kentteki tarım arazileri içinde 600 da. meyve, 20 da. mısır, 30 da. fiğ arazisi mevcuttur. Özellikle Doğı ve Güneydoğı Anadolu bölgelerinden gelen ailelerin yerleştikleri Yediler Mahallesi’nde konutların hemen yanında yapılan tarımsal faaliyetler dikkat çekmektedir. Bu durum, burada yaşayan insanların geldikleri yörelerdeki alışkanlıklarından ileri gelmektedir. Kentte yaşayıp da bahçe tarımı ile

uğraşan bazı aileler, Bozüyük'ün köylerinde de olduğu gibi, ürettikleri ürünlerin bir kısmını kentteki pazara getirerek pazarlamaktadırlar. Kentte yer alıp da tarımsal faaliyetlerle uğraşan bazı aileler ise kendi ihtiyaçları için üretim yapmaktadırlar. Kentlerle kır yerleşmeleri arasında gerçekleşen ilişkilerden biri, kentlerde yoğunlaşan büyük nüfus kitlesinin ihtiyacı olan gıda maddeleri ile sanayi tesisleri için gerekli ham maddelerin çevreden temin edilmesi şeklindedir.²⁰⁸ Bu açıdan Bozüyük kentinin gıda ihtiyacının tamamını karşılamasa da özellikle yaz mevsiminde tahıl ile meyve ve sebze tüketimine katkıda bulunmak amacıyla çevre köylerde yapılan tarımsal faaliyetlerden genel itibariyle bahsetmek yerinde olacaktır.

Sulama imkânlarının kısıtlı olduğu Sündiken Dağları batı bölümündeki Bozüyük'ün bazı köylerinde (Hamidiye, Kızıltepe, Günyarık civarı), Bozüyük kentinin doğusunda kalan kesimlerde (Poyra, Yeniçepni, Yörükçepni civarı) ve Yırca Dağı doğusunda kalan kısımlarda buğday en önemli ürün oluşturmaktadır.²⁰⁹ Zira ilçe sınırları içerisinde 79.000 da. ile en fazla ekim alanına sahip olan ürün buğday olup, 2006 yılı itibariyle ilçe genelinde 18.960 ton üretim yapılmıştır (Tablo 3.50).

Tablo 3.50. Bozüyük İlçesi'ndeki ekili alanlar dağılımı ve tarımsal üretim (2006).

Ürün Çeşidi	Ekim Alanı(Dekar	Üretim Miktarı(To	Verim (Kg/Dekar
Buğday	79.000	18.960	240
Arpa	36.500	10.220	280
Nohut	4.400	550	125
Mercimek	180	16	89
Fasulye	850	94	111
Şeker Pancarı	1.800	10.800	60.000
Ayçiçeği	530	85	160
Patates	470	752	16.000
Hayvan Pancarı	100	750	75.000
Yonca	1.850	1.850	10.000
Korunga	580	435	750

Kaynak: Bilecik İl Tarım Müdürlüğü.

Bozüyük'ün Cihangazi, Karaçayır, Karaağaç, Saraycık ve Çaydere köylerinde ayçiçeği, en geniş yayılma alanını bulur ve bu yerleşmelerdeki ayçiçeği ekim alanları, Bozüyük ayçiçeği ekim alanlarının %80'ini oluşturmaktadır.²¹⁰ İlçede ayçiçeği

²⁰⁸ Göney, S., 1977, a.g.e., s.80.

²⁰⁹ Özgür, E.M., 1990, a.g.t., s.192.

²¹⁰ Özgür, E.M., 1990, a.g.t., s.199.

tarımının yapıldığı 530 da arazide yıllık 85 ton üretim yapılmaktadır. Bunların yanı sıra, ilçede üretim alanı olarak geniş yer tutan ürünler arasında arpa, nohut, yonca, şeker pancarı ve fasulye yer alır. Üretilen ürünlerin tamamına yakını yerel pazarlarda tüketilmektedir.

Kentte hayvancılıkla uğraşan ailelerin sayısı çok az olup, bu aileler genelde aile ihtiyaçlarını karşılamak üzere 1-2 büyükbaş veya küçükbaş hayvan beslerler. Hayvancılık faaliyetleri kent merkezinden uzaklaştıkça ortaya çıkmakta ve kentin özellikle dış kesimlere doğru yaygınlaşmaktadır. Son on yıllık dönem içinde, büyükbaş hayvan sayısı %26.9, küçükbaş hayvan sayısı ise %45.2 oranında azalmıştır. Kentteki büyükbaş hayvan varlığını oluşturan, 1078 adet büyükbaş hayvanın yaklaşık yarısının (%42.6'sı), kentin batısındaki Çarşı Mahallesi'nde bulunduğu görülür. Bunu %34.3 oranla Yediler Mahallesi izlemektedir. Tekke Mahallesi ise büyükbaş hayvan varlığında 3. sırada yer almaktadır (Tablo 3.51). Tablodan da görüldüğü üzere kentteki büyükbaş hayvan varlığı özellikle kentteki kenar mahallelerde toplanmıştır. Bu mahallelerin, kentsel alanlardan nispeten uzak oluşu ve mera arazilerine yakın olmaları bu söz konusu mahallelerin kenarlarında hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülmesine imkân vermiştir.

Tablo 3.51. Bozüyük kentinde mahallelere göre büyükbaş hayvan varlığı (2006).

Mahalle	Adet	Yüzdesi
Çarşı	459	42.6
Yediler	370	34.3
Tekke	228	21.2
4 Eylül	15	1.4
Yeni Mahalle	6	0.5
Toplam	1 078	100.0

Kaynak: Bozüyük İlçe Tarım Müdürlüğü

Kentteki büyükbaş hayvanların %43.6'sının bol et ve süt veren *Holştayn* cinsine ait olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 3.52). *Montofon*, *Simental* ve *Jersey* ırkları da dâhil edildiğinde toplam büyükbaş hayvan varlığının %69.9'unun kültür ırkı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu oranın yüksek olması, kentte sürdürülen hayvancılık faaliyetlerinin süt sığırcılığı ve besicilik şeklinde olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.52. Bozüyük kentinde büyükbaş hayvanların cinslerine göre dağılımı (2006).

Cinsi	Adet	Yüzdesi
Holştayn	470	43.6
Yerli	310	28.8
Montofon	260	24.1
Simental	21	1.9
Doğu Kırmızısı	14	1.3
Jersey	3	0.3
Toplam	1 078	100.0

Kaynak: Bozüyük İlçe Tarım Müdürlüğü.

Bozüyük'teki küçükbaş hayvan varlığının mahallelere göre dağılışında, büyükbaş hayvan dağılımına paralel bir dağılım göstermektedir. Kentte bulunan toplam 11 koyun çiftliğinde 1750 baş hayvan beslenmektedir (Tablo 3.53).

Tablo 3.53. Bozüyük kentinde mahallelere göre küçükbaş hayvan varlığı (2006).

Mahalle	İşletme Adedi	Sayısı	Yüzdesi
Çarşı	6	1 050	60.0
Yediler	4	550	31.4
4 Eylül	1	150	8.6
Toplam	11	1 750	100.0

Kaynak: Bozüyük İlçe Tarım Müdürlüğü.

Kentteki büyük ve küçükbaş hayvanlardan elde edilen sütün büyük bir bölümü kentin içerisindeki mandıralara satılmaktadır. Çok az bir kısmı ise ya geçim tipi olarak hayvancılık faaliyetinde bulunan aileler tarafından tüketilmekte ya da yerel pazarlarda satışa sunulmaktadır. Bunun yanı sıra, eti için beslenen hayvanlar kasapların ve besicilerin kontrolünde olup, kesim işlemleri, Bozüyük Belediyesi'ne ait mezbahada gerçekleştirilmektedir.

Tavukçuluk sektörü de son yıllarda artma eğilimi göstererek, özellikle Çarşı ve Yediler mahallelerinde etlik tavuk besleme çiftlikleri kurulmuştur. Bu amaçla, kentte, 3'ü etlik (197 000 adet), 2'si yumurtalık (5 000) olmak üzere toplam beş tavuk çiftliği kurulmuştur. Çiftliklerin %97.5 gibi önemli bir kısmı et üretimi yapmaktadır (Tablo 3.54). Üretilen ürünler Eskişehir, Bursa, Kütahya, Sakarya gibi illerde de alıcı bulabilmektedir.

Tablo 3.54. Bozüyük kentinde mahallelere göre kümes havyan varlığı (2006).

Mahalle	İşletme Adedi	İşletme Türü	Sayısı	%'si
Çarşı	1	Tavuk-Etlik	150 000	74.2
Yediler	2	Tavuk-Yumurta	5 000	2.5
Yediler	2	Tavuk-Etlik	47 000	23.3
Toplam	5		202 000	100.0

Kaynak: Bozüyük İlçe Tarım Müdürlüğü.

Bozüyük'ün tarım fonksiyonunda bahsedilmesi gereken önemli bir konu da kent ve yakın çevresindeki alabalık üretimidir. Karasu çayı üzerinde, 1970'li yıllardan itibaren kurulan tesislerde, 2006 yılı itibariyle yıllık 1697 ton alabalık üretimi gerçekleştirilmiştir (Tablo 3.55). Saraycık köyünde bulunan Liman alabalık tesisleri toplam kapasitenin %88.4'ünü elinde bulundurmaktadır. Tesislerde üretim için gerekli alabalık yumurtası A.B.D'den ithal edilmekte, üretim başta komşu iller olmak üzere, iç pazarda ve ayrıca Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Bulgaristan'a pazarlanmaktadır. Bunlardan başka kentin yakın çevresinde alabalık üretimi yapan Mersu, Serhat ve Hurmalar alabalık tesisleri bulunmaktadır (Fotoğraf 3.44).

Fotoğraf 3.44. Çaydere köyü yakınlarında bulunan Mersu alabalık tesislerinden bir görünüm.

Tablo 3.55. Bozüyük kenti ve çevresinde alabalık tesisleri (2006).

İşletme Adı	Bulunduğu Yer	Üretim Kapasitesi (ton)	Yüzdesi
Liman 1	Saraycık Köyü	900	53.0
Liman 2	Saraycık Köyü	600	35.4
Mersu	Çaydere Köyü	120	7.1
Serhat	Bursa karayolu (Karasu mevki)	52	3.0
Hurmalar	Yeni Mahalle	25	1.4
Toplam		1697	100.0

Kaynak: Bozüyük İlçe Tarım Müdürlüğü.

Kentin tarımsal faaliyetlerini destekleyen altı *tarımsal kalkınma kooperatifi* ile bir *orman kooperatifi* bulunmaktadır. Çiftçilere tohum, mazot ve kredi yardımıyla bulunan bu kooperatifler, tarımsal faaliyetlerin ilçede daha düzenli yürütülmesi bakımından önemli bir yere sahiptir.

Bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, Bozüyük'ün tarım fonksiyonunun kentin etki alanında pek söz sahibi olmadığı, ancak alabalık üretimiyle etki alanını genişlettiği görülmektedir. Bozüyük kenti, yönetim sahasındaki kırsal alanlarda gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlerden elde edilen pek çok üründen faydalanmaktadır. Bu bağlamda kentlerin çevresindeki sahaların mahsullerini toplayan ve pazarlayan noktalar ve dışardan gelen malların dağıtım merkezi konumunda olduklarını²¹¹ söyleyebiliriz. Sonuç olarak Bozüyük kenti, tarım fonksiyonunun giderek azaldığı, buna karşılık çevresindeki kırsal sahalarda üretilen tarımsal ve hayvansal ürünlerin pazarlandığı bir merkez konumunda olduğu söylenebilir.

3.2.4. Diğer Kullanış Alanları

3.2.4.1. Konut Alanları

Bozüyük'ün kentsel kullanım alanlarında, sanayi alanlarından sonra ikinci sırayı konut alanları oluşturmaktadır. Kent arazileri içerisinde 276.9 ha yer kaplayan konut alanları, %26.3'lük bir paya sahiptir.

Bozüyük kenti konut alanlarının en yoğun bulunduğu yerler, kentin ilk yerleşim nüvesini oluşturan Kasımpaşa Mahallesi'nin, Tekke Mahallesi ve Yeni Mahalle ile oluşturduğu sınırlardır (Fotoğraf 3.45). Kentin makroformunu belirleyen önemli bir

²¹¹ Göney, S., 1977, a.g.e., s.93-94.

etken olan karayolunun kuzey ve güneyinde, doğu-batı istikametinde bir yoğunluktan da söz edilebilir.

Fotoğraf 3.45. Konut alanlarının kentte en yoğun olduğu Kasımpaşa Mahallesi'nin, kentin kuzeyindeki Kızıltepe'den görünüşü.

Doğuda, özellikle karayolunun kuzeyinde kurulan sanayi tesisleri, konut alanlarının karayolunun kuzeyinde, doğuya doğru gelişimi için adeta beşerî bir engel teşkil etmiştir. Kentin güneyinde ise yeni oluşan planlı kentleşme alanı Yeşilkent'tir. Yediler Mahallesi'nin doğusunda kurulan Yeşilkent 2-3 ve 4 katlı birbirinden ayrı inşa edilen binalarıyla, kentin en planlı yerleşim alanlarından (Fotoğraf 3.46). Ayrıca Yeşilkent, Yediler Mahallesi'ndeki yerleşim alanlarından oldukça kopuk bir alanda inşa edilmesiyle de dikkat çekmektedir. Bu anlamda söz konusu alanlarda yapı kümelerinin aralık bırakılarak inşa edildiği *sıçramalı gelişme* (haphazard growth)²¹² olduğu ortaya çıkar.

Kentteki konutların yapı tarzı ve kat adedi, kentin fiziksel gelişimine ve sahiplerinin sosyo-ekonomik durumlarına bağlı olarak değişmektedir. İlk yerleşme nüvesi olan Kasımpaşa Mahallesi'nin bir kısmı ile Tekke Mahallesi'nde oldukça eski konutlara rastlanmaktadır. Buralarda yapılaşma son derece plansız olup, binaların bir kısmı seyrek bazıları ise bitişik şekilde inşa edilmişlerdir. Bu alanda iki ve üç katlı

²¹² Keleş, R., 1998, a.g.e, s.110.

yapılar bulunmasına karşın, binaların çoğunluğu tek katlıdır. Binaların, genelde sırt sırta ve çoğunlukla bitişik düzende olduğu ve 1-2 katlı binaların hâkim olduğu geleneksel yapı tarzına Çarşı Mahallesi'nde de rastlanabilmektedir (Fotoğraf 3.47).

Fotoğraf 3.46. Planlı yapılaşmanın görüldüğü alanlar arasında yer alan Yeşilkent'ten bir görünüm.

Fotoğraf 3.47. Kentin ilk yerleşim nüvesini oluşturan ve sık dokulaşmanın hâkim olduğu Kasımpaşa ve Tekke mahallerinden bir görünüm.

Mahalleler bazında konut alanlarını değerlendirecek olursak, 4 Eylül Mahallesi'nin, planlı ve düzenli bir konut gelişme alanına sahip olduğunu görürüz. Genel olarak siteler şeklinde inşa edilen binalar arasında boşluklar bulunmaktadır. Bu boşluklar, yeşil alan ve sitelerin kullanım alanları olarak değerlendirilmektedir. Planlı şekilde inşa edilen konut yapılarının bir kısmı 4-5 katlı, bir kısmı ise 8-9 katlıdır. Yediler Mahallesi'nde 1970'lerde kurulan işçi konutları, mahallenin planlı bir yapılaşma ile gelişmesine ortam hazırlamıştır. Bundan sonraki yıllarda da Yediler Mahallesi'nde gerek apartman, gerekse villa tarzı binalarla oluşan yerleşme dokusu planlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Konutlar birbirlerinden ayrı inşa edildiğinden, buralarda yapıların yoğunluğu azalmaktadır. Yeni Mahalle'nin 4 Eylül Mahallesi ile sınır oluşturduğu alanlarda, planlı bir yapılaşma görülürken, Kasımpaşa ve Tekke mahalleleri ile birbirlerine yaklaştıkları alanlarda geleneksel sık doku tarzına rastlanmaktadır.

Kentin eski dokuları arasında bahsedilmesi gereken bir konu da sit alanlarıdır. Kentteki sit alanlarının, ilk yerleşme nüvelerinden Kasımpaşa ve Tekke mahallelerinde toplandıkları görülmektedir. Sit alanları arasında Kasımpaşa Camii ve Külliyesi, Kasımpaşa Hanı, Atatürk İlkokulu, Tekke Camii, Kumral Abdal Türbesi vardır (Fotoğraf 3.48).

Fotoğraf 3.48. Atatürk İlkokulu binası, kentteki sit alanlarından biridir.

Kentte konut olarak kullanılan ve tarihî öneme sahip olan *Bozüyük Evleri* de ayrı bir öneme sahiptir. Genel olarak 18. ve 19. yüzyılın izlerini taşıyan bu konutların bir kısmı restore edilmiş (Fotoğraf 3.49) bir kısmı ise kentin organik dokusu arasında harabe olmaya terk edilmiştir (Fotoğraf 3.50). Söz konusu evlerden sokağa veya caddeye *koca kapı* adı verilen büyük dış kapıdan çıkılmaktaydı. Evlerin bodrum, odunluk, kömürlük ya da kiler gibi bölümlerine ise ev içerisinden merdivenle inilmekteydi.

Fotoğraf 3.49. Kasımpaşa Mahallesi'nde restore edilmiş bir eski Bozüyük evi.

Toplam 1052 ha.lık kentsel kullanım alanlarının %26.3'ünü konut alanları oluşturmaktadır. Kentteki bina sayısının 7901, hane sayısının ise 15376 olduğu göz önüne alınırsa, Bozüyük kentinde bina yoğunluğunun (bina sayısı/yüzölçümü) 7.5, konut yoğunluğunun ise (hane sayısı/yüzölçümü) 14.6 olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 3.56). Bina yoğunluğunun en fazla olduğu mahalle, hektara 16.2 bina ile Kasımpaşa Mahallesi'dir. Gerek yatay gelişimini tamamlamış olması, gerekse kentin en merkezi konumunda yer alması nedeniyle yoğun bir yapılaşma görülmektedir. Bu yoğunluk değerinin fazla olmasında yüzölçümünün az olmasının da etkisi vardır. Kentte bina yoğunluğunun en az olduğu mahalle ise hektara 1.3 bina ile 4 Eylül Mahallesi'dir. Kentin yeni gelişim alanı ve yüzölçümü açısından en büyük mahallesi olması nedeniyle

bina yoğunluğu 4 Eylül Mahallesi'nde düşüktür. Kentin konut yoğunluğunun mahallelere göre dağılımında, bina yoğunluğu ile bir paralellik olduğu göze çarpmaktadır.

Fotoğraf 3.50. Eski Bozüyük evlerinin bir kısmı restore edilirken, bir kısmı da bakımsızlıktan dolayı, harabe olmaya terk edilmiştir.

Tablo 3.56. Bozüyük kentinde mahallelere göre konut ve bina yoğunluğu.

Mahalle Adı	Yüzölçümü (ha)	Hane Sayısı	Aile Konut Yoğunluğu hane sayısı/ha.	Bina sayısı	Bina Yoğunluğu Bina sayısı/ha.
Çarşı	188.2	2 667	14.2	1477	7.8
Kasımpaşa	83.4	2 127	25.5	1356	16.2
Tekke	76.5	1 450	18.9	1012	13.2
Yediler	135.5	2 531	18.7	1894	13.9
Yeni	183.3	4 664	25.4	1679	9.2
4 Eylül	385.1	1 937	5.0	483	1.3
Toplam	1052	15 376	14.6	7901	7.5

Kaynak: Sağlık Ocakları ETF'leri ile Bozüyük Belediyesi Araştırma ve Değerlendirme Raporu.

Sonuç olarak Bozüyük kentinde konutların en yoğun olduğu yerlerin, kentin ilk yerleşim nüvelerini oluşturan Kasımpaşa ve Tekke mahalleleri ile son zamanlarda TOKİ

ve özel teşebbüslerle yapılan kooperatiflerin yoğun olarak bulunduğu Yediler Mahallesi olduğu göze çarpar. Söz konusu mahallelerden Kasımpaşa Mahallesi'nin çevresi diğer mahallelerle çevrili olduğu için, Tekke Mahallesi ise topoğrafya koşulları nedeniyle yatay gelişimlerini tamamlamış olup, mevcut sınırlarını korumaktadırlar.

3.2.4.2. Park ve Yeşil Alanlar

Bozüyük kenti kentsel kullanım alanlarının %0.5'ini parklar ve yeşil alanlar oluşturmaktadır. Bu alanlardan en büyüğü, Osman Gazi Parkı ve Kültür Merkezi olup, kanal boyunca uzanış göstermektedir (Fotoğraf 3.51.,3.52). Yeni Mahalle ve Kasımpaşa Mahallesi sınırlarında bulunan bu park, çevresindeki oturma alanları, çocuk oyun alanları, kafeteryaları, yürüyüş parkurları ile kentlilerin önemli dinlenme alanlarından biridir.

Fotoğraf 3.51., 3.52. Kentin en büyük yeşil alanı ve sosyal tesislerini içeren parkı olan Osman Gazi Parkı'ndan görünüm.

Kentteki diğer parklar ise; Kasımpaşa Camii'nin hemen yanındaki Cemalettin Köklü Parkı, Yeşilkent'teki Mehmet Talat Bakkalcıoğlu Parkı ve eski cumartesi pazarının olduğu yerdeki Şeyh Şamil Parkı'dır. Sayılan parklar içerisinde en hareketlisi, kentin merkezinde bulunan ve gün içerisinde çok fazla insanın gittiği Cemalettin Köklü Parkı'dır (Fotoğraf 3.53).

Toplam 56.000 m² park ve yeşil alanın yer aldığı Bozüyük kentinde kişi başına 1.03 m² yeşil alan düşmektedir. Bu değer, nüfusu 45.000 ile 100.000 arasında olan kentler için öngörülen değerlere göre (kişi başına 10 m²) oldukça düşüktür.

Fotoğraf 3.53. Kent merkezinde yer alan ve içinde aile çay bahçesinin bulunduğu Cemalettin Köklü Parkı.

Bunlardan başka kent dışında yer alan Türbün Mesire Alanı, kentlilerin hafta sonları boş vakitlerini değerlendirdikleri önemli bir piknik alanıdır. Söz konusu mesire alanı, gerek kente yakın olması, gerekse temiz havası, spor alanları ve piknik alanlarıyla kentlilerin cazibe merkezi hâline gelmiştir. Kentte yapılan gözlemlerde ve mülakatlarda kentlilerin büyük bir kısmının hafta sonları kente çok yakın olan mesire alanlarına ve bir kısmının ise ilçe sınırlarındaki farklı yaylalara dinlenme ve eğlence amaçlı olarak gittikleri anlaşılmıştır. Bu bağlamda kent içerisindeki yeşil alanların yetersiz oluşunun, kentte yaşayanlar için pek de olumsuz olduğu söylenemez.

3.2.4.3. Spor ve Kültürel Tesis Alanları

Kentsel kullanım alanları içerisinde %1.1'lik paya sahip olan spor alanları 11 ha.lık alan kaplamaktadır. Kişi başına toplam 2.02 m² spor alanının düştüğü Bozüyük kentinde bir adet 4200 seyirci kapasiteli çim yüzeyli stat (Fotoğraf 3.54), bir adet 400 seyirci kapasiteli spor salonu, iki adet çim yüzeyli futbol sahası, iki adet toprak saha, bir

adet açık yüzme havuzu bulunmaktadır.²¹³ Bunların yanı sıra inşaatı devam eden 1000 seyircili bir adet kapalı yüzme havuzu, bir adet gençlik merkezi binası, bir adet kamp eğitim merkezi, bir adet atış poligonu ve açık spor tesisleri bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.54. Kent stadından bir görünüm.

Kentin önemli kültürel tesis alanlarından biri olan sinema, Kasımpaşa Mahallesi'nde bulunmaktadır. Burası aynı zamanda kentin en büyük parklarından olan Osman Gazi Parkı ve Kültür Merkezi içerisinde yer almaktadır. Yeni Mahalle'de Seramik Fabrikası batısından başlayan Osman Gazi Parkı, batıya doğru kanal boyunca uzanan yeşil alanları, çim spor sahaları, yürüyüş parkurları, kafeterya ve dinlenme alanları ile Kasımpaşa Mahallesi sınırlarındaki İtfaiye Müdürlüğü'ne kadar devam eden geniş bir sahayı kaplamaktadır. Söz konusu alanın, kentin en önemli rekreasyon alanı olduğunu söyleyebiliriz.

3.2.4.4. Mezarlık ve Dereler

Kentsel kullanım alanının %1'ini oluşturan mezarlık, kentin güneyinde Yediler Mahallesi sınırlarında Saraycık köyü yolu üzerinde, yola eğimli bir arazide bulunmaktadır. Toplam 10.7 ha alan kaplayan Bozüyük Asri Mezarlığı, sahip olduğu

²¹³ İlçe Gençlik ve Spor Müdürlüğü ve Bilecik İl Gençlik ve Spor Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

boş arazisi ile kentin ihtiyacını bir süre daha karşılayacaktır. Kentin güney ucunda bulunan ve kırsal araziden oluşan yer, mezarlık için uygundur.

Kent içerisinden geçen kanallar ve dereler ise 23.6 ha alan kaplamakta olup, kentsel kullanım alanlarının %2.2'sini oluşturmaktadır. Bu alanların önemli bir kısmının çevresi, yeşil alan yapılmış olup, halkın dinlenme ve eğlenme yerlerine dönüştürülmüştür. Kentin önemli parklarından olan Osman Gazi Parkı buna örnek olarak gösterilebilir.

3.3. Bozüyük Kentinin Etki Bölgesi ve Ülke Kentsel Kademelendirmedeki

Yeri

Kent, resmi ve özel binaları, cadde ve sokakları, parkları vs. ile insan topluluklarının coğrafi peyzaj üzerinde hak ettikleri beşeri tesislerdir. Hemen belirtmek gerekir ki, bulunduğu çevre içerisinde kentleri yalnız olarak ele almamak gerekir. Çünkü kentler çevrelerinden tecrit edilmiş halde bulunan yerleşme noktaları değildir. Aksine yakın çevreleri ve hinterlandları ile sıkı kültürel ve iktisâdi ilişkileri bulunan insan topluluklarının yoğunlaşma sahalarıdır. Bu bağlamda, bir kentin büyüklüğü ve önemi; o kentin etki sahasının, özellikle iktisâdi etki sahasının genişliği ve önemi ile orantılıdır.²¹⁴ Bilindiği gibi kentler sadece bünyelerindeki nüfusa değil, yakın veya uzak çevresindeki nüfusa da hizmet götürecek, *fonksiyonel etki bölgeleri* oluştururlar. Bu ise kent yerleşmelerini kır yerleşmelerinden ayıran temel bir özelliktir. Zira kırsal yerleşmelerde genellikle tek bir fonksiyon (tarım) önem taşıdığı halde, kentsel yerleşmelerde çeşit ve sayı bakımından fonksiyonların arttığı dikkati çeker.²¹⁵ Kentsel merkezler, belirli bir etki alanı içinde, o alanda yaşayan nüfusun ekonomik, yönetim, teknik, kültürel vb. gibi ihtiyaçlarını karşılayacak olan donatıların toplandığı merkezlerdir. Bu sistemde merkeze kentsel merkez, donatılardan yararlanan nüfusun oturduğu alana da etki alanı denmektedir.²¹⁶ Bunun yanı sıra kentler, çevresindeki kırsal alanlardaki halkın çeşitli ihtiyaçlarının karşılandığı hizmetlere sahiptirler. Çevresindeki sahanın odağı durumunda olan kentler, çeşitli hizmetleriyle çevresindeki alanı dolaylı veya doğrudan etkilemektedir. Bu hizmetler kent dışında ne kadar uzaklara yayılırsa,

²¹⁴ Göney, S., 1977, a.g.e., s.1-2.

²¹⁵ Yazıcı, H., 1995, a.g.m., s.200.

²¹⁶ Göçer, O., 1974, Şehrsel Merkezler ve Şehrsel Kademelenme, İTÜ, Mimarlık Fak, Şehrsel Bölgeler ve Ulaşım Kürsüsü Yay. No: 2, İstanbul, s.5-6.

kentin önemi o derece büyüktür.²¹⁷ Kentin önemini arttıran fonksiyonların bir yerleşmedeki çeşitliliği ve çokluğu, kentsel merkeziyetin ilk karakteri olarak kabul edilebilir.²¹⁸

Bir kentsel merkez olan Bozüyük kentinin de çeşitli fonksiyon sahaları mevcuttur. Daha önce *Kentsel Fonksiyonlar ve Fonksiyon Alanları* başlığında kentin etkisinin ulaştığı alanların hem sınırları ortaya konulmaya çalışılmış, hem de fonksiyonel özellikleri irdelenmiştir. Bu başlık altında verilen bilgiler ışığında idari yönden Bozüyük kentinin fonksiyonel etki sahası ile ekonomik, kültürel ve diğer fonksiyonların etki alanları örtüşmediği, yani farklı alanlara hitap ettiği belirtilmiştir.

Bilindiği üzere kır ve kent ilişkilerini geliştiren, kente merkeziyet gücü kazandıran fonksiyonların en önemlilerinden biri hiç kuşkusuz *yönetim fonksiyonudur*.²¹⁹ Bozüyük'ün merkezilik faktörüne sahip olması, 16. yüzyılda Kanunî Sultan Süleyman emrindeki Kasım Paşa tarafından kente yapılan camii ve külliyesinin inşası ile birlikte ortaya çıkmıştır. Çevresindeki dört köyün (*Arıklar, İçköy, Atkaydı, Çayköy*) söz konusu mekânın çevresine taşınması ile büyük bir köy konumuna gelmiştir.²²⁰ 19. yüzyıla gelindiğinde ise Bozüyük'ün idarî fonksiyonunda bir gelişme görülmektedir. Bu yıllarda nahiye merkezi olan Bozüyük, idari fonksiyon etki alanını 1926 yılında ilçe olmasıyla daha da genişletmiştir. Nüfusun artmasıyla birlikte Bozüyük'te ticarî faaliyetler, sanayi ve sosyo-kültürel fonksiyonlar önem kazanmış ve buna bağlı olarak da merkeziyet gücü artmıştır. Günümüzde Bozüyük kentinin yönetim alanı, 849 km² olup, bu alanda toplam 44 köy ve iki belediye örgütlü köy yerleşmesi mevcuttur. Bu alan içerisinde yaşayan 64.514 kişi Bozüyük kentinin idarî fonksiyonunun etki sahası içerisinde kalmaktadır. Kentin idari fonksiyonunun etki sahası sadece 849 km² ile sınırlı iken, eğitim, ticaret, sanayi ve sağlık fonksiyonu etki alanı komşu ilçelere hatta il merkezlerine kadar taşmaktadır.

Kentin etki sahasını genişleten en önemli fonksiyon, sanayi fonksiyonudur. Özellikle kentte gelişen taşta toprağa dayalı sanayi kuruluşları ile metal işleri ve makine sanayi kuruluşlarının ürettiği ürünler, hemen hemen dünyanın bütün kıtalarında alıcı

²¹⁷ Göney, S., 1977, a.g.e., s.3.

²¹⁸ Gottman, N., J., 1976, *Şehirsel Merkeziyetin Gelişmesi* (Çev:Nazmiye Özgüç), İstanbul Üniv. Yay. No:2087, Coğrafya Enstitüsü Yay.No:8, İstanbul, s.1-2.

²¹⁹ Güner, İ., 1997, a.g.m., s.86-87.

²²⁰ Can, M., 1986, a.g.e., s.14.

438 Sayılı Muhâsebe-i Vilâyeti Anadolu Defteri (937-1530), 1993, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yayın No:13, Ankara, s.145.

bulabilmektedir. Kentte üretilen önemli sanayi ürünleri, başta A.B.D, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Rusya, Yunanistan, İsrail, Dubai, B.A.E., Özbekistan, Suudi Arabistan, Avustralya gibi ülkelere pazarlanmaktadır. Söz konusu ülkelere pazarlanan ürünler arasında seramik ve vitrifiye ürünleri başta olmak üzere, su ısıtma sistemleri ve yüksek gerilim enerji kablosu gelmektedir. Bu bağlamda Bozüyük kentinin etki sahasının sanayi fonksiyonu sayesinde en üst sınıra eriştiğini söyleyebiliriz. Gerek ürünlerin yurt dışında ve yurt içinde pazarlanması, gerekse büyük sanayi kuruluşları için gerekli işgücünün bir kısmının Eskişehir ili İnönü ilçesinden temin edilmesi, Bozüyük kenti etki alanının ulusal ve uluslar arası bir boyut kazanmasına ortam hazırlamıştır.

Bozüyük kenti, sanayi ve kültürel fonksiyonları ile etki sahası her ne kadar yurt içi ve yurt dışında etkili olsa da, kentli nüfusun önemli bir kısmının, özellikle dayanıklı tüketim malları ile hazır giyim ürünleri başta olmak üzere, alışveriş için hafta sonları Eskişehir'i çok az bir kısmının da Bursa'yı tercih ettikleri bilinmektedir. Bunun en önemli sebebi daha önce *ticaret fonksiyonu ve fonksiyon alanları* başlığında bahsedildiği üzere, kentte büyük alışveriş merkezlerinin bulunmayışıdır. Bu nedenle kentlilere, söz konusu ihtiyaçlarını karşılamak üzere kente yakın olan ve büyük ticarî iş merkezlerinin bulunduğu Bursa ve Eskişehir kentleri daha cazip gelmektedir. Bu durum ise Bozüyük kentinin ticarî fonksiyonunda söz edilen kentlerin etki sahasına girmesi anlamına gelmektedir. Kentte Salı günleri kurulan pazar, hem Bozüyük'ün köylerinden gelen köylülerin, hem de farklı illerden gelen pazarcıların oluşturduğu önemli bir ticarî faaliyettir. Kentteki ticarî hayatın kent nüfusuna orantılı bir şekilde gelişmemesinin sebebi, Bursa ve Eskişehir gibi merkezlere yakınlığı ve bu kentlere ulaşımın kolay olmasıdır. Her ne kadar kentin yönetim alanındaki köylerden alışveriş amacıyla gelenler olsa da, yapılan alışverişin büyük kısmının haftanın bir gününde kurulan pazardan yapılması, ticarî aktiviteyi zayıf bırakmıştır.

Ülke bazında yapılan etki alanı çalışmasında, Bozüyük kenti, yarıçapı 21 km. ve etki alanı 800 km² olan 3. *Kademe Ticaret ve Hizmet Merkezi* olarak gösterilmektedir. İlçe içerisindeki kırsal yerleşmelerden başka, Söğüt ve Gölpazarı ilçeleri de Bozüyük etki alanı içinde yer almaktadır. Yine bu çalışmada Bozüyük kentinin, 4. kademedeki Eskişehir, 5. kademe merkez Bursa, 6. kademedeki İzmir ve 7. kademedeki İstanbul'un

etki alanında bulunduğu belirtilmektedir.²²¹ Kentin etki sahasına Söğüt ve Gölpazarı ilçelerini de dâhil ettiğimizde, Bozüyük kentinin toplam 1.762 km² etki alanına sahip olduğu ve 88.657 kişiyi etki sahasında bulundurduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu etki alanı tespit edilirken, kentin en önemli fonksiyonu olan ve Bozüyük'e esas niteliğini kazandıran sanayi faaliyetleri pek dikkate alınmamıştır.

D.P.T'nin 2004 yılında yayınladığı *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*'na göre, her ile bağlı bulunan ilçeler arasında en gelişmiş, genellikle her ilin merkez ilçesi olarak görülmektedir. Bununla beraber, aynı il sınırları içinde merkez ilçe dışındaki bazı ilçelerin merkez ilçeden daha gelişmiş oldukları görülmektedir. Bağlı bulundukları ilin merkez ilçesinden daha gelişmiş olan ilçeler; Merzifon, Didim, Kuşadası, Bandırma, Bozüyük, Kığı, Tatvan, Bozcaada, İskenderun, Abana, Lüleburgaz, Körfez, Gebze, Marmaris, Bodrum, Çorlu, Marmara Ereğlisi, Çerkezköy ve Ereğli ilçeleridir.²²² Dolayısıyla Bozüyük kentinin gerek nüfus olarak gerekse gelişmişlik yönünden bağlı bulunduğu il olan Bilecik'ten daha ileri seviyede olduğu ortaya çıkmaktadır.²²³ Zaten aynı araştırmada ülkemizdeki merkez ilçelerin de dâhil edildiği sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında, Bozüyük kentinin, 2. gelişmişlik grubunda yer aldığı ve 1,71347 sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksiyle 51. sırada olduğu görülmektedir. Bozüyük'ün bağlı bulunduğu il merkezi olan Bilecik, yine 2. gelişmişlik grubunda yer alıp, 1,21727 gelişmişlik endeksi ile 85. sırada; Bozüyük'ün batısındaki İnegöl, 2. gelişmişlik grubunda yer alıp, 1,36120 gelişmişlik endeksi ile 73. sırada; doğusundaki İnönü ise, 3. gelişmişlik grubunda olup, 0,45294 gelişmişlik endeksi ile 196. sırada yer almaktadır.²²⁴ Aynı çalışmada, Bozüyük kentinin kentleşme oranı, ülkemizdeki 872 ilçe merkezi arasında %77.99 ile 43. sırada gelmektedir. Buna karşılık Bilecik merkez ilçenin kentleşme oranı %64.44 ile 140. sırada, İnegöl %56.80 ile 209. sırada İnönü ise %55.51 ile 221. sırada bulunmaktadır.²²⁵ Bu bağlamda Bozüyük kentinin bulunduğu konum itibarıyla çevresindeki yerleşmelere nazaran kentleşme sürecini daha hızlı ilerlettiğini söyleyebiliriz.

²²¹ Bozüyük Kenti, Araştırma ve Değerlendirme Raporu, 2007, Barlas İmar Planlama Ltd.Şti., Ankara, s.15.

²²² Dinçer, B., Özaslan, M., 2004, İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, DPT, Ankara, s.51-52.

²²³ TÜİK'in 2007 yılında yapmış olduğu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre, Bozüyük kenti 64.514, Bilecik kenti ise 63.075 nüfusa sahiptir.

²²⁴ Dinçer, B., Özaslan, M., 2004, a.g.e., s.110-114.

²²⁵ Dinçer, B., Özaslan, M., 2004, a.g.e., s.1149, 154, 166.

Türkiye'nin 1950'lerden sonra tanık olduğu hızlı kentleşme olgusu büyük kentlerde daha çok yığılma şeklinde gerçekleşmiş olup, çoğu kentte de hizmetler sektöründe çalışanların artması ile meydana gelmektedir.²²⁶ Ancak Bozüyük kentinin kentleşme sürecinde hizmetler sektöründen ziyade, hiç kuşkusuz sanayi kuruluşlarının varlığı ile önemli kara ve demiryolu güzergâhında bulunması daha etkili olmuştur. Zira ülkemizde kentleşme hareketlerinin süratlenmesinde gerek kara gerekse demiryollarındaki gelişme etkili olmuştur.²²⁷ Bozüyük kentinin de ulaşım açısından çok önemli bir kavşak noktasında olduğu ve büyük pazarlara (İstanbul, İzmir, Ankara) yakın olduğu dikkate alındığında, kentleşme hareketlerinin bu faktörlere bağlı olarak hızlandığı söylenebilir.

²²⁶ Keleş, R., 1970, *Türkiye'de Şehirleşme Eğilimleri*, Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:XXV, Sayı:4, s.41-83, Ankara.

²²⁷ Serper, Ö., 1963-1964, *1950-1960 Devresinde Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri*, İktisat Fakültesi Dergisi, Cilt:24, Sayı:1-2, s.164.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.BOZÜYÜK KENTİNİN YERLEŞİM PLANI, FİZYONOMİSİ VE BAŞLICA KENTSEL SORUNLARI

4.1. Yerleşim Planı ve Şekillendiren Faktörler

Yerleşme; doğal çevre, insan ve onun eserlerinden oluşan bir mekân birimi olarak tanımlanabilir. Bu mekânın temel unsuru olan doğal çevre; jeolojik yapı ve relief, toprak, su kaynakları, atmosfer olayları ve iklim özellikleri ile bitki topluluklarından meydana gelir. Herhangi bir yerleşmenin kurulup gelişmesi ise; doğal çevrenin yerleşme birimine sağladığı imkânlarla ve kaynaklara bağlıdır. Doğal çevre unsurları ise, yerine göre farklı özelliklere sahip oldukları için, değişik bir yerleşme strüktürünü zorunlu kılar.²²⁸ Bunların yanı sıra, kent yerleşim planlarının belirli bir şekle girmesinde fiziki coğrafya (iklim, jeolojik, jeomorfolojik, hidrografik faktörler) ile beşeri coğrafya faktörleri (kent imar planları, kuruluş nedenleri, gelenek-görenekler, dinî faktörler, nüfusun sosyo-ekonomik durumu) önemli rol oynamaktadır.²²⁹

Bahsi geçen bütün bu faktörler, Bozüyük kentinin makroformunu kazanmasında ve kendine has konut tiplerine sahip olmasında etkili olmuştur. Kentin yerleşim planının ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kentin fizyonomisinde rol oynayan en önemli doğal faktör, Sakarya nehrinin önemli kollarından Karasu'nun GD-KB doğrultusunda açtığı vadidir. Yerleşmenin fizyonomisinde önemli bir yere sahip olan D-200 karayolunun, yaklaşık 300-400 m kuzeyinde yükselen ve KB-GD yönünde uzanan Kızıltepe (964 m), kentsel alanın kuzeye doğru genişlemesinde engelleyici bir rol oynamıştır. Az eğimli alanların karayolunun güneyinde olması, fiziksel gelişimin bu alanda nispeten daha yoğun olmasına ortam hazırlamıştır. Diğer taraftan kentin batısındaki Höyük Tepe (859 m), kentin batıya doğru ilerlemesine doğal bir engel olmuştur. Tepenin batısındaki alandan sonra ise yerleşmelerin daha seyrek olduğu gözlenmiştir.

Kentin fizikî coğrafya özellikleri etkisiyle gelişme gösteren beşerî faktörlerden de bahsetmek gerekir. Kentin günümüzdeki kuruluş alanını belirleyen en önemli beşerî faktör, 16. yüzyılda inşa edilen Kasımpaşa Camii ve İmarethanesi'dir. Hiç kuşkusuz

²²⁸ Koçman, A., 1991, *İzmir'in Kentsel Gelişimini Etkileyen Doğal Çevre Faktörleri ve Bunlara İlişkin Sorunlar*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı:3, s.102, Ankara.

²²⁹ Bayhan, İ. H., 1969, *Şehir Planlaması*, İskender Matbaası, İstanbul, s.13.

yerleşme, sonraki yıllarda, yine beşerî faktörlerden olan karayolu ve demiryolunun her iki yanında bir hat doğrultusunda uzayarak lineer bir form kazanmıştır. Bursa-Eskişehir karayolunun (D-200) her iki yanında uzayan yerleşmeler, Eskişehir istikametine doğru yaklaşık 14 km. boyunca uzamaktadır.

Kentin şekillenmesinde rol oynayan diğer beşerî faktörler ise kentteki resmi kurumlar ile sanayi kuruluşlarıdır. Sanayi kuruluşları, kentin doğuya doğru şekillenmesinde önemli bir yere sahipken, adliye binası, ilçe jandarma komutanlığı gibi resmi kurumlar kentin batıya doğru gelişmesinde rol oynamışlardır. Söz konusu tesislerin büyük bir çoğunluğunun yol kenarında konuşlandırılması, kent planının çizgisel doğrultuda şekillenmesine ortam hazırlamıştır.

Kent imar planlarının da kentin fizyonomisinin oluşmasında katkıları vardır. Bozüyük'te ilk imar planı 1944 yılında yürürlüğe girmiştir. Bir sonraki imar planı ise 1966 yılında yapılmıştır. Ancak her iki planın da ana kararlarına ilişkin bilgi bulunamamıştır. 1982 yılında yeni bir imar planı yapılmışsa da, hızlı nüfus artışı nedeniyle, kentin güneyinde bugünkü çevre yolu ve merkez arasındaki saha ile kentin doğusundaki sanayi alanları ile merkez arasında 150 ha'lık alan da imara açılarak konutlar inşa edilmiştir. Bu bağlamda bugünkü asıl gelişme alanının temellerinin bu imar planında alınan kararlarla da bağlantılı olduğu ortaya çıkmaktadır. 1996 yılında yapılan Bozüyük kenti imar planında ise, kentin gelişme alanının Yeşilkent'e kaydırılması planlanmıştır. Bu nedenle kente inşa edilecek TOKİ konutları için Yeşilkent uygun görülmüştür. Yine aynı imar planında kentin gelişme alanının, kuzey ve batıdaki doğal faktörler doğuda ise sanayi tesisleri nedeniyle güneye doğru olabileceği belirtilmiştir. 2007 yılında yapılan imar planında ise, uzun vadede kentin makroformunu etkileyecek faktörlerin, topoğrafya, orman mülkiyeti ve korunacak tarım alanları olduğu belirtilmiştir. Yine aynı planda, sanayi tesislerinin uzun vadede çevresine konut çekme ihtimalinin son derece kuvvetli olmasına rağmen, karayolunun güneyinin korunacak tarım alanı olması dikkate alınarak bu alanlarda gelişme önerilmemektedir.

Yapıların inşa tarzı ve birbirine olan mesafesi de kentin fizyonomisinde önemli rol oynamıştır. Eski organik dokunun yer aldığı Tekke ve Kasımpaşa mahalleleri, birbirine yakın inşa edilmiş meskenleri ve çok dar cadde ve sokaklarıyla, Cumhuriyet

öncesi yapılaşmanın göstergesi olan yerlerdir. 1940'lı yıllardan sonra ise cadde ve sokak sistemi imar altına alınarak, bir nizam ölçüsünde gerçekleştirilmiştir.

Bütün bu doğal ve beşerî etmenlerden yola çıkarak, Bozüyük kentinin KB-GD yönünde yaklaşık 14 km uzanış gösteren lineer forma sahip, bir kent yerleşmesi olduğu anlaşılmaktadır.

4.2. Kentsel Altyapı ve Kentsel Sorunlar

İnsanların küçük bir alana doluşması, uzmanlık konularına yönelik muazzam bir talep artışını da beraberinde getirir. İnsanların caddelere, kent suyu şebekesine, kanalizasyon sistemlerine, çöplerin imhasına, polis korumasına, parklara, oyun alanlarına, hemşeri merkezlerine, okullara, kütüphanelere ve ulaşım sistemlerine ihtiyaçları vardır.²³⁰

Kentleşmenin beraberinde getirdiği sorunlardan biri altyapı hizmetleridir. Bir kentin işlevlerini görebilmesi, büyümesi ve gelişmesi için gerekli olan temel işgörü ve kolaylıklar olarak tanımlanan altyapı kavramı,²³¹ DPT tarafından yapılan tanımlamaya göre sosyal ve teknik olmak üzere iki alt başlıkta ele alınmaktadır. Buna göre *sosyal alt yapı*, sağlıklı bir çevre meydana getirmek amacı ile yapılması gereken eğitim, sağlık, dinî, kültürel ve idari yapılar ile park, çocuk bahçeleri gibi yeşil alanlara verilen genel isimdir. *Teknik alt yapı* ise elektrik, havagazı, içme ve kullanma suyu, kanalizasyon ve her türlü ulaştırma, haberleşme ve arıtım gibi servislerin temini için yapılan tesisler ile açık veya kapalı otopark kullanışlarına verilen genel isimdir.²³² Çalışmanın önceki bölümlerinde kentin farklı sosyal altyapı sorunlarına değinildiği için, kentsel altyapı başlığı altında, yol durumu, kentin içme suyu, kanalizasyonu, enerji ve yakıt durumu gibi konulara yer verilecektir.

İçme ve Kullanma Suyu: Yerleşmenin içme kullanma suyu ihtiyacı çeşitli kaynaklardan karşılanmıştır. 1931 yılında inşa edilmiş olan Kirazlar, Fırınpınar ve Yaylacık kaynakları üzerindeki kaptajlar büyük ölçüde ekonomik ömürlerini doldurmuştur. 1973 yılında İller Bankası tarafından açılmış olan iki adet derin kuyu da artık meskûn saha içinde kalmış olup, kullanılmamaktadır.

²³⁰ Weber, M., 2003, Şehir, Modern Kentin Oluşumu, Bakış Yayınları, İstanbul, s.12.

²³¹ Keleş, R., 1998, Kent Bilimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, s.17.

²³² Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik, <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/html/yonetmelik3.htm>, 18.02.2008.

Kentte yaşayan halk, içme ve kullanma suyunu kent suyu şebekesi bağlanmadan önce açtıkları kuyular ve artezyenlerden temin etmekteydi. Günümüzde (2007) kent şebekesini besleyen 1000 m³/sn'lik bir depo bulunmaktadır. Depoda toplanan su, Karasu kaynağından getirilmektedir. Söz konusu kaynaktan temin edilen su, hem konut ve iş yerlerinin hem de kentteki sanayi tesislerinin ihtiyacını karşılamaktadır.

1985 yılından beri yerleşmenin içme suyu ihtiyacı Karasu kaynağından sağlanmaktadır. 1993 yılında İller Bankası tarafından tasdik edilen *Bilecik Grubu İçme Suyu Projesi*, Karasu kaynağından Bozüyük, Bilecik, Söğüt, Pazaryeri, Osmaneli ilçeleri ile Bayırköy ve Çaltı beldelerine içme suyu iletim hattı projesidir.

Kentte 1983 ve 1996 yıllarında yapılan hatların tamamında borular çelik olup, eski hatlardan 4 km'lik bir kesimi asbestle kaplıdır. Kentte 19.392'si aktif, 278'i kapalı olmak üzere toplam 19.670 içme suyu abonesi mevcuttur. Bunların 17.460'ı konut, geriye kalan 2.210'u ise ticarethaneler, resmi daireler ve sanayi kuruluşlarına aittir.²³³

Kanalizasyon: Kentin kanalizasyon projesi, 1988'de İller Bankası tarafından yapılmıştır. Ancak geçen süre içinde kentin büyümesi ile yeni bir proje yapılmamış, mevcut sisteme eklentiler yapmak suretiyle şebeke geliştirilmiştir. Konutların büyük bir bölümü kanalizasyon şebekesine bağlıdır. Fosseptik kullanımı oldukça azdır. Ancak sanayinin gelişen ihtiyaçları da göz önüne alınınca, mevcut şebekenin kısa sürede yenilenmesi ve sağlıklı hale getirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Elektrik ve Yakıt: Kente elektrik Seyitömer'den gelen 154 kW'lık ana enerji nakil hattı ile sağlanmaktadır. 4 Eylül Mahallesi'ndeki ana trafodan kent içine ve çevre yerleşmelere genelde 35.4 kW'lık hatlarla dağıtım yapılmaktadır. Kentte tüm konutlarda elektrik bulunmaktadır. Enerji hatlarının yer üstünde olması, hem güvenlik açısından tehlike arz etmekte, hem de kent görüntüsüne yakışmayan bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle hatların yer altına alınması faydalı olacaktır.

Kentte enerji üretimi yapan Akenerji Elektrik Üretimi Otoprodüktör Grubu A.Ş.'ye bağlı Bozüyük santrali, 1997 yılında kurulmuştur. Doğal gazı BOTAS'tan, su ihtiyacını ise Bozüyük Belediyesi'nden temin eden santral, elektrik ve buhar enerjisi üretmektedir. Ürettiği enerjinin ¼'ü ile Bozüyük kentindeki sanayi tesislerinin ihtiyacını karşılayan santral, enerjinin geriye kalan ¾'lük kısmını ise TEDAŞ'a aktarmaktadır. Tesiste, 2006 yılında toplam 702.243.000 kWh elektrik üretilmiştir.

²³³ Bozüyük Kenti, Araştırma ve Değerlendirme Raporu, 2007, Barlas İmar Planlama Ltd.Şti., Ankara, s.101.

Kentte doğalgaz dağıtımına 2006 yılı içinde başlanmış olup, 2007 yılı itibariyle kentin %70'ine doğalgaz bağlanmıştır. Bu binalarda ısınma ve mutfak ihtiyaçları için doğalgaz kullanılırken, diğer binalarda tüp gaz ve diğer yakıtlar kullanılmaktadır. Yine bu binalarda ısınma için kullanılan kömür, kentteki 10 esnaf tarafından satılmaktadır. Hiç kuşkusuz kentin tamamının doğalgaz ile ısıtılması ile kentteki hava kirliliği azalacaktır.

Ulaşım ve Haberleşme: Bozüyük'ün kent içi ulaşımında en önemli aksı, kabaca KB-GD istikametinde uzanış gösteren D-200 karayolu güzergahıdır. Bu yol artık tamamen bir kent içi yol niteliğine gelmiş olup, kentler arası trafik ile kent içi trafiğini kaldıramamaktadır. Yeni yapılan çevre yolu kentin güneyinden geçmekte olup, 2008 yılı Temmuz ayında hizmete açılmıştır. Her ne kadar çevre yolu hizmete açılmış olsa da kentin güneyindeki Yediler ve Çarşı mahallelerini doğu-batı istikametinde ikiye böldüğü için, beraberinde birtakım sorunları da getirmiştir. Çevreyolu boyunca, çevreyolunun Saraycık yolu kesişimi üzerinde sadece bir alt geçidin olması, mahalleler arasında kuzey-güney geçişleri için sorun teşkil etmektedir. Kentin yerleşim alanında başka önemli bir aksın olmaması, Bozüyük'ün en önemli altyapı sorunlarından birini teşkil etmektedir. Her ne kadar yeni yapılaşmanın olduğu; 4 Eylül Mahallesi ve Yediler Mahallesi Yeşilkent'te, planlı yollar açılrsa da kent genelinde taşıyıcı ana akslar ve planlı bir yol şebekesi bulunmamaktadır.

Kent içi trafikte değinilmesi gereken sorunlardan biri kenti ikiye bölen demiryolu ve D-200 karayolu güzergahında yayalar için alt geçitlerin olmayışıdır. Aynı durum motorlu araçlar için de söz konusu olduğundan, kentin doğu ve batısına birer tane olmak üzere iki araç alt geçidinin de inşa edilmesi hâlinde bu sorunun çözüleceği kanaatindeyiz.

Ulaşım fonksiyonu konusunda ayrıca söz edildiği gibi, kentte yeterli bir otoparkın olmaması, kentler arası ulaşımında Bozüyük için önemli bir eksikliktir. Kentin önemli karayolu bağlantılarının yanı sıra demiryoluna da sahip olması, ulaşım bakımından elverişli bir konumda yer aldığını söyleyebiliriz. Kente en yakın hava alanı yaklaşık 75 km. uzaklıkta bulunan Bursa-Yenişehir Hava alanı'dır.

Kent içindeki yolların kaplama durumu incelendiğinde yolların çoğunluğunun asfalt olduğu görülmektedir. Asfalt yollar %77.2'lik oranla en büyük paya sahipken, toprak yolların oranı %12.8 olup bunu %8.8 ile stabilize yollar takip etmektedir (Tablo

4.1). Toprak ve stabilize yollar daha ziyade, yeni inşa edilen kesimlerde ve dış kesimlerde görülmektedir.

Tablo 4.1. Bozüyük kentinde yolların kaplama cinslerine göre dağılımı (%).

Kaplama Cinsi	Alan %'si
Asfalt	77.2
Toprak	12.8
Stabilize	8.8
Parke	1.2
Toplam	100.0

Kaynak: Bozüyük Kenti, Araştırma ve Değerlendirme Raporu, 2007, Barlas İmar Planlama Ltd.Şti., Ankara, s.99.

Kentte haberleşme hizmetleri PTT, Türk Telekom ve GSM operatörleri aracılığıyla sürdürülmektedir. Bozüyük'te 1947'de kurulan ilk telefon santrali, 30 abone kapasitesine sahip manüel bir santral idi. 1984 yılına kadar bu santralle çalışan Bozüyük PTT'si, bu tarihten sonra otomatik sisteme geçmiş ve abone sayısını arttırmıştır.

Bozüyük'te, ülkemizde hizmet veren bütün GSM operatörlerinin baz istasyonları bulunmaktadır. Bu baz istasyonlarının önemli bir kısmı, kentin batısında bulunan Höyük Tepe'de bulunmaktadır. Baz istasyonlarının bir kısmının bazı binaların üstlerine yerleştirildiği gözlemlenmiştir. Baz istasyonlarının yaydığı radyasyondan dolayı toplum sağlığına yönelik olumsuz etkilerinin olduğu bilinmesine rağmen, bu önemli noktanın göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Bozüyük'te iletişim hizmetlerine yönelik faaliyet gösteren Telekom Müdürlüğü'nün 2007 yılı verilerine göre, Bozüyük kentinde 14 485 mesken, 2247 iş olmak üzere toplam 16732 telefon abonesi mevcuttur. İletişim konusunda hizmet veren diğer bir merkez ise PTT'dir. Bozüyük ilçe merkezi ve bütün köyleri kentler arası ve uluslar arası telefon görüşmelerine açıktır. Bozüyük-Eskişehir arasında 46 kanallı bir Link hattı (telgraf-teleks) mevcuttur.

Temizlik Hizmetleri: Kentteki çöpler her gün düzenli bir şekilde belediye tarafından toplanmaktadır. Belediye'nin bu amaçla kullandığı üç adet 7 m³'lük çöp kamyonu günde 13 sefer ve iki adet 13 m³'lük çöp kamyonu günde dört sefer, üç ton kapasiteye sahip kül arabası ise günde dört sefer kentin altı mahallesinde temizlik yapmaktadır. Tıbbi atıklar ise haftada bir defa toplanmaktadır.

Kentte çöplerin toplanmasında herhangi bir sorun yaşanmazken, çöplerin imhası kent için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Toplanan çöpler, kentin yaklaşık 4 km. kuzeybatısında KB-GD doğrultusunda uzayan Hamidiye vadisine dökülmektedir

(Fotoğraf 4.1). Her ne kadar toplanan çöpler kentin uzağında bir bölgeye dökülse de, bu çöp döküm alanının yaklaşık 3 km uzunluğundaki Hamidiye vadisi tabanında bulunması, kentin batı kesimi için bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Söz konusu alanın kentin kuzeybatısında olması ve hâkim rüzgâr yönünün de KB olması, tehlikenin boyutlarını arttırmaktadır. Zira Bozüyük Meteoroloji İstasyonu'nun 31 yıllık gözlem sonuçlarına göre yıllık ortalama esme frekansı en yüksek yön %25.7'lik oranla kuzeybatıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, kentin çöplerin bulunduğu alandan gelen rüzgâr nedeniyle kötü kokulara maruz kalacağı kesindir. Bu nedenle bu alanın bir an önce temizlenmesi ve çöp imha sistemlerinin kurulması gerekmektedir.

Fotoğraf 4.1. Kentte toplanan çöpler, kentin yaklaşık 4 km. kuzeybatısında KB-GD doğrultusunda uzayan Hamidiye vadisinde dökülmektedir

Kentin çöplüğünde değişik zamanlarda 10 defa yangın çıkmış olup, çevreye yaydığı dumanlarla hava kirliliğine neden olmuştur. Bozüyük'ün alt yapı sorunlarından bahsederken son olarak itfaiye hizmetlerine de değinilmek gerekir. Bozüyük İtfaiyesi toplam 12 personeli ve üç aracı ile altı mahalleye hizmet vermektedir. 2007 yılı içerisinde kent ve yakın çevresinde, 19'u anız-ot, 15'i ev, 12'si araç, 10'u kent çöplüğü, 8'i iş yeri, 7'si baca (çatı), 5'i orman ve 5'i de trafik kazası olmak üzere toplam 81

yangın meydana gelmiştir. İtfaiyenin en çok sorun yaşadığı yerlerin Tekke Mahallesi ile Kasımpaşa Mahallesi'nin dar sokakları olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda geleneksel yerleşme dokusunun ağırlıklı olarak görüldüğü bu alanlar, plansız yapılaşmanın hâkim olması nedeniyle, acil müdahalelerde sorun oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra içinde çok büyük sanayi kuruluşlarının da yer aldığı 4 Eylül Mahallesi'nin doğusunda bir yangının ortaya çıkma ihtimali bile, çok büyük tehlikelere neden olabilir. Bu bağlamda gerek bahsi geçen alandaki sanayi kuruluşları için gerekse yeni kurulan BORSAB için yeterli düzeyde araç ve ekipmana sahip itfaiye teşkilatı kurulması gerekmektedir.

Bozüyük'ün ele alınması gereken önemli sorunlarından biri de hava kirliliğidir. Hava kirlenmesi genel anlamda, sanayi kuruluşlarında meydana gelen emisyonların yeteri kadar önlem alınmadan, atmosfere bırakılması, ulaşım araçlarından kaynaklanan egzoz gazlarının atmosfere verilmesi, çeşitli tesislerde ve konutlarda kullanılan özellikle fosil yakıtlardan ortaya çıkan partikül, duman, is, kükürt, azot oksitler ve hidrokarbonlardan oluşmaktadır.²³⁴ Kalkınmanın ana sektörlerinden biri olan sanayi ile çevre arasında çok yönlü ve birbirini etkileyen çok sıkı bir ilişki olup, bu etkileşimin yarattığı olumlu sonuçlar yanında, çevre koruma açısından önlemler alınmadığı ve uygun teknolojiler kullanılmadığı takdirde çevre üzerinde olumsuz sonuçlar doğuran bir kirlilik sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu durum kaynakların tahribine, çevrenin hızla kirlenmesine ve sanayi sektöründen beklenen yararların giderek azalmasına neden olmaktadır.²³⁵ Nitekim Bozüyük'teki taş-toprağa dayalı sanayi kuruluşları, kent içinden geçen yoğun araç trafiği, önemli derecede hava kirliliğine neden olmaktadır. 1996-2000 yılları arasında kentte yapılan hava kirliliği ölçüm değerlerinde, kükürt dioksit (SO₂) oranında 1999 yılına kadar azalma görülmüş, 2000 yılında ise tekrar artmıştır. Sağlık Bakanlığı'na göre hava kalitesi sınır değerlerinin, SO₂ (Kükürt dioksit) ve PM (Havada asılı partikül maddeler, 10 µ'dan daha küçük maddeler) için 150 µg/m³ (mikrogram/metreküp) olması gerekmektedir. Buna göre Bozüyük kentinde, 1996, 1997 yıllarında SO₂ oranının fazla PM oranının ise normal olduğu söylenebilir. 1998'den sonra ise SO₂ oranının normal değerlerde seyrettiği görülmektedir (Tablo 4.2).

²³⁴ Çevre ve Orman Bakanlığı, 2004, Türkiye Çevre Atlası, ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü, Çevre Envanteri Dairesi Başkanlığı, Ankara, s.50.

²³⁵ Çevre ve Orman Bakanlığı, 2004, a.g.e., s.50-51.

Tablo 4.2. Bozüyük'te kış dönemi 6 aylık SO₂ ve PM ortalama ölçüm değerleri (1996-2000).

Yıl	SO ₂ (µg/m ³)	PM (µg/m ³)
1995-1996 (Ekim-Mart)	179	51
1996-1997 (Ekim-Mart)	174	61
1997-1998 (Ekim-Mart)	---	52
1998-1999 (Ekim-Mart)	79	33
1999-2000 (Ekim-Mart)	122	39

Kaynak: DİE, 1996-2000 Çevre İstatistikleri.

4.3. Kentin Fizyonomisi

Bozüyük kentinin fizyonomisinden bahsetmeden önce, fizyonomi kavramının anlamını açıklamak yerinde olacaktır. Fransızca olan fizyonomi (physionomie) kavramı, *yüz çizgilerinin genel durumundan çıkan anlamı*²³⁶ ifade etmektedir. Bu kavram yerleşme coğrafyasında, yerleşmelerin şekilsel bileşenleri olarak tanımlanabilir.²³⁷

Yerleşmede yapılar ve mekânlar açısından bir kent estetiği bulmak mümkün değildir. Son yıllarda yapılan bazı meydan düzenlemeleri gibi çalışmalarla kente bir estetik getirilmek istenmişse de, plansız yapılaşma, yolların dar olması gibi nedenlerle bu çalışmalar mevzii düzeyde kalmıştır.

4.3.1. Konut Tipleri ve Nitelikleri

Oturulan ve barınılan yer anlamında kullanılan mesken veya konut,²³⁸ dünyanın insan tarafından işgali olayının en açık delili olarak da kabul edilebilir.²³⁹ Ülkemizde tarihî geçmişe sahip çoğu kent yerleşmesinde geleneksel ve modern tarzda inşa edilen konutlara rastlamak mümkündür. Bozüyük kenti de bu tür yerleşmelere bir örnek oluşturmaktadır. Geleneksel yapı tarzına, kentin ilk yerleşme çekirdeğini oluşturan Kasımpaşa ve Tekke mahallelerinde rastlanmakta iken, modern yapı tarzına yine aynı mahallelerdeki yenilenen binalarda ve 4 Eylül Mahallesi ile Yediler Mahallesi'nin Yeşilkent kısmı başta olmak üzere kentin diğer mahallelerinde görmek mümkündür.

Geleneksel tarzda inşa edilen konutların, yapı malzemesi çoğunlukla ahşap-karkas şeklindedir (Fotoğraf 4.2). Bu tür konutları Kasımpaşa Mahallesi'nde görmek

²³⁶ Türkçe Sözlük (9.Baskı), 1998, Türk Dil Kurumu Yay. No:549, Türk Tarih kurumu Basım Evi, Ankara, s.794.

²³⁷ Tolun-Denker, B., 1976, a.g.e., s.4.

²³⁸ Doğanay, H., 1997, a.g.e., s.27.

²³⁹ Tunçdilek, N., 1967, Türkiye İskân Coğrafyası, İstanbul Üniv.Edebiyat Fak. Yay. No:1283, Coğrafya Enstitüsü Yay. No:49, İstanbul, s.34.

mümkündür. Yine geleneksel tarzda inşa edilen konutlar arasında taş binalara da rastlamak mümkündür. Kentteki geleneksel tarz konutların bir kısmı bakımsızlıktan harabeye dönüşmüştür. Bir kısmı ise inşa edildiği dönemin önde gelen kişilere ait olduğundan ihtişamlı bir görünüme sahip olup, günümüze kadar korunabilmişlerdir. Günümüzde Çimse-İş Sendikası binası olarak kullanılan Köprülü Numan Ağa'nın evi, Köprülü Halit Ağa'nın evi, Hacı Topal'ın evi ve Atatürk'ün silah arkadaşlarından olan İbrahim Bey Köşkü bunlar arasında yer alır.

Fotoğraf 4.2. Bozüyük Evleri olarak bilinen ve 18.-19. yüzyılın izlerini taşıyan konutlardan bir görünüm.

Bozüyük'teki geleneksel konutların büyük bir kısmı, Bozüyük'te 1927 yılında meydana gelen bir yangınla, yok olmuş ve bu tarihi dokunun geriye kalan kısmı korunmaya çalışılmıştır.²⁴⁰ Konutların hemen hemen tamamının sokağa veya caddeye bakan kısımda inşa edilmesi, bahçelerinin bulunmaması, ana kapının sokağa açılması, tamamına yakınının iki katlı olarak inşa edilmesi ve çatı örtülerinin kiremit olması, Bozüyük geleneksel evlerinin özellikleri arasındadır. Geleneksel konutlarda görülen bir

²⁴⁰ Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Başbakanlık, Cumhuriyet Arşivi, Belge Tarihi:02.05.1928. Belge Kodu:30.10

diğer özellik ise cumbalı²⁴¹ oluşudur. Bu özellik Osmanlı mimarîsini yansıtan en önemli özelliklerden biridir. Söz konusu evlerden sokağa veya caddeye *koca kapı* adı verilen büyük dış kapıdan çıkılmaktaydı. Evlerin bodrum, odunluk, kömürlük ya da kiler gibi bölümlerine ise ev içerisinden merdivenle inilmekteydi.

Bozüyük Evleri'nin günümüzde yapılan modern mimarî tarza yansıdığını, geçmişten izler taşıdığını söyleyemeyiz. Ancak Osmanlı mimarisi ile inşa edilen bazı konutların ahşap ve betonarme olarak restore edildiği görülmektedir (Fotoğraf 4.3).

Fotoğraf 4.3. Geleneksel mimarinin en fazla görüldüğü yerler, kentin ilk yerleşim nüvesini oluşturan Kasımpaşa ile Tekke mahalleleridir. Fotoğrafta Kasımpaşa Mahallesi'nde bulunan ve restore edilmiş geleneksel bir konut görülmektedir.

Bozüyük'te 1944 yılında yapılan ilk imar planından sonra, geleneksel yapı tarzı, yerini modern görünümlü binalara bırakmıştır. Bu yıldan sonra 1966 ve 1982 yıllarında yapılan imar planları da kentin modern bir görünüm kazanmasında etkili olmuştur. Gelişen sosyo-ekonomik yapıya bağlı olarak, inşa edilen konutların yapı malzemesi de değişmiş ve mekânsal gelişim Tekke ve Kasımpaşa mahalleleri ile dairesel bir boyutta iken, karayolu çevresine kayarak lineer bir görünüme doğru ilerleme kaydetmiştir. Bu çizgisel doğrultuda karayolunun her iki yanında altı katlı binalar yükselmekte olup,

²⁴¹ Cumba: Yapıların üst katlarında, ana duvarların dışına, sokağa doğru çıkıntı yapmış balkon (Türkçe Sözlük).

kentin makroformunun bu doğrultuda ilerlemesini sağlamıştır. Karayolunun her iki yanında kat sayısı altı iken, iç kısımlara doğru giderek azalmaktadır. Karayolunun her iki yanında D-B istikametinde çizgisel doğrultuda uzanan bu binaların neredeyse tamamında zemin katlar ticaret fonksiyonu için ayrılırken, üst katlarda konutlar yer almaktadır.

Bir taraftan çizgisel doğrultuda gelişen alanlarda planlı yapılaşma görülürken, diğer taraftan da 1970’li yıllardan sonra özellikle sanayi kuruluşlarında çalışmak üzere kente gelenlerin oluşturduğu alanlarda plansız yapılaşma görülebilmektedir. Bu alan, İçköy mevki olarak bilinen Yediler Mahallesi’nin güneyidir. Her ne kadar yapı malzemesi olarak betonarme binalar inşa edilse de, görünüm itibarıyla kent yerleşmelerinden uzak bir tarz oluşturmakta ve kır-kent arası değişik bir yapılaşma görülmektedir. Yediler Mahallesi’nin güneyinde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden gelen halkın inşa ettiği konutların bir kısmında tuvaletin dışarıda olması, söz konusu konutların kırsal nitelikte olduğuna işaret eden delillerden biri olarak gösterilebilir.

Kentteki konutların taşıyıcı sistemi incelendiğinde, %14.4’ünün iskeletli yapı, %85.6’sının ise yığma bina olduğu anlaşılmaktadır. Yine bu yapıların inşa edildiği yapı malzemelerine göre dağılımında ise %79.6’sının tuğla, briket, çimento gibi modern inşa malzemelerinden yapıldığı ortaya çıkmaktadır (Tablo 4.3). Daha çok geleneksel konutların yapı malzemelerinden olan taş ve kerpiçten yapılan konutların oranı ise %17.4’tür.

Tablo 4.3. Binaların taşıyıcı sistemi ve yapı malzemesine göre dağılımı.

	Beton	Briket	Tuğla	Taş- Kerpiç	Diğer	Toplam	%
İskelet	6	-	1112	3	19	1140	14.4
Yığma	-	341	4828	1374	218	6761	85.6
Toplam	6	341	5940	1377	237	7901	100.0
%	0.1	4.3	75.2	17.4	3.0	100.0	

Kaynak: Bozüyük Kenti, Araştırma ve Değerlendirme Raporu.

Bozüyük’teki konutların tamamına yakınında çatı örtüsü mevcut olup, çatı örtüsü olarak kiremit kullanılmaktadır. Kentin, *yarı kurak İç Anadolu iklimi* ile *yarı nemli Marmara iklimi* arasında bir geçiş bölgesinde yer alması, kentteki yapılarda çatı örtüsünü zorunlu kılmıştır. Ortalama karla örtülü gün sayısının 40.6 günü ve yıllık

ortalama yağış miktarının 485.4 mm'yi bulduğu Bozüyük'te çatı örtülerinin eğimli oluşunda doğal faktörler etkili olmuştur. Bu faktörler aynı zamanda kentin geleneksel konutlarında görülen sivil mimariyi de şekillendirmiştir. Bunların yanı sıra kentte gelişen taşta toprağa dayalı sanayi kollarından kiremit sanayisinin, çatı örtüsünün kiremit olmasında rolü olduğu söylenebilir.

Kentteki konutların kat sayısı incelendiğinde, konutların %95.4'ünün dört ve daha az katlı olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 4.4, Şekil 4.1). Tekke ve Kasımpaşa mahallelerinde 1-3 katlı binalar yoğunlukta iken yeni yapılaşmaların devam ettiği Yediler, Yeni ve 4 Eylül mahallerinde çok katlı binalara rastlanabilmektedir. Özellikle kentsel gelişimin ileri düzeyde olduğu 4 Eylül Mahallesi'nde dokuz katlı binalar da bulunmaktadır (Fotoğraf 4.4, 4.5). Söz konusu alanların depremsellik açısından ikinci derecede riskli olmaları, bu olumsuz durumu nispeten azaltıcı etki yapmaktadır.

Fotoğraf 4.4., 4.5. 4 Eylül Mahallesi, kentsel gelişimi en hızlı olan yerleşim alanlarından olup, yeni yapılaşmalarda çok katlı binalar göze çarpmaktadır.

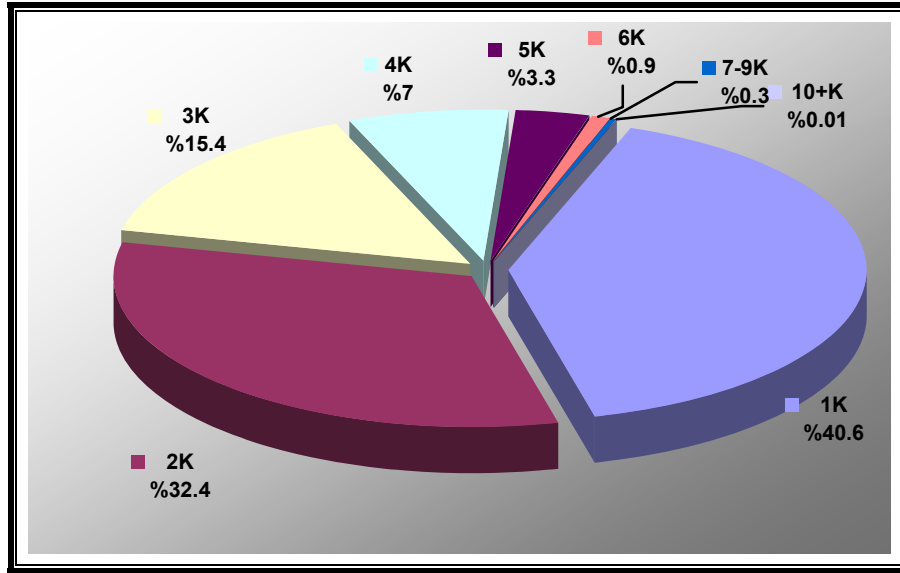
Tablo 4.4. Bozüyük kentindeki binaların kat sayıları.

Kat Sayısı	1	2	3	4	5	6	7-9	10+	Toplam
Bina Sayısı	3214	2560	1216	550	263	72	25	1	7901
Yüzdesi	40.6	32.4	15.4	7.0	3.3	0.9	0.3	0.01	100.0

Kaynak: Bozüyük Kenti, Araştırma ve Değerlendirme Raporu.

Kentteki konutları nitelik açısından inceleyecek olursak, konutların önemli bir bölümünün 100-120 m² genişlikte ve üç oda bir salon oldukları görülür. Kentin ilk yerleşim nüvelerinden olan ve oldukça sık dokusuyla dikkati çeken Tekke Mahallesi'nde konutların yaklaşık %70 gibi önemli bir kısmında tuvaletler, konutun dışında inşa edilmiştir. Bu alan dışındaki tüm yerlerde tuvalet konutun içerisinde bulunmaktadır.

Bozüyük’e dışarıdan göç edenler çok olduğu için kiralık konut oranı da oldukça yüksektir. Kira miktarları, mahallelere ve konut tiplerine bağlı olarak değişmektedir. En düşük kira miktarlarına, kentin en plansız yerleşim alanını oluşturan Tekke Mahallesi’nde rastlanmaktadır. Bu mahallenin sık dokulu bölümlerinde tuvalet, genelde konutların dışında inşa edilmiştir. Bu tür meskenlerde aylık kira tutarları 2007 yılı itibariyle 50 YTL civarında iken, aynı mahallelerdeki kaloriferli yeni yapılarda 200 YTL’ye kadar yükselmektedir. Konutlarda aylık kira tutarları; Yeni Mahalle, Yediler Mahallesi (Yeşilkent) gibi mahallelerdeki apartmanlarda 200-350 YTL iken, 4 Eylül Mahallesi’ndeki site içinde yeni ve kaloriferli konutlarda 450 YTL’ye kadar çıkmaktadır (Tablo 4.5).

Şekil 4.1. Bozüyük kentinde yer alan binaların kat sayıları.

Kentteki konutların mülkiyet durumundan söz etmek gerekirse, konutlarda oturanların %64.4’ünün ev sahibi olduğu, %33.7’sinin ise kiracı olduğu görülür. Geriye kalan %1.9’luk kısım ise kamu ve özel kuruluşlara ait lojmanlarda ikamet etmektedir. Kentin yeni gelişim sahalarından 4 Eylül Mahallesi ve Yediler Mahallesi’nin Yeşilkent civarı, genelde kentin diğer mahallelerinde oturan kişiler tarafından yaptırılan yeni konutlardan oluştuğu için, bu alanlardaki konutların büyük bir bölümü oturanların kendi mülküdür. Bu nedenle söz konusu alanlar, kentteki kiralık konutların en az bulunduğu yerlerdir. Kiralık konutların en fazla yer aldığı mahalle ise, kentin ticarî faaliyetlerinin en yoğun olduğu Kasımpaşa Mahallesi’dir.

Kentin ilk yerleşim alanlarındaki konutların birbirine çok yakın inşa edilmesi, bu alanlara belediye hizmetlerinin götürülmesinde sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle

tarihî dokuyu da kapsayan bu alanlarda kentsel yenileme (urban renewal) gerekmektedir.

Tablo 4.5. Bozüyük'teki konutların mülkiyet durumları (2007).

Mahalle	Mülkiyet Durumu (%)			Aylık Kira (YTL)	
	Mülk	Kira	Lojman	En Düşük	En Yüksek
Çarşı	71.6	25.0	3.4	150	200
4 Eylül	74.1	20.0	5.9	150	450
Kasımpaşa	43.8	55.0	2.2	100	400
Tekke	60.0	40.0	-	50	200
Yediler	75.0	25.0	-	150	200
Yeni Mahalle	60.0	39.0	1.0	100	350
Toplam	64.4	33.7	1.9	50	450

Kaynak: Bozüyük Kenti, Araştırma ve Değerlendirme Raporu, 2007, Barlas İmar Planlama Ltd. Şti., Ankara.

Kentsel yenilemenin amacı, kent için önem arz eden, ancak çeşitli nedenlerle çöküntüye uğramış, yıpranmış, eskimiş, buzulmuş ya da bu süreçlerin henüz yaşanmakta olduğu kent parçalarının yeniden hayata döndürülmesidir. Bu dönüşüm, kentin kültürel mirasını ve kimliğini korumayı ve yaşatmayı da gerektirir. Kentsel koruma, kentsel yenilemenin bünyesinde barındırdığı ve aralarında sıkı bir ilişkinin var olduğu önemli bir dinamiktir. Kentsel yenileme gereksinmesinin en belirgin bir şekilde hissedildiği alanların başında eski kent merkezleri gelmektedir. Zaman içinde bozulan, tahrip olan ve çöküntüye uğrayan eski kent merkezlerinin yenilenmesi, kentsel koruma ilkeleriyle paralel bir strateji doğrultusunda yürütülmek durumundadır. Kültür mirası niteliği taşıyan, kentin gerçek kimliğini ortaya koyan ve bir yandan da canlı bir organizma gibi yaşayarak, gelişerek, değişerek kentin kalbi olma işlevini sürdüren kent merkezlerinin, günün gereklerine uyarak eskimeye karşı durmaya çalışırken özgün kimliklerini de koruma zorunluluğu, *koruyarak yenileme* önkoşulunu benimsemeyi gerektirmektedir.²⁴² Bu bağlamda Bozüyük'ün ilk yerleşim nüvesi olan Kasımpaşa ve Tekke mahallelerinin çağımızın ihtiyaçlarına göre değiştirilmesi, bunu yaparken de tarihî dokunun korunması hususunda hassasiyet gösterilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak Bozüyük kentindeki konutları değerlendirecek olursak, konutların önemli bir kısmının müstakil olan bir ve iki katlı konutlardan oluştuğunu söyleyebiliriz.

²⁴² Özden, P.P., 2008, a.g.e., s.45-46.

Bu özelliğın kentin ilk yerleşim nüvesini oluşturan mahallelerde olması, söz konusu alanlarda yatay gelişimin, yeni gelişim sahalarında ise kısmen dikey gelişimin ilerlemesine ortam hazırlamıştır.

ÖNERİLER

Yaklaşık 55.000 nüfusa sahip (2007) olan Bozüyük kenti, hızlı kentleşmenin ortaya çıkarmış olduğu birtakım sorunlarla karşı karşıyadır. Özellikle 1970'lerden sonra Bozüyük'te artan sanayi yatırımları ve buna bağlı olarak Bozüyük'e gerçekleşen göç sonucunda oluşan plansız yapılaşma başta olmak üzere; Bozüyük'ün beşerî ve doğal çevre özelliklerinden kaynaklanan sorunlar ve bu sorunlara getirilebilecek çözüm önerileri, coğrafi düşünce esasları dâhilinde şöyle sıralanabilir.

1- Kent içerisinde doğu-batı istikametinde uzayan ve kenti ikiye bölen D-200 ve D-650 karayolunun kesiştiği, Bozüyük kenti geçişi yaklaşık 14 km. boyunca uzanış göstermektedir. Bu geçişin 7 km'si kentin ticari aktivitelerinin yoğunlaştığı sahalardır. Bu alanlarda gün içerisinde yoğun bir yaya trafiği söz konusudur. Günde ortalama 25000 aracın geçtiği bir karayolunda, karşıdan karşıya geçmek oldukça güç ve tehlikelidir. 2008 yılı Temmuz ayında açılan çevre yoluna rağmen, yine de kent içindeki bu işlek caddede (İsmet İnönü Cad.) yayaların güvenli bir şekilde karşıdan karşıya geçebilmeleri için alt ve üst geçitlerin yapılması gerekir. Bu kısımlarda alt geçitler inşa edilerek ve bu geçitlerin içine de küçük ölçekli ticarethaneler yapılarak, halkın bu geçitlerden hem güvenle geçmeleri hem de alışveriş yapmaları sağlanabilir.

Aynı sorun kentin güneyinde doğu-batı istikametinde uzanan demiryollarında da mevcuttur. Gün içerisinde yaklaşık 26 trenin Bozüyük kenti içinden geçtiği düşünülürse, yaya ve araç trafiğinin sıkıntılı olduğu anlaşılabılır. Tren geçişlerinin oldukça fazla olması, kent içindeki hem zemin geçitlerin sık sık kapanmasına neden olmaktadır. Bu da yerleşmede kuzey-güney istikametindeki yolculukları engellemektedir. Hemzemin geçitlerde, tren geçişleri esnasında bariyerler indirilmesine rağmen, çoğu sürücünün bariyer kenarından geçtiği ve kendini tehlikeye attığı görülmüştür. Aynı durum yayalar için de söz konusudur. Bu nedenle hemzemin geçitlerin olduğu, trafiğin de en yoğun olduğu birkaç noktada araç geçişleri için alt geçitler, yaya geçişleri için de üst geçitler inşa edilmelidir.

2- Bugünkü otogar, hem yeri, hem konumu, hem de standartları yönünden kentin ihtiyacını karşılayamamaktadır. Bu nedenle yeri değiştirilerek amaca uygun standartlarda yeniden inşa edilmelidir.

3- Kent içi ulaşımın en önemli aksı olan İsmet İnönü Caddesi ile bağlantılı otoparklar yoktur. Yaya kaldırımları ve motorlu araç geçiş güzergâhları kısmen işgal

edilerek park edilmektedir. Bu nedenle belli konumlarda otopark ihtiyacı bulunmaktadır. Özellikle kent merkezi konumunda olan Hükümet Konağı ve Belediye binalarının güneyindeki alana çok katlı bir otopark inşa edilmesi durumunda, bu sorunun önemli derecede çözüleceği kanaatindeyiz.

4- Bugünkü çevre yolu güzergâhı isabetli seçilememiştir. Amaca uygun bir güzergâh değildir. Çünkü kentler arası motorlu araç trafiğinin kent dışından akışını sağlayarak, kent içi ulaşım sorununu çözmesi gereken bu yol, Yediler ve Çarşı Mahallesi içinden geçirilmiştir. Ulaşım açılan bu yolda, söz konusu mahallelerin kuzey-güney doğrultusunda geçişlerinde problem yaşanacaktır. Yol üzerinde sadece bir tane alt geçit inşa edilmiştir. Ancak bu geçit yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle bu çevrede de alt ve üst geçitler inşa edilirse trafik sorunu bir süre çözümlenmiş olabilecektir.

5- Kentin yerleşim alanları içerisinde kalan ve LPG pazarlayan benzin istasyonlarının, mümkün olduğu kadar yerleşim alanlarının uzağına taşınarak, LPG satışını bu alanlarda gerçekleştirmeleri sağlanmalıdır.

6- Altyapı hizmetlerinin kentin bütün alanlarına, eşit bir şekilde dağıtılabilmesi için, yerleşmelerin mümkün olduğu kadar planlı bir yapılaşmaya sahip olmaları gereklidir. Kent içerisinde altyapı hizmetlerinin götürülmesini engelleyecek derecede plansız yapılaşmanın hâkim olduğu Tekke Mahallesi, bu bağlamda önemli bir sorun teşkil etmektedir. Buralardaki eski kent dokusunun, günün sosyal ve ekonomik koşullarına uygun olarak yenilenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Tekke Mahallesi ve Kasımpaşa Mahallesi'nin bir bölümü ile kente göç sonucunda ülkemizin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden gelen ailelerin plansız yapılaşmaya neden olduğu, Yediler Mahallesi'nin bir bölümünde kentsel yenilemeye ihtiyaç vardır.

7- Kentte geçmişten izler taşıyan sivil mimarî örneklerinin bir kısmı sahipleri tarafından yıkılarak, çok katlı apartmanlara dönüştürülmektedir. Bu tarihî mimariye ait konutların en azından çok görkemli olanları, iç ve dışı restore edilerek, *Bozüyük Evleri* adı altında, kentin turizmine kazandırılabilir.

8- Kentin güneyinden geçen çevre yolu kenarında, büyük bir eğlence-dinlenme ve alış-veriş merkezinin kurulması, kentli nüfusun bu amaçla Bursa veya Eskişehir'e gitmelerini büyük ölçüde önleyebilir. Günde yaklaşık 25000 aracın kentten geçtiği düşünülürse, kentler arası yolculuk yapan önemli bir potansiyelin olduğu ortaya çıkar.

9- Katı atıkların tekrar kullanılabilmesi amacıyla; cam, kâğıt ve plastik atıklar için, kent içerisinde muhtelif yerlere ayrı konteynırlar konulmalıdır. Ayrıca kentin katı atıklarının döküldüğü alanın bir an önce tahliye edilip çöplerin imha edilmesi ve bulunduğu yerden uzaklaştırılması gerekmektedir.

10- Kentte mevcut bulunan sanayi tesislerine bağlı olarak yan sanayi geliştirilmesi için gerekli girişimler kamu veya özel teşebbüslerce yapılmalıdır.

11- Sanayi sektöründe bir depolama sorunu bulunduğu dikkati çeker. Özellikle mamül maddenin açık alanda depolanması güvenlik sorununa yol açmaktadır. Bu nedenle gerekli alanlarda depo ve antrepo yapımına gidilmelidir.

12- Kentteki sanayi kuruluşları, ülkemizdeki diğer büyük sanayi kuruluşları arasında ve dünyadaki rekabet ortamında, daha üst seviyelere çıkabilmesi amacıyla teknolojik inovasyon* politikalarına daha önem vermelidir.

13- Kentteki sanayi kuruluşlarına kalifiye eleman sağlamak amacıyla Bilecik Üniversitesi'ne bağlı olan Mühendislik Fakültesi'nde Seramik Mühendisliği bölümü açılmalıdır.

14- Kent içinde kalmış olan atölye tipi sanayi kuruluşlarının yer aldığı, yeni sanayi sitesi, kentte gürültü ve hava kirliliğine neden olmaktadır. Bu nedenle söz konusu alanlar için, bir sonraki imar planında yer tahsis edilmesi ve branşlarına göre farklı alanlarda konuşlandırılması, kısacası yeni bir küçük sanayi sitesi yapılması gereklidir. Bunun için BORSAB yakınları tercih edilebilir.

15- Bozüyük Organize Sanayi Bölgesi (BORSAB), kentin geleceği için çok önem arz eden bir yatırım olmuştur. Ancak kentin doğusunda, karayolunun güneyinde kurulan bu alan, büyük yatırımcıların yerleşmesine elvermeyecek kadar eğimli bir sahadır. Bu nedenle aynı sahanın kuzeyinde, büyük kuruluşların da yerleşebileceği daha az eğimli bir arazi ek olarak planlanmalıdır.

16- Bozüyük kenti yerleşim alanında kimi zaman taşkınlara neden olan Tekke Deresi, Kabak Deresi, Kirazlar Deresi ve Koca Dere için yapılan taşkın koruma çalışmaları yeterli düzeyde olmadığı kanaatindeyiz. Bu nedenle söz konusu alanların

* Teknolojik olarak yeni bir ürünün veya sürecin geliştirilmesinin yanı sıra, mevcut ürün ve süreçlerde önemli teknolojik değişikliklerin yapılması da bu kapsamda değerlendirilir. Ürünün pazara sunulması ve sürecin üretimde kullanılması ile inovasyon gerçekleştirilmiş olur. Teknolojik ürün inovasyonu, tüketiciye yeni veya iyileştirilmiş hizmetler sunmak amacıyla performans özellikleri artırılmış bir ürünün geliştirilmesini/ticarileştirilmesini ifade eder (<http://www.focusinnovation.net/Innovation.aspx>, 10.09.2007).

ıslah çalışmaları yeniden planlanmalı ve bu sahalarda yapılaşmaya müsaade edilmemelidir.

17- Park ve yeşil alanlar yetersizdir. Bu amaçla yerleşmede bazı alanlar düşünülmüş olmakla birlikte, 2007 yılı itibariyle kişi başına 1.03 m² yeşil alan düşüyordu. Nüfusun artış hızı dikkate alınarak yeni sahalar planlanmalıdır.

18- Kentte sosyal ve kültürel faaliyetlerin yeterli düzeyde olmaması nedeniyle, kentli nüfus gününbirlik olarak Eskişehir'e veya Bursa'ya gitmektedir. Bunu önlemek amacıyla, kamu kurumları (kaymakamlık veya belediye..) ile özel teşebbüsler (Bozüyük TSO gibi) vasıtasıyla kentte sinema ve tiyatro faaliyetleri daha da aktif hale getirilerek, güncel aktiviteler Bozüyük kentinde de halka sunulmalıdır.

19- Kentin batısında yükselen Höyük Tepe ile kuzeyinde uzanan Kızıltepe ağaçlandırılarak, gelecek nesillere kente yakın gür bir koruluk alan bırakılabilir. Ayrıca kente hâkim bir tepe konumunda olan Höyük Tepe'de çay bahçesi ve seyir noktası gibi rekreasyon alanları da oluşturulabilir.

20- Kentin güneydoğusundaki tarım alanları, imar planında belirtildiği gibi *tarımsal niteliği korunacak alanlar* olarak kalmalı, yerleşmelere müsaade edilmemelidir.

21- Bozüyük'te salı günleri kurulan pazar yeri, İsmet İnönü Caddesi üzerinde ve pazarın kurulduğu ara sokaklarda aşırı kalabalığa neden olmakta ve zaten sıkışık olan kent içi trafiğini alt üst etmektedir. Bu nedenle kentin uygun bir alanında, branşlarına göre ayrılmış kapalı pazar yeri yapılmalıdır.

22- Kentin yakın çevresinde, ilçe sınırlarında bulunan yaylalar, potansiyel birer doğa turizm alanlarıdır. Bu sahalarla ilgili üniversitelerce veya Turizm Bakanlığı'nca çalışmalar yapıp, sahanın turizm potansiyeli araştırılabilir.

23- Kentin yeni imar planları hazırlanırken GIS'den (Geographical Information Systems-Coğrafi Bilgi Sistemleri) yararlanmalı ve mevcut altyapının iyileştirilmesinde, imar planının hazırlanmasında, ilgili kurumlarda çalıştırılmak üzere mutlaka coğrafyacılar da yer verilmelidir.

Bozüyük ile ilgili olan bu tür sorunların çözülmesi ve gereken önlemlerin alınması ile kent, daha çağdaş ve daha yaşanabilir bir kent görünümü kazanabilir.

SONUÇ

Dört coğrafi bölgenin birbirlerine en çok yaklaştığı bir alanda yer alan Bozüyük, Sakarya Nehri'nin önemli kollarından biri olan Karasu'nun kolları tarafından açılan vadi tabanı ile bu vadinin az eğimli kuzey yamaçları ile güneyindeki düz alanda kurulmuştur. Yerleşmenin kuzeyindeki Kızıltepe (964 m), kentin yatay gelişimini kuzey yönünde sınırlandıran önemli bir topoğrafik engel olmuştur. Bunun yanı sıra günümüzde yerleşme ile bütünleşmiş olan Höyük Tepe (859 m) yatay gelişimi sınırlandıran bir başka fiziki unsur olup, yerleşmenin batıya doğru ilerlemesinde olumsuz bir rol oynamıştır.

Yerleşme tarihi M.Ö. 3000 yıllarına dayanan Bozüyük (Lamunia)'ün kuruluşunda rol oynayan en önemli faktörlerden biri, 16.yy.da inşa edilen Kasımpaşa Camii ve Külliyesi'dir. Bozüyük'ün Anadolu'nun önemli yol güzergâhları üzerinde bulunması, buradan geçen kervanlarla ticarî aktivite olmasını sağlamış ve yerleşmenin nüfusunu arttırmada önemli rol oynamıştır. Yerleşmenin fiziksel gelişiminde rol oynayan bir faktör de Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Balkanlar'dan göç ederek Bozüyük'e gelen Türklerdir. Balkanlardan gelen Türkler, bugünkü Tekke Mahallesi'ni oluşturarak Bozüyük'ün fiziksel gelişiminde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Söz konusu alanlar yerleşmenin geleneksel sivil mimari örneklerinin bulunduğu alanlardır.

Osmanlı Devleti döneminde önce kariye (köy), sonra bir nahiye merkezi olan Bozüyük, 1892 yılında İstanbul-Hicaz Demiryollarının yapılması ve Bozüyük Tren Garı'nın açılmasıyla yeni bir gelişim dönemine girmiştir. Tren garının Bozüyük'ün güneyine inşa edilmesi, bir çekim merkezi oluşturarak yerleşmenin bu yöne doğru gelişmesini sağlamıştır. Dolayısıyla bu yıllara kadar Bozüyük, Höyük Tepe'nin hemen doğusunda kuzey-güney yönünde gelişen bir yerleşme olmuştur.

Bozüyük, en önemli gelişimini Cumhuriyet döneminde sağlamıştır. Her ne kadar bu dönem, 1926'da ilçe statüsüne kavuşan Bozüyük'ün gelişimi için çok önemli bir yere sahip olsa da, 1965 yılına kadar ilçe merkezinin nüfusu, bazı coğrafyacıların²⁴³ kent yerleşmeleri için alt sınır kabul ettiği 10.000 nüfus kriterine ulaşamamıştır. Dolayısıyla bu döneme kadar Bozüyük'ü kasaba olarak kabul edebiliriz. Bozüyük'te 1965'ten sonra

²⁴³ Doğanay, H., 1997, a.g.e., s.421.

Emiroğlu, M., 1975, *Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus*. Ankara Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı: 7, Ankara, s.127-128.

Tümerterkin, E., 1973, a.g.e., İstanbul, s.23-24.

sürekli bir nüfus artışı olmuştur. Bu artıştaki en etkili faktör, Bozüyük'e yapılan sanayi yatırımları olmuştur. Bunlardan ilki ve yerleşmede gelişen taş-a-toprağa dayalı sanayi kuruluşlarının da öncülüğünü yapan tesis, 1966'da hizmete açılan Bozüyük Seramik A.Ş.'dir. Bu tesisin hizmete girmesiyle Bozüyük, bir çekim merkezi haline gelmiş ve Bozüyük'e ülkenin farklı bölgelerinden göçler olmuştur.

Genel Nüfus Sayımlarına göre Bozüyük'teki, en önemli nüfus artışı, %66.1'lik dönemlik artış hızı ile 1980-1985 devresinde gerçekleşmiştir. Söz konusu artışın en önemli sebebi, Bozüyük'te sayıları hızla artan sanayi kuruluşlarıdır. Özellikle 1973 yılında Bilecik İli'nin kalkınmada öncelikli iller programına alınması ile birlikte, Bozüyük'e yapılan yatırımlar, kente çekicilik özelliğini kazandıran en önemli unsur hâline gelmiştir. Hatta 1975 yılı Genel Nüfus Sayımı'nda Bozüyük ilçe merkezinin nüfus cinsiyet oranının %121 olduğu görülür ki bu da Bozüyük'e çalışmak üzere dışarıdan gelen erkek nüfusun fazlalığını göstermektedir. Bugün (2007) 54422 nüfusu ile Bozüyük, bağlı bulunduğu il merkezi olan Bilecik'ten (45126 kişi) bile daha fazla nüfusa sahip olma özelliğini de göstermektedir. Bozüyük'te kurulan sanayi tesislerinin büyük bir bölümünün yerleşmenin doğusunda olması, yerleşim alanlarının doğruya doğru gelişmesine ortam hazırlamıştır. Bozüyük'ün yerleşim alanları, kenti ikiye bölen D-200 karayolunun her iki tarafında doğu-batı doğrultusunda uzanış göstermiştir. Kentin yerleşim fizyonomisi, batıdan kabaca şişkin, doğruya doğru hafifçe incelen lineer bir özellik kazanmıştır.

Bozüyük'te faal nüfusun ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımında (2005), nüfusun %98.2'sinin tarım dışı sektörlerde, %58.2'sinin sanayide çalıştığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Bozüyük, bir *sanayi kentidir*.

Bozüyük'te yapılan kazılarda ortaya çıkan maddî kültür belgeleri, yerleşmede günümüzde oldukça yaygın olan seramik yapımının Frigler'e kadar uzandığını göstermektedir. Kentte 10 ve üzerinde iş gücü çalıştıran toplam 78 büyük sanayi kuruluşu bulunmaktadır. 2006 yılı itibariyle bu sanayi tesislerinde çalışan iş gücünün %41'i taş-a-toprağa dayalı sanayi kuruluşlarında, %36'sı ise metal işleri ve makine sanayi kuruluşlarında istihdam edilmiştir. Bozüyük'te taş-a-toprağa dayalı sanayinin gelişmesinde, özellikle Söğüt-İnhisar civarındaki kil yatakları, Söğüt-Yeniköy civarındaki kaolen yatakları, Bozüyük-Söğüt sahasında yer alan feldispat yatakları ile Bilecik, Gölpazarı ve Söğüt yakınlarında bulunan mermer yatakları etkili olmuştur.

Yakın çevredeki hammadde, bu branştaki sanayi kuruluşlarının artması ile yetersiz kalmış ve gerekli hammadde, Milas ve İstanbul'dan sağlanmıştır. Kentte gelişen taşta toprağa dayalı sanayi ile ilişkili olarak metal işleri ve makine sanayisi de gelişme göstermiştir. Kentte bulunan sanayi kuruluşlarından 6-7'si 1995, 2000 ve 2005 yıllarında İSO tarafından belirlenen, Türkiye'nin ilk 500 büyük sanayi kuruluşu arasına girmeyi başarmıştır. Kentteki büyük sanayi kuruluşları, ürettikleri ürünlerin uluslar arası pazarlara pazarlanması bakımından da, ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptirler.

Bozüyük kentinin idari ve ticari fonksiyonel etki sahası, toplam 1.762 km² alanı kapsamakta olup, toplam 88.657 kişiye hitap etmektedir.

Sonuç olarak; yaklaşık 5000 yıllık geçmişe sahip olan Bozüyük, gücünü seramikten ve coğrafi konumunun sağladığı ulaşım imkânlarından alarak, sosyal ve ekonomik yapısı hızla gelişen ve değişen bir sanayi kenti konumundadır.

KAYNAKLAR

- AKÇURA, T., 1971**, Türkiye’de Şehirleşme ve Bazı Şehir Örnekleri, Türkiye Coğrafî ve Sosyal Araştırmalar, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fak. Coğrafya Enst. Edebiyat Fak. Matbaası, İstanbul.
- AKPINAR, E., 2007**, Şiran İlçesi’nin Coğrafyası, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- ALİAĞAOĞLU, A., 2004**, Afyonkarahisar Şehir Coğrafyası, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- ALPTEKİN, M.Y., 2007**, Medeniyet Havzalarından Küresel Trendlere, Şehir ve Toplum (Şehirlerin Toplum Biçimlendirme İşlevi), Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- ARINÇ, K., 2001**, Tatvan Şehri (Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonları). Atatürk Üniversitesi, Yay. No: 925, Fen-Edebiyat Fak. Yay. No: 99, Araştırma Serisi No: 70, Erzurum.
- , **2003**, *Ekolojik Yönleriyle; Bursa Ovası’nda Arazi Kullanılışı ve Çevresel Etki Değerlendirilmesi*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:10, Konya.
- ASLANOĞLU, R., 1998**, Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- ATALAY, İ., 1994**, Türkiye Vegetasyon Coğrafyası, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, İzmir.
- , **1994**, Türkiye Coğrafyası, Ege Üniversitesi Basımevi, 4. Baskı, Bornova, İzmir.
- AVCI, S., 1993**, *Türkiye’de Şehir ve Şehirli Nüfusun Dağılışı*, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 28, İstanbul.
- , **2003**, *Gelişimi ve Sorunları Açısından Türkiye’de Şehirleşme*, Sırrı Erinç Sempozyumu Genişletilmiş Bildiri Özetleri (11-13 Eylül 2003), İstanbul.
- , **2004**, *Şehirselleşmelerin Belirlenmesinde Kullanılan Kriterler ve Türkiye Örneği*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Dergisi, Sayı 9, İstanbul.
- AYDEMİR, Ş., vd., 2005**, Kentsel Alanları Planlanması ve Tasarımı, Akademi Kitabevi, Trabzon.
- AYZEREN, S., 1985**, Kentleşme ve Sanayileşme, Dünya Şehircilik Kolokyumları-9, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, KGM Matbaası, Ankara.

- BAKAN, K., KONUK, G., 1987,** Türkiye’de Kentsel Dış Mekânların Düzenlenmesi, Tübitak Yapı Araştırma Enstitüsü, Tübitak Ofset Tesisleri, Ankara.
- BAŞIBÜYÜK, A., 2006,** *Demiryoluna Bağlı Olarak Kurulan Bir İlçe Merkezi :İliç (Erzincan)*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:15, s:251-274, Konya.
- BAYARTAN, M., 2005,** *Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Coğrafya Dergisi, Sayı:13, İstanbul.
- , **2005,** *Tarihi Coğrafya Araştırmaları Açısından Şehir ve Osmanlı Şehri*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Coğrafya Dergisi, Sayı:13, İstanbul.
- BAYHAN, İ. H., 1969,** Şehir Planlaması, İskender Matbaası, İstanbul.
- BAYKAL, F., 1989,** Salihli Kent Coğrafyası, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir.
- BAYRAKTAR, E., 2006,** Gecekondu ve Kentsel Yenileme, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara.
- BAYTOP, T., 1997,** Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yay. No:578, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- BEAUJEU-GARNIER, J., CHABOT, G., 1971,** Urban Geography. Longman Group Ltd, London.
- BEKDEMİR, Ü., 2000,** Giresun Kent Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- , **2004,** Kuruluşu-Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönünden Bulancak Kenti. Çizgi Kitabevi, Konya.
- BEKDEMİR, Ü., ALTAŞ, N.T., 2007,** *Samsun-Hopa arası Karadeniz Kıyı Kesiminde Kentleşme ve Sonuçları*, I. Karadeniz’de Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu, 16-17 Kasım 2007, Sayfa: 281-292, TRABZON.
- BİTMEZ, Ş., 1990,** Hızlı Sanayi Gelişmelerinde Yerleşme Deseni Sorunları ve Bozüyük (Bilecik), Gemlik (Bursa) Örneklerinde İrdelenmesi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enst., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- BOOKCHİN, M., 1999,** Kentsiz Kentleşme, (Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü, Ayrıntı Yayıncılık, İstanbul.

- BOZBAY, S., 1991**, Kütahya Şehir Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- BULUT, İ., 1998**, Şehir Coğrafyası Açısından Sorgun, Atatürk Üniversitesi, Yay. No: 877, Kâzım Karabekir Eğitim Fak. Yay. No: 96, Araştırma Serisi No: 36, Erzurum.
- BÜYÜK, S., 1998**, Bozüyük'ü Tanıyalım, Bozüyük T.S.O Dergisi, Sayı:1, Bozüyük.
- CAN, M., 1986**, Bozüyük, Halk Eğitim Merkezi, Bozüyük.
- CARTER, H., 1995**, The Study of Urban Geography, 4th Ed., Halsted Pres, London.
- CASTELLS, M., 1977**, Kent, Sınıf, İktidar (Çeviren:Asuman Erendil), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- ÇETİN, B., 2007**, Burdur Kent Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- DARKOT, B., 1967**, *Şehir Ayrımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri*, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enst. Dergisi, Cilt:8, Sayı: 17, İstanbul.
- DEMİRBAŞ, A., 2005**, Akşehir Şehir Coğrafyası, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- DİNÇER, B., ÖZASLAN, M., KAVASOĞLU, T., 2003**, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, DPT Yayın No:2671, Ankara.
- DİNÇER, B., ÖZASLAN, M., 2004**, İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, DPT, Ankara.
- DOĞANAY, H., 1983**, Erzurum'un Şehirsel Fonksiyonları ve Başlıca Plânlama Sorunları (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), Atatürk Üniversitesi, Fen-Edeb. Fak. Coğrafya Bölümü, Erzurum.
- , **1984**, Bölge Plânlamasının Coğrafi Esasları, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edeb.Fakültesi, Edebiyat Böl. Ders Notları No:63, Coğrafya Böl. Ders Notları No:8, Erzurum.
- , **1985**, Erzurum'da Sanayileşme ve Şehirsel Arazi Kullanılışı, Dünya Şehircilik Kolokyumları-9, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, KGM Matbaası, Ankara.

- , 1991, *Türkiye’de İç Göçler ve Başlıca Sonuçları*, Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:2, Erzurum.
- , 1997, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, MEB Yayınları No: 2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi No: 877, Eğitim Dizisi No: 10, İstanbul.
- DOĞANAY, S., 2001**, *Gümüşhane Şehir Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- , 2006, *Şehir Coğrafyası Açısından Bir Araştırma*: Of, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- DOĞANAY, S., ALIM, M., ALTAŞ, N.T., 2006**, *Atmosfer Kökenli Doğal Afetlere Bir Örnek: 10 Ağustos 2005 Erzurum Seli*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:16, Konya.
- DOĞANER, S., 1993**, *İstanbul’da Gemi İnşa Sanayi*, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 28, İstanbul.
- , 2001, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- DOĞRU, H., 1992**, XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı, Afa Yayınları, Yayın No:194, İstanbul.
- DÖNMEZ, Y., 1979**, *Umumî Klimatoloji ve İklim Çalışmaları*, İstanbul Üniversitesi, Yayın No: 2506, Coğrafya Enstitüsü, Yayın No: 102, İstanbul.
- DURU, B., ALKAN, A., 2002**, 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi, Ankara.
- EKE, F., YAVUZ, M., TOHUMCU, N., ELÇİ, N., KİBAR N., 1985**, *Türkiye’de Sanayi Yer Seçimi-Kentleşme politikaları ve Planlama Çalışmaları*, Dünya Şehircilik Kolokyumları-9, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, KGM Matbaası, Ankara.
- EMEKLİ, G., 2004**, *Urla’da Kentsel Gelişimi Yönlendiren Faktörler*, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, Cilt:I, s:114-125, DPT Yayınları, Ankara.
- EMİROĞLU, M., 1975**, *Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı: 7, Ankara.
- ERDOĞMUŞ, Z., 1985**, *Türkiye’de Kentleşme ve Sanayileşmenin Birlikte Etkilediği Bazı Sosyal Problemler*, Dünya Şehircilik Kolokyumları-9, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, KGM Matbaası, Ankara.
- ERKAN, R., 2004**, *Kentleşme ve Sosyal Değişim*, Bilimadamı Yayınları, Ankara.

- EROL, O., 1993,** *Türkiye'nin Doğal Yöre ve Çevreleri*, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fak. Ege Coğrafya Dergisi, Sayı:7, İzmir.
- ERSOY, M., 2007,** Kentsel Planlama Kuramları, İmge Kitabevi, Ankara.
- FAROQHI, S., 2004,** Osmanlı'da Kentler ve Kentliler, Tarih Vakfı Türk Yayınları, İstanbul.
- GOTTMAN, N.J., 1976,** *Şehirsel Merkeziyetin Gelişmesi*, (Çeviri:Nazmiye Özgüç), İstanbul Üniversitesi, Yayın No:2087, Coğrafya Enst. Yay. No:8, İstanbul.
- GÖÇER, O., 1974,** Şehirsel Merkezler ve Şehirsel Kademelenme, İTÜ, Mimarlık Fak, Şehirsel Bölgeler ve Ulaşım Kürsüsü Yay. No: 2, İstanbul.
- GÖK, Y., 1996,** Erzurum-Kars Depremi'nin (30 Ekim 1983) Ekonomik ve Sosyal Sonuçları, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- , **2006,** *Horasan İlçesinde Nüfus Hareketleri*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:16, Çizgi Kitabevi, Konya.
- , **2007,** Horasan İlçesinin Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Yay.No:965, KKEF Yay. No:124, Araştırma Serisi No:49, Eser Ofset, Erzurum.
- GÖK, Y., ALTAŞ, N.T., ZAMAN, S., 2007,** *Aşkale Depremleri ve Etkileri*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:17, Çizgi Kitabevi, Konya.
- GÖNEY, S., 1977,** Şehir Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi, Yay. No: 3908, Edeb. Fak. Yay. No: 2274, Coğrafya Bölümü Yay. No: 91, İstanbul.
- GÖVER, O., 1974,** Şehirsel Merkezler ve Şehirsel Kademelenme, İTÜ, Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- GÜNER, İ., 1997,** *Iğdır'ın Kentsel Fonksiyonları ve Fonksiyonel Sınıflandırmadaki Yeri*, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:32, İstanbul.
- GÜNER, İ., YAZICI, H., DOĞANAY, S., 2001,** *Trabzon İli'nin Sanayi Coğrafyası Özellikleri*,. Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:5, Konya.
- GÜRSOY, A., 1998,** Şehir Coğrafyası Yönünden Ordu, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- HACISALİHOĞLU, İ.Y., 1995,** Şehir Coğrafyası Açısından Safranbolu-Karabük İkilemi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

- HAMZAOĞLU, A.A., 2003**, Zonguldak Şehir Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- HARRİS, C.D., ULLMAN, E.L., 2002**, The Nature of Cities, (Çev.Bülent Duru, Ayten Alkan), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi, Ankara.
- ILDIRAR, M., 2004**, Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri, Nobel Yayınları, Ankara.
- IŞIK, Ş., 2005.**, *Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri*, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fak. Ege Coğrafya Dergisi, Sayı:14, İzmir.
- İNANKUL, Ş., 1985**, Sanayileşme-Kentleşme Etkileşimi; Örneklemeye Eskişehir Kent Merkezi, Dünya Şehircilik Kolokyumları-9, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, KGM Matbaası, Ankara.
- KARA, H., 1988**, *Çukurova’da Kentleşme ve Sanayileşmenin Tarım Topraklarına Etkisi*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Dergisi, Cilt: 32, Sayı: 1-2, Ankara.
- , **2004**, *Türkiye’de 500 Büyük Sanayi Kuruluşunun Ülke Sanayi İçindeki Yeri, Önemi ve Bölgesel Dağılışı*, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, Cilt:I, s:302-313, DPT Yayınları, Ankara.
- KARABORAN, H., H., 1989**, *Şehir Coğrafyası ve Şehirsal Fonksiyonlar*, Fırat Üniversitesi, Dergisi (Sosyal Bilimler), Cilt:3, Sayı:1, Elazığ.
- KARABULUT, Y., 1990**, *Malatya’da Şehirsal Gelişme ve Getirdiği Sorunlar*, Fırat Havzası Sempozyumu, Fırat Üniversitesi Yay., s.171-190, Elazığ.
- KARADAĞ, A., KOÇMAN, A., 2007**, Coğrafi Çevre Bileşenlerinin Kentsel Gelişim Süreci Üzerine Etkileri: Ödemiş (İzmir) Örneği, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fak. Ege Coğrafya Dergisi, Sayı:16, İzmir.
- KARAKAŞ, E., 2004**, Kemaliye’nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:14, Sayı:2, Elazığ.
- KARAMAN, A., 1985**, Sanayi Kentinde İşlevsel Bölgelemeye Bir Eleştiri: Ekolojik Kent, Dünya Şehircilik Kolokyumları-9, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, KGM Matbaası, Ankara.
- KARPAT, K.H., 2003**, Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm, İmge Kitabevi, Ankara.
- KAYA, E., ŞENTÜRK, H., DANIŞ, O., ŞİMŞEK, S., 2008**, Modern Kent Yönetimi-I, Okutan Yayıncılık, İstanbul.

- KAYGALAK, İ., IŞIK, Ş., 2007**, Kentleşmenin Yeni Ekonomik Boyutları, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fak. Ege Coğrafya Dergisi, Sayı:16, İzmir.
- KELEŞ, R., 1970**, *Türkiye’de Şehirleşme Eğilimleri*, Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:XXV, Sayı:4, Ankara.
- , **1972**, 100 Soruda Türkiye’de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu, Gerçek Yayınevi, 100 Soruda Dizisi:30, İstanbul.
- , **1987**, Konut ve Gelişme (Birleşmiş Milletler Dünya Konut Yılı İçin Çeviri Yazılar), Birleşmiş Milleler Türk Derneği Yayınları:14, Ankara.
- , **1998**, Kent Bilimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- , **2004**, Kentleşme Politikası (8. Baskı), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- KOCA, H., DOĞANAY, H.,1998**, *Ulaşımın Yerleşmeye Etkilerine İki Tipik Örnek: Fevzipaşa ve Nurdağı Kasabaları*, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:33, İstanbul.
- KOCA, H., 2005**, Kuruluşu-Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönünden Dört Yol Şehri, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- , **2000**, Düziçi İlçesinin Coğrafyası. Atatürk Üniv.Yay.No.899, Kâzım Karabekir Eğit.Fak. Yay.No:111, Araştırma Serisi No:46, Erzurum.
- KOCABAŞ, A., 2006**, Kentsel Dönüşüm (Yenileştirme): İngiltere Deneyimi ve Türkiye’deki Beklentiler, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- KOÇMAN, A., 1991**, *İzmir’in Kentsel Gelişimini Etkileyen Doğal Çevre Faktörleri ve Bunlara İlişkin Sorunlar*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı:3, Ankara.
- , **1993**, Türkiye İklimi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 72, İzmir.
- KODAY,S., 2000**, Murgul Çayı Havzasının Coğrafyası, Atatürk Üniv.Yay. No:912, Fen-Edebiyat Fak.Yay. No:98, Araştırma Serisi No:69, Erzurum.
- KÖSE, A., 1996**, Fonksiyonel Özellikleri Yönünden İvrindi, Atatürk Üniversitesi, Yay. No:831, K.K.E.F Yay. No:74, Araştırma Seri No:16, Erzurum.
- KUBAN, D., 2001**, Türkiye’de Kentsel Koruma, Tarih Vakfı Yurt Yayınları:116, Numune Matbaacılık, İstanbul.

- LATHAM, A., McCORMACK, D.P., 2004,** *Moving cities: rethinking the materialities of urban geographies*, Progress in Human Geography, Vol: 28, School of Geography, University of Southampton, Highfield, Southampton, UK.
- LEES, L., 2003,** Urban Geography: 'New' Urban Geography and The Ethnographic Void, Progress in Human Geography, Vol: 27, Department of Geography, King's College London, Strand, London, UK.
- , **2004,** *Urban Geography: Discourse Analysis and Urban Research*, Progress in Human Geography, Vol: 28, Department of Geography, King's College London, Strand, London, UK.
- LEVY, J. M., 1994,** Contemporary Urban Planning, Third Edition, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
- MENGİ, A., 2007,** Kent ve Planlama (Geçmişi Korumak Geleceği Tasarlamak), İmge Kitabevi, Ankara.
- MORTAN, K., ÇAKMAKLI, C., 1985,** Sanayi , Kent, Konut, Dünya Şehircilik Kolokyumları-9, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, KGM Matbaası, Ankara.
- MUMFORD, L., 2007,** Tarih Boyunca Kent, Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği (Çeviren:Gürol Kaya, Tamer Tosun), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- MUTLUER, M., 1999,** *Türkiye'de Bölgesel Dengesizlikler ve Bölge Planlama Çalışmaları Üzerine Gözlemler*, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ege Coğrafya Dergisi, Sayı 10, İzmir.
- , **1999,** Türkiye'de Bölgesel Dengesizlikler ve Bölge Planlama Çalışmaları Üzerine Gözlemler, Ege Coğrafya Dergisi, Sayı: 10, İzmir.
- , **2003,** *Türkiye'de Yeni Gelişen Sanayi Odakları: Denizli, Gaziantep, Çorum*, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ege Coğrafya Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1, İzmir.
- ÖZÇAĞLAR, A., 1996,** *Türkiye'nin İdarî Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı: 12, Ankara.
- , **1997,** Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler (Kasabalar-Şehirler), Ekol Yayınevi, Ankara.

- , **2004**, *Coğrafi Bilimlerin Kentsel Ekonomi, Kentsel Yönetim, Bölgesel İktisat ve Bölge Planlama Yönünden Analizi*, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, Cilt:II, s:94-101, DPT Yayınları, Ankara.
- ÖZÇÖREKÇİ, H., 1944**, Anadolu'da Küçük Şehir Araştırmaları. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1, Ankara.
- ÖZDEN, P.P., 2008**, Kentsel Yenileme, İmge Kitabevi, Ankara.
- ÖZDEMİR, Ü., 2006**, Sosyal ve Ekonomik Yönden Az Gelişmiş Bir İlçe Eskipazar, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- ÖZER, İ., 2004**, Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme, Ekin Kitabevi, Ankara.
- ÖZEY, R., 1993**, *Devlet Planlama Çalışmalarına Coğrafi açıdan Bir Yaklaşım*, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 28, İstanbul.
- ÖZGÜÇ, N., 1998**, Turizm Coğrafyası (Özellikler, Bölgeler), Çantay Kitabevi, İstanbul.
- ÖZGÜR, E. M., 1990**, Bilecik Coğrafyası, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- , **1994**, *Bilecik İlinde Farklı Karakterde İki Şehir: Bilecik ve Bozüyük*, Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı: 3, Ankara.
- , **1996**, Yeni İlçe Merkezlerimizin Fonksiyonel Bakımdan Gösterdiği Özellikler, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Arş. Der. Sayı:12, Ankara.
- , **1998**, Türkiye Nüfus Coğrafyası, GMC Basın Yayın, Ankara.
- ÖZYÜKSEL, M., 1988**, Anadolu ve Bağdat Demiryolları, Arba Yayınları, İstanbul.
- ROBINSON, J., 2005**, *Urban geography: world cities, or a world of cities*, Progress in Human Geography, Vol: 29, Faculty of Social Sciences, The Open University, Walton Hall, Milton Keynes, UK.
- SARGIN, S., 1998**, Şehirlerin Mekânsal Gelişiminin Tarım Alanları Üzerindeki Etkilerinin Örnek Şehirlerde İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi, Sos.Bil.Enst., Beşeri ve İktisadi Coğr.ABD, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- , **2006**, Üniversitelerin Şehirleşmeye Etkileri, Fakülte Kitabevi, Isparta.

- SAZAK, Ş., 2002,** *Metropolitan Kentin Etki Alanında Kalan Kentlerin Çeperindeki Arsaların Dönüşüm Süreci Çorlu / Büyükkarıştıran Örneği*, Trakya Üniversitesi, Bilimsel Araştırmalar Dergisi, B Serisi, Cilt:3, No:2, Edirne.
- SERAGELDİN, İ., BARRET, R., MARTİN, J., 1994,** *The Business of Sustainable Cities*, Washington, D.C.
- SERAGELDİN, İ., MICHAEL, A.C., 1995,** *human Face of the Urban Environment*, Environmentally Sustainable Development Proceedings Series No:5, The World Bank, Washington, D.C.
- SEVER, R., 2001,** Berta (Okçular) Çayı Havzası'nın Fizikî Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- , **2005,** *Coğrafya Öğretim Programlarında Doğal Mevsim Kavramı*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:13, Konya.
- , **2005,** *Erzurum-Bingöl Karayolu'nda Ulaşımı Güçleştiren Coğrafi Etmenler*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:14, Konya.
- , **2008,** *Karlıova İlçesi'nin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Yay. No:969, KKEF Yay. No:126, Araştırma Serisi No:51, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum.
- SEVGİ, C., 1988,** *Kentleşme Sürecinde İzmir ve Gecekondular*, İzmir (Merkez İlçe) Konak Belediyesi, Kültür Hizmetleri, Kuvvet Matbaacılık, İzmir.
- SEVİN, V., 2003,** *Anadolu Arkeolojisi*, Der Yayınevi, Yayın No: 215, İstanbul.
- SOYKAN, F., 2002,** *Kent Turizminde Son Eğilimler*, Avrupa'dan Örnekler ve İzmir, III.Ulusal Türkiye Turizmi Sempozyumu, 7-8 Kasım 2002, Bildiriler Kitabı s.181-198, İzmir.
- SUHER, H., 1966,** *Yerleşmeler ve Özel Fonksiyon İlişkileri*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İTÜ Matbaası, İstanbul.
- ŞAHİN, İ.F., 1995,** *Refahiye İlçe Merkezinde Gelişen Bazı Şehirsel Fonksiyonlar*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:1, Erzurum.
- , **2006,** *Erzin İlçesi'nin Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- TABBAN, A., 1980,** *Kentlerin Jeolojisi ve Deprem Durumu*, İmar ve İskân Bakanlığı, Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

- TAKCI, YASSI, N., 2000**, Gölcük Şehir Coğrafyası, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- TANDOĞAN, A., 1998**, Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu, Eser Ofset, Trabzon.
- TEKELİ, İ., 2001**, Modernite Aşılırken Kent Planlaması, İmge Kitabevi, Ankara.
- TEKELİ, İ., TÜREL, A., ERAYDIN, A., BERKMAN, G., ŞENGÜL, T., BABALIK, E., 2006**, Yerleşme Bilimleri Çalışmaları İçin Öngörüler, TÜBA Raporları, Sayı:14. Ankara.
- TOLUN (DENKER), B., 1976**, Şehir İçi Arazi Kullanılışı, İst. Üniversitesi, Edeb. Fak. No:2054, Coğrafya Enstitüsü Yay. No:83, İstanbul.
- , **1977**, *Edirne Şehrinin Kullanış Alanları*, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı:20-21, İstanbul.
- TOPRAKÇIOĞLU, M., 1999**, Kentlilik Bilinci ve Yerel Yönetim, Çankaya Vakfı Yayınları, Ankara.
- TUNBUL, M., 2000**, Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması, DPT Yayın No:2520, Ankara.
- TUNCEL, M.,1980**, *Türkiye'de Kent Yerleşmelerinin Tarihçesine Toplu Bir Bakış*, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enst. Dergisi, Sayı:23, İstanbul.
- TUNÇDİLEK, N., 1967**, Türkiye İskân Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fak. Yay. No:1283, Coğrafya Enstitüsü Yay. No:49, İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E., 1965**, Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Ens. Yay. No: 43, İstanbul.
- , **1969**, Sanayi Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi, Yay.No:751, Coğrafya Ens. Yay.No: 22, İstanbul.
- , **1973**, Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirselleşme Fonksiyonları, İstanbul Üniversitesi Yay. No:1840, Coğrafya Enstitüsü Yay. No: 72, İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E., ÖZGÜÇ, N., 1998**, Beşeri Coğrafya, İnsan, Kültür, Mekân, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- UĞUR, A., 2003**, Aydın Şehir Coğrafyası, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- ÜNAL, Ç., 2004**, Şehir Coğrafyası Açısından Tokat, Aktif Yayınevi, İstanbul.

- WEBER, M., 2003**, Şehir, Modern Kentin Oluşumu, (Çeviren: Musa Ceylan), Bakış Yayınları, İstanbul.
- YALÇINLAR, İ., 1957**, *Eskişehir-Bilecik Arasında Morfolojik Müşahedeler*, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 17, İstanbul.
- , **1967**, *Türkiye’de Bazı Şehirlerin Kuruluş ve Gelişmelerinde Jeomorfolojik Temeller*, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enst. Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 17, İstanbul.
- YAZGAN, T., 1968**, Şehirleşme Açısından Türkiye’de İşgücünün Demografik ve Sosyo-Ekonomik Bünyesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- YAZICI, H., 1995**, *Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme*, Bayburt, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 30, İstanbul.
- YAZICI, H., ÖZDEMİR, Ü., SEVER, R., 2000**, *Yıldızkent (Erzurum-Yenişehir Belediyesi) Şehirsel Alanı ve Başlıca Sorunlar*. Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:35, İstanbul.
- YILMAZ, K., 2004**, Geçmişten Günümüze Bozüyük, Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Yay. No:4, Ankara.
- YÖRÜKÂN, A., 2006**, Şehir Sosyolojisinin ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri, Nobel Yayın Dağıtım, Yayın No:792, Güncel Yayınlar Dizisi:51, Ankara.
- YÖRÜKÂN, T., 2006**, Şehir Yenilemesi Sırasında İş Birliği, Nobel Yayın Dağıtım, Yayın No:918, Güncel Yayınlar Dizisi:57, Ankara.
- ZAMAN, M., 2007**, Doğu Karadeniz Kıyı Dağları’nda Yaylalar ve Yaylacılık, Atatürk Üniv.Yay. No:960, Fen-Edebiyat Fak.Yay. No:105, Araştırma Serisi No:75, Erzurum.
- ZAMAN, S., 2005**, Kemer’in Turizm Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi A.B.D. (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum.

PLAN, RAPOR VE İSTATİSTİKLER

- Avrupa Kentsel Şartı, 1996, İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Yayın No:10, Kent Matbaacılık, Ankara.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993, 438 Sayılı Muhâsebe-i Vilâyeti Anadolu Defteri (937-1530), Yayın No:13, Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2005, Türkiye İstatistik Yıllığı, DİE Matbaası, Ankara.
- Bilecik İli Arazi Varlığı, 1998, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Bozüyük Kenti, 1/1000 Revizyon İmar Plânı ve Plân Raporu, 1996, Protek Planlama.
- Bozüyük Kenti, Araştırma ve Değerlendirme Raporu, 2007, Barlas İmar Planlama Ltd.Şti., Ankara.
- Çevre ve Orman Bakanlığı, 2004, Türkiye Çevre Atlası, ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü, Çevre Envanteri Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Başbakanlık, Cumhuriyet Arşivi, Belge Tarihi:02.05.1928. Belge Kodu:30.10, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 2000, Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 2001, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Taş ve Toprağa Dayalı Ürünler Sanayi, Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Seramik Kaplama Malzemeleri, Seramik Sağlık Gereçleri, Teknik Seramik), Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 2007, Dokuzuncu Kalkınma Planı (Yerleşme-Şehirleşme) (2007-2013), Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Harita Genel Komutanlığı, 1/25.000 ve 1/100.000 Ölçekli Topoğrafya Haritaları.
- Hicrî 1302 Tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi.
- İmlâ Kılavuzu, 2000, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu, 2007, İstatistik Göstergeler (1923-2006), TÜİK Matbaası, Yayın No:3114, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu, 2007, Türkiye İstatistik Yıllığı (2006), TÜİK Matbaası, Yayın No:3063, Ankara.
- Türkçe Sözlük (9.Baskı), 1998, Türk Dil Kurumu Yay. No:549, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.

İNTERNET ADRESLERİ

- Başbakanlık DPT Müsteşarlığı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/oik/oik.asp>, 20.10.2006.
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/index.php>, 15.05.2007.
- Bozüyük, <http://www.bozuyuk11.com>, 11.08.2007.
- Bozüyük Anadolu Seramik Meslek Lisesi, <http://www.basml.k12.tr/tarihce.asp>, 20.04.2007.
- Bozüyük Belediyesi, <http://www.bozuyuk.bel.tr>, 09.12.2006.
- Bozüyük Ticaret ve Sanayi Odası, <http://www.bozuyuktso.org.tr>, 16.12.2006.
- Devlet Su İşleri, www.dsi.gov.tr, 17.01.2006.
- Eczacıbaşı Holding, <http://www.eczacibasi.com.tr/mylibrary>, 19.09.2007.
- Frigler, <http://www.hermetics.org/frigler.html>, 01.10.2006.
- Frigya Uygarlığı, <http://mezopotamya.tripod.com/frigya.htm>, 1.10.2006.
- İktisatçı Gözüyle, Fordist Üretim ve Fordist Dönemi (1900-1970), <http://iktisatcigozuyle.blogspot.com/2005/11/fordist-retim-sistemi-ve-fordist-dnem.html>, 10.09.2007.
- Karayoları Genel Müdürlüğü, www.kgm.gov.tr, 29.04.2007.
- MTA, <http://www.mta.gov.tr/v1.0>, 25.01.2006.
- Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik, <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/html/yonetmelik3.htm>, 18.02.2008.
- Post-Fordist Dönemde İşletmeler ve Çalışanlar, http://www.sosyalsiyaset.com/documents/post_fordist.htm, 10.09.2007.
- Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr>, 21.12.2007.

EKLER

EK-1. Bozüyük kentindeki sanayi tesislerine uygulanan anket örneği.

Sayın Sanayici,

Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktayım. Bu ankette **“Bozüyük Kent Coğrafyası”** konulu doktora tezimde kullanmak üzere çeşitli sorular bulunmaktadır. Anketteki sorulara vereceğiniz cevaplar, sadece bu tezin **“sanayi”** başlığı altında toplanacak olup, başka herhangi bir kurum veya kuruluşa verilmeyecektir.

Vakit ayırdığınız için şimdiden teşekkür ederim.

Adres

Arş.Gör.Namık Tanfer ALTAŞ
Atatürk Üniversitesi
Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi
Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı
25240 ERZURUM

e-mail : namiktanfer@hotmail.com
Tel : 0 442 231 42 15
GSM : 0 505 576 43 43

İşyerinin;		
Ünvanı Adı		
Faaliyet Konusu		
Kuruluş Yılı		
Telefon		
e-mail		
Sermaye Dağılımı (% olarak)	Kamu kurum ve kuruluşları ile devlet teşekkülleri payı :	
	Özel sektör (gerçek ve tüzel kişiler) payı :	
	Yabancı sermaye :	
Açık Alan (m²)		
Kapalı Alan (m²)		
Vasıflı işçi sayısı		
Vasıfsız işçi sayısı		
Bozüyük'te oturan işçi sayısı		
Bozüyük dışında oturan işçi sayısı		
İşyerinizde çalışan işçiler Bozüyük dışında hangi il veya ilçe merkezlerinden gelmektedirler?		

İşyerinizde hangi ürünler üretilmektedir?	
Hammadde olarak neler kullanılmaktadır?	
Hammaddeyi nereden temin ediyorsunuz? (Hangi il veya ilçe sınırlarından?)(Toprak vb.için dağ-tepe-yatak ismi)	
Ürünlerin son 5 yıldaki üretim miktarı ne kadardır? (ton-adet- vb. olarak)	2001..... 2002..... 2003..... 2004..... 2005..... 2006.....
Ürettiğiniz ürünlerin son 5 yıldaki iç ve dış satış tutarları ne kadardır? (dolar veya YTL olarak)	2001 (iç)..... (dış)..... 2002 (iç)..... (dış)..... 2003 (iç)..... (dış)..... 2004 (iç)..... (dış)..... 2005 (iç)..... (dış)..... 2006 (iç)..... (dış).....
Ürettiğiniz ürünler nerelere pazarlanıyor?	
Yurt dışına ihracat yapıyor musunuz? Yapıyorsanız, bu ülkeler hangileridir?	
İhracat tutarı ne kadardır? (dolar olarak)	2000..... 2005..... 2006.....
Sizce Bozüyük'te sanayinin karşı karşıya kaldığı sorunlar nelerdir?	
Bozüyük'te sanayinin geleceği hakkında neler söylemek istersiniz?	

Teşekkür Ederim.....

Arş.Gör.Namık Tanfer ALTAŞ

EK-2. Bozüyük kentinde yapılması planlanan araştırma için Bozüyük Kaymakamlığı tarafından verilen izin.

T.C.
BOZÜYÜK KAYMAKAMLIĞI
İlçe Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : B054VLK4112001-529 / 128
Konu : Bilgi Talebi.

19/06/2007

İLGİLİ MAKAMA

Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Öğretim elamanlarından Arş. Gör. Namık Tanfer ALTAŞ, Bozüyük Kent Coğrafyası konulu bir Doktora tezi hazırlamaktadır. Adı geçenin tezi için Bozüyük'te bulunan Kamu Kurum ve Kuruluşlarından Sanayi tesislerinden doküman veri temin etmesi gerekmektedir.

Bilgilerinize ve Arş. Gör. Namık Tanfer ALTAŞ'a gerekli yardımın yapılması hususunda;

gereğini arz ve rica ederim.

Mehmet Ali ÖZYİĞİT
Kaymakam

EK-3. Bozüyük kentinde araştırma yapılabilmesi için Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dekanlığı tarafından verilen görevlendirme yazısı.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dekanlığı
ERZURUM

14.06.2007 1649

SERVİS : Personel-Yazı İşleri
SAYI : B.30.2.ATA.0.36.00.01.01-02/
KONU : Araş.Gör.N.Tanfer ALTAŞ'ın görevlendirilmesi

İLGİLİ MAKAMA

Fakültemiz Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı araştırma görevlilerinden Namık Tanfer ALTAŞ, Bozüyük Kent Coğrafyası konulu doktora tezi hazırlamaktadır. Söz konusu tez çalışması için 15-25 Haziran 2007 tarihleri arasında Bilecik/Bozüyük'te araştırma ve inceleme yapmak üzere görevlendirilmesi Dekanlığımızca uygun görülmektedir. Adıgeçenin tezi için Bozüyük'te bulunan kamu kurum ve kuruluşlardan doküman veri temin etmesi gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve araştırma görevlisi Namık Tanfer ALTAŞ'a gerekli yardımın yapılması hususunda gereğini arz/rica ederim.

Prof.Dr.Samih BAYRAKÇEKEN
D e k a n

EK-4. Bozüyük kentindeki sanayi tesislerine uygulanması planlanan anket için Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dekanlığı tarafından verilen bilgilendirme yazısı.

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dekanlığı
ERZURUM

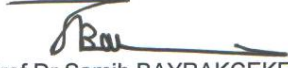
SERVİS : Personel-Yazı İşleri
SAYI : B.30.2.ATA.0.36.00.01.01-02/
KONU : Araş.Gör.N.Tanfer ALTAŞ'ın çalışması

19.01.2007 0150

İLGİLİ MAKAMA

Fakültemiz Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı Araştırma Görevlilerinden Namık Tanfer ALTAŞ, "Bozüyük Şehir Coğrafyası" konulu doktora tezi için hazırlamış olduğu anketi uygulaması Dekanlığımızca uygun görülmektedir. Bu anket doktora tezi için kullanılacak olup, başka bir amaçla kullanılmayacaktır.

Bilgilerinizi ve Araş.Gör.Namık Tanfer ALTAŞ'a gerekli kolaylığın gösterilmesi hususunda gereğini arz ve rica ederim.

Prof.Dr.Samih BAYRAKÇEKEN
D e k a n

Eki: 1 adet dilekçe

EK-5. Bozüyük çevresindeki ulaşım hatlarında meydana gelen bazı kaza haberleri.

Yazdır **Yolla** **Arşive Ekle** **Türkiye <Son Dakika!>**

Bozüyük'te trafik kazası: 7 ölü, 30 yaralı

07/03/2002 (366 kişi okudu)

Bilecik'in Bozüyük ilçesi yakınlarında meydana gelen trafik kazasında, ilk belirlemelere göre 7 kişi öldü, 30 kişi yaralandı. **Bozüyük-Bursa Karayolu'nun 19. kilometresinde**, Metin Alan yönetimindeki 34 UE 5625 plakalı yolcu otobüsü, Ramazan Kara yönetimindeki 11 DD 928 plakalı traktörle çarpıştıktan sonra devrildi. Kazada, otobüs sürücüsü Metin Alan (37), yolculardan Adil Erdoğan (77), Müjdat Makas (58), Nazif Erdoğan (72), Efendi Yiğitler (30), Reşit Teyran (60) ve Cahit Çalman (49) ölürken, yaralılar, Bozüyük, Eskişehir ve İnegöl'deki hastanelerde tedavi altına alındı.

Kaynak: <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=31215>, 07.03.2002.

Bilecik Bozüyük'te korkunç kaza: 4 ölü

10 / 09 / 2008 - 13:08 Yazı boyutu: [A](#) [A](#) [A](#)

Bilecik'in Bozüyük ilçesinde meydana gelen trafik kazasında aynı aileden 4 kişi öldü, 4 kişi yaralandı. Alınan bilgiye göre, Harun Delioğlu (53) yönetimindeki 34 UJ 0404 plakalı otomobil, **Bozüyük-Bursa çevre yolunun 4. kilometresinde** takla attı. Kazada, anne Esmé Delioğlu (56), kızı Hava Delioğlu (22) ve torunları Cemile (9) ile Mustafa Kantar (5 aylık) öldü. Yaralanan Harun Delioğlu, diğer kızı Ayşe Kantar ile torunları Nazlıcan (6) ve Hamide Kantar (12) Bozüyük Devlet Hastanesine kaldırıldı.

Kaynak: <http://www.stargundem.com/yerel-haberler/19885.html>, 10.09.2008.

NTV **MSNBC** [NTVMSNBC Anasayfa](#) [Türkiye](#) [Polis - adliye](#)

Bozüyük'te kaza: 5 ölü, 11 yaralı

Bilecik'in Bozüyük İlçesi'nde meydana gelen zincirleme trafik kazasında 5 kişi öldü, 7'si ağır 11 kişi yaralandı.

NTV-MSNBC
Güncelleme: 20:32 12 Haziran 2005 Pazar

BİLECİK - **Bozüyük-Kütahya Karayolu'nun 8. kilometresindeki** Ford-Otosan Fabrikası'nın önünde meydana gelen kazaya bir yolcu otobüsü ve üç kamyon neden oldu.

Kaynak: <http://www.ntvmsnbc.com/news/328256.asp>, 12.06.2005.

Bozüyük'te, tren traktörü bıçtı

Yazı Boyutu :

Bilecik'in Bozüyük İlçesi'nde, bir trenin traktöre çarptığı kazada bir kişi yaralandı.

Edinilen bilgiye göre, dün akşam saat 18.30 sıralarında Bilecik istikametinden Bozüyük istikametine gelmekte olan Cumhuriyet Treni, hemzemin geçit bulunmamasına rağmen tren yolundan geçmeye çalışan 11 DK 731 plakalı traktöre çarptı. Kazada 73 yaşındaki sürücü İsmail Ercan'ın ayağı kırılırken, traktör kullanılamaz hale geldi. Traktörün römorkunda bulunan İsmail Ercan'ın eşi ise şans eseri yara almadan kurtuldu. Ercan, başka geçiş yolu olmadığı için demir yolunu kullandığını belirtti.

Bu arada, şehir içi trafiğin sıkışık olması sebebiyle olay yerine geç ulaşan 112 ambulansı, Ercan'a ilk müdahaleyi yaptı. Polis ve jandarma ekiplerinin seferber olduğu kazada yaralanan Ercan, Bozüyük Devlet Hastanesi'ne kaldırıldı.

Yayın Tarihi : 26 Mayıs 2006 06:55

Kaynak:

http://www.kenthaber.com/Arsiv/Haberler/2006/Mayis/26/Haber_140129.aspx, 26.05.2006.

ANA SAYFA »

SON DAKİKA »

GÜNCEL

3.SAYFA »

EKONOMİ »

SİYASET »

SPOR »

DÜNYA »

SAĞLIK »

MEDYA »

TEKNO & BİLİM »

OTOMOBİL »

BİLGİ YARIŞMASI »

EĞİTİM »

KADIN-AİLE »

KÜLTÜR-SANAT »

YAŞAM »

KİTAP »

Arşiv Arama »

Bilecik'te trafik kazası: 1 ölü 2 yaralı

Diğer GÜNCEL haberlerini okumak için [tıklayınız...](#)

Bilecik'in Bozüyük ilçesinde meydana gelen trafik kazasında 1 kişi öldü, 2 kişi yaralandı.

28 Haziran 2008 15:49

YAZI BOYUTU DÜZENLEME

10 12 14 16

Alınan bilgiye göre, Emin Arslan yönetimindeki 01 ND 224 plakalı kamyon Bursa-Bozüyük kara yolunun 20. kilometresinde Atıcılık Federasyonuna ait Osman Ahmet Oker (43) idaresindeki kamyonetle çarpıştı.

Kazada yaralanan Osman Ahmet Oker ve kamyonette bulunan Behçet Terzi (52) ile Ayhan Demirel (48) yaralandı.

Yaralılardan Oker ve Demirel Bozüyük Devlet Hastanesine, Terzi İnegöl Devlet

Kaynak: <http://www.haber7.com/haber/20080628/Bilecikte-trafik-kazasi-1-olu-2-yarali.php>, 28.06.2008.

ÖZGEÇMİŞ

17 Ocak 1979'da Erzurum'da doğdu. Ailesinin görevi nedeniyle İlköğrenimini Oltu, Erzurum ve Karayazı'da sürdürüp, Karayazı Y. İ. B. Okulu'nda; Ortaöğrenimini ise Kütahya-Domaniç Lisesi'nde tamamladı. 1999-2000 Eğitim-Öğretim yılında Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Coğrafya Öğretmenliği Anabilim Dalı'ndan mezun oldu. İki yıl Erzurum'un Ilıca ilçesine bağlı değişik köylerinde, bir dönem de Erzurum Merkez Abdurrahman Şerif Beygu İlköğretim Okulu'nda sınıf öğretmeni olarak görev yaptıktan sonra, 3 Şubat 2003'te Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. Evli olan ALTAŞ, hâlâ aynı birimde görevine devam etmektedir.